

ਪਰੀਬਰਾਜਕਾ ਆਚਾਰਜ
ਕੋਕਰੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ
ਪੰਡਤ ਸੁਹੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ
ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਸਭ ਹੱਕ ਕਰਤਾ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ
ਬਿਨਾ ਆਗਿਆ ਕੋਈ ਨਾ ਛਾਪੇ ।

ਸੁਹੇਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਲੇਖਕ ਸੰਤ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹਰਖੋਵਾਲ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਡੇਰਾ ਸੰਤ ਗੜ੍ਹ ਹਰਖੋਵਾਲ, ਜ਼ਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ

ਛਾਪਕ :-

ਧੰਨਵਾਦ

ਸੰਤ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਵਲੋਂ ਜੋ ਸੁਹੇਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਸਤਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਮੈਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ ਕੌਮ ਤੇ ਭਾਰੀ ਉਪਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਵਲੋਂ :-

ਬੇਦੀ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਸਾਹਿਤਕਾਰ
ਐਡੀਟਰ ਨਿਰਗੁਣੀਆਰਾ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

ਭੂਮਿਕਾ

ਪੰਡਿਤ ਸੁਹੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੇਦਾਂਤ ਅਚਾਰਜ ਕੋਕਰੀ ਖੁਰਦ (ਫਰੀਦਕੋਟ) ਵਲੋਂ ਦਾਸ ਨੂੰ ਜੋ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ।

ਸਮੱਰਪਤ

ਤੇਰਾ ਤੁਝ ਕਉ ਸਉਪਤੇ ਕਿਆ ਲਾਗੈ ਮੇਰਾ, ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ
ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ
ਉਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਰੱਖਣ ਦਾ
ਨਿਮਾਣਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹ
ਉਨਾਂ ਦੀ ਅਪਣੀ
ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ।

ਸੰਤ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹਰਖੋਵਾਲ
ਡੇਰਾ ਸੰਤ ਗੜ੍ਹ ਹਰਖੋਵਾਲ,
ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ।

ਤੱਤਕਰਾ

ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੋਟ :-

ਤੱਤਕਰਾ ਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਸਫੇ ਤੇ ਤਕਰੀਬਨ ਤਿੰਨ ਚਾਰ
ਹੈਡਿੰਗ ਹਨ।

ਕੀ ਕਿਥੇ

1. ਸੁਹੇਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
2. ਨੱਗਰ ਕਾਲਰਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰੰਭਤਾ
3. ਜੀਵਨ ਸ੍ਰ: ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
4. 19-11-93 ਨੂੰ ਡੇਰਾ ਸੰਤ ਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਰਜਿਸਟ੍ਰੀ ਮਿਲੀ
5. ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਵੰਜਾ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ
6. ਵਿਦਿਆ ਕਿਤਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ।
7. ਬੱਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
8. ਨਿਮਾਜ਼ਾਂ ਕਿਥੋਂ ਤੁਰੀਆਂ, ਤੇ ਕਿਨ 2 ਪਹਿਲੋਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ
9. ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬੱਤੀ ਲੱਖਣ
10. ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਬੱਤੀ ਲੱਖਣ
11. ਨੌਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਲਈ ਦਾਨ

ਸ੍ਰਦਾਰ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
(ਪਿੰਡ ਕਾਲਰਾ (ਜਲੰਧਰ)

ਸੁਹੇਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲਿਖਯਤੇ

ਗੁਰੂ ਲੱਛਣ :-ਬ੍ਰਿਤੀ ਅਰੂੜੇਨ ਅਗਿਆਨ ਤਤਕਾਰਜੰ ਗ੍ਰਿਣਾਤੀ ਇਤਿਗੁਰੂ-ਬ੍ਰਿਤੀ ਮੇਂ ਇਸਥਿਤ ਹੋ ਅਗਿਆਨ ਤਥਾ ਅਗਿਆਨ ਕਾ ਕਾਰਜ ਜਨਮ ਮਰਨ ਆਦਿ ਪ੍ਰਪੰਚ ਤਾਕੋ ਜੋ (ਗ੍ਰਿਣਾਤੀ) ਭਖਨ ਕਰੋਤੀ ਨਾਮ ਜੋ ਖਾ ਜਾਵੇ ਭਾਵ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਿਸਕਾ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਹੈ ਸੋ ਐਸੇ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਹਨ।

ਨੀਤੀ ਦੇ ਛੇ ਗੁਣ :-ਸੰਧੀ-ਮਿਲਾਪ 2. ਬਿਗ੍ਰਹ-ਵਿਰੋਧ ਕਰਨਾ 3. ਸਥਾਨ-ਸਮਾ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਚੁਪ ਰਹਿਣਾ 4. ਸਮੁਦਯਮੀ-ਆਪਣੀ ਬ੍ਰਿਧੀ ਸਮੇਂ ਵੈਰੀ ਪਰ ਚੜਾਈ ਕਰਨੀ 5. ਗੁਪਤਮਿ-ਸੈਨਾ ਕੋਸ਼ ਆਦਿ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨੀ 6. ਲਵਧਪ੍ਰਸਮਨਾਨਿ-ਜੋ ਦੇਸ਼ ਜਿਤਿਆ ਜਾਵੇ ਉਸਮੇਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ॥

ਅਭਿਆਸੀ ਕੇ ਰਸਤੇ ਕੀ ਰੁਕਾਵਟ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਾਵ :-ਤਾੜਤਾ ਔਰ ਮਰੀਚ ਇਤਿਆਦਿ ਰਾਜਸੀ ਔਰ ਤਾਮਸੀ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਕੇ ਨਾਮ ਹੈਂ ਯਹ ਇਕਾਗ੍ਰਤਾ ਮੇਂ ਬਿਘਨ ਡਾਲਨੇ ਵਾਲੀ ਹੈ ਰਜ ਔਰ ਤਮ ਕੇ ਦਮਨ ਕੇ ਲਈ ਸਤ ਔਰ ਸੁਧ ਅਹੰਕਾਰ ਕੀ ਅਵੱਸ਼ਕਤਾ ਪੜਤੀ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤਾ ਹੈ ਯਹੀ ਰਾਮ ਲਛਮਣ ਹੈ ਜੋ ਬਸ਼ਿਸਠ ਗੁਰੂ ਨੇ ਬਿਸ਼ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਕੇ ਸਾਥ ਕਿਯੇ ਦਸਰਥ ਦਸ ਦੁਆਰੇ ਵਾਲੀ ਯਹਿ ਹੀ ਦੇਹ ਹੈ ਜਿਸਕੇ ਭੀਤਰ ਸਭ ਵਿਰਤੀਆਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਤੀ ਹੈਂ ਔਰ ਉਸੀ ਕੇ ਆਸ਼ਰਯ ਰਹਿਤੀ ਹੈ ਵਿਸ਼ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਅਭਿਆਸੀ ਹੈ ਜੋ ਅਪਨੇ ਅੰਦਰ ਵਿਸ਼ਵ ਪ੍ਰੇਮ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨੇ ਕੇ ਸਾਧਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹਤਾ ਹੈ ਆਸੁਰ ਬਿਰਤੀਆਂ ਉਸਮੇਂ ਵਿਘਨ ਬਾਧਾ ਡਾਲਤੀ ਹੈਂ ਤਬ ਗੁਰੂ ਸਾਤਵਕੀ ਸ਼ਾਤਵਕੀ ਵਿਰਤੀਆਂ ਉਭਾਰ ਦੇਤਾ ਹੈ ਔਰ ਉਨਕੇ ਉਦੇ ਹੋਤੇ ਹੀ ਉਨਕਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਹਾਰਾ ਲੋ ਸਤ ਕੀ ਧਾਰ ਕੋ ਪਕੜ ਕੇ ਆਗੇ ਬੜਤੇ ਚਲੋ ਹਿਮਤ ਨਾ ਤੋੜਨਾ ਯਹ ਸਭ ਸਾਂਤ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗੇ ॥

ਬਲੱਡ ਪਰੈਸ਼ਰ :-ਵੇਲ ਕੀ ਤੀਨ ਪੱਤੀ ਵਾਲੀ 5 ਡਾਲੀ (15 ਪੱਤੇ) ਦੁਧਿਆ ਛੋਟੀ ਛੇ ਮਾਸੇ ਸੇ ਇਕ ਤੋਲਾ ਬਦਾਮ ਗਿਰੀ ਛਿਲਕਾ ਉਤਾਰੀ ਹੋਈ 5 ਸੇ ਸੱਤ ਤਕ ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ ਇਨ ਸਭ ਕੋ ਪਾਵ ਪਾਨੀ ਵਿਚ ਪੀਸ ਕੇ ਛਾਣ ਲਵੋ ਔਰ ਸੁਭਾਹ ਨਿਹਾਰ ਮੂੰਹ ਇਸੇ ਪੀਉ ਦਹੀ ਲੱਸੀ ਕਾ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਕਰੋ ॥

ਉਪਾਸ਼ਨਾ :-ਅਘੋਰਾਚਾਰ, ਬਾਮਾਚਾਰ, ਦਖਿਸ਼ਣਾ ਚਾਰ। ਇਸ ਸੇ ਪਰੇ ਪਰਾਭਗਤੀ ਇਬਯਾਚਾਰ ਬੋਲਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ॥

-ਆਤਮ ਨਿਵੇਦਨ ਕਾ ਨਾਮ ਹੀ ਪਰਾਭਗਤੀ ਹੈ ॥

-ਗੁਰੂ ਕੋ ਮਨੁਸ਼ ਜਾਨਤੇ ਤੇ ਨਰ ਅੰਧ ॥ ਹੋਤ ਦੁਖੀ ਸੰਸਾਰ ਮੇਂ ਆਗੇ ਜਮ ਕਾ ਫੰਦ ॥

ੴ ਜੋ ਚਾਹੇ ਉਜਿਆਰ ॥

-ਸਤਿਨਾਮ ਕੋ ਛਾਡ ਕਰ ਕਰੈ ਆਨ ਕੀ ਆਸ— ਕਹੈ ਕਬੀਰ ਤਾ ਦਾਸ ਕਾ ਹੋਯ ਨਰਕ ਮੇਂ ਬਾਸ ॥

-ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਕੇ ਏਕ ਹੈਂ ਬਿਭਚਾਰਿਨ ਕੇ ਦੋਯ, ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਬਿਭਚਾਰਣੀ ਕਹੋ ਕਯੋ ਮੇਲਾ ਹੋਇ ॥

ਪਤਿਬਰਤਾ ਪਤਿ ਕੋ ਭਜੈ, ਪਤਿ ਭਜ ਧਰੈ ਵਿਸਵਾਸ, ਆਨ ਦਿਸ਼ਾ ਚਿਤਵੈ ਨਹੀਂ ਸਦਾ ਪਤੀ ਕੀ ਆਸ ॥

(ਪਤੀਬਰਤਾ ਲੱਛਣ)

-ਸੇਵਿਤਬਿਓ ਮਹਾ ਬ੍ਰਿਕਸ਼ਾ, ਫਲ ਛਾਇਆ ਸੁ ਮਾਨਵਤਾ ॥

ਯਦੀ ਦੇਵਾਤ ਫਲੰ ਨਾਸਤੀ, ਸਾਇਆ ਕੇਨ ਨਿਵਾਰੀਅਤੇ ॥

-ਜਲ ਬਿੰਦੂ ਨਿਪਾਤੇਨ ਪੂਰਅਤੇ ਘਟਾ, ਸਾ ਹੇਤੂ ਸਰਬ ਵਿਦਿਆਨੰ ।

ਧਰਮਸਯ ਧਨ: ਚ

-ਕਸ਼ਾਰੰ ਛੈਇਅੰ ਪਤਿਮ੍ਰਿਤੰ ਗਰਲੰ ਪਤੰਤੰ, ਸੰਗੇ ਸੁਧਾ ਬਸਤੀ ਯਤਭਗਵਤ ਜਨਾਨਾਮ ਯੂ ਭੀ ਦਦਾਤੀ ਜੀਵਾਨ ਤਤਵ ਗਿਆਨੰ ਯਤੀ ਸੇ ਦਤ:

ਅਰਥ :-ਭਵ ਸਾਗਰ ਮੇਂ ਪੜੇ ਜੀਵੋਂ ਕੇ ਲੀਏ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤਤਵ ਗਿਆਨ ਦੇਤੇ ਹੈਂ ਅਤ: ਬੇ ਦਤ ਸੰਗਕ ਹੈ ਦਤ ਸਦਾ ਨਿਤ ਹੈ ਬੇ ਸਦਾ ਮੁਕਤ ਹੈ ਔਰ ਉਪਾਸ਼ਕੋ ਕੋ ਅਨੇਕਾਨੇਕ ਸਵਰੂਪੋ ਸੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਤੇ ਹੈਂ ॥

ਨਗਰ ਕਾਲਰਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰੰਭਤਾ-ਤਸੀਲ, ਜ਼ਿਲਾ, ਜਲੰਧਰ

ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਸੰਸਾਰ ਚੰਦ ਜੀਦਾ ਅੰਬ ਰਿਆਸਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਰਾਜਪੂਰ ਭਾਈਆਂ ਨਗਰ ਨੂੰ ਅਬਾਦ ਕਰਨਾ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਥੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਖਟਪਟੀ ਕਾਰਨ ਫੁਲ ਤੇ ਅਮੰਨੂੰ ਦਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਧੰਧੂ ਡਰੋਲੀ ਕਲਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਆਉਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਤ ਗੋਤ ਦਾ ਪਰਚਾ ਦੇਣਾ ਇਸ ਖਾਨਦਾਨ ਦੇ ਸੱਪ ਡੰਗਣ ਤੋਂ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਗਲ ਨੂੰ ਪਰਤੱਖ ਵੇਖਣ ਲਈ ਮਹਾਰਾਜਾ ਨੇ ਸਪੇਰਾ ਮੰਗਾ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਲੜਕਿਆਂ ਫੁਲ ਤੇ ਅਮੰਨੂੰ ਦੀਆਂ ਜੀਬਾਂ ਤੇ ਸਪ ਲੜਾਏ; ਨਾ ਮਰਨ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਘੋੜਾ ਫੇਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਜਿਥੋਂ ਤਾਂਈ ਘੋੜਾ ਫੇਰਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਗੀਰ ਬਣ ਗਈ ਕਲਰੀ ਧਰਤੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਨਗਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਾਲਰਾ ਰਖਿਆ ਮਹਾਰਾਜਾ ਨੇ ਹੋਰ ਵੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕੀਤੀਆਂ ਪਾਸ ਉਤਰਨ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਕੰਨਿਆ ਦਾ ਡੋਲਾ ਅਮੰਨੂੰ ਨੂੰ ਦਿਤਾ, ਅਮੰਨੂੰ ਕਾਲਰੇ ਨਗਰ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ ਦੂਸਰੇ ਭਾਈ ਫੁਲ ਨੇ ਗੁਣਾਚੌਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ ਕਰਨਾਣਾ ਪਿੰਡ ਅਬਾਦ ਕੀਤਾ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨਗਰਾਂ ਵਿਚ ਪਰਹਾਰ ਗੋਤ ਦੇ ਕਸ਼ਤੀ ਰਾਜਪੂਤ ਹਨ ॥ ਕਾਲਰਾ ਨਗਰ ਦੀ 1760 ਘੁਮਾ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਪਾਸ ਦੀ ਪੱਛੋਂ ਦਿਸ਼ਾ ਨਸਰਾਲਾ ਚੌਅ ਅਬਾਦ ਹੈ ਉਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਰੋਪੜ ਵਾਲੀ ਨਹਿਰ ਹੈ ਨਗਰ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ, ਬੈਂਕ, ਡਾਕ ਘਰ ਆਦਿ ਸਾਧਨ ਵੀ ਹਨ, ਬਬਰ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਗਰ ਨੂੰ ਮਾਡਲ ਗ੍ਰਾਮ ਬਣਾ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਨਗਰ ਵਿਚ ਦੋ ਪੁਰਾਤਨ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਬੜੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਬਾਬਾ ਸੁਰਮੁਖ ਦਾਸ ਜੀ ਉਦਾਸੀਨ (ਅਖਾੜਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੂਟਾ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚੋਂ ਦੂਜਾ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਜੋਗੀਆਣਾ ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਰਮਲੇ (ਡੇਰਾ) ਅਜੀਤਵਾਲ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਚੋਂ ਠਾਕੁਰਾਂ ਦੀ ਸੰਪਰਦਾ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ)

ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਹਨ ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਾਬਾ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਨ ਜੋ ਸੰਤ ਪੰਡਿਤ ਸੁਹੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਉਸਤਾਦ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਬਾਬਾ ਮੇਹਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰਭਾਈ ਸਨ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਇਕੱਠਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡਰੋਲੀ ਖੁਰਦ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜੋ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ ਸੀਗੜੀ ਵਾਲੇ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ ਬਾਬਾ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰਭਾਈ ਸਨ ॥ ਨਗਰ ਵਿਚ ਬਰਗੋਡੀਅਰ ਕਰ-ਨਲ ਮੇਜਰ ਸੂਰਬੀਰ, ਮਹਾਤਮਾ ਸੰਤ ਰੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਨ (ਸੰਗੀਤਕਾਰ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਸ਼ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਤ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੀਰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਨਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸੰਤ ਰੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਵਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਦਦੇਹਰ) ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਹਨ ਸੰਤ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਵਿਦਾਸੀਏ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਨਗਰ ਵਿਚ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਨਗਰ ਦਾ ਕਾਫੀ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋਗੀਆਣਾ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਗੁਰਮਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੰਤ ਠਾਕੁਰ ਦਾਸ ਜੀ ਪੰਡਿਤ ਸ਼ਿਆਮ ਦਾਸ ਜੀ (ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ) ਜੋ ਉਦਾਸੀਨ ਛੋਟੇ ਅਖਾੜੇ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਸਨ ਨਗਰ ਦੀਆਂ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀਆਂ ਹੁਣ ਹਰਬੰਸ ਦਾਸ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਜੋਗੀਆਣਾ (ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ॥ ਪੰਡਿਤ ਸੁਹੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸੇ ਨਗਰ ਦੀ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਿਦਵਤਾ ਨਾਲ ਨਗਰ ਦੀ ਮਹਿਕ ਦੂਰ ਤੀਕ ਖਿੰਡਾਈ ਹੈ ॥ ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ ਇਸੇ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ-

(ਜੀਵਨ ਸ: ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਜਾਤ, ਗੋਤ, ਕੁਲ, ਬੰਸ, ਕਸ਼ਤੀ ਰਾਜਪੂਤ, ਪਰਹਾਰ, ਅਗਨਕੁਲ ਨਾਗਵੰਸ਼

(ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ) :-ਰਾਧਾ ਕੌਰ, ਮੇਂਹਾ ਸਿੰਘ ਜੀ

(ਜਨਮ) :-ਮਾਰਚ ਸੰਨ 1908 ਨਗਰ ਕਾਲਰਾ (ਜਲੰਧਰ) ਕਾਲਰਾ ਨਗਰ ਮੇਟੀਆਣਾ ਤੋਂ.....ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਅਤੇ ਆਦਮਪੁਰ ਤੋਂ 5 ਮੀਲ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਰੋਪੜੀ ਨਹਿਰ ਤੇ ਸਥਿਤ ਹੈ ॥

(ਵਿਦਿਆ) :-ਮੈਟਰਿਕ ਤੀਕ ਸਨ 1924 ਰਾਜਪੂਤ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਨਡਾਲੋਂ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ) ਜੀ ਜੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਚੰਗੇ ਮਾਹਰ ਹਨ ॥

(ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ) :-ਸੰਨ 1931 ਇੰਡੀਅਨ ਸਿੰਗਰਨ ਕੌਰ C.O.R.P. ਰੀਟਾਇਰ) ਸੰਨ 1946।

(ਸ਼ਾਦੀ) :-ਸੰਨ 1926 ਪ੍ਰਸਿੰਨ ਕੌਰ (ਭਰਪੂਰ ਕੌਰਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਨਾਮ) ਨਗਰ ਪਾਸਟਾ ਵਿਖੇ (ਕਪੂਰਥਲਾ)।

ਸੱਸ, ਸਹੁਰਾ) :-ਰੁਲੀਆ ਰਾਮ, ਪ੍ਰੇਮੀ

(ਉਲਾਦ) :-ਬੀਬੀ ਭਜਨ ਕੌਰ ਅਜੈਬ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੀਬੀ ਰਨਬੀਰ ਕੌਰ ॥

ਇਨਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜਨਮ ਤਿਥੀਆਂ :-ਬੀਬੀ ਭਜਨ ਕੌਰ, ਦਾ ਜਨਮ ਵਿਸਾਖ ਸੰਨ 1930 ਅਜੈਬ ਸਿੰਘ-15 ਫੱਗਣ 1937 ਸੰਤ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ 18 ਫੱਗਣ 1946 ਰਨਵੀਰ ਕੌਰ 15 ਚੇਤ 1955।

(ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ) :-ਜਬਲਪੁਰ ਫੌਜ ਵਿਚ।

ਨੌਕਰੀ ਸਮੇਂ ਦੇਸ਼ ਰਟਨ :-ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਜਬਲਪੁਰ, ਝਾਂਸੀ, ਬਬੀਨਾ, ਮੇਰਟ, ਦੈਹਲੀ, ਬੰਨੂ, ਡੰਮਡਲ, ਨੀਰਅਲੀ, ਰਜਮਕ, ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕ-ਮਿਡਲ ਈਸਟ, ਮਿਸਰ, ਈਰਾਕ, ਈਰਾਨ, ਟਰਾਸ ਜੌਰਡਨ, ਲਬਨਾਨ, ਸੀਰੀਅਤ, ਸੀਰੀਆ, ਡੱਮੱਸਕ, ਮਰਾਕੋ, ਇਲਜਰਿਆ, ਟਿਬੂਨਸ, ਟੁਬਰਕ, ਮਟਰੂ, ਸਿਧ ਹਨੀਸ, ਬਨਗਾਜੀ, ਨਹਿਰਸਵੇਜ ਅਟੈਲੀਅਨ, ਸਮਾਲੀਲੈਂਡ, ਅਸਮਾਰਾ, ਲੜਾਈਕਾਲ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ ॥

ਜਿਨਾਂ ਜਿਨਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤੀ, ਸੰਤ ਨਬਲਪੁਰ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਨ-ਖੇੜੀ (ਰੋਪੜ) ਵਾਲਿਆ ਨਾਲ 1950 ਵਿਚ ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ ਮੁੰਢ ਤੋਂ ਨਗਰ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ (ਠਾਕੁਰ ਦਾਸ ਜੀ) ਉਦਾਸੀਨ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਂਦੇ ਰਹੇ ਫਿਰ ਨਗਰ ਦੇ ਮਹਾਤਮਾ (ਸੰਤ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਤੱਪਸੀ ਜੋ ਸਿੰਗੜੀ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾ ਤੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਸਨ, ਸੰਤ ਰਘਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡੁੰਮੇਡਾ, ਸੰਤ ਬਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜੋ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅਜਨੋਹਾ ਦੇ ਭਾਈ ਸਨ ਇਸੀ ਤਰਾਂ ਸੰਤ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੱਬੜ ਵਾਲੇ (ਮਾਣਕੋ ਵਾਲਿਆ) ਨਾਲ 1950 ਵਿਚ ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ, ਸੰਤ ਜਉਲਾਂ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੋ ਜਿਆਨ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸਨ 1954 ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੰਤ ਹਰਖੋਵਾਲ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ 1953 ਵਿਚ ਮਿਲਾਪੇ ਹੋਇਆ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਾਰਪੁਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਨ 1963 ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਹੋਈ ਸੰਤ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੰਗਲ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਇਸੇ ਸਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ ਸੰਨ 1940 ਵਿਚ ਰਖਾ ਰਾਮ ਜੀ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਬੰਧੀ ਸਾਧੂ ਹੋ ਗਏ ਸੁਆਮੀ ਰਖਾ ਰਾਮ ਜੀ ਸਨਿਆਸੀ ਹੋ ਗਏ ॥ ਸੰਨ 1942 ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸੱਚਖੰਡ ਪਿਆਨਾ ਕੀਤਾ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੰਥਾ 10 ਵੇਰ ਲਿਖਕੇ ਕੀਤਾ ਅਤੇ 25 ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਪੜਣਾ ਰੋਜਾਨਾ ਨਿਤਨੇਮ ਅਤੇ ਦਸਵੰਧ ਕੱਢਣ ਦਾ ਪ੍ਰੱਕ ਨਿਯਮ ਸੀ ਮੁਢ ਤੋਂ ਹੀ ਉਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਧਾਰਮਿਕ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੀ ॥ ਆਪ ਜੀ ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡਰੋਲੀ ਖੁਰਦ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪਰਮ ਸ਼ਿਸ਼ ਸਨ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰੱਕ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਅਸੀਂ ਅਪਣਾ ਜੀਵਨ ਵਤੀਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਇਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਗਰਚਿਆ ਵਾਲੀ ਗੱਦੀ ਗੁਰੂ ਗੋਕਲ ਦਾਸ ਬੈਰਾਗੀ ਮਹਾਂਪੁਸ਼ਾ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਨ ਭਾਵ ਕੀ ਮੁੰਢ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਧੂਆ ਦੀ ਮਹਾਨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਰਹੀ, ਮਹਾਤਮਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦਾਸਾ ਦੇ ਘਰ ਚਰਨ ਪਾਕੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਵਾਜਦੇ ਰਹੇ ਇਸ ਵਕਤ ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋ ਭਿੰਡਰਾ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਨ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਚਰਣ ਪਵਾਕੇ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਵਾਜਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਨਿਵਾਜ ਰਹੇ ਹਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਮਹਾਤਮਾ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਚਰਨ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਬਾਕੀ ਬਾਬਾ ਫਤੂ ਜੀ (ਮਸਤ) ਜੇਠਪੁਰ ਵਾਲੇ ਚੋਲਿਆਂ ਵਾਲਾ ਮਸਤ ਕਾਲਰੇ ਵਾਲਾ, ਡੁਮੇਲੀ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਮਸਤ ਜੀ ਦੀ ਵੀ ਮਹਾਨ ਕਿਰਪਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਹ ਘਰ ਦੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹੈ ਸਾਰੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਹਜਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਿਰਕਤ, ਸੰਤ ਚੰਚਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪੰਡਿਤ ਨਿਕਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ

ਬਾਬਾ ਰਘਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇਵਪੁਰਾ ਆਸ਼ਰਮ ਹਰਦੁਆਰ ਵਾਲੇ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਸੰਗਤ ਭੀ ਜਦੋਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦਰਸ਼ਨਾ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਥੇਦਾਰ ਬਾਬਾ ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਿਸਲ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾ ਦਾ ਵੀ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾ ਦੇ ਜਰੀਏ ਪਾਵਨ ਹਸਤੀਆਂ ਦਾ ਮੇਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੰਤ ਸ਼ਾਦੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੋਪੜ, ਬਾਬਾ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਜਾਖੜਕ ਸੰਤ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਭੇਖੋਵਾਲ ਆਦਿ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਮਾਝਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਰੋਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਕਸੂਦਪੁਰ ਤਥਾ ਬੇਗੋਵਾਲ ਬਾਬਾ ਬਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ॥

ਸੰਤ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ :-

1 ਮਾਰਚ ਵੀਰਵਾਰ ਸ਼ਿਵਰਾਤਰੀ ਇਕ ਵਜੇ ਸ੍ਰ: ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਤਾ (ਪ੍ਰਸਿੰਨ ਕੌਰ-ਭਰਪੂਰ ਕੌਰ) ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਨਗਰ ਕਾਲਰਾ (ਜਲੰਧਰ) ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ ਦੇਸੀ ਮਹੀਨਾ 18 ਫਗਣ ਸੀ ਬਚੇ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਹਸਣਾ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਾਜ਼ਤ ਨਾ ਕਰਨੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਦੇ ਕੇ ਅਠਵੇਂ ਅਠਵੇਂ ਦਿਨ ਵਾਅਦ ਹਾਜ਼ਤ ਕਰਵਾਈ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਆਸਣ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠਣਾ ਇਨ੍ਹਾ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾਂ ਲਾਇਆ ਕੇ ਕੋਈ ਸਾਧੂ ਰੂਹ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ ॥

ਨਾਮ ਕਰਨ, ਝੱਗਾ ਪਹਿਰਾਵਨ :-

ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸੰਤ ਮਹੰਤ ਠਾਕੁਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁਖਵਾਕ ਲੈ ਕੇ ਨਾਮ ਰਖਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਗ ਲਾ ਕੇ ਝੱਗਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਰਸਮ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਜਨਮ ਵੇਲੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਅਭਿਮੰਤ੍ਰਤ ਜਲ ਦੀ ਘੁੰਟੀ (ਗੁੜਤੀ) ਦਿਤੀ ਸੀ ॥

ਖਿਡਾਵਣ ਕਿਰਿਆ ਭੈਣ ਭਜਨ ਕੌਰ, ਸ੍ਰਵਣ ਸਿੰਘ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੜਨ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਰੂਰ ਖਿਡਾ ਕੇ ਜਾਣਾ ਤਥਾ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੀਵਾਰ ਵਲੋਂ ਅਧਿਕ ਦਿਲਾਸਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ॥

ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਤਾਏ ਦੇ ਪੁਤ ਭਰਾ ਸਨ ।

ਵਿਦਿਆ ਪੜਾਵਨ ਵੀਰਵਾਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਨਗਰ ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਾਦ ਵੰਡਕੇ ਪੜਨ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਉਮਰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ ਪਰ ਬਚਿਆਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਲੀ ਚਾਲ ਹੀ ਰਹੀ ਚੌਥੀ ਜਮਾਤ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਪੰਜਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਰਹਿਰਾਸ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕੰਠ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕੁਝ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਯਾਦ ਕੀਤੇ ॥

ਅੰਮਿਤ ਛਕਣ ਕਿਰਿਆ ਪੰਜਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸਾਂ ਨਗਰ ਪੂਰਨਪੁਰ ਸੰਤ ਪੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਟਾ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਸਮੇਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਉਥੇ ਜਾ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੀਵਾਰ ਨੇ ਅੰਮਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਉਪਰੰਤ ਪੰਜਾਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸਵੇਰੇ ਤੇ ਤਿੰਨ ਬਾਣੀਆ ਦਾ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਨੇਮ ਪਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸ਼ਨਾਨ ਰੀਤੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਪ੍ਰਪਕ ਸੀ । ਇਸੇ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਹੀ ਡੁਮੇਲੀ ਜਾਕੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਬਾਬਾ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਰਖੋਵਾਲ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਇਥੇ ਹੀ ਸਾਡੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਕੋਲ ਸਦਾ ਲਈ ਭੇਂਟ ਕਰ

ਦਿਤਾ ਇਕ ਮੱਝ ਡੇਰੇ ਸੰਤਗੜ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਦਿਤੀ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਘਰ ਰਹ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਸਿਖਣ ਲਈ ਵੀ ਆਗਿਆ ਬਖਸ਼ੀ ਜੋ ਅੱਜ ਉਨਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਅੱਜ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ॥ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮੋਣ ਤਕ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਦਾਸ ਸੱਤਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਸੀ ਜਦੋਂ ਆਪ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸੱਚਕੰਡ ਪਯਾਨਾ ਕੀਤਾ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਨਗਰ ਦੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਔਰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਹਿਲਪੁਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪ੍ਰੈਪ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਉਦੋਂ ਸੰਨ 1963 ਸੀ ਕਾਲਜ ਦਾ ਇਕ ਸਾਲ ਸੰਤ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਇਕ ਸਾਲ ਨੰਗਲ ਖੁਰਦ ਰਹੇ ਸ: ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਪਿੰਸੀਪਲ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡਿਊਟੀ ਨਿਭਾਉਦੇ ਰਹੇ ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾ ਕਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਇਨਾ ਤੋਂ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੀ ਲਾਜ ਇਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਰਖੀ ਹੈ ਜੋ ਬਾਣੀ ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਸੀ ਜਾਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਜੋ ਗੁਰ ਇਤਹਾਸ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਮਾਇਣ ਮਹਾਭਾਰਤ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਵਾ ਕਰਵਾ ਕੇ ਬ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਪਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। (ਨੋਟ) ਦਾਸ ਪੰਜਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਸਟੇਜਾਂ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਬੋਲਣ ਤੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇਣ ਲਗ ਪਏ ਸਨ ਸਤਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਢਾਡੀ ਜਥਾ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਦਾਸ ਸਾਰੰਗੀ ਮਾਸਟਰ ਸਨ ਬਾਕੀ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪੋਤਰਾ ਤਰਲੋਚਣ ਸਿੰਘ, ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢੱਡਾਂ ਵਾਲੇ ਸਨ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਮਿਸਤਰੀ (ਰੋਡੂ) ਜਿਸਦੀ ਸੰਗਿਆ ਲੁਹਾਰਾਂ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਸਾਜ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਉਦਾ ਸੀ ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਦਾ ਮਨਾਣਾ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਕੱਢਣਾਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਕਰਣਾ ਲੜੀਆਂ ਝੰਡੀਆਂ ਲਾਉਣੀ ਲੰਗਰ ਆਦਿ ਦਾ ਕਰਣਾ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਸਜਾਣਾ ਹੈਡਮਾਸਟਰ ਹੰਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਸਟਰ ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਸਟਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਆਪ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਕੇ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸੀ ਦੀਵਾਨਾ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮਾਸਟਰ ਨਗਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਤ ਰਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੇਮਰਾਜ ਜੀ ਗੁਲਾਮ ਸਾਬਰ ਨਿਭਾਂਦੇ ਅਤੇ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਕਸ਼ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ ਭਗਤ ਤੇ ਚੰਨਣ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਦੇ ਸਨ ਡਰੋਲੀ ਵਾਲੇ ਢਾਡੀ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋਰ ਕਵੀ ਰਾਗੀ ਢਾਡੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਰ ਪਾਰਟ ਅਦਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚ ਇਨਾਮ ਲਈ ਸ਼ੋਹਰਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਕਵਡੀ ਫੁਟਬਾਲ ਹਾਕੀ ਵਿਚ ਵਿਚ N.C.C. ਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ॥

ਕਾਲਜ ਪਿਛੋਂ ਸਾਧੂ ਹੋਵਨਾ :-1946 ਤੋਂ 1962 ਤੀਕ ਸਮਾਂ ਕਾਲਰਾ ਨਗਰ ਮੇਂ ਗੁਜਰਿਆ ਜਿਨਾ ਜਿਨਾ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਸੰਗਤ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਦਾਸਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਸ਼ੀਰਬਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ 1962 ਤੋਂ 1963 ਤੱਕ ਮਾਹਲਪੁਰ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪੜੇ ਨੰਗਰ ਖੁਰਦ ਡੇਰਾ ਬਿਸ਼ਨ ਪੁਰੀ ਰਿਹੈਸ਼ ਕੀਤੀ 1963 ਤੋਂ 1965 ਤੱਕ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਤੀਰਥ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸੰਤ ਮੁਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹੰਤ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਦੇਸ਼ ਰਟਣ ਵੀ ਕੀਤੀ ਇਨਾਂ ਦੀ ਸਿਖੀ ਸੇਵਕੀ ਵਿਚ ਵੀ ਗਏ (ਨੋਟ) ਦਾਸ ਦੀ ਬੜੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾ ਦੇ ਕਹੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹਾਲਾਂ ਪੜਣ

ਦੀ ਇਛਾ ਸੀ ਪਰ ਮਹੰਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪੜਨ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ 26 ਵਿਸਾਖ 1963 ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਗਏ ਸਨ ਆਪ ਜੀ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਦੇ ਰਹੇ ਫਿਰ ਹਰਖੋਵਾਲ ਡੇਰਾ ਸੰਤਗੜ 28 ਕਤਕ ਦਾ ਮੇਲਾ (ਬਰਸੀ) ਜਦੋਂ ਬੜੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰੀਰ ਤਿਆਗਿਆ ਸੀ ਆ ਗਏ ਬਰਸੀ ਮਨਾਕੇ ਰੈਲ ਮਾਜਰਾ ਸੁੰਦਰ ਦਾਸ ਜੋ ਉਨੇ ਵਾਲੇ ਬੇਲੀਰਾਮ ਦਾ ਗੁਰਭਾਈ ਸੀ ਉਸਦੀ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਟਿਕੇ ਦਾਸ, ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸਨ ਮੂਲਮੰਤਰ ਦਾ ਚਾਲੀਸਾ ਸੰਤ ਮੁਹਿੰਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਕੀਤਾ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਬਿਆਪੀ ਹੋ ਜਾਨ ਕਰਕੇ ਪੂਰਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ 18 ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਛੁਡਣਾ ਪਿਆ ਬਾਕੀ ਦਾ ਪਾਠ ਦਾਸ ਨੇ ਕਰਕੇ 40 ਦਿਨ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਮਸਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਉਨਾ ਨੇ ਕਈ ਜਗਾ ਹੋਲਗੜ ਦੋਲਤਪੁਰ ਭੰਡਾਰੇ ਕਰਵਾਏ ਫਿਰ ਨੈਨਾਦੇਵੀ ਦੇ ਪੂਰਬ ਵਲ ਨੌਮਹਿਲੇ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਦਾਸਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ਵੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਤੋਂ ਰੋਜਾਨਾ ਜਾਣਾ ਤੇ ਆਉਣਾ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੇ ਨਿਭਾਈ ਫੇਰ ਮਸਤ ਜੀ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਡਾਕਟਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਚਲੇ ਗਏ ਦਾਸ ਉਥੇ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਰਹੇ ਇਥੇ ਰੰਹਦਿਆਂ ਹੀ ਜਵਾਲਾ ਜੀ ਮਸਤਾਂ ਨਾਲ ਗਏ ਵਾਪਸ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਡੇਰਾ ਬਨਵਾਣ ਲਈ ਬਾਬਾ ਭਾਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸੰਤ ਮੁਹਿੰਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਗਿਆ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕੀਤਾ ਇਥੇ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਮੁੰਢ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨੇ ਨਿਭਾਈ ਉਪਰੰਤ ਦਾਸ ਵਿਦਿਆ ਪੜਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕੀਨ ਸੀ ਇਥੇ ਸੇਵਾ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਕੇ ਹਰਖੋਵਾਲ ਆਯਾ ਇਥੇ ਵੀ ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋਈ। 1965 ਤੋਂ 1966 ਤਈ ਰੋਪੜ ਸੰਤ ਸ਼ਾਦੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਰਹੇ 1966 ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ 300 ਸਾਲਾਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਤਖਤ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਿਆਂ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਦ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ॥ 1966-1967 ਸੰਨ ਤੀਕ ਅਨੰਦਪੁਰ ਰੋਪੜ ਖੁਵਾਜਾਖੜਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹੇ ਫਿਰ ਹਰਖੋਵਾਲ ਦਾ ਜੋੜ ਮੇਲਾ ਵੇਖ ਕੇ ਨਗਰ ਕਾਲਗਾ ਵਿਖੇ ਗਏ ਪੰਡਿਤ ਸੁਹੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ ਉਨਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਿਆ ਪੜਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਮੇਰੀ 7 ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਇਹ ਆਪ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ 1967 ਤੋਂ 1974 ਤੀਕ ਕੋਕਰੀ ਨਗਰ (ਫਰੀਦਕੋਟ) ਵਿਖੇ ਰਹੇ ਉਪਰੰਤ ਇਨਾਂ ਦੀ ਅਸ਼ੀਰਬਾਦ ਲੈ ਕੇ 1974 ਤੋਂ 1976 ਤੀਕ ਨਗਰ ਲੁਟੇਰਾ ਪੈਲੀ ਮੈਂ ਕੁਟੀਆ ਪਾ ਕੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਚੌਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਨਿਰਬਾਣ ਕਿਰਿਆ ਰਖੀ ਭੋਜਨ ਪਾਣੀ ਆਪ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਖਾਣਾ ਸਕੂਲ ਕਾਲਜ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਸਕੂਲ ਕਾਲਜ ਦੇ ਨਲਕੇ ਦਾ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਦਵਾਈ ਟੀਕਾ ਆਦਿ ਨਾ ਵਰਤਣਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬਣਿਆ ਅੰਨ ਜਾਂ ਨਿਉਂਦਾ ਨਾ ਖਾਣਾ ਕਿਰਿਆ ਵਿਰਸੇ ਤੋਂ ਹੀ ਅਜੇਹੀ ਸੀ ਸੋਧ ਸੁਚਮ ਰਖਣੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅੰਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਅਜ ਤੀਕ ਚਲਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੈ। 15 ਪੋਹ 1974 ਨੂੰ ਆਪ ਸੰਤ ਸੁਹੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਧਰੰਗ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਨਾਲ ਰਾਤ ਵੀਰਵਾਰ ਵਾਲੀ 3 ਵਜੇ ਸ਼ਰੀਰ ਤਿਆਗ ਗਏ। ਨਬੂਵਾਲਾ ਵਿਖੇ ਪੰਡਿਤ ਭਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਮਾਧ ਵਾਲੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਾਦ ਕਰਮ ਕਿਰਿਆ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸੁਖ ਆਸਣ ਸਥਾਨ ਬਨਾ

ਦਿਤਾ ਹੈ ਸੰਨ 1969 ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪੰਜਵੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਮਨਾਈ ਗਈ। 1973 ਵਿਚ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਮਨਾਈ। 1975 ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਤੀਜੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਮਨਾਈ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਉਦਮ ਨਾਲ ਆਏ ਜਲੂਸ ਕਢੇ ਗੁਰਮਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸੰਚਾਰ ਹੋਏ ਦਾਸ ਵੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਅਸੀਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। 1977 ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਚੌਥੀ ਸਥਾਪਨਾ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਮਨਾਈ। 1979 ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਪੰਜਵੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਮਨਾਈ 1963 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਥਾਪੀ ਗਈ ਸੀ। 1969 ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਥਾਪੀ ਗਈ, 1976 ਤੋਂ 1982 ਤੀਕ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਰਹੇ ਪਹਿਲੇ ਹਟ ਸਾਹਿਬ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਤੋਂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫੇਰ ਕੁਝ ਚਿਰ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਇਸਤਰੀ ਸਤਸੰਗ ਵਿਖੇ ਕਥਾ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਫਿਰ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਖੁਵਾਜ਼ੇ ਖੜਕ ਚਲੇ ਗਏ ਉਪਰੰਤ ਸੰਤਘਾਟ ਰਿਹੈਸ਼ ਕੀਤੀ।

ਕੋਕਰੀ ਨਗਰ, ਕਾਲਰਾ, ਸੁਲਤਾਨਪੁਰੇ ਦੇ ਤਤਿਕਸ਼ਾ ਸਾਧਨ :-

ਨਗਰ ਕਾਲਰਾ ਵਿਖੇ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਨਦੀ ਇਸਨਾਨ ਕਰਨਾ 12 ਮਹੀਨੇ ਤੀਹ ਦਿਨ ਫੇਰ ਕਈ ਵੇਰ ਇਕ ਲਤ ਭਾਰ ਖੜਕੇ ਲਕ ਲਕ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪੰਜ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪੜਕੇ ਇਸ ਤਰਾ ਦੂਜੀ ਲਤ ਭਾਰ ਖੜਕੇ ਪੰਜ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਨੇ ਘਰ ਕੋਠੇ ਉਪਰ ਜੰਗਲੇ ਨਾਲ ਬੈਠਣ ਜੋਗੀ ਝੋਪੜੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਗੁਟਕੇ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਚੌਕੜਾ ਖੋਲਣਾ ਘਰ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਗੁਟਕਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਣਾ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸਮਝਦੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਜਨਮ ਸਾਥੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਨਦੀ ਦੇ ਬਰੇਤੇ ਵਿਚ ਟੋਆ ਪੁਟਕੇ ਵਿਚ ਲੁਕ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਭਜਨ ਕਰਨਾ ਆਏ ਸਾਧੂ ਸੰਤਾ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਮੋਰਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਮੱਕੀ ਦੇ ਦਾਣੇ ਪਾਉਣੇ ਗਊਆਂ ਨੂੰ ਪੇੜਾ ਦੇਣਾ ਮੋਰਾਂ ਨੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਚੁੰਜ ਨਾਲ ਦਾਣੇ ਖਲੋਣੇ ਕਿਰਿਆ ਸੀ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਤੀਰ ਧਨੁਖ ਹੱਥੀਂ ਬਨਾਉਣੇ ਅਤੇ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਸ਼ੋਕ ਰਖਣਾ ॥ ਸਾਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਤਾਸ਼, ਰਾਸ, ਨਕਲਾਂ, ਸਿਨੇਮਾ, ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ, ਰੇਡੀਓ, ਨਾਚ, ਮੈਗਜ਼ੀਨ, ਰਸਾਲਿਆਂ, ਨਾਵਲਾਂ, ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਜ਼-ਸਚ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨਾਲ ਮੁਢ ਤੋਂ ਪ੍ਰੀਤੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਦੇਗ ਕਰਵਾਣ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਤੇ ਅਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਸ਼ੌਕ ਭੁਖੇ ਰਹਕੇ ਵੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ॥ ਮਹੰਤ ਠਾਕੁਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਟਿਕਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਤਪੱਸੀ ਜੀ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ ਕਹਕੇ ਪੁਕਾਰਨਾ ਲਬਾਸ਼ ਪੰਜਾ ਕਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਪੜਣ ਕਾਲ ਘੜੀ ਫੈਸ਼ਨ ਆਦਿ ਲਾਉਣ ਦੀ ਉਕਾ ਹੀ ਪ੍ਰੇਜ਼ ਰਿਹਾ ਲੱਸਣ, ਕੱਚਾ ਗੰਢਾ ਸ਼ਰਾਬ ਪਾਸ ਦਾ ਉਕਾ ਹੀ ਪ੍ਰੇਜ਼ ਅੰਡੇ ਸਾਹਿਤ, ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਉਸਤਰਾ ਨਹੀਂ ਛੁਹਾਇਆ ਨਿਤਨੇਮ ਸ਼ਨਾਨ ਵਿਚ ਕਦੇ ਨਾਗਾ ਨਹੀਂ ਪੈਣੇ ਦਿਤਾ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਪ੍ਰੀਤ ਰੀਤ ਵਿਚ ਫਰਕ ਨਾ ਪਵੇ ॥

ਕੋਕਰੀ ਵਿਖੇ 6000 ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਇਕ ਵਾਰੀ ਜੋਤ ਧੂਪ ਕੁੰਭ ਦੁਆਰਾ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਸਵੇਰੇ ਦੁਪੈਰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਭੂਮ ਆਸਣ ਕਰਕੇ ਦਿਨ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਛੇ ਛੇ ਹਜ਼ਾਰ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਜਾਪ ਨਿਤਨੇਮ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਸੰਥਾ ਤੋਂ ਅਲੈਦਾ ਸੀ 6 ਸਾਲ ਮਿਠਾ ਨਾ ਖਾਣਾ ਇਕ ਵੇਲੇ

ਭੋਜਨ ਆਪ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛਕਾਕੇ ਛਕਣਾ ਭੂਮ ਆਸਣ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਸ਼ਰਾਬ ਮਾਸ ਅਫੀਮ ਬੀੜਾ ਤਮਾਕੂ ਛਡਾਨਾ ਮੁਖ ਨਿਯਮ ਸੀ ਜੋ ਅਜ ਤੀਕ ਜਾਰੀ ਹੈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਸਣਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਗੁਰੂ ਲੜ ਲਾਇਆ ਹੈ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ।

ਕੋਕਰੀ ਵਿਖੇ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪੜੇ ਸਦ ਗ੍ਰੰਥ :-

ਸਾਰਕੁਤਾਵਲੀ, ਭਾਵਰਸਾਮ੍ਰਿਤ, ਵਿਚਾਰਮਾਲਾ, ਅਧਿਆਤਮ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਚਣਾਕਾ ਰਾਜਨੀਤ ਬੈਰਾਗਸ਼ਤਕ, ਸੰਖੇਪ ਬਿਬੇਕ, ਪ੍ਰਬੋਧਚੰਦ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਵਿਚਾਰ ਸਾਗਰ, ਚਿਦਘਨ ਚਮਨ, ਪੰਚਦਸ਼ੀ, ਮੋਕਸ਼ਪੰਥ, ਤਤਵਾਮਨੂ ਸੰਧਾਨ, ਬਿਰਤੀਪ੍ਰਭਾਕਰ, ਬਿਬੇਕ ਚੂੜਾਮਣੀ, ਗੀਤਾ, ਭਾਗਵਤ, ਅਧਿਆਤਮਰਮੈਣ ਸਸਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਚਰਪਟ ਮੰਜਰੀ, ਤਰਕਸੰਗ੍ਰਹ, ਵੇਦਾਂਤ ਦਰਸ਼ਨ, ਯੋਗ ਦਰਸ਼ਨ, ਜੋਗ ਬਸਿਸ਼ਠ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ, ਵਿਸਨੂੰ ਪੁਰਾਣ, ਸ਼ਿਵ ਪੁਰਾਣ, ਸਕੰਧ ਪੁਰਾਣ, ਮਹਾਭਾਰਤ, ਵਿਆਕਰਣ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਪੁਸਤਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਥਾ ਸਹਿਤ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਨੰਦਲਾਲ ਜੀ ਦੇ ਪੁਸਤਕ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਕਬਿਤ ਸਵੱਯੇ ਵਾਰਾ ਅਰਥਾਂ ਸਹਿਤ ਲੋਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਗੁਰੂ ਬਿਲਾਸ, ਸੌ ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਅਧੈਨ ਕੀਤਾ। ਵਿਚਾਰਿਆ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਇਕ ਵੇਰ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਹਟ ਸਾਹਿਬ, ਬੇਰ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਾਗ ਪੂਰੀ-ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਗੁਰਪੁਰਬ ਲੰਗਰ ਦੀਵਾਨ, ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਕੀਤੇ ਕਰਾਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕੇ ਛਕਾਏ ਇਤਆਦਿ ਬਾਕੀ ਇਤਹਾਸ ਹੋਰ ਵਿਦਵਾਨ ਦੇ ਪੁਸਤਕ ਕੋਸ਼, ਟੀਕੇ, ਪ੍ਰਿਊਆ ਬੇਅੰਤ ਵੇਖੇ ਹੁਣ ਤਾਂ ਭਜਨ ਕਰਨ ਦੀ ਹੀ ਮੁਖ ਲਗਨ ਹੈ।

ਸੁਲਤਾਨਪੁਰੇ ਦੇ ਸਾਧਨ :-

ਸੰਤ ਘਾਟ ਲੁਕ ਵਾਲੇ ਢੋਲ ਦਾ ਪਤਰਾ ਕਟਕੇ ਤਵਾ ਬਨਾ ਕੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਅਠੀ ਪਹਿਰੀ ਪਿਆਜ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਭਿਉ ਕੇ ਤੇਜ਼ਾਬੀ ਮਾਦਾ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਭੋਜਨ ਕੀਤਾ। ਲੁਟੇਰੇ ਪਿੰਡ ਵੀ ਭੋਜਨ ਇਕ ਵੇਲੇ ਆਪ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ 15 ਦਿਨ ਸੁਖਮਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਿਤ ਨੇਮ ਅਲੈਦਾ ਪਾਠ ਬਾਤ ਚੀਤ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਕਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਜ਼ ਇਕਾਂਤ ਬਾਸ ਰਖਿਆ ਸੀ ਇਹੋ ਹੀ ਨਿਯਮ ਕਾਫੀ ਅਰਸਾ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਰਿਹਾ ਬਲਕਿ 15000 ਦੇ ਨੇੜੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਿਆਸਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਲੜ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਬੱਝਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਅਤੇ ਕਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਦਾਨ ਦਵਾਈ ਬੂਟੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮੰਤਰਾਂ ਜੰਤਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦਿਤਾ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਦਾਸਾਂ ਤੋਂ ਦਵਾਈ ਸਰੀਰਕ ਅਰਾਮ ਤੇ ਪੁਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ।

ਬੇਅੰਤਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਵਰਤਨ ਆਏ ਜੋ ਆਪਣੀ ਮਿਸਾਲ ਆਪ ਹਨ ਇਥੋਂ ਤੀਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਤੇ ਸਿਵਲ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਮਾਸ ਦਾ ਪ੍ਰੇਜ਼ ਕਰਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕੇ ਸਹਜਧਾਰੀ ਗੁਰਸਿਖ ਚੁਣੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਾਸਟਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਕੁਟੀਆ ਸੀ ਜੱਜ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਸ.ਡੀ.ਓ. ਪ੍ਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਵਾਰੀ ਮਨੋਹਰ

ਲਾਲ ਤੋਂ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਰੀਸ਼ ਤੋਂ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਵਿਅਕਤੀ ਵਰਨਣ ਯੋਗ ਹਨ ਨਿਤਨੇਮ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਇਥੇ 100 ਮਾਲਾਵੱਡੀ ਮੂਲਮੰਤਰ ਦੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜੋ ਅਜ ਤੀਕ ਜਾਰੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਹੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਨਿਯਮ ਤੇ ਪ੍ਰਤਗਿਆ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਿਭਾਉਣ ਅਸੀਂ ਕਲਜੁਗੀ ਜੀਵ ਕੀ ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਵੇ ਪਿੰਗਲਾ ਪਹਾੜ ਚੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚ ਸੰਤ ਭਿਡਰਾ ਵਾਲੇ ਵੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਦ੍ਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਸੇਵਾ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਬੇਅੰਤਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ॥ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜੇਹਲ ਵਿਚ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਰਹੇ ਉਥੇ ਵੀ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਾ ਕੇ ਕਾਫੀ ਇਖਲਾਕੀ ਤੇ ਰਾਜਸੀ ਕੈਦੀਆਂ ਤੇ ਜੇਲ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ॥ ਡੇਰੇ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਤਿੰਨ ਵੇਰ ਦਾਸ ਨੂੰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਅੰਨਜਲ ਬਾਕੀ ਸੀ ਜੇਲ ਤੋਂ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਰਹੇ ਫਿਰ ਜੋੜ ਮੇਲੇ ਤੇ ਹਰਖੋਵਾਲ ਆਏ ਗਿਆਨੀ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਗਏ ਸਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ ਮਾਰੂ ਸੋਹਲਿਆਂ ਤੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜੀ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਪੋਥੀਆਂ ਦੀ ਕਥਾ ਬੀਚ ਛੋਡ ਗਏ ਸਨ ਦਾਸਾਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ ਚੇਤ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ 1983 ਵਿਚ ਭੋਗ ਪਾਕੇ ਸਾਧੂ ਸੰਮੇਲਨ ਤੇ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਕਰਵਾਕੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਅਸੀਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਗੇ ਕਥਾ ਹਾਲਾਂ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹਾਲਾ ਖੁਲੀ ਕਥਾ ਹੀ ਕਰੀਦੀ ਹੈ ਇਥੇ ਚਾਰ ਵੇਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ। ਬੇਅੰਤਾਂ ਦੇ ਬਿਅਸਨ ਛੱਡਾਏ ਹਨ। ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਦਾਸਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਹਰਖੋਵਾਲ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ.....ਇਤਹਾਸ ਪੰਚਾਂ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਛਪਵਾ ਨਾ ਸਕੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾਂ ਕਰ ਗਏ। ਹੁਣ ਇਹ ਸੇਵਾ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਜਿੰਮੇ ਹੈ। ਇਕ ਪੋਥੀ ਛਪ ਗਈ, ਦੂਜੀਆਂ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਕਰਕੇ ਛਪਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਛਪਵਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ॥ ਹੁਣ ਇਹ ਇਤਹਾਸ ਛਪ ਚੁਕਾ ਹੈ।

ਡੇਰਾ ਹਰਖੋਵਾਲ ਵਿਖੇ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ਅਠ ਮਹੀਨੇ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ ਹਨ ਦਾਸਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ

ਸੰਤ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਥਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਗਿਆਨੀ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਨਿਭਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਗਾਤਾਰ 17 ਸਾਲ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ ਵਾਲੇ ਜੋ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਗੁਰਭਾਈ ਸਨ ਬੜੇ ਸੁਚਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਲੜ ਲਾਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਵਲੀ ਸੰਗਤ ਦਾਸਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ॥ ਅਜ 28-7-83 ਦਿਨ ਦਾ ਮਧਿਆਨ ਹੈ। ਅਗੇ ਸਮਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੈ ॥ ਤਤਿਕਸ਼ਾ ਸਾਧਨ ਪਹਿਲੇ ਵਾਲਾ ਹੀ ਇਥੇ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਬਾਂ ਦੀ ਰੁਤ ਹੈ ਪਹਿਲੇ ਭਾਈ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪੁਤਰ ਤੇ ਭਾਈ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੌਤਰਾ ਕੀਰਤਨ ਔਰ ਕਥਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਹਾਲ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਸੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਨਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਥਾ ਦੁਆਰਾ ਦੋਨੋਂ ਵੇਲੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਰਾਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ॥

ਸੰਤ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਨਿਰਮਲਾ) ਮਹੀਨਾ 13 ਸਾਵਣ, ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ 28-7-83 ਦੀ
ਲੇਖਣੀ ਸੰਮਤ 2040 ਸਾਵਣ ਵਦੀ।

ਨੋਸ਼ਠਾ :-

ਕੌਨ ਕਹਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦੀਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ,
ਆਦਮੀ ਖੁਦ ਹੀ ਤਲਬਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ ਹੈ।
ਤੁਮ ਪਿਆਰ ਕਰੋ ਉਸਨੇ ਬੋ ਨਾ ਕਰੇ ਪਿਆਰ ਤੁਮਹੋਂ,
ਏਸਾ ਤੋ ਸਰਕਾਰ ਨਾਹੀ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜੋਦੜੀ :-
ਕਰਮੇਂ ਨਜ਼ਰ ਸੇ ਜਬ ਜਨਾਬ ਦੇਖੇਂਗੇ,
ਤੋ ਹਮ ਭੀ ਅਪਨ ਵਕਤ ਮੇਂ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇਖੇਂਗੇ ॥

(ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਚਨ)

1. ਕੀੜੀ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਭਾਵ ਬ੍ਰਹਮ ਤੀਕ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਜਾਨਣਾ ॥
2. ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੰਗਤ ਕਰਨੀ ॥
3. ਅਪਣੀ ਪ੍ਰਾਰਥਣ ਤੇ ਸ਼ੰਕਰ ਰਹਿਣਾ (ਸੰਤੋਖ ਧਾਰਨਾ) ॥
4. ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪਦਾਰਥਾਂ ਪਿਛੇ ਈਰਖਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ॥
5. ਨਿਰੋਲ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਜੋਜਨ ਰਖਨਾ ॥
6. ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨੀ ॥
7. ਬਜ਼ੁਰਗ ਦਾ ਅਦਬ ਕਰਨਾ ॥

ਕੁਛ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤਥ

1. 26 ਜਨਵਰੀ 1164 ਈ: ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਬੀਸਲ ਦੇਵ ਦੇ ਦਿਲੀ ਤੇ ਜਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।
2. 26 ਜਨਵਰੀ 1175 ਈ: ਨੂੰ ਮੁਹੰਮਦ ਗੌਰੀ ਨੇ ਮੁਲਤਾਨ ਤੇ ਜਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤ।
3. 26 ਜਨਵਰੀ 1265 ਈ: ਨੂੰ ਨਾਸਰਦੀਨ ਮਹਮੂਦ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ।
4. 26 ਜਨਵਰੀ 1299 ਈ: ਨੂੰ ਅਲਾਉਦੀਨ ਖਿਜਲੀ ਨੇ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਕਿਲੇ ਦੀ ਨਾਕਾਬੰਦੀ ਕੀਤੀ।
5. 26 ਜਨਵਰੀ 1333 ਈ: ਨੂੰ ਇਬਨਬਤੂਤਾ ਦਾ ਭਾਰਤ ਆਉਣਾ।
6. 26 ਜਨਵਰੀ 1556 ਈ: ਨੂੰ ਹੰਮਾਯੂ ਦੀ ਮੌਤ।
7. 26 ਜਨਵਰੀ 1744 ਈ: ਨੂੰ ਉਰਦੂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਕਵੀ ਦੀ ਮੌਤ।
8. 26 ਜਨਵਰੀ 1796 ਈ: ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਟੀਪੂ ਸੁਲਤਾਨ ਨਾਲ ਯੁੱਧ।
9. 26 ਜਨਵਰੀ 1832 ਈ: ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਕਾਬਲ ਤੇ ਖੰਮਾ ਲਾਇਆ।

10. 26 ਜਨਵਰੀ 1835 ਈ: ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸਮਾਚਾਰ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਿਤੀ।
11. 26 ਜਨਵਰੀ 1853 ਈ: ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਭਾਰਤ ਰੇਲ ਸਥਾਪਨਾ।
12. 26 ਜਨਵਰੀ 1862 ਨੂੰ ਬੰਬੇ ਹਾਈਕੋਰਟ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ।
13. 26 ਜਨਵਰੀ 1886 ਈ: ਨੂੰ ਪੋਰਬੰਦਰ (ਗੁਜਰਾਤ) ਸਟੇਸ਼ਨ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋਇਆ।
14. 26 ਜਨਵਰੀ 1903 ਈ: ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਤਿਬਤੀ ਮਿਸ਼ਨ ਭਾਰਤ ਆਇਆ।
15. 26 ਜਨਵਰੀ 1930 ਈ: ਨੂੰ ਭਾਰਤੀਆਂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਕਾਂਗਰਸ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਘੋਸ਼ਨਾ।
16. 26 ਜਨਵਰੀ 1931 ਨੂੰ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੇਲ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਏ।
17. 26 ਜਨਵਰੀ 1542 ਈ: ਨੂੰ ਸ਼ੇਰਸ਼ਾਹ ਨੇ ਹਮਾਯੂੰ ਨੂੰ ਹਰਾਇਆ।
18. 26 ਜਨਵਰੀ 1792 ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੇ ਟੀਪੂ ਸੁਲਤਾਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਯੁਧ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ।
19. 26 ਜਨਵਰੀ 1814 ਈ: ਨੂੰ ਈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਕੰਪਨੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਫੈਸਾਨਾ ਹੋਇਆ।
20. 26 ਜਨਵਰੀ 1814 ਈ: ਨੂੰ ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਪੋਰਬੰਦਰ ਸਟੇਸ਼ਨ ਬਣਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ।
21. 26 ਜਨਵਰੀ 1830 ਈ: ਨੂੰ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦਿੱਲੀ ਵੇਖੀ।
22. 26 ਜਨਵਰੀ 1832 ਈ: ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਕਾਬਲ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ।
23. 26 ਜਨਵਰੀ 1918 ਈ: ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਦੂਜੀ ਲੜਾਈ ਖਤਮ ਹੋਈ।
24. 26 ਜਨਵਰੀ 1949 ਈ: ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣਿਆ ਤੇ 1950 ਈ: ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ।
25. 26 ਜਨਵਰੀ 1950 ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣਿਆ।
26. 26 ਜਨਵਰੀ 1967 ਈ: ਨੂੰ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਨਵਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ।
27. 26 ਜਨਵਰੀ 1466 ਈ: ਨੂੰ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਿਕਾਸ ਸੰਧੀ ਦਾ ਸਮਝੌਤਾ ਪੱਤਰ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ।
28. 26 ਜਨਵਰੀ 1969 ਈ: ਮਦਰਾਸ ਦਾ ਨਾਮ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰੱਖਣਾ।
29. 26 ਜਨਵਰੀ 1972 ਈ: ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਰਤਨ ਦੀ ਉਚ ਉਪਾਧੀ ਨਾਲ ਸਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਸੀ।
30. 26 ਜਨਵਰੀ 1982 ਈ: ਨੂੰ ਮਦਰ ਟਰੇਸਾ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਮਿਲੀ।
31. 26 ਜਨਵਰੀ 1550 ਈ: ਨੂੰ ਬਾਬਰ ਦੀ ਮੌਤ ਇਸੇ ਦਿਨ ਹਮਾਯੂ ਸ਼ੇਰਸ਼ਾਹ ਸੂਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਸਤ ਦਿਤੀ। ਜਿਸਦੇ ਮੌੜਵੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਇਸੇ ਦਿਨ ਸ਼ੇਰਸ਼ਾਹ ਸੂਰੀ ਨੇ ਜਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।
32. 26 ਜਨਵਰੀ 1720 ਈ: ਨੂੰ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦਿਲੀ ਲੁੱਟੀ। 26 ਜਨਵਰੀ 1778 ਈ: ਨੂੰ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਨੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਦਿਨ ਮਨਾਇਆ।
33. 26 ਜਨਵਰੀ 1858 ਈ: ਨੂੰ ਇੰਨਕਮਟੈਕਸ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ।

34. 26 ਜਨਵਰੀ 1861 ਈ: ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਾਈ ਲਈ ਬੰਬੇ ਵਿਚ ਉਚ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ।
35. 26 ਜਨਵਰੀ 1869 ਈ: ਨੂੰ ਨਹਿਰ ਸਵੇਜ਼ ਚਾਲੂ ਕੀਤੀ।
36. 26 ਜਨਵਰੀ 1876 ਈ: ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਲਕਤਾ, ਬੰਬਈ ਰੇਲ ਸਫਰ ਅਰੰਭਿਆ ਪਹਿਲਾ ਦਿਨ ਸੀ।
37. 26 ਜਨਵਰੀ 1882 ਈ: ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਟੈਲੀਫੋਨ ਸੇਵਾ ਕਲਕਤਾ ਮਦਰਾਸ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ।
ਭਾਰਤੀ ਜੰਗੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ 26 ਜਨਵਰੀ 1930 ਈ: ਨੂੰ ਇਕ ਅਜੇਹਾ ਦਿਨ ਸੀ ਜਦ ਲਹੌਰ ਵਿਖੇ ਰਾਵੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਭਾਰਤੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਪਾਸ ਕੀਤਾ।
ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਗਣਤੰਤਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਕਾਫ਼ੀ ਜਦੋਂ ਜ਼ਹਿਦ ਕੀਤੀ ਜੇਲਾਂ ਕਟੀਆਂ, ਡਾਂਗਾਂ ਖਾਧੀਆਂ, ਸ਼ਹੀਦੀ ਜਾਮ ਪੀਤੇ। ਜਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਇਸ ਮੰਗ ਨੂੰ ਰਤੀ ਭਰ ਨਾਂ ਗੌਲਿਆਂ ਤਾਂ 26 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੇ “ਅੰਗਰੇਜ਼ੋ ਭਾਰਤ ਛੋਡੋ” ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤਾ।
38. 26 ਜਨਵਰੀ 1969 ਈ: ਨੂੰ ਹਰਿਆਣੇ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਦਿਤਾ।
39. 26 ਜਨਵਰੀ 1969 ਈ: ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਚੰਦ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦ ਕੀਤਾ।
40. 26 ਜਨਵਰੀ 1969 ਈ: ਨੂੰ ਪੁਰਤਗਾਲ ਗੋਆ ਨੇ ਫਰੀਡਮ ਫਾਈਟਰ ਮੋਹਨਰਾਨਾ ਡੇਅ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕੀਤਾ।
41. ਰਾਜਧਾਨੀ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਨੇ ਵੀ ਯਾਤਰੂਆ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿਯਮ ਦਾ ਸੁਵਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿਲੀ ਤੋਂ ਹਾਵੜਾ ਤਕ ਦਾ ਸਫਰ 26 ਜਨਵਰੀ 1969 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

(ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਕੁਮਾਰ ਹਾਜ਼ੀਪੁਰ)

(ਸੱਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬਚਨ)

1. ਸਦਾ ਸਾਦੇ ਬਸਤਰ ਧਾਰਿਆ ਕਰੋ।
2. ਸਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਰੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਇਆ ਕਰੋ।
3. ਸਦਾ ਨੇਕ ਕਿਰਤ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਵੰਡ ਛਕਣਾ।
4. ਸਦਾ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਤਤਪਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੁੰਗਾਲਣਾ ਨਹੀਂ।
5. ਸਦਾ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਆਭਿਆਸ ਕਰਨਾ।
6. ਸਦਾ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ।
7. ਸਦਾ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ।

ਰਿਸ਼ੀ :-ਰਿਸ਼ੀ ਸ਼ਬਦ :-ਰਿਸ਼ ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਦੁਖ ਝਲਣਾ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ। ਘੋਰ ਤਪ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਰਿਸ਼ੀ ਜਾਂ ਸੰਤ ਅਖਵਾਂਦੇ ਸਨ।

ਸੰਤ :-ਸੰਤ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸਨ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਬਹੁ ਬਚਨ ਹੈ। ਸਨ ਸਨ ਸ਼ਬਦ ਆਸੁ (ਹੋਣਾ) ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹਨ। ਸਨ ਦਾ ਤੁਲਿੰਗ ਰੂਪ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੌਲਿਕ ਸਾਧ ਹੋਣ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ। ਗੀਤਾ ਵਿਚ ਸੰਤ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਥਾਇ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਪੰਡਿਤ, ਵਿਦਵਾਨ, ਗਿਆਨੀ, ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ, ਉਤਮ ਪੁਰਸ਼, ਸਨਮੁਖ ਗੁਰਮੁਖ, ਸੇਵਕ ਸਾਧ, ਜਿਸਨੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਵਸ ਕਰ ਲਈਆਂ ਹੋ। ਸੰਤ ਸ਼ਬਦ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਦੱਸਣ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਸੋ ਸਤਚਿਤ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਸੰਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਸ਼ਬਦ ਸਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ ਸਤ ਦੇ ਅਰਥ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਭੀ ਹੈ। ਵੀ ਹਨ। ਸੰਤ ਉਹ ਜੋ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿ ਕੇ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ। ਸੰਤ ਤੋਂ ਸੰਤ ਬਣਿਆ। ਜੈਨੀ ਅਰਹੰਤ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਬੋਧੀ ਸੱਤਵ ਸ਼ਬਦ ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਜੋਧਾ ਜਾਂ ਰੂਹਾਨੀ ਸੂਰਬੀਰ।

ਅੱਤਾਹਿ ਅੱਤਨੋ ਨਾਥੇ, ਕੋਹਿ ਨਾਥ ਪਰੋ ਸਿਧਾ ॥

ਅੱਤਨਾਹਿ ਸੁਦੰਤੇਨ, ਨਾਥੇ ਲਭਤਿ ਦੁਲੱਭੇ ॥

ਜੇ ਬੰਦਾ ਅਮਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁ ਸੰਜਮੀ ਰਖੇ ਤਾਂ ਦੁਰਲਭ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਔਲੀਆਂ ਤੇ ਬਲੀ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਸੰਤ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਪਰਮਤਤ ਲਈ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੰਤ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੀ ਹਸਤੀ ਦੂਜਾ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ।

“ਹਜ਼ਾਰੋ ਬਰਸ ਨਰਗਸ ਅਪਨੀ ਬੇ ਨੂਰੀ ਪੇ ਰੋਤੀ ਹੈ।

ਕਭੀ ਕਭੀ ਹੋਤਾ ਹੈ ਚਮਨ ਮੇਂ ਦੀਦਾਵਰ ਪੈਦਾ” ॥

ਮੇਰੀ ਛਿਪੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਚਾਹ ਅਤੇ ਛਿਪ ਟੁਰ ਜਾਣ ਦੀ।

ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਮਿਲੇ ਅਸਾਨੂੰ,

ਅਸੀਂ ਪਾ ਗਲਵਕੜੀ ਪਾਈ।

ਨਿਰਾ ਨੂਰ ਤੁਸੀਂ ਹਥ ਨਾ ਆਏ,

ਸਾਡੀ ਕੰਬਦੀ ਰਹੀ ਕਲਾਈ ॥

ਖਿਦਮਤ ਖਾਲਕ, ਬਜ਼ੁਜ਼ ਖਿਦਮਤਿ ਖਲਕ, ਨੇਮਤ।

Service of humanity is service of God.

ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ॥

ਪਹਿਲੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ

ਸੰਤ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਸ਼ਾਮਲ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਈ। ਸਾਢੇ 6 ਲੱਖ ਸੰਗਤ ਸੀ। ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤੂਆਣਾ ਵੀ ਨਾਲ ਸਨ।

ਦੂਜੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ

ਚਾਰ ਹਾੜ 1980 ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ ਬਾਬਾ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 120 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਟੱਕ ਲਾਇਆ। 36 ਲੰਗਰ ਸਨ।

ਸਪਤਾਹਕ ਖਾਲਸਾ ਐਡਵੋਕੇਟ-ਸਿਖੀ ਸੰਤ ਸੇਵਾ ਸੰਨ 1982 :-

16 ਅੰਗ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹਰਖੋਵਾਲ ਦੇ ਮੁਖ ਸੇਵਕ ਹਰਖੋਵਾਲ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਨਿਨ ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਜਗਜੀਤ ਜੀ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ॥

45 ਸਫੇ ਦਾ ਲੇਖ ਅੱਗੇ ਪੜੋ।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਰਖੋਵਾਲ ਵਾਲੇ :

ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚੇਹਰੇ ਤੇ ਜਵਾਲਾ ਚਮਕਦੀ ਸੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚੇਹਰੇ ਦਾ ਜਲਾਲ ਵੇਖਕੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਸਿਰ ਬਦੋਬਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਝੁਕ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪਿੰਡ ਵਿਖੇ ਅਦੁਤਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾ ਅਦੁਤੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਰੋਸਾਏ ਹੋਏ ਸੰਤ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੱਜ ਕਲ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਲੋਧੀ ਵਿਖੇ ਕਥਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਾ ਹਜ਼ਾਰੋ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਹੈ। ਅਜ ਕਲ ਆਪ ਧਰਮ ਯੁਧ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹੋਇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਕੇ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਫੋਟੋ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਅਤੇ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਿਚ 24 ਤੇ ਹੈ। ਇਹ ਸਪਤਾਹਕ ਅੰਕ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਨਿਰਮਲੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਬੇਦੀ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਐਡੀਟਰ ਨਿਰਗੁਣੀਆਰਾ।
(ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ)

ਸ਼ੋਅਰ

ਆਹ ਗਰ ਮਨ ਬਾਜ ਬੀਨਮ, ਰੂਏ ਬਾਰੇ ਖੇਸਰਾ ॥ ਤਾਂ ਕਿਆਯਤ ਸੁਕਰ ਗੋਇਮ, ਕਿਰਦਾਰੇ ਖੇਸਰਾ ॥

ਹਾਏ ਰੱਬਾ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਮਕਾ ਦਾ ਮੁਖੜਾ ਇਕ ਵੇਰ ਵੇਖ ਸਕਾਂ।

ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਦਾ ਤੇਰੇ ਇਸ ਮਹਿਮਾਨ ਦਾ ਸੁਕਰ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂਗਾ।

ਐ ਆਬਸ਼ਾਰੇ ਨੂਰਗਰ, ਅਜ ਬਹਿਰੇ ਕੀਸਤੀ

ਮਰ ਦਰ ਨਿੰਗੂ ਫਰੀਦਾ ਜੇ, ਅੰਦੋਹੋ ਕੀਸਤੀ।

ਆਇਆ ਏ ਦਹਦ ਬੂਦ ਕਿ ਚੂਮਾ ਤਮਾਸ ਸਬ

ਸਰ ਰਾਬਾ ਸੰਗ ਸੀ ਜਦੀ ਮੀਗ ਰੀਸਤੀ ॥

ਅਰਥ

ਐ ਹਉਕੇਂ ਭਰਦੀ ਹੋਈ ਆਬਸ਼ਾਹ, ਤੂੰ ਕਿਸਦੇ ਵਿਯੋਗ ਵਿਚ ਹਉਕੇ ਭਰ ਰਹੀਏ ? ਸਿਰ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਸੁੱਟ ਕੇ ਕਿਸਦੇ ਗਮ ਵਿਚ ਸਿਸਕੀਆਂ ਭਰਦੀ ਏਂ ? ਕੀ ਕੋਈ ਸਾਡੇ ਵਾਂਗ ਤੇਰੇ ਜਿਗਰ ਵਿਚ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਚਿਣਗ ਸੁਲਗ ਰਹੀ ਏ ? ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਪਥਰਾਂ ਤੇ ਪਟਕਾ ਰਹੀ ਏਂ ਤੇ ਵਿਯੋਗ ਦੇ ਗਾਣੇ ਗਾ ਰਹੀ ਏ ।

ਖੁਦੀ ਕੋ ਕਰ ਬੁਲੰਦ ਇਤਨਾ,
ਕਿ ਹਰ ਤਕਦੀਰ ਸੇ ਪਹਿਲੇ ।
ਖੁਦਾ ਬੰਦੇ ਸੇ ਖੁਦ ਪੂਛੇ,
ਬਤਾ ਤੇਰੀ ਰਜ਼ਾ ਕਿਆ ਹੈ ॥

(ਇਕਬਾਲ)

ਆਸ਼ਕ ਤਾਂ ਸਿਰ ਦੇਣ ਲਈ ਸਿਰ ਗਿਣਦੇ ਨੇ ॥
ਲੋਕੀ ਪਰ ਅਜਕਲ ਗਿਣਦੇ ਨੇ ਬਾਹਾਂ ਨੂੰ ॥
ਜਿਸ ਮੇ ਸੇ ਇਕ ਰੰਗੀ ਕਬਾ,
ਆਤਸ਼ ਨਫਸ਼ ਆਤਸ਼ ਨਫਾ ॥
ਦਾਗੇ ਜੁਦਾਈ ਦੇ ਗਈ,
ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਖੁਦਾਈ ਲੈ ਗਈ ॥
ਧੰਨ ਭਏ ਵਹ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ,
ਜਿਨਕੋ ਜਾਰਿਓ ਗੁਰ ਖੁਦ ਸਾਦਰ ।
ਮੁਕਤਿਆਂ ਕਾ ਪਦਉਨ ਕੋ ਦੀਨਾ,
ਖਿਦਰਾਣੇ ਕੋ ਮੁਕਤਸਰ ਕੀਨਾ ॥
ਗੁਰ ਤੇ ਬਲੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ ਹੈ,
ਯਾ ਗੁਰ ਕਹ ਸੋ ਲਏ ਹਮ ਪਿਖ ਹੈ ।
ਤੁਟੀ ਸਿਖੀ ਫੇਰ ਮਿਲਾਈ,
ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਯੋ ਬਹੁਤਾਈ ॥

ਸਫਲ ਮਨੁਖ ਦੇ ਲੱਛਣ

ਅੰਤਰੋ ਸ਼ਾਕਤੋ ਬਹਿਰ ਸੈਵੋ ਸਭ ਮਧੇ ਵੈਸ਼ਣਵ ॥
ਮਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਹਿਣੀ ਹੋਰ ਅਤੇ ਕਰਨੀ ਹੋਰ ॥
ਨਜ਼ਰ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਸਾ ਕੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ॥
ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ੀਸਾ ਬਣਾ ਕੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ॥

ਖਾਲਸਾ

ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੋ ਰੂਪ ਹੈ ਖਾਸ, ਖਾਲਸੇ ਮੈ ਹੋ ਕਰੋ ਨਿਵਾਸ ॥
 ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੀ ਸੋਭਾ ਸੀਲ, ਖਾਲਸਾ ਬੰਧੂ ਖਾਲਸਾ ਸੁਭ ਡੀਲ ॥
 ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੋ ਭਵਨ ਭੰਡਾਰ, ਖਾਲਸਾ ਕਰ ਮੇਰੋ ਸਤਿਕਾਰ ॥
 ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੋ ਪਿੰਡ ਪੁਰਾਣ, ਖਾਲਸਾ ਮੈਰੀ ਜਾਨ ਕੀ ਜਾਨ ॥
 ਹਉਂ ਖਾਲਸੇ ਕੋ ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੋ, ਓਤ ਪੋਤ ਸਾਗਰ ਬੂੰਦੇਰੋ ॥
 ਕੰਮ ਕਿਸਦਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਗੜ ਸਕਦੈ,
 ਏਹ ਗਲ ਤੇ ਰਹਿੰਦੀ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੀ ਅੱਖ ॥
 ਐ ਪਰ ਪੱਥਰ ਤੇ ਹੀਰੇ ਵਿਚ ਫਰਕ ਕੀ ਹੈ,
 ਇਹ ਤਾਂ ਜਾਣ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕਦਰਦੀਨ ਦੀ ਅੱਖ।
 ਉਸ ਵਾਲ ਵਿੰਗ ਕਿਹੜਾ ਕਰ ਸਕਦੈ,
 ਸਿਧੀ ਜੀਹਦੇ ਤੇ ਰਹੇ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਅੱਖ।
 ਪਿਆਰੇ! ਯਾਰ ਦੀ ਅੱਖ ਨ ਬਦਲ ਜਾਏ,
 ਬਦਲ ਜਾਏ ਬੇਸ਼ਕ ਜਹਾਨ ਦੀ ਅੱਖ।
 ਕੈਰੀ ਅਖ ਥੀ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਏ,
 ਅਸੀਂ ਉਸਦਾ ਨਕ ਭੁਆ ਦਿਆਂਗੇ।
 ਜਾਨਾਂ ਵਾਰਕੇ ਪੰਥ ਦੇ ਹੁਕਮ ਉਤੇ,
 ਪਿਆਰੇ ਪੰਥ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਚਮਕਾ ਦਿਆਂਗੇ ॥

ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਤੇ ਕਰਤੱਬ

1. ਜਦੋਂ ਧਰਮ ਤੇ ਭੀੜ ਬਣੇ ਧਰਮੀ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਹਰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰੋ ॥
2. ਦੇਸ਼ ਤੇ ਬਿਪਤਾ ਸਮੇਂ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਕੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ ॥
3. ਗਊ ਗਰੀਬ ਤੇ ਜੁਲਮ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਖੁਨ ਦੀ ਅਹੁਤੀ ਦੇ ਕੇ ਜੁਲਮ ਰੋਕੇ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਜੁਲਮ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜੋ ॥

ਵਿਦਿਆ ਵੀਚਾਰੀ ਤਾਂ ਪਰਉਪਕਾਰੀ

ਵਿਦ :-ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਵਿਦਿਆ ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ ਹੈ ਵਿਦਿਆ ਨਾਮ ਹੈ ਜਾਨਣ ਦਾ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦੇ ਸਹੀ ਰੂਪ ਵਿਖਾਣ ਵਾਲੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਦਿਆ ਹੈ।

ਅਨੇਕ ਸੰਸਯੋਂ ਛੇਦੀ ਪ੍ਰੋਕਸ਼ਾ ਰਬਸਯ ਦਰਸ਼ੰਕ
 ਸਰਵਸਯ ਲੋਚਨੰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੰ ਪਸਯ ਨਾ ਸਤਿ ਅੰਧਦੇਵ ॥

ਅਰਥ

ਦੂਰ ਦੇਸ਼ ਵਰਤੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨੇਤਰ ਰੂਪ ਸ਼ਾਤਰ ਵਿਦਿਆ
ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਨਹੀਂ ਉਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਕੇ ਅੰਧਾ ਹੀ ਸਮਝੋ ॥

ਚਤੁਰਾਨਨ ਚੌਦਸ ਭੋਨ ਰਚੇ,

ਪਰ ਨਾ ਵਿਦਿਆ ਸਮ ਤਾਹਿ ਮਝਾਰਾ ॥

ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਫਿੰਨ ਅਤੁਲ ਧਨ ਵਿਦਿਆ ਨਰ ਬਪੁ ਜਨ ॥

ਵਿਦਿਆ ਜਸ ਸੁਖ ਭੋਗਦੇ, ਵਿਦਿਆ ਗੁਰ ਗੁਰ ਮਾਨ ॥

ਵਿਦਿਆ ਬੰਧੂ ਪ੍ਰਦੇਸ ਮੈ, ਵਿਦਿਆ ਦੇਵ ਵਿਸੇਖ ॥

ਪੂਜ ਨਿਪੋ ਕਰ ਅਘਹਤੀ, ਵਿਦਿਆ ਬਿਨ ਪਸੁ ਦੇਖ: ।

ਆਵਨ ਆਏ ਸਿਸਟ ਮਹਿ ਬਿਨ ਬੂਝੇ ਪਸੁ ਢੋਰ ॥

ਨਰੂ ਮਰੇ ਨਰ ਕਾਮ ਨ ਆਵੈ, ਪਸੁ ਮਰੈ ਦਸ ਕਾਜ ਸਵਾਰੈ ॥

ਪਸੁ ਮਿਲਹਿ ਚੰਗਿਆਈਆਂ ਖੜ ਖਾਵਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਇ ॥

ਨਿੰਦਰਾ, ਭੋਜਨ, ਭੋਗ, ਭਯ, ਏ ਪਸੁ ਪੁਰਖ ਸਮਾਨ ॥

ਨਰਨ ਗਿਆਨ ਨਿਜ ਅਧਿਕਤਾ,

ਗਿਆਨ ਬਿਨਾ ਪਸੁ ਜਾਨ ॥

ਧਰਮ, ਦਾਨ, ਤਪ, ਸੀਲ ਗੁਣ,

ਵਿਦਿਆ ਬਿਨ ਜੇ ਜੰਤ ॥

ਮਿਰਤ ਲੋਕ ਖਿਤ ਭਾਰ ਤੇ, ਨਰ ਬਪੁ ਮ੍ਰਿਗ ਬਿਚਰੰਤ ॥

ਪੁਰਖ ਅਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਕਿਆ ਲਖੇ, ਗੁਣ ਦੋਖਨ ਦੀ ਸੰਧਿ ॥

ਰੂਪ ਭੇਦ ਅਧਿਅਕਾਰ ਕੋ, ਕਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹਵੈ ਅੰਧ ॥

ਮੁਗਧ ਪੂਜ ਨਿਜ ਧਾਮ ਮੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਪੂਜ ਨਿਜ ਨਗਰ ॥

ਭੂਪ ਪੂਜ ਸਵੈ ਦੇਸ਼ ਮੈ, ਪੂਜਤ ਗੁਣੀ ਸਮੱਗ੍ਰ ॥

ਰੂਪ ਦਰਬ ਜੋਬਨ ਸਹਿਤ, ਸਕੁਲ ਜਨਮ ਬਹੁ ਬੰਧ ॥

ਵਿਦਿਆ ਬਿਨ ਸੋਭਤ ਨਹੀਂ, ਜਿਉ ਕੇਸੂ ਬਿਨ ਗੰਧ ॥

ਯਦਪਿ ਰੂਪ ਕਰੂਪ ਹੈ, ਵਸਤ੍ਰ ਹੀਨ ਤਨ ਛਾਰ ॥

ਤਦਪਿ ਵਿਦਿਆਵਾਨ ਕੋ, ਸਭਾ ਮਾਹਿ ਅਧਿਕਾਰ ॥

ਅਲੰਕਾਰ ਪਟ ਭੇਖ ਬਿਨ, ਯਦਪਿ ਹੋਇ ਕਰੂਪ ॥

ਸੋਭਤ ਸੰਤਨ ਸਭਾ ਬਿਤ, ਜਨ ਵਿਦਿਵਾਨ ਅਨੂਪ ॥

ਸਭਾ ਸੋਭੈ ਵਿਦਿਵਾਨ

ਮਾਤਾ ਵਤ ਰਖਿਆ ਕਰੇ; ਪਿਤਾ ਜਿਵੇਂ ਹਿਤਕਾਰ ॥

ਕਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਜਿਉ ਮਿਤ੍ਰ ਵਰ, ਸੋਕਟਾਰ ਸੁਖਕਾਰ ॥

ਵਿਦਿਆ ਬਾਂਧਵ ਜਿਉ ਸਕਲ; ਕਾਰਜ ਦੇਤ ਸਵਾਰ ॥
 ਦਾਯਕ ਕੀਰਤ ਦਰਬ ਕੀ, ਤਾਂਤੇ ਪੜੇ ਉਦਾਰ ॥
 ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਨਾਹਿ; ਤਾਂਤੇ ਪੜੇ ਉਦਾਰ ॥
 ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਨਾਹਿ; ਵਿ੍ਤ ਨਹੀਂ ਬਾਂਧਵ ਨਹੀਂ ॥
 ਕਿਉ ਰਹੀਏ ਤਹ ਮਾਂਹਿ, ਨਹਿ ਆਦਰ ਗਹਿ ਦੇਸ ਮਹਿ ॥
 ਤਬ-ਲਗ ਵਿਦਿਆ ਕੇ ਪੜੇ; ਜਬ ਲਗ ਘਟ ਮੇਂ ਪ੍ਰਾਨ ॥
 ਜਹਾਂ ਧਨੀ ਪਹੁੰਚੇ ਨਹੀਂ, ਤਹਿ ਪਹੁੰਚੇ ਵਿਦਵਾਨ ॥
 ਸੁਭ ਗੁਣ ਅਵਸਰ ਕੇ ਪੜੇ, ਸੋਭਾਵੰਤ ਮਨਾਕ ॥
 ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੋ ਸਤ੍ਰੁ ਹੈ; ਬਾਲ ਪੜ੍ਹਾਵਤ ਨਾਹਿ ॥
 ਸੋਭ ਨਾ ਪਾਵਤ ਸਭਾ ਮਹਿ, ਜਿਉਂ ਬਗ ਹੰਸਨ ਮਾਹਿ ॥
 ਹਾਹਾ! ਪੁਤਰ ਨ ਅਧੀਤੇ, ਸੁ ਗਤਿਤਾਸੂ ਗਤ੍ਰੀ ਸੂ ॥
 ਤੇਨ ਤੂੰ ਵਿਦੁਸਾਂ ਮਧੇ ਪੰਕੇ, ਭਾਉਰਿਵ ਸ਼ਿਯ ਧਸੀ ॥

ਅਰਥ

ਕੋਈ ਰਿਸ਼ੀ ਅਪਣੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਪੁਤਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਿਆਣੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਖੜਾ ਵੇਖ ਕੇ ਰੋ ਪਿਆ
 ਹਾ ਕਸ਼ਟ ਕਪੁਤਰ ਨਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇਰੇ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਮਿਟੀ ਘਟਾ ਉੜਾਂਦੇ ਸੁਤੇ ਪਏ ਦੇ ਬੀਤ ਗਏ
 ਤੈਂ ਵਿਦਿਆ ਵਰਗਾ ਰਤਨ ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੇ ਪੁਤਰ ਜਦੇ ਕਦੇ ਵੀ ਤੂੰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਭਾ
 ਵਿਚ ਜਾਇਆ ਕਰੇਂਗਾ ਤੇਰਾ ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਆਦਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਮੈਂ ਖੁਦ ਤੇਰੀ ਤਰਸਯੋਗ ਹਾਲਤ
 ਵੇਖਕੇ ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਇਉਂ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਪੰਕ-ਚਿਕੜ ਵਿਚ
 ਗਊ ਖੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਹਿਤੋਪਦੇਸ਼ ਬਿਸ਼ਨੂ ਸ਼ਰਮਾ

ਜਿਨ ਬਾਲਕ ਭਾਵ ਸੁ ਖੇਲ ਮਤੇ,
 ਨਹਿ ਵਿਦਿਆ ਲਈ ਜਗ ਮੈ ਰਸ ਭੀਨੀ ॥
 ਜੋਬਨ ਮੈ ਰਸ ਭੋਗ ਕਰੇ,
 ਨਾ ਦਲੀ ਅਰਿਕੀ ਧੁਜਣੀ ਰਣ ਪੀਨੀ ॥
 ਇਕੋ ਅਪਿ ਗੁਣਵਾਨ ਪੁਤ੍ਰੋ ਨਿਰਗੁਣਾ ਸਚ ਸ਼ਤਸੋ ਅਵਰ:
 ਏਕਸ ਚੰਦ੍ਰੋ ਤਮੋ ਹੰਤਿ ਨਚ ਤਾਰਾ ਸਹੰਸਰਾਯ ॥

ਅਰਥ

ਔਗਣਾਂ ਭਰੇ ਸੌ ਪੁਤਰਾ ਨਾਲੋਂ ਵਿਦਵਾਨ ਗੁਣੀ ਇਕ ਪੁਤਰ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਇਕੋ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਜਿਆਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਚੰਗਾ ਹੈ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਖੜੇ ਹੋਏ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤਾਰੇ ਅੰਧੇਰਾ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਸਲਾਮਾਂ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਕਿੰ ਜਾਤਾ ਬਹੁ ਪੁਤ੍ਰੁ ਸ਼ੋਕ ਸੰਤਾਪ ਕਾਰਕਾ ॥
ਵਰਮੇਕਾ ਕੁਲਿੰਮਾਲੰਭਿ ਬਤ੍ਰੁ ਵਿਸਰਾਮ ਯਤੇ ਕੁਲੰਮ ॥
ਏਕੇ ਨਾਪਿ ਸੁਪੁਤ੍ਰੇਣ ਵਿਦਿਆ ਯੁਕਤੇਨ ਸਾਧੁਨਾ ॥
ਆਲਾਹ ਦਿੰਤ ਕੁਲੇ ਸਰਵੇ ਯਥਾ ਚੰਦਰੇਣ ਸਰਵਰੀ ॥
ਕਿੰਤ ਸਯਾ ਕ੍ਰਿਯਤੇ ਧੇਨਵਾ ਯਾਨਾ ਕੌਰ ਧ੍ਰੀ ਨ ਗਰਭਣੀ ॥
ਕੋ ਅਰਥ: ਪ੍ਰੁਤ੍ਰੇਣ ਜਾਤੇਨ ਯੋਨ ਵਿਦਵਾਨ ਨ ਭਗਤੀਵਾਨ
ਰਿਣ ਕਰਤਾ ਪਿਤਾ ਸਤਰੂ ਮਾਤ ਚ ਬਿਭਚਾਰਨੀ ॥
ਭਾਰਯ ਰੂਪਵਤੀ ਸਤਰੂ ਪੁਤ੍ਰੁ ਸਤਰੂ ਅਪੰਡਿਤ ॥

(ਚਾਣਕ)

ਕੰਚਨ ਹੋਇ ਜੇ ਕੀਚ ਮੈਂ, ਬਿਖ ਮੈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੋਇ ॥
ਵਿਦਿਆ ਹੋਇ ਅਪ ਪੁਰਖ ਪੈ, ਲੀਜੇ ਹਾਨ ਨ ਕੋਇ ॥
ਦਧੀਚੀ ਰਿਸ਼ੀ ਦੇ ਪੁਤਰ ਦਾ ਨਾਮ (ਸਾਰਸਤ) ਸੀ ਸੁਰਸਤੀ ਤੋਂ ਜੰਮਿਆ ਸੀ।
ਕਹਯੋ ਬਾਲਕੋ ਵੇਦ ਪੱਢਯੇ, ਕਹਯੋ ਬਾਲ ਪੂਤ ਸੁਨ ਲੱਯੇ
ਮੇਰੇ ਸਿਖ ਹੋਹੁਗੇ ਜਬਹੀ, ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਾਵੋਂ ਤੋ ਕੋ ਕਬਹੀ।
ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੇ ਉਰ ਮੈ ਰਿਖਿ ਸਾਰੇ, ਤਬ ਬ੍ਰਹਮੇ ਕੇ ਪਾਸ ਪਧਾਰੇ
ਦੇਵ! ਦਧੀਚ ਪੂਤ ਹੈ ਜੋਈ, ਹਮ ਅਤਿ ਬ੍ਰਿਧ ਬਾਲ ਅਤਿ ਸੋਈ।
ਬੇਦ ਪੜ੍ਹਨ ਹਮ ਢਿਗ ਗਏ, ਪੂਤ ਪੂਤ ਕਰ ਮੁਖੋਂ ਅਲਏ ॥

(ਦੋਹਰਾ)

ਮੇਰੇ ਹੋਵੇ ਸਿਖ ਜਬ ਤਬੀ ਪੜ੍ਹਾਵੋਂ ਵੇਦ ॥
ਯੋਂ ਬਾਲਕ ਬੈਨ ਪ੍ਰਭੁ, ਮਨ ਮੈਂ ਬਢਯੋ ਸੁ ਖੇਦ ॥

ਚੋਪਾਈ

ਤਬ ਚਤੁਰਾਨਨ ਬੈਨ ਬਖਾਨੇ,
ਵਿਦਿਆ ਵਿਰਧ ਬ੍ਰਿਧ ਸੁਰਮਾਨੇ।
ਤੁਮ ਅਤਿ ਬਾਲ ਬ੍ਰਿਧ ਸੋ ਕਹੀਯੈ,
ਹੋਇ ਸਿਖ ਵਿਦਿਆ ਕੋ ਲਹੀਯੈ ॥

ਦੋਹਰਾ

ਯੋ ਚਤੁਰਾਨਨ ਬੈਨ ਸੁਨ ਗਏ ਰਿਖੀਸੂਰ ਸਰਬ ॥
 ਦਧੀਚ ਪੂਤ ਕੋ ਸਿਖ ਵਹੁ ਭਏ ਮਿਟਾਏ ਸੁ ਗਰਬ ॥
 ਜੂਠਨ ਜੂਠ ਪਈ ਸਿਰ ਉਪਰ, ਸੁਕ ਜਨਕ ਪਗੀ ਲਗਿ ਧਿਆਵੈਗੋ ।
 ਗੁਰਮੁਖੀ ਜੋ ਹੈ ਭਾਈ, ਸਿਖ ਸਿਖ ਤੇ ਸੀਖੈ ਜਾਈ ॥
 ਹੋਰ ਵਿਦਿਆ ਜਹਿ ਜਹਿ ਕੋਈ, ਅਵਰਨ ਤੇ ਭੀ ਲੇਖੈ ਸੋਈ ॥
 ਰਿਤੂ ਧੁਜ ਰਾਜਾ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਮੰਦਾਲਸਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਤਵੇਂ ਪੁਤਰ ਅਲਰਕ ਨੂੰ ਲੋਰੀ
 ਦਿਤੀ ॥

ਸ਼ਲੋਕ

ਸੁਧੋਸੀ ਬੁਧੋ ਸੀ ਨਿਰੰਜਨੋ ਸੀ, ਸੰਸਾਰ ਮਾਯਾ ਪਰੀ ਵਰਜਹੋ ਸੀ ॥
 ਸੰਸਾਰ ਸੁਪਨ ਤਯੱਜਯ ਮੋਹ ਨਿੰਦਰਾਯ ਮੰਦਾਲਸਾ ਵਾਕਯ ਉਵਾਚ ਪੁਤ੍ਰ ॥

ਅਰਥ

ਹੇ ਪੁਤਰ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਸ ਦਾ ਲੋਥੜਾ ਮਤ ਮੰਨ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਤਾਂ ਸੁਧ ਬ੍ਰਹਮ ਚੇਤਨ
 ਸਰੂਪ ਮਾਯਾ ਮਾਲ ਤੋਂ ਰਹਤ ਸੰਸਾਰੀ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਨਿਆਈ ਤੇਰੇ
 ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਕਲਪਤ (ਝੂਠਾ) ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਨਿੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਹ ।

ਪ੍ਰਤਾ ਮਾਤਾ ਕੀ ਅਸੀਸ-ਮਾਤਾ ਭਾਨੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਲੋਰੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ।

ਭਾਰਤੀ ਮਾਤਾ

ਸੰਕਰਾਚਾਰਜ ਦਿਗਵਿਜੈ ਕਰਦਾ ਆਇਆ ਮਹਿਸ਼ਮਤੀ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪਾਣੀ ਭਰਨ
ਵਾਲੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਤੋਂ ਮੰਡਨ ਮਿਸਰ ਦਾ ਘਰ ਪੁਛਿਆ ।

ਸੁਤਹ : ਪ੍ਰਮਾਣਿ ਪਰਤਹ

ਪ੍ਰਮਾਣਿ ਕੀਰਾਗਨਾ ਯਤ੍ਰ ਗਿਰਾ ਵਦੰਤੀ। ਦੁਆਰਾ ਅੰਤ੍ਰਸਥਾ ਨੀੜਾਂਤ੍ਰ ਸੇਨਯ ਰੁਧਾ
 ਜਾਨੀਤੀ ਤਨ ਮੰਡਨ ਮਿਸਰ ਯਾਮੰ ॥2॥ ਫਲ ਪ੍ਰਦੰ ਕਰਮ ਫਲ ਪ੍ਰਜੋਜਹ ਭੀਰਾਂਗਨਾ ਯਤ੍ਰ ਗਿਰਾ
 ਵਦੰਤਿ ॥ ਦੁਆਰਾ ਅੰਤ੍ਰਸਥਾ ਨੀੜਾਂਤ੍ਰ ਸੁਨੰਯ ਰੁਧਾ ਜਾਨੀਤੀ ਤਨ ਮੰਡਨ ਮਿਸਰ ਯਾਮੰ ॥ ਜਗਤ
 ਪੁਰਵੰ ਸਿਆਤ ਗਜਤ ਅਧ੍ਰਵੰ ਸਿਆਤ ਕੀਰਾਗਨਾਂ ਯਤ੍ਰ ਗਿਰਾ ਵਦੰਤਿ ਦੁਆਰਾ ਅੰਤ੍ਰਸਥਾ
 ਨੀੜਾਂਤ੍ਰ ਸੰਨਯ ਰੁਧਾ ਜਾਨੀਤੀ ਤਨ ਮੰਡਨ ਮਿਸਰ ਯਾਮੰ ॥

ਅਰਥ

ਲੜਕੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਮੰਡਨ ਮਿਸਰ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਜਿਸ ਘਰ
 ਦੇ ਬੂਹੇ ਦੇ ਅੱਗੇ ਇਸਥਿਤ ਤੋਤੇ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਤੀ ਤੇ (ਮੈਨਾ) ਇਹ ਚਰਚਾ ਕਰ ਰਹੀਆ ਹੋਣ
 ਉਥੇ ਤੂੰ ਮੰਡਨ ਮਿਸਰ ਦਾ ਘਰ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਕੀ ਚਰਚਾ, ਕ ਉਤ੍ਰ :-

ਸੁਣੋ ਸੁਤਹ ਪ੍ਰਮਾਣੰ ਪ੍ਰਤਹ

ਪ੍ਰਮਾਣ ਭੀਵ ਕੀ ਬ੍ਰਹਮ ਸੂਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ਕੇ ਪ੍ਰਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ, ਇਹ ਚਰਚਾ ਜਿਥੇ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ
 ਬੈਠੇ ਜਾਨਵਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ ਉਥੇ ਯਾਣੀ ਮੰਡਨ ਮਿਸਰ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ਹੋਰ ਫਲਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕਰਮ
 ਹਨ ਕਿ ਈਸ਼ਰ ਤੀਸਰਾ ਜਗਤ (ਪ੍ਰਵ) ਇਸਥਿਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਸ਼ਵਾਨ? ਇਹ ਵਿਚਾਰ

ਜਿਥੇ ਪੰਛੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ ਉਥੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਕੇ ਮੰਡਨ ਮਿਸਰ ਦਾ ਘਰ ਜਾਣੀ। (ਭਾਰਤੀ) ਮੰਡਨ ਮਿਸਰ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲੀ।

ਅਮਰਕ ਰਾਜੇ ਦੀ ਕਾਇਆ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਵਾਤ ਸਾਧਨ (ਕਾਮ ਸ਼ਾਸਤਰ) ਪੜ ਕੇ ਮੰਡਨ ਮਿਸਰ ਨੂੰ ਚੇਲਾ ਬਣਾਇਆ ਮੰਡਲ ਮਿਸਰ ਨੂੰ ਚੇਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਸੁਰੇਸ਼ਰਾਚਾਰਜ ਰੱਖਿਆ।

ਅਕਲੀ ਸਾਹਿਬ ਸੇਵੀਐ ਅਕਲੀ ਪਾਈਐ ਮਾਨ ॥

ਅਕਲੀ ਪੜਕੈ ਬੁਝੀਐ ਅਕਲੀ ਕੀਚੈ ਦਾਨ ॥

ਨਾਨਕ ਆਖੇ ਰਾਹੁ ਏਹੁ ਹੋਰ ਗਲਾਂ ਸੈਤਾਨ ॥

ਸ੍ਰੀ ਖੰਡ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ

ਕਿਸੇ ਤਾਈ ਫੌਜ ਪਿਆਰੀ ਕਿਸੇ ਤਾਈ ਮੌਜ ਪਿਆਰੀ।

ਕਿਸੇ ਤਾਈ ਸੌਜ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੀਤ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ॥

ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਸ਼ੀਨ ਪਿਆਰੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿਆਰੀ।

ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਬੀਨ ਕਿਸ ਬਾਜ ਪਿਆਰੀ ਤਾਰ ਦੀ ॥

ਕਿਸੇ ਤਾਈ ਮਾਇਆ ਕੋਈ ਕਾਇਆ ਸੇ ਪਿਆਰ ਕਰੇ।

ਕੋਈ ਚਾਹੇ ਛਾਇਆ ਉਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰੇ।

ਕੋਈ ਚਾਹੇ ਛਾਇਆ ਉਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ॥

ਅੱਡੋ ਅਡੀ ਲਗਨ ਚ ਮਗਨ ਬਥੇਰੇ ਲੋਕ।

ਵਿਦਿਆ ਪਿਆਰੀ ਸਾਂਝੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ॥

ਕਿਸੇ ਮੰਨੀ ਕਾਲੀ ਕੋਈ ਮੰਨਦਾ ਕਪਾਲੀ ਤਾਂਈ।

ਕਿਸੇ ਹੀਰ ਸਿਆਲੀ ਦੀ ਬਜਾਈ ਢੱਡਕਾਰ ਦੀ ॥

ਕਿਸੇ ਨੇ ਭਵਾਨੀ ਮੰਨੀ ਕਿਸੇ ਬਾਕਬਾਨੀ ਮੰਨੀ।

ਕਿਸੇ ਰਾਜਾ ਰਾਣੀ ਸੇਵਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ॥

ਕਿਸੇ ਮੰਨੀ ਸੀਤਾ ਕਿਸੇ ਰਾਧਕਾ ਸੇ ਰਾਗ ਕੀਤਾ।

ਕੋਈ ਪੂਜਾ ਕਰੇ ਉਮਾ ਰਮਾ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ॥

ਅੱਡੋ ਅੱਡੀ ਮਜ਼ਬਾਂ ਨੇ ਦੇਵੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਅੱਡ।

ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਦੇਵੀ ਸਾਂਝੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ॥

ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਕਰੀ ਹੈ ਤਰੱਕੀ ਬਾਹੂ ਬਲ ਨਾਲ।

ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਪਾਈ ਧਾਂਕ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ॥

ਕਈਆਂ ਧਨ ਖਰਚ ਕੇ ਕਰੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਕੁਝ

ਬਹੁਤਿਆਂ ਵਿਸਾਰ ਦਿਤੀ ਸੁਧ ਘਰ ਬਾਰ ਦੀ

ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਚਤੁਰਾਈ ਨਾਲ ਵਧਿਆ ਕੋਈ।

ਕਿਸੇ ਨੇ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਕਰੀ ਹੈ ਨਰ ਨਾਰ ਦੀ ॥
 ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਇਕ ਨਹੀਂ ਉੱਚਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ।
 ਵਿਦਿਆ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ॥
 ਮੋਤੀਆਂ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਸੂਚੀ ਸ਼ਾਨ ਇਹਦੀ ਹੀਰਿਆਂ ਤੋਂ,
 ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਤੇ ਮਾਣਕਾਂ ਤੋਂ ਸਾਰ ਦੀ ॥
 ਆਨ ਸ਼ਾਨ ਮਾਨ ਨੂੰ ਵਧਾਵੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ,
 ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਉੱਚੀ ਟੀਸੀ ਤੇ ਖਲ੍ਹਾਰ ਦੀ ॥
 ਨੀਚੋਂ ਉੱਚ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਅੰਨ੍ਹਿਆ ਨੂੰ ਨੈਣ ਇਹ,
 ਦੈਵੀ ਗੁਣ ਦਸ ਕੇ ਤੇ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀ ॥
 ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਨਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨ ਜੱਗ ਵਿਚ,
 ਵਿਦਿਆ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ॥
 ਜੇ ਮੋਹਾਕਾ ਘਰੁ ਮੂਹੈ, ਘਰ ਮੁਹਿ ਪਿਤਰੀ ਦੇਇ ॥
 ਅਗੈ ਵਸਤੁ ਸਿਵਾਈਐ, ਪਿਤਰੀ ਚੋਰ ਕਰੇਇ ॥
 ਸਿਖ ਸਿਖਣੀ ਮਿਲ ਬਹੈਂ, ਚਰਚਾ ਕਰੈਂ ਅਪਾਰ ॥
 ਭਜਨ ਸਿਖਾਵੈ ਪੁਤਰ ਕੋ ਨਿਜ ਭਜ ਬਾਰੰਬਾਰ ॥
 ਸਿਖ ਸਿਖ ਕੋ ਵਿਦਿਆ ਸਿਖ ਲਾਵੈ ॥
 ਨਗਰ ਸਿਖ ਕੋ ਬਸਤ੍ਰ ਓਢਾਵੈ ॥
 ਚਢੀਅਹਿ ਪਢਯੋ ਅਲਪਕੇ ਘਨੋ,
 ਸੁਧ ਬੁਧ ਸੁਧਾਰੈ ਮਨੋ ॥
 ਗੁਣ ਅਵਗੁਣ ਕਰਯੋ ਅਨ ਕਰਯੋ,
 ਜਾਨੈ ਸਭ ਕੀ ਸੁਧ ਉਰ ਧਰਬੋ ॥
 ਪਢਨ ਵਿਖੈ ਗੁਣ ਅਹੈ ਆਨੇਕੂ,
 ਸਦਗੁਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਆਦਿ ਬਿਬੇਕੂ ॥
 ਯਾਂਤੇ ਪਢਨ ਅਹੈ ਬਹੁ ਨੀਕਾ,
 ਅਨਪੜ ਰਹੈ ਅੰਧ ਬਹੁ ਹੀਕਾ ॥
 ਅਰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਪਢਨ ਜੋ ਕਰਨੋਂ;
 ਸਰਬੋਤਮ ਸਭ ਮਤ ਕੋ ਧਰਨੋ ॥
 ਜਪੁਜੀ ਆਦਿਕ ਪੁੰਨ ਉਪਾਵੈ,
 ਅਨਿਕ ਜਨਮ ਕੇ ਕਲੁਖ ਮਿਟਾਵੈ ॥
 ਸਤੀ ਪਹਿਰੀ ਸਤ ਭਲਾ ਬਹੀਐ ਪੜਿਆ ਪਾਸ ॥
 ਉਥੈ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਵੀਚਾਰੀਐ ਕੁੜੇ ਘਟੈ ਰਾਸ ॥

ਗਰ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ਵਿਦਿਆ ਵੀਚਾਰੈ ਪੜਿ ਪੜਿ ਪਾਵੈ ਮਾਨ ॥
 ਮਨ ਸਮਝਾਵਨ ਕਾਰਨੇ ਕਛੁਅਕ ਪੜੀਐ ਗਿਆਨ ॥
 ਮੰਦਾ ਕਿਸਨੋ ਆਖੀਐ ਪੜੁ ਆਖਰ ਏਹੁ ਬੁਝੀਐ ॥
 ਮੁਰਖੈ ਨਾਲ ਨ ਬੁਝੀਐ ॥
 ਵਿਦਿਆ ਦਦਾਤੀ ਵਿਨਯੰ ਦਾਦਾਤਿ ਪਾਤਰ ਤਾਮ ॥
 ਪਾਤ੍ਰ ਤਾ ਧਨੇ ਮਾਪਨੋਤਿ ਧੰਨ ਧਰਮ ਤਤ ਸੁਖ ॥

(ਹਿਤੋ ਉਪਦੇਸ਼)

ਅਰਥ

ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਦਿਆ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਚ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਤੀ ਹੈ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਤੋਂ ਸੁਪਾਤ੍ਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸੁਪਾਤਰ ਪੁਰਖ ਹੀ ਨੇਕ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਧਨ ਕਮਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਸ ਧਨ ਤੋਂ ਧਰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਿਸ ਧਰਨ ਤੋਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁੱਖ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਕੋ ਅਰਥ: ਪੜ੍ਹੇਣ ਜਾਤੇਨ ਜੋ ਨ ਵਿਦਵਾਨ ਨ ਧਾਰਮਕ;।
 ਕਣੇਨ ਚਕਸ਼ੁਸਾ ਕਿੰਵਾ ਚਕਸੂ ਪੀੜੇਵ ਕੇਵਲੰ ॥ (ਚਾਣਕ)

ਅਰਥ :-

ਕਿਸ ਕੰਮ ਹੈ ਪੁਤਰ ਜਿਹੜਾ ਵਿਦਵਾਨ ਨਹੀਂ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਜਿਹੜਾ ਧਾਰਮਿਕ ਨਹੀਂ ਉਹ ਤਾਂ ਕਾਣੇ ਨੇਤਰ ਵਾਂਗੂ ਵਾਧੂ ਪੀੜਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਕਿੰਤਯਾ ਕ੍ਰਿਯਤੇ ਧੰਨਵਾ ਯਾਨਾ ਦੋ ਗਧ੍ਰੀ ਨਾ ਗਰਭਣੀ
 ਕੋਅਰਥ: ਪੁੜ੍ਹੇਣ ਜਾਤੇਨ ਯੋਨ ਵਿਦਵਾਨ ਨ ਭਗਤੀਵਾਨ ॥
 ਵਿਦਿਵਾਨ ਹੀ ਸਚੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਈਸ਼ਰ ਭਗਤ ਸੂਰਮਾ
 ਹੀ ਇਨਸਾਨ ਕਹਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ॥
 ਜਨਨੀ ਜਨੈ ਤਾ ਭਗਤ ਜਨ ਕੈ ਦਾਤਾ ਕੈ ਸੂਰ ॥
 ਨਹਿ ਤਾਂ ਜਨਨੀ ਬਾਝ ਰਹਿ ਕਾਹਿ ਗਵਾਵਹਿ ਨੂਰ ॥
 ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰਸਯ ਸਾਸ਼ਤ੍ਰਸਯ ਵਿਦਯਾ ਦ੍ਰੈ ਵਿਧੇ ਪ੍ਰਤਿ ਪਤੇ ॥
 ਆਦਯ ਹਾਸਯ ਬਿਧਤ੍ਰੈ ਚ ਦੁਤੀ ਆਦਰ ਤੇ ਸਦਾ ॥

(ਹਿਤੋ ਉਪਦੇਸ਼)

(ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਦਿਆ)

ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਦਿਆ ਬਗੈਰ ਭਾਵੇਂ ਪੜੋ ਕਿੰਨਾ,
 ਤਾਂ ਵੀ ਉੱਚ ਪਦਵੀ ਕਦੇਤ ਨਹੀਂ ਪਾਉਗੇ ॥
 ਧਰਮ ਨ ਸਿਖੇ ਫਿਕੇ ਜੋਗੇ ਸਮਾਨ ਟਾਂਡੇ,
 ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਤਾਈ ਡੈਮ ਫੂਲ ਕਹਿ ਸੁਣਾਉਗੇ ॥
 ਗੁਰ ਪੀਰ ਅੱਗੇ ਤੁਸੀਂ ਨਿਉੜਾ ਕਦੇਤ ਨਾਹੀ,

ਗਿਟਮਿਟ ਕਰ ਸਾਨੇ ਵਾਗ ਅਕੜਾਉਗੇ ॥
 ਗਲ ਨਿਕਟਾਈ ਤੇ ਇਸਾਈ ਭਾਈ ਬਣਜੋਗੇ,
 ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਦਿਆ ਬਿਨ ਕੀ ਬਣਾਉਗੇ ॥
 ਨਾਸਤਕ ਬਣਜੋਗੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਜਬਾਬ ਦੇ ਕੇ,
 ਧਰਮ ਅਸਥਾਣ ਵੇਖ ਘ੍ਰਿਣਾ ਉਠਾਉਗੇ ॥
 ਔਣੀ ਨਹੀਂ ਪਸੰਦ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਲੀ,
 ਮੁਲਕ ਪਰਾਇਆਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਰ੍ਹਾਉਗੇ ॥
 ਸੈਂਟ ਪੈਂਟ, ਐਨਕਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸਰਨਾ ਨਹੀਂ,
 ਬੈਠਣਾ ਨਹੀਂ ਭੁੰਨੇ ਝਟ ਕੁਰਸੀ ਮੰਗਾਉਗੇ ॥
 ਪੌਂਡਰਾਂ ਤੇ ਸੌਂਡਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨ ਝੱਟ ਟੱਪਣਾ ਨਹੀਂ,
 ਧਰਮ ਵਿਦਿਆ ਵਗੈਰ ਕੀ ਬਣਾਉਗੇ ॥
 ਪਿਛਲੇ ਹਮਾਰੇ ਸਿੰਘ ਪੂਰੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸੇ,
 ਰਖਦੇ ਰਹਿਤ ਤੁਸੀਂ ਰਹਿਤ ਤਜਾਉਗੇ ।
 ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਗਾਣੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਜੇ ਛੱਡ ਬੈਠੇ,
 ਖਾਉਗੇ ਭੰਭਲ ਭੂਸੇ ਫੇਰ ਪਛੁਤਾਉਗੇ ॥
 ਪੜ੍ਹੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਵੇਂ ਫਾਰਸੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ,
 ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੇ ਬਿਨਾ ਖਾਲੀ ਰਹਿ ਜਾਉਗੇ ॥
 ਜੰਮ ਜੰਮ ਪੜ੍ਹੋ ਭਾਵੇਂ ਸਾਰੀਆਂ ਈ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ,
 ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਦਿਆ ਬਗੈਰ ਕੀ ਬਣਾਉਗੇ ॥
 ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਾਰ ਦਿਉ ।
 ਗਯਾਨੀ ਮਹਾਂ ਗਯਾਨੀ ਬਣ ਜਗ ਸੁਹਾਉਗੇ ॥
 ਰਾਜਨੀਤ ਧਾਰਮਿਕ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਕਰ ।
 ਦੇਗ ਤੇਗ ਫਤੇ ਝੰਡਾ ਧਰਮ ਦਾ ਝੂਲਾਉਗੇ ॥
 ਸਜ ਕੇ ਅਕਾਲੀ ਵਾਲੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ।
 ਧਾਰਿਆਂ ਨ ਧਰਮ ਨਿਜ ਪਿਛੇ ਰਹ ਜਾਉਗੇ ॥
 ਪੜ੍ਹਕੇ ਅਮਲ ਕਰੋ ਰਹਿਤ ਬਹਿਤ ਰਖ ।
 ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਦਿਆ ਬਗੈਰ ਕੀ ਬਣਾਉਗੇ ॥

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਵੰਜਾ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ

1. ਉਦੇਰਾਯ 2. ਅਣੀਰਾਏ 3. ਅੰਮਿਤਰਾਏ 4. ਅਲੂ 5. ਆਸਾ 6. ਆਲਿਯ 7. ਈਸਰਦਾਸ
8. ਸੁਖਦੇਵ 9. ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ 10. ਸੁਖੀਆ 11. ਸੁਦਾਮਾ 12. ਸੈਨਾਪਤੀ 13. ਸਿਆਮ 14. ਹੀਰਾ
15. ਹੁਸੈਨ ਅਲੀ 16. ਹੰਸ 17. ਕੱਲੂ 18. ਕੁਵਰੇਸ਼ 19. ਖਾਨਚੰਕ 20. ਗੁਣੀਆ 21.

ਗੁਰਦਾਸ 22. ਗੋਪਾਲ 23. ਚੰਦਨ 24. ਚੰਦਾ 25. ਜਮਾਲ 26. ਟਹਿਕਨ 27. ਧਰਮ ਸਿੰਘ
28. ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ 29. ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ 30. ਨਾਨ 31. ਨਿਹਚਲਦਾਸ 32. ਨਿਗਲ ਚੰਦ 33.
ਨੰਦ ਸਿੰਘ 34. ਨੰਦ ਲਾਲ 35. ਪਿੰਡੀਦਾਸ 36. ਬੱਲਭ 37. ਬੱਲੂ 38. ਬਿਧੀਚੰਦ 39. ਬਲੰਦ
40. ਬ੍ਰਿਖੂ 41. ਬ੍ਰਿਜ ਲਾ 42. ਮਰਾ 43. ਮਦਨਸਿੰਘ 44. ਮਦਨ ਗਿਰ 45. ਮੱਲੂ 46.
ਮਾਨਦਾਸ 47. ਮਾਲਾ ਸਿੰਘ 48. ਮੰਗਲ 49. ਰਾਮ 50. ਰਾਵਲ 51. ਰੋਸ਼ਨ ਸਿੰਘ 52. ਲੱਖਾ।

9. ਪੰਡਿਤ

1. ਪੰਡਤ ਕੇਸ਼ਵ 2. ਕਾਲੀਦਾਸ 3. ਰਘੁਨਾਥ 4. ਦੱਤਾ ਨੰਦ 5. ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ 6. ਰਾਮ ਸਿੰਘ
7. ਸੈਨਾ ਸਿੰਘ 8. ਕਰਮ ਸਿੰਘ 9. ਬੀਰ ਸਿੰਘ।

ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੂਦਰੋ ਨਾ ਅਧੀ ਯੰਤੇ ॥

ਪਹਿਲ ਚਾਰ ਬ੍ਰਾਮਣ ਜਾਤੀ ਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪੰਜੇ ਕਾਸ਼ੀ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਏ ਗੁਰਸਿਖ ਹਨ।
ਚੰਤਨ ਮਠ ਕਾਸ਼ੀ ਪੜ੍ਹੇ ਸਨ।

7 ਸਾਲ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਉਲੱਥੇ ਕੀਤੇ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ -
ਦੈਵੀ ਭਾਗਵਤ, ਸ੍ਰੀ ਮਦ ਭਗਵਤ, ਮਹਾਭਾਰਤ, ਬਿਸ਼ਨੁ ਪੁਰਾਣ, ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ, ਹਿਤੋਪਦੇਸ਼, ਭੋਜ
ਪ੍ਰਬੰਧ, ਸੁਕਰ ਨੀਤੀ, ਬਿਦਰ ਨੀਤੀ, ਚਾਣਕ ਨੀਤੀ, ਯੋਗ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ, ਜੈਮਨੀ ਅਸਮੇਧ,
ਰਮਾਇਣ, ਗੀਤਾ, ਮਨੂ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ, ਬੁਧਧਰਮ, ਗੋਬਿੰਦ ਗੀਤਾ, ਆਦਿ ਕਈ ਫਾਰਸੀ ਅਰਬੀ ਦੇ ਵੀ
ਤਰਜਮੇ ਹੋਏ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਦਿਆ ਸਾਗਰ ਸੀ। ਯੁੱਧ ਵੇਲੇ ਸਰਸਾ ਨਦੀ ਵਿਚ
ਰੁੜ ਗਿਆ ਸੀ। 62 ਪਤਰੇ ਮਿਲੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਵੀਤਾਵਾਂ ਹਨ ॥

ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਕਵੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਟੋਬੋਂ ਲਿਖੇ 500 ਰੁਪਿਆ ਦਾਨ ਕੀਤਾ
ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੁਛਣ ਤੋਂ -

ਕੇਤਕ ਦਿਨ ਮੇਂ ਅਰਜ਼ੀ ਲਿਖ ਸਤਿਗੁਰ ਨਿਕਟ ਪਠਾਈ ॥

ਲਿਖੇ ਦੋਹਰੇ ਵਿਚ ਬਨਾਏ ਕਰ, ਸੋ ਮੈਂ ਦੈਹੁ ਸੁਨਾਈ ॥

ਕਲਮੋਵਾਚ :-

ਮੁਖ ਕਾਰਾ ਮੇਰੋ ਕਰੈ, ਕਰਤ ਨਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ॥

ਤਿਸਕੋ ਮੈ ਫਿਰ ਕਰੋਗੀ, ਪਲਟਾ ਇਹੁ ਦਰਬਾਰ ॥

ਫਟ ਛਾਤੀ ਦੋ ਟੁਕ ਭਈ, ਰੁਦਨ ਕਰਤ ਲਿਖ ਜਾਤ ॥

ਪਰਸਾਰਥ ਪਰਉਪਕਾਰ ਬਿਨ, ਮੋਹਿਨ ਉਪਜਤ ਸ਼ਾਂਤ ॥

ਚੌਪਈ

ਐਸੋ ਕਲਮ ਕਹਿਤ ਸਭ ਸਾਥ,

ਸ ਪਕਰਾਈ ਗੁਰ ਮੁਹਿ ਹਾਥ ॥

ਗੁਰ ਕੀ ਆਨ ਜਬੈ ਸਿਖ ਕੀਨੀ,

ਸਹੀ ਨ ਮੈ ਚਿਠ ਲਿਖ ਦੀਨੀ ॥

ਸਰਬ ਲਛਮੀ ਜਗਤ ਤੁਮਾਰੀ,

ਭੁੰਚਤਿ ਹੈ ਇਹ ਸਿਸਟੀ ਸਾਰੀ ॥
ਇਤਿਆਦਿਕ ਲਿਖ ਬਿਨੈ ਪਠਾਈ;
ਸੁਨਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਭਏ ਗੋਸਾਂਈ ॥
ਤਿਹ ਬੁਲਾਇ ਪੁਨ ਪਾਗ ਬੰਧਾਈ,
ਕਵੀ ਪ੍ਰਥਮ ਸਮਕਾਰਤਦਾਈ ॥

(ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)

ਭਾਈ ਸੈਣਾ ਜੀ

ਕੁਛਕ ਖਤਾ ਤਿਸਤੇ ਜਬ ਹੋਈ,
ਭਾਜ ਗਯੋ ਪੁਨ ਆਇਨ ਸੋਈ ॥
ਸੁੰਦਰ ਬਰਨ ਲਿਖੇ ਚਿਤਆਯੋ;
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਤਿਸ ਕੋ ਬੋਲ ਪਠਾਇਓ ।
ਨਿਜ ਸਬੰਧੀਅਨ ਕੋ ਮਿਲ ਗਯੋ;
ਆਯੋ ਨਹੀਂ ਤ੍ਰਾਸਉਰ ਭਯੋ ।
ਨਹਿ ਆਵਨ ਕੋ ਹੇਤ ਬਖਾਨਾ;
ਲਿਖ ਕਰ ਦੋਹਾ ਪਠਯੋ ਬਖਾਨਾ ॥

ਦੋਹਰਾ

ਜਯ ਕੋ ਪ੍ਰਭ ਤੇ ਬੀਛੁਰੇ, ਕੀਯੋ ਕ੍ਰਿਛ ਕੋ ਠਾਟ ।
ਬਿਖਬਨ ਸੰਗਤ ਹਮ ਕਰੀ, ਭਏ ਜਾਟ ਕੇ ਜਾਟ ॥

ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ

1. ਜਿੰਦਗੀਨਾਮ 2. ਗੰਜਨਾਮਾ 3. ਤੋਸੀਫੋਸਨਾ 4. ਖਾਤਮਾ 5. ਦੀਨ ਗੋਯਾ (ਤਖੱਲਸ) 6.
ਇਨਸਾਂ ਦਸਤੂਰਲ 7. ਅਰਜੁਲ ਇਲਫਾਜ਼ 8. ਰਹਿਤਨਾਮਾ ।

ਲੰਗਰ ਵੀ ਚਲਾਇਆ ਇਕ ਵੇਰੀ ਯੁੱਧ ਲੜਨ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਮਹਾਰਾਜ
ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ :-

ਤਲਵਾਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਘਾਓ ਪਹੁੰਚਾਂਦੀ ਹੈ ਕਲਮ ਜਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਡੂੰਘ

ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਘਾਉ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਆਪਜੀ ਨੂੰ ਕਲਮ ਦਿਤੀ ਤੇਰੀ ਇਹੀ ਤਲਵਾਰ ਹੈ । ਤਲਵਾਰ
ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਹੈਂ । ਕਲਮ ਦੇ ਧਨੀ ਘਟ ਹਨ (ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਮਨੀਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ;
ਭਾਈ ਚੌਪਾ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਆਪ ਵਿਦਿਵਾਨਾਂ ਦੀ
ਬਹੁਤ ਕਦਰ ਕਰਦੇ ਸਨ) । ਜੰਗ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਬਹੁਤ ਵਿਦਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਘਰੋ ਘਰੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ
ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜਿੰਦਗੀਆਂ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਹਨ ਆਪ ਦੇਸ਼ ਕੌਮ ਦਾ ਅਮੋਲਕ ਸਰਮਾਇਆ ਹੈ
ਸ਼ਾਂਤੀ ਵੇਲੇ ਸੱਦ ਲਵਾਂਗਾਂ ਇਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ੀ ਸੀ । ਆਪ ਜੀ ਵਿਦਿਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਧ ਤੋਂ
ਵਧ ਇਨਾਮ ਦੇਂਦੇ ਸਨ ।

ਹੰਸ ਕਵੀ

1. ਦੂਦਭ ਧੁੰਕਾਰੇ ਬਾਜੇ ਮਾਨੋ ਜਲ ਧਰ ਰਾਜੇ,
ਗਜਤ ਨਿਸ਼ਾਨ ਭਯ ਭਾਨ ਛਿਪੇ ਜਾਤ ਹੈ ॥

ਹਾਥਨ ਕੇ ਹਲਕਾ ਹਜ਼ਾਰਨਿ ਗਨੇ ਕੋ ਹਯ,
ਜਟਤਿ ਜਵਾਹਰ ਜੇ ਜਗਮਗ ਗਾਤ ਹੈ ॥

ਕੋਰ ਸਾਜੇ ਜ਼ੋਰ ਕਰ ਨਾਲਨ ਕੋ ਸ਼ੋਰ ਸੁਨੇ,
ਸ਼ੰਕਤ ਸੁਰੇਸ਼ ਔਰ ਨਿਰੇਸ਼ ਬਿਲਖਾਤ ਹੈ ॥

ਹੰਸ ਰਾਮ ਕਹਿਤ ਬਿਰਾਜੋ ਜਿਨ ਭਾਜੋ,
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਕੋ ਮਾਂਗੋ ਕਵੀਰਾਜ ਚਲੇ ਜਾਤ ਹੈ ॥

2. ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਕਰਣ ਪ੍ਰਵ ਦਾ ਟੀਕਾ ਕੀਤਾ ਕਵੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਬੇਅੰਤ ਦਾਨ ਦਿਤਾ :-

ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਰਾਖ ਕਰ, ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਉਦਾਰ,

ਟਕਾ ਕਰੇ ਬਖਸ਼ਿਸ ਤਬ, ਮੋਕੇ ਸਾਠ ਹਜ਼ਾਰ ॥

ਤਾਕੋ ਪਾਇਸ ਪਾਇਕੈ, ਕਰਣ ਪਰਵ ਮੈ ਕੀਨ;

ਭਾਖਾ ਅਰਥ ਬਚਿਤ੍ ਕਰ, ਸੁਨੇਸੁ ਕਵੀ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥

ਸੰਬਤ ਸੱਤ੍ਰਾ ਸੋ ਬਰਸ ਬਾਵਨ ਬੀਤਨ ਹਾਰ,

ਮਾਰਗ ਵਦਿ ਤਿਥਿ ਦੂਜ ਕੋ, ਤਾ ਦਿਨ ਮੰਗਲਵਾਰ,

ਹੰਸਰਾਮ ਤਾਂ ਦਿਨ ਦਿਨ ਕਰਯੋ ਕਰਯੋ ਕਰਣ ਪਰਬ ਆਰੰਭ ॥

1752 ਸੰਮਤ ਮੱਘਰ ਵਦੀ ਦੂਜ ਨੂੰ ਮੈ ਭਾਰਥ ਦਾ ਇਕ ਪਰਬ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਤਿਸੇ ਪੂਰਾ
ਹੋਣੇ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਤਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ 60 ਲਖ ਟਕਾ (ਰੁਪਿਆ) ਇਨਾਮ ਦਿਤਾ।

ਧਨ ਅਰਥੀ ਧਨ ਗਨਕੋ ਪਾਯੋ,

ਨਿਜ ਬੁਧ ਕਰ ਗੁਰਦੇਵ ਰਿਝਾਯੋ ॥

ਅਪਰ ਉਦਾਰ ਮੁਕਤਿ ਜਿਨ ਕਿਨ ਚਾਹਾ,

ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਤੇ ਲੀਨਸ ਪਾਹਾ ॥

ਮਹਾ ਉਦਾਰ ਮੁਕਤਿ ਲੋ ਦੇਤ,

ਚੰਹੁ ਦਿਸ ਤੇ ਕਵੀ ਤਿਆਗ ਨਿਕੇਤ ॥

ਆਨ ਆਨੰਦਪੁਰ ਕੀਨਸ ਵਾਸਾ,

ਸੁਤਬਿਤ ਆਦ ਪਾਏ ਸੁਖਰਾਸਾ ॥

ਜੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਮੁਕਤ ਹੀ ਕਈ,

ਕਿਤਕ ਸੰਪਦਾ ਅਰ ਗਤਿ ਲਈ ॥

ਮੰਗਲ ਕਵੀ ਤੋਂ ਸਲਯ ਪਰਵ ਦਾ ਉਲਥਾ ਕਰਵਾਇਆ

ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਮਨ ਹਰਖ ਹੈ, ਮੰਗਲ ਲਿਯੋ ਬੁਲਾਇ ॥

ਸਲਯ ਪਰਬ ਆਗਿਆ ਕਰੀ, ਲੀਜੈ ਤੁਰਕ ਬਨਾਇ ॥
 ਸੰਮਤ ਸਤ੍ਰਹ ਸੈ ਬ੍ਰਖ, ਤ੍ਰੇ-ਪਨ ਬੀਤਨ ਹਾਰ ॥
 ਮਾਧਵ ਰਿਤੁ ਤਿਥੀ ਤ੍ਰੇ ਦਸੀ, ਤਾਂ ਦਿਨ ਮੰਗਲਵਾਰ ॥
 ਸਲਯ ਪਰਬ ਭਾਖਾ ਭਯੋ, ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਕੇ ਰਾਜ ॥
 ਅਰਬ ਖਰਬ ਬਹੁ ਦਰਬ ਦੈ, ਕਰ ਕਵਿ ਜਨ ਕੋ ਕਾਜ ॥
 ਜੋ ਲੋ ਧਰਨਿ ਆਕਾਸ਼ ਗਿਰਿ, ਚੰਦ ਸੂਰ ਸੁਰ-ਇੰਦ ॥
 ਤੋ ਲੋ ਚਿਰ ਜੀਵੇ ਜਗਤ, ਸਾਹਿਬ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ॥
 ਸੰਮਤ 1753 ਮਾਧਵ ਰਿਤ ਬਸੰਤ ਰਿਤ ਭਾਵ ਵਿਸਾਖ ਦਾ ਮਹੀਨਾ
 ਬਿਤ ਤਰੇਸ ਤੇ ਦਿਨ ਮੰਗਲਵਾਰ ਸੀ ਜਿਸ ਦਿਨ ਸਲਯ ਪਰਬ ਦਾ ਤਰਜਮਾ ਕੀਤਾ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਾਇ ਕਵੀ :-

ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਵਾਸੀ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਭਾ ਪਰਬ ਦਾ ਤਰਜਮਾ ਕਰਵਾਇਆ।
 ਦੇਸ਼ ਬਦੇਸ਼ਨ ਮਹਿ ਕਵਿ ਗੁਨੀ,
 ਆਵੈ ਚਲੇ ਸੁ ਕੀਰਤ ਸੁਨੀ ॥
 ਦਰਬ ਕਰੋਰ ਹੂੰ ਲਗ ਬਖਸੰਤੇ,
 ਜੁਗ ਲੋਗਨ ਕੇ ਸੁਖਨ ਲਭੰਤੇ ॥
 ਅੰਮ੍ਰਿਤਰਾਇ ਕਵੀ ਇਕ ਆਯੋ,
 ਕਰ ਕੀਰਤ ਕੋ ਕਵਿਤ ਲਿਆਯੋ ॥
 ਮਿਲਯੋ ਪ੍ਰਿਥਮ ਹੂੰ ਕੀਨ ਪ੍ਰਣਾਮੂ,
 ਬਹੁਰ ਸੁਨਾਇ ਸੁਜਮ ਅਭਿਰਾਮ ॥
 ਸੁਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਲਗੀਧਰ ਹੂੰ ਕੈ,
 ਰਾਖਯੋ ਨਿਕਟ ਮਾਨ ਬਹੁ ਕੈ ਕੈ ॥
 ਰੋਜ਼ ਦਯੋ ਕਰ ਦਰਬ ਘਨੇਰਾ,
 ਇਮ ਸੁਨ ਸੁਨ ਕਰ ਸੁਜਮ ਬਡੇਰਾ ॥
 ਸਭਾ ਪਰਬ ਤਾਂਤੇ ਬਨਵਾਯੋ,
 ਸ੍ਰਵਣ ਜੋਗ ਕਵਿਤਾ ਮਨ ਭਾਯੋ ॥
 ਸਾਠ ਸਹੰਸਰ ਰੁਪੱਯਾ ਦੀਨਾ,
 ਸਿਰਪਾਉ ਪਸਪੰਬਰ ਦੀਨਾ ॥

ਕੁਵਰੇਸ ਨਵੀ :-

ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਹੁਤੋ ਇਕ ਕਵੀ,
 ਭਯੋ ਬੁੰਦੇਲੇ ਖੰਡ ਮੇਂ ਸੋਇ ॥
 ਤਿਨਕੋ ਪੁਤਰ ਕੁਵਰ ਹੈ ਨਾਮੂ,

ਸੋਭ ਰਚਿਤ ਗਿਰਾ ਅਭਿਰਾਮੁ ॥
 ਤੁਰਕ ਕਰਣ ਨਵਰੰਗ ਚਿਤ ਚਹਯੋ,
 ਗੁਨੀ ਅਧਿਕ ਹਿੰਦਨ ਮਹ ਲਾਯੋ ॥
 ਜਬਹਿ ਸੁਧ ਇਹ ਬਿਧ ਪਾਈ,
 ਤਿਆਗ ਦੇਸ ਘਰ ਗਯੋ ਪਲਾਈ ॥
 ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰਯੋ ਬਸਨ ਸਥਾਨਾ,
 ਨਹਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਭਾ ਬੀਚ ਜਹਾਨਾ ॥
 ਸੁਨੀ ਹੁਤੀ ਸੁਧਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੇਰੀ,
 ਇਕ ਸਮੁਨਿਬ ਹੈ ਸ਼ਕਤ ਘਨੇਰੀ ॥
 ਸੁਨਾ ਨਿਥਾਵਨ ਕੋ ਤੁਮ ਥਾਨ,
 ਸਦਾ ਨਿਮਾਨਨ ਕੋ ਵਡ ਮਾਨ ॥
 ਅਹੋ ਨਿਤਾਨਨ ਕੇ ਤੁਮ ਤ੍ਰਾਨ;
 ਅਸ ਸੋਭਾ ਕੋ ਕਥੈ ਜਹਾਨ ॥
 ਤੁਰਕ ਤੇਜ ਤੇ ਬਿਨ ਬਲਹਿੰਦੂ,
 ਧਰਮ ਬਿਨਾਸਨ ਮੇਲਤ ਬਿੰਦੂ ॥
 ਮਹਾਤ੍ਰਾਸ ਤੇ ਮੈ ਚਲ ਆਇਉ,
 ਚਹਿਤ ਆਪਨੋ ਧਰਮ ਬਚਾਦਿਉ ॥
 ਸੁਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਧੀਰਜ ਦੀਨਾ,
 ਰੋਜ਼ ਰਜਤਪਨ ਪੰਜ ਸੁ ਕੀਨਾ ॥
 ਕਹਿਯੋ ਤੋਹਿ ਪਿਤ ਕਵੀ ਬਿਸਾਲਾ,
 ਰਚੀ ਆਦਿ ਕਵਿ ਪ੍ਰਿਯਾ ਰਸਾਲਾ ॥
 ਗੰਥ ਮਹਾਂ ਭਾਰਥ ਮਨ ਭਾਵੈ,
 ਕਵਿ ਗਨ ਤੇ ਭਾਖਾ ਬਨਵਾਵੈਂ ॥
 ਇਮ ਕਹਿ ਰਾਖਯੋ ਨਿਕਟ ਹਮੇਸ਼ਾ,
 ਸੁਨਿ ਕਵੀ ਆਤਨ ਲਗੇ ਬਿਸ਼ੇਸ਼ਾ ॥
 ਦਰਬ ਬਿੰਦ ਦੇ ਰਾਖਹਿ ਤੀਰ,
 ਪ੍ਰਚਹਿ ਤਿਨ ਕੇ ਸੰਗ ਸਧੀਰ ॥

ਚੰਦਨ :-

ਨਵ ਸਾਤ ਤਿਯੇ ਨਵ ਸਾਤ ਕਿਯੇ,
 ਨਵ ਸਾਤ ਪਿਯੇ ਨਵ ਸਾਤ ਪਿਯਾਏ ॥
 ਨਵ ਸਾਤ ਰਚੇ ਨਵ ਸਾਤ ਬਦੇ,

ਨਵ ਸਾਤ ਪਿਯਾ ਪਹਿ ਦਾਯਕ ਪਾਏ ॥

ਜੀਤ ਕਲਾ ਨਵ ਸਾਤਨ ਕੀ,

ਨਵ ਸਾਤਨ ਕੇ ਮੁਖ ਅੰਦਰ ਛਾਏ ॥

ਮਾਨਹੁ ਮੇਘ ਕੇ ਮੰਡਲ ਮੈਂ ਕਵਿ,

ਚੰਦਨ ਚੰਦ ਕਲੇਵਰ ਛਾਏ ॥

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਘਾਹੀ ਸਿੰਘ ਧੰਨਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਅਰਥ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਇਹ ਤਾਂ ਐਵੇ 16 ਦੀ ਹੀ ਗਿਣਤੀ ਹੈ ॥

ਅਰਥ

ਇਕ ਸੌਲਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਸੌਲਾਂ ਸਿੰਗਾਰ ਕੀਤੇ ਉਸਦਾ 16 ਸਾਲ ਦਾ ਪਤੀ ਪ੍ਰਦੇਸ ਗਿਆ ਸੀ 16 ਮਹੀਨੇ ਪਿਛੋਂ ਘਰ ਆਇਆ 16 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਖਿਲਾਏ 16 ਘਰਾਂ ਵਾਲਾ ਚੌਪੜ ਵਿਛਾਇਆ ਸੌਲਾਂ ਦਾਉ ਪਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਲਾਈ ਗਈ 16 ਵਾਂ ਦਾਉ ਪੀਆਂ ਦਾ ਪੈ ਗਿਆ 16 ਘਰਾਂ ਵਾਲੇ ਚੌਪੜ ਦੀ ਬਾਜੀ ਪਤੀ ਨੇ ਜਿਤ ਲਈ 16 ਕਲਾਂ ਵਾਲੇ ਚੰਦ ਦੇ ਮੁਖ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਹਾਰ ਮੰਨ ਕੇ ਕਪੜਾ ਮੂੰਹ ਤੇ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਕੱਜ ਲਿਆ ॥ ਚੰਦਨ ਕਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਚੰਦ ਦਾ ਸਰੀਰ ਛਪ ਗਿਆ ਹੈ ॥ ਇਉਂ ਅਰਥ ਕਰਵਾ ਕੇ ਚੰਦਨ ਦਾ ਮਾਨ ਤੋੜਿਆ ॥

(ਧੰਨਾ) :-

ਮੀਨ ਮਰੇ ਜਲ ਕੇ ਪਰਸੇ, ਕਬਹੂ ਨਾ ਮਰੇ ਪਰ ਪਾਵਕ ਪਾਏ ॥

ਹਾਥੀ ਮਰੇ ਮਦਕੇ ਪਰਸੇ, ਕਬਹੂੰ ਨ ਮਰੇ ਤਨ ਤਾਪ ਕੇ ਆਏ ॥

ਤੀਯ ਮਰੇ ਪੀਯ ਕੇ ਪਰਸੇ, ਕਬਹੂੰ ਨ ਮਰੇ ਪਰਦੇਸ ਸਿਧਾਏ ॥

ਗੂੜ ਮੈ ਬਾਤ ਕਹੀ ਦ੍ਰਿਜਰਾਜ, ਵਿਚਾਰ ਸਕੋ ਨ ਬਿਨਾ ਚਿਤ ਲਾਏ ॥

ਕਉਲ ਮਰੇ ਰਵਿ ਕੇ, ਪਰਸੇ, ਕਬਹੂੰ ਨ ਮਰੇ ਸਸਿ ਕੀ ਛਬਿ ਪਾਏ ॥

ਮਿਤ੍ਰ ਮਰੇ ਮਿਤ ਕੇ ਮਿਲਯੇ, ਕਬਹੂੰ ਨ ਮਰੇ ਜਬ ਹਾਥ ਨ ਆਏ ॥

ਗੂੜ ਮੈ ਬਾਤ ਕਹੀ ਦ੍ਰਿਜਰਾਜ, ਵਿਚਾਰ ਸਕੋ ਨ ਬਿਨਾ ਚਿਤ ਲਾਏ ॥

ਚੰਦਨ ਅਕਲ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦੁੜਾ ਕੇ ਥਕ ਗਿਆ ਉਤਰ ਨਾ ਦੇ ਸਕਿਆ ਧੰਨਾ ਜੀ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਬਹੂੰ ਨਾ ਪਾਠ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਬਿਸ਼ਮ ਵਿਚ ਰਖ ਲਵੋਂ :-

ਮੀਨ ਮਰੇ ਜਲ ਕੇ ਪਰਸੇ ਕਦਹੂ ਨਾ, ਮਰੇ ਪਰ ਪਾਵਕ ਪਾਏ ॥

ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧਾ ਭਾਸ਼ ਅਲੰਕਾਰ ਹੈ ॥

ਹੀਰ ਕਵੀ

ਗਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਇਆ :-

ਪਾਸ ਠਾਢੇ ਝਗਰਤ ਝੁਕਰ ਦਰੇਰੈ ਮੋਹਿ,

ਬਾਤਨ ਕਰਨ ਪਾਉ ਮਹਾਬਲੀ ਬੀਰ ਸੋ ॥

ਐਸੋ ਅਰਿ ਬਿਕਟ ਨਿਕਟ ਬਸੈ ਨਿਸ ਦਿਨ,
 ਨਿਪਟ ਨਿਸੰਕ ਸਠ ਘੇਰੈ ਫੇਰ ਭੀਰ ਸੋ ॥
 ਦਾਰਿਦ ਕਪੂਤ ! ਤੇਰੋ ਮਰਨ ਬਨਯੋ ਹੈ
 ਆਜ ਕਰਕੈ ਸਲਾਮ ਵਿਦਾ ਹੂਜੇ ਕਵੀ ਹੀਰ ਸੋ ॥
 ਨਾਤੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਿਕਲ ਕਰੈਗੇ ਤੋਹਿ,
 ਟੂਕ ਟੂਕ ਹੂੰ ਹੈ ਗਾਢੇ ਦਾਨਨ ਕੇ ਤੀਰ ਸੋ ॥
 ਜੈਸੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਸੁਰਪਤ ਕੀਨੋ ਪਤਿ ਦੈ ਕੇ,
 ਬਾਹੂ ਪਤਿ ਪਤਿ ਕਾਜੈ ਨੈਕ ਚਿਤ ਦੈ ਸਮਾਰੀਏ ॥
 ਜੈਸੇ ਬਲ ਬਾਧਯੋ ਧਰ ਬਾਵਨ ਸਰੂਪ ਹੀਰ,
 ਟੂਕ ਟੂਕ ਕਰੋ ਚਾਤ੍ਰ ਆਖਨ ਪਛਾਰੀਏ ॥
 ਛਾਡਤ ਨ ਸੰਗ ਜੁਰਯੋ ਰਹੈ ਆਠੋ ਜਾਮ ਮਰੈ,
 ਤੇਰੇ ਦਾਨ ਨਾਮ ਤੇ ਪ੍ਰੇਤ ਮੇਰੇ ਝਾਰੀਏ ॥
 ਏਕੈ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਰੂਰ ਬਾਹਨ ਹੈ,
 ਜੈਸੇ ਮੁਰ ਮਾਰਯੋ ਤੈਸੇ ਮੇਰੋ ਅਰਿ ਮਾਰੀਏ ॥

ਆਲਮ

ਆਲਮ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਕਈ ਕਵੀ ਹੋਏ ਹਨ :-

1. ਇਕ ਮਾਧਵਾਨਲ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਉਲਥਾਕਾਰ ।
 2. ਸਿਆਲ ਕੋਟੀ ਰਾਜਪੂਤ (ਨਚਨਾ) ਇਸੇ ਦਾ ਖਿਤਾਬਸੀ ।
 3. ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਸੇਵਕ ।
- ਜਬ ਦਲ ਪਾਰ ਨਦੀ ਕੇ ਆਯੋ,
 ਆਨ ਆਲਮੇ ਹਮੋਂ ਜਗਾਯੋ ॥

(ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ)

4. ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਦਰਬਾਰੀ ਕਵੀ ਜਿਸਦੀ 52 ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਹੈ :-

ਕਬਿੱਤ

ਸੋਭਾ ਹੂੰ ਸਾਗਰ ਨਵਲ ਨੇਹ ਨਾਗਰ ਹੈ,
 ਬਲਭੀਮ ਸਮਸ਼ੀਲ ਕਹਾਂ ਲੋ ਗਨਾਈਏ ॥
 ਭੂਮ ਕੇ ਬਿਭੂਖਨ ਜੋ ਦੂਖਨ ਕੇ ਦੂਖਨ,
 ਸਮੂਹ ਸੁਖਹੂੰ ਕੇ ਮੁਖ ਦੇਖੇ ਤੇ ਅਘਾਈਏ ॥
 ਹਿੰਮਤ ਨਿਧਨ, ਆਨ ਦਾਨ ਕੋ ਬਖਾਨੇ ਜਾਨੇ,
 ਆਲਮ ਜਾਮ ਆਠੋ ਗੁਨ ਗਾਈਏ ॥
 ਪ੍ਰਬਲ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ,

ਭੋਜ ਕੀ ਸੀ ਮੌਜ ਤੇਰੇ ਰੋਜ਼ ਰੋਜ਼ ਪਾਈਏ ॥

ਸਾਰਦਾ

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਬੰਸਰੀ ਦਾ ਅਲੰਕਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਸੁੰਦਰ

ਇਸ ਨਾਮ ਦੇ ਕਈ ਕਵੀ ਹੋਏ ਹਨ । ਇਹ ਦਾਦੂ ਪੰਥੀ ਕਵੀ ਸੀ ਸੁੰਦਰ ਬਿਲਾਸ ਲਿਖਿਆ ॥

ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ

ਇਸਨੇ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਗਾਰ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਸੁੰਦਰ ਇਕ ਕਵੀ ਇਹੋ ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਛੰਦਾ ਦਾ ਨਮੂਨਾ :-

1. ਸਾਧਨ ਕੋ ਸਿਧ ਸਰਨਾਗਤੀ ਸਮਰਸਿੰਧੁ ਸੁਧਾਸਰ ਸਰਸ ਪਦ ਪਾਯੋ ਹੈ ।

ਕੁਲ ਕੋ ਕਲਮ ਕਵੀ ਕਾਮਨਾ ਕੇ ਕਾਮਤਰੂ

ਕੋਪਕੀਏ ਕਾਲ ਕਵੀਅਨ ਗੁਨ ਗਾਯੋ ਹੈ ॥

ਦੇਵਨ ਮੈ ਦਾਨਵ ਮੈ ਮਾਨਵ ਮੁਨੀਨ ਹੂੰ ਮੈਂ,

ਜਾ ਕੋ ਜਸ ਜ਼ਾਹਰ ਜਹਾਨ ਚਲ ਆਯੋ ਹੈ ॥

ਤੇਗ ਸਾਚੋ ਦੇਗ ਸਾਚੋ ਸੂਰਮਾ ਸਰਨ ਸਾਚੋਂ,

ਸਾਚੋ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਕਹਾਯੋ ਹੈ ॥

2. ਬੇਦਨ ਮਹਿੰ ਸ਼ਾਮ ਧੁਨੋ, ਸਿੰਧ ਮ੍ਰਯਾਦਾ ਮੇਰ,

ਮੰਡਲ ਸਹੀ ਮੈ ਗੁਰਿਆਈ ਗੁਨ ਗਾਏ ਹੈ ॥

ਸ਼ਰਮ ਕੇ ਸਾਗਰ ਸਪੂਤਨ ਕੇ ਸਿਰ ਮੌਰ,

ਸੁੰਦਰ ਸੁਧਾਸਰ ਸੇ ਗਨਾਏ ਹੋ ॥

ਰਚਨ ਮੇਂ ਦਾਨ ਬਾਨ ਬਾਨੀ ਹਰੀਚੰਦ ਕੀ ਸੀ,

ਬਿਦਤ ਬਿਨਯ ਬਡੇ ਬੀਸ ਚਲਿ ਆਏ ਹੋ ।

ਤੇਜ ਕੋ ਤਰਨਿ ਤਰਵਾਰ ਕੋ ਪਰਸਰਾਮ,

ਗੁਰਨ ਮਹਿ ਐਸੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਕਹਾਏ ਹੈ ॥

ਸੁਦਾਮਾ :-ਇਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਸਖਾ ਦੂਜਾ ਬੁੰਦੇਲ ਖੰਡ ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ 52 ਵਿਚੋਂ ।

ਏਕ ਸੰਗ ਪੜੇ ਅਵੰਤਕਾ ਸੰਦੀਪਨ ਕੇ,

ਸੁਧ ਆਈ ਤੋਂ ਬੁਲਾਇ ਬੁਝੀ ਬਾਮਾ ਮੈਂ ।

ਪੁੰਗੀ ਫਲ ਹੋਤ ਤੋ ਅਸੀਸ ਦੇਤੋ ਨਾਥ ਜੀ ਕੋ ।

ਤੰਦਲ ਲੇ ਦੀਜੈ ਬਾਂਧ ਲੀਜੈ ਫਟੇ ਜਾਮਾ ਮੈਂ ॥

(ਪੁੰਗੀ-ਸੁਪਾਰੀ)

ਦੀਨ ਦੁਆਰੇ ਸੁਣਕੇ ਦਯਾਲ ਦਰਬਾਰ ਮਿਲੇ,

ਏਤੋ ਕੁਛ ਦੀਨੇ ਪਾਈ ਅਗਨਤ ਸਾਮਾ ਮੈਂ ।

ਪ੍ਰੀਤ ਕਰ ਜਾਨੇ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਕੈ ਮਾਨੇ,
ਤਾਂਤੇ ਵਹੈ ਤੂੰ ਗੋਬਿੰਦ ਵਹੇ ਬਾਮਨ ਸੁਦਾਮਾ ਮੈਂ ॥

ਟਹਕਣ ਕਵੀ :-52 ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਉਮਰ ਮੇਂ ਸਿਪਾਹੀ ਰਿਹਾ ਅਸੂਮੇਧ ਭਾਖਾ ਗੰਥ
ਲਿਖਿਆ 2726 ਬਿ: ਤਿਥ ਹਾੜ ਵਦੀ ਤੂੰਦਸੀ ਬੁਧਵਾਰ ਗੰਥ ਰਚਨਾ ਕੀਤਾ ।

ਟਹਕਣ ਕਵੀ ਜਲਾਲ ਪੂਰਵਾਸੀ,
ਛਤ੍ਰੀ ਧਰਮ ਨੰਦ ਲਾਲ ਉਪਾਸੀ ।
ਪਿਤਾ ਰੰਗੀਲ ਦਾਸ ਜਿਹਨਾਂਮਾ,
ਗਯਾਤ ਚੌਪਰਾ ਕੁਲ ਅਭਿਰਾਮਾ ॥
ਸਮਾ ਪਾਇ ਕਰ ਗਯੋ ਸਿਪਾਈ,
ਹੈ ਕ੍ਰਿਤ ਭਾਖਾ ਕਹੀ ਤਹਾਂ ਹੀ ।
ਪ੍ਰਥਮ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤ ਸ੍ਰੀਤਿ ਸੁਨ ਲੀਨੀ,
ਤਾਂਤੇ ਪਾਛੇ ਭਾਖਾ ਬਰ ਕੀਠੀ ॥

16 ਸੈਨਾਪਤੀ

ਗੁਰ ਸੋਭਾ ਗੰਥ ਦਾ ਕਰਤਾ, ਚਾਣਕ ਨੀਤੀ ਦਾ ਭਾਸ਼ਾ ਅਨੁਵਾਦ ।
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਕੀ ਸਭਾ ਮੈਂ ਲੇਖਕ ਪਰਮ ਸੁਜਾਨ ।
ਚਣਾਕੇ ਭਾਸ਼ਾ ਕਰੀ ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤਿ ਨਾਮ ॥

ਰੋਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, 36 ਲਿਖਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਾਸ ਹਨ ਜਿਨਾਂ ਵਿਚ 4 ਬਹੁਤ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਲੇਖਕ ਸਨ
ਇਸ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸੱਵਈਆਂ ਦੇ ਅਰਥ ਚੁਰਾ ਕੇ ਪੱਟ ਤੇ ਲਿਖ ਲਏ ਕਿ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀ
ਕਵਿਤਾ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਣਾਂਵਾਂਗਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਭੁੱਲ ਜਾਣਗੇ ਇਸ ਘਰ ਜਾਣ ਦੀ ਛੁੱਟੀ
ਮੰਗੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿਖਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਦਹੀਂ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਵੋ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਵੀ ਕਰ ਦੇਣਾ ਮਲ
ਮਲ ਕੇ ਅੱਖਰ ਮਿਟ ਗਏ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋਇਆ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਾਲਖ ਕਿਉਂ ਚੁਰਾਈ ਇਸਨੇ
ਬਖਸ਼ਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਬਖਸ਼ ਦਿਤਾ ।

(ਕਵੀਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ)

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਹੁਕਮ ਬਖਾਨਾ, ਗੁਨੀ ਕੀਵਸਰ ਪੰਡਿਤ ਨਾਲ ।
ਸਭਹਿਨ ਕੋ ਹੰਕਾਰ ਲੇ ਆਵਤ, ਜਹਿ ਜਹਿ ਡੇਰੇ ਤਹਾਂ ਸਿਧਾਵਤ ।
ਸੁਣ ਕੇ ਸਭ ਤਤਕਾਲ ਬੁਲਾਏ, ਤਿਨਕੇ ਦੈ ਹੋ ਨਾਮ ਬਤਾਏ ।
ਕੇਸੋ ਦਾਸ ਪੁਤਰ ਕੁਵਰੇਸ਼, ਦ੍ਰੇਣ ਪਰਬ ਜਿਨ ਕੀਨ ਅਸ਼ੇਸ ।
ਗੁਣੀਆ ਸੁਖਿਆ ਬਲਭ ਆਯੋ, ਧਯਾਨ ਸਿੰਘ ਗੁਰ ਦ੍ਰਸ਼ਨ ਪਾਯੋ ।
ਇਤਯਾਦਿਕ ਪਹੁੰਚੇ ਕੁਝ ਔਰ, ਬੰਦਿਤ ਭੇ ਸੋਢੀ ਸਿਰ ਮੌਰ ।
ਸਾਦਰ ਬੈਠੇ ਸਭਾ ਮਝਾਰੀ, ਸਭ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭ ਗਿਰਾ ਉਚਾਰੀ ।
ਤੁਮ ਸਗਲੇ ਬੁਧਵੰਤਿ ਬਿਸਾਲੇ, ਕਰਹੁ ਵਿਚਾਰਨ ਵਿਦਿਆ ਜਾਲੇ ।

- ਪ੍ਰਸ਼ਨ :-** 1. ਸੁਪਨਾ ਕਿਥੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ?
 2. ਚੰਦ ਵਿੱਚਕਾਲਾ ਦਾਗ ਕਿਉਂ ਹੈ ?
 3. ਗੋਡੇ ਤੇ ਪੱਗ ਕਿਉਂ ਰਖਦੇ ਹਨ ?
 4. ਪਿਛਾਬ ਕਰ ਪਿਛੋਂ ਕਿਉਂ ਖੁੱਕਦੇ ਹਨ ?
 5. ਆਟਾ ਪਕਾਣ ਵੇਲੇ ਤੋੜ ਪਿਛੋਂ ਕਿਉਂ ਲਾਂਦੇ ਹਨ ?
 6. ਰੁਖ ਬਿਨਾ ਕਿਉਂ ਬੋਲਦੇ ਨੇ ?
 7. ਧਨੁਖ ਦੀ ਟੰਕਾਰ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਨੇ ?
 8. ਤਮਾਕੂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਛੂਹਦੇ ?
 9. ਦਵਾਦਸ਼ੀ ਦੀ ਕਥਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ?

1. ਉੱਤਰ :-

ਕੁਵਰੇਸ਼ ਕਵੀ :- ਅੰਨ ਖਾ ਕੇ ਨਾੜੀਆਂ ਦੇ ਸੂਖਮ ਭਾਵ ਦਬ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਫਿਰ ਗਾੜੀ ਨੀਂਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜੀਵ ਕਲਾ ਅੰਨ ਦੇ ਦਬਾ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੁਪਨਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

2. ਬਲਭ ਕਵੀ ਨੇ ਕਿਹਾ :

(ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਕਾਲਕ ਪਰਨਾਰੀ ਸੰਗ ਪਾਪ ਤੋਂ ਲੱਗਾ ਹੈ ॥)

3. ਗੁਣੀਏ ਨੇ ਕਿਹਾ :-

ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜਟਾਂ ਵਿਚ ਗੰਗਾ ਨਿਕਲੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤਿਸਨੂੰ ਜਾਨੂ ਰਿਖੀ ਨੇ ਪੀ ਲਿਆ ਸੀ ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਗੋਡਿਆਂ ਤੋਂ ਕੱਢੀ ਸੀ ਤਾਂ ਗੋਡੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਦੂਜਾ ਮਿੜ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਯਾਂ ਪਗ ਸਿਰ ਸਮੇਤ ਗੋਡਿਆਂ ਨੂੰ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥

4. ਸੁਖੀਏ ਕਵੀ ਨੇ ਕਿਹਾ :-

ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰ ਪੁਰਸ਼ ਅਸੁਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਸੁਧ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਮੰਤਰ ਦਾ ਬਲ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਚੇਤੇ ਕਰ ਵਹਿਮ ਵਿਚ ਖੁੱਕ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ॥

5. ਸੈਨਾਪਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ :-

ਇਸ ਭਰਮ ਕਰਕੇ ਆਟਾ ਤੋੜ ਕੇ ਅਗੇ ਲਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਰਕਤ ਪਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਹਿੰਦੂ ਹਰ ਗੱਲੇ ਪਹਿਲੇ ਗਣੇਸ਼ ਨੂੰ ਮਨਾ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਕਢਦੇ ਹਨ ॥

6. ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਕਿਹਾ :-

ਜੋ ਗੁਰ ਸ਼ਰਨ ਔਂਦੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹਨ, ਉਹ ਅੰਨੇ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਮੂਰਖ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥

7. ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ :-

ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਧਨੁਖ ਦੀ ਟੰਕਾਰ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੇ ਬਲ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੋ ॥

8. ਕਲੁਆ ਕਵੀ :-

ਜਦੋਂ ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਧਰਤੀ ਤੇ ਛਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਦੋਂ (ਜਗਤ) ਜੂਠ ਤਮਾਕੂੰ ਚਲਿਆ, ਤਾਂ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਜੰਤਰ ਮੰਤ੍ਰ ਜਪਣ ਦਾ ਫਲ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਜੂਠਾ ਪੀ ਕੇ ॥

9. ਦੁਆਦਸਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਬਾਬਤ ਉੱਤਰ ਹੈ :-

ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਹਰੀ ਦੇ ਪਾਸ ਫਰਿਆਦੀ ਹੋ ਕੇ ਗਏ ਕਿ ਕਲੀ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਜਸ ਸਬੰਧੀ ਕਥਾ ਸਾਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਹਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਦੁਆਦਸੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮੇਰੀ ਕਥਾ ਸੁਣਨੀ ਵਿਅਰਥ ਹੈ ਭਾਵ ਪਾਪ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ ਧੁਨੀ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਦੇ ਅਕੀਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕਾਦਸ਼ੀ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਨੀ ਚੰਗੀ ਹੈ ਆਦਿ ॥

(ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਕੈਬੋਂਵਾਲ)

ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ ਬੇਹ ਪਿਆ ਹੈ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕੀਤਾ ਗਿਆਨ ਰਤਨਾਵਲੀ ਲਿਖੀ ਟਕਸਾਲ ਚਲਾਈ ॥

ਲਖੀ ਜੰਗਲ ਦੀ ਆਪ ਦੀ ਕਵਿਤਾ :-

ਲਖੀ ਜੰਗਲ ਖਾਲਸਾ ਦੀਦਾਰ ਲਗੋ ਨੇ ਸੁਣਕੇ ਸਦ ਮਾਹੀ ਦਾ ਮੇਰੀ ਪਾਣੀ ਘਾਹ ਮੁਤੋ ਨੇ ॥
ਕਿਸੇ ਨਾ ਰਲੀਆਂ ਕਾਈ ਕੋਈ ਜੁ ਸ਼ੋਕ ਪਿਯੋ ਨੇ,
ਗਿਆ ਫਿਰਾਕ ਮਿਲਿਆ ਮਿਤ ਮਾਹੀ ਤਾਹੀ ਸੁਕਰ ਕਿਤੋ ਨੇ ਜੀਵਨ ਕਥਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ
ਸਿੰਘ ਜੀ,

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ M.A.

ਦਮਦਮਾ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਾਸ਼ੀ :-

ਟਕਸਾਲੀ ਅਰਥ ਪੜਾਏ ਇਹ ਹੈ ਪ੍ਰਗਟ ਹਮਰੀ ਕਾਸ਼ੀ ਪਢ ਹੈਂ ਈਹਾਂ ਢੋਰ ਮਤਿਰਾਸ਼ੀ ॥ ਲੇਖਕ
ਗੁਣੀ ਕਵਿੰਦ ਗਯਾਨੀ ਬੁਧਿ ਸਿੰਧ ਹੂ ਹੈ ਇਤ ਆਨੀ ॥

ਦੋਹਰਾ :-ਇਨਕੇ ਕਾਰਨ ਕਲਮ ਘਢ, ਦੇਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹਮਡਾਰ

ਸਿਖ ਸਖਾ ਇਤ ਪਢੈਂਗੇ, ਹਮਰੇ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ

ਇਹ ਦਮਦਮਾ ਮਨੀ ਕਰਨਕਾ ਹੈ ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਪ: ੧੦

14. ਵਿਦਿਆ :-

ਪੁਰਾਣੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ 14 ਵਿਦਿਆ ਨਿਧਾਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਬਹੁਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ॥

4 ਬੇਦ 6 ਬੇਦਾਂ ਦੇ ਅੰਗ, ਸਿਖਿਆ, 4 ਕਲਪ, ਵਿਆਕਰਣ, ਨਿਰੁਕਤ, ਜੋਤਸ਼ ਛੰਦ ਭਾਵ ਪਿੰਗਲਾਦਿ, ਮੀਮਾਸਾ, ਨਯਾਯ, ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੇ ਪੁਰਾਣ ਇਹ ਚੌਦਾ ਵਿਦਿਆ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ।

ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ੍ਰੀ ਰਚਿਤ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਇਹ ਚੌਦਾ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਅਖਰ ਜਲ ਤਰਨ ਚਕਿਤਸਾ, ਔਰ ਰਸਾਇਣ ॥

ਜੋਤਕ ਜੋਤ ਪ੍ਰਬੀਨ ਰਾਗ ਖਟ ਰਾਗਨਿ ਗਾਇਣ ॥

ਕੋਕ ਕਲਾ ਵਿਆਕਰਣ, ਔਰ ਬਾਜੰਤ੍ਰ ਬਜਾਇਨ ॥
ਤੁਰਹਿ ਤੋਰ ਨਟ ਨ੍ਰਿਤ ਔਰ ਸਰ ਧਨੁਖ ਚਣਾਇਨ ॥
ਗਯਾਨ ਕਰਨ ਔਰ ਚਾਤੁਰੀ, ਏਤ ਨਾਮ ਵਿਦਯਾ ਵਰੇ ॥
ਏਹ ਚਤੁਰ ਦਸ ਜਗਤ ਮੈਂ, ਚਤੁਰ ਸਮਝ ਮਨ ਮੈ ਧਰੇ ॥

18 ਵਿਦਿਆ :-

ਆਠਾਰਾਂ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ :-ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਪ੍ਰਬੀਨ ਦਸ ਤੇ ਦੋ ਵਾਰ ਚਾਰ ਚਾਰ ਅਠਾਰਾਂ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਜੇਹੜੇ ਪ੍ਰਬੀਨ ਹਨ :-

ਚਾਰ ਵੇਦ, ਛੇ ਵੇਦਾਂਗ ਮੀਮਾਂਸਾ, ਨਯਾਯ, ਧਰਮ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪੁਰਾਣ, ਅਯੁਰਵੇਦ, ਧਨੁਰਵੇਦ ਗੰਧਰਵੇਦ ਗੰਧਰਵੇਦ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ।

ਵਿਸ਼ਨੂ ਪੁਰਾਣ ਸ਼ਲੋਕ :-

ਅੰਗਾਨਿ ਵੇਦਾਸ਼ ਚਤੁਰੋ-ਮੀਮਾਂਸਾ ਨਯਾਯ ਵਿਸਤਰ : ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪੁਰਾਣਾ ਸਚ ਵਿਦਯਾ ਹਯੇਤਾ ਸੁ ਚਤੁਰ ਦਸ਼ਾ

ਅਯੁਰਬੇਦੋ ਧਨੁਰ ਵੇਦੋ ਗਾਨਧ੍ਵ ਚੇਤਿ ਤੇ ਤ੍ਰਯ: ।

ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਚਤ੍ਰਯੰਤ੍ਰ ਵਿਦਿਯਾ ਹਯਾਸਟਾ ਦਸ਼ੈਵਤ੍ਰੁ ॥ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪੁਰਾਣ ॥

64 ਕਲਾ ਜਾਂ ਵਿਦਿਆ

ਬੈਬਰਤ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ 16 ਬਾਣ ਕਵੀ ਨੇ 48 ਕਲਾ ਬਿਲਾਸ ਅਤੇ ਮਹਾਭਾਰਤ ਸ਼ੁਕਰ ਨੀਤੀ ਵਿਚ 64 ਅਤੇ ਲਲਿਤ ਬਿਸਰ ਵਿਚ 84 ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਨਤ ਕਲਾ ਹੋਇ ਠਾਕੁਰ ਚੜਿਆ ॥ ਏਤੇ 64 ਕਲਾ ਜਾਂ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਨਿਰਣਾ :-

ਹਾਵ ਭਾਵ ਸਹਿਤ ਨਾਚ, ਵਾਜਿਆ ਦਾ ਵਜੋਣਾ, ਬਸਤ੍ਰ ਗਹਿਣੇ ਸਜਾਉਣ ਦਾ ਢੰਗ, ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਬਨੋਣ ਦੀ ਵਿਦਿਆ, ਫੁਲਾਂ ਦਾ ਗੁੰਦਣਾ, ਜੂਆ ਆਦਿ ਖੇਲਾਂ, ਕਾਮ ਦੇ ਆਸਣਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਮਦਰਾਂ ਆਦਿ ਰਸਾਂ ਦਾ ਬਨੋਣਾ, ਨਾੜੀਆ ਦੇ ਘਾਟ ਮਿਟਾਉਣ ਦੀ ਵਿਦਿਆ, ਅੰਨ ਦੇ ਅਨੇਕ ਰਸਾਂ ਦਾ ਬਨਾਉਣਾ, ਬਿਛ ਲਾਉਣ ਪਾਲਣ ਦਾ ਇਲਮ, ਧਾਤੂਆਂ ਦਾ ਪਿੰਘਾਰਨਾ ਅਤੇ ਕਠੋਰ ਕਰਨਾ, ਗੁੜ ਆਦਿ ਰਸ ਪਕੋਣੇ, ਧਾਤੂ ਦੀ ਦਵਾ ਬਣਾਉਣੀ, ਮਿਲੀਆਂ ਧਾਤਾਂ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਕਰਨਾ, ਧਾਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੋਣਾ, ਇਮਾਰਤ ਰਚਨਾ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਚਲੋਣਾ, ਮਲ ਯੁੱਧ, ਯੰਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਫੈਂਕਣਾ, ਫੌਜ ਦਾ ਕਿਲਾ ਰਚਨਾ, ਹਾਥੀ ਘੋੜੇ ਆਦਿ ਦਾ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨ ਦਾ ਢੰਗ, ਦੇਵਤਿਆ ਦਾ ਅਰਾਧਨ, ਘੋੜੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਚਾਲ ਸਿਖੋਣਾ, ਮਿੱਟੀ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਰਚਣੀਆਂ, ਕਾਠ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਬਨੋਣੇ, ਪੱਥਰ ਦਾ ਸਮਾਨ ਰਚਨਾ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਰੰਗ ਰਚਨੇ, ਜਲ, ਪਵਨ, ਅਗਨੀ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ, ਕਿਸਤੀ ਦੀ ਰਚਨਾ, ਰੱਸੀ ਵੱਟਣੀ ਕਪੜਾ ਬੁਨਨਾ, ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਪਰਖ, ਅਸਲੀ ਤੇ ਬਨਾਵਟੀ ਧਾਤੂਆ ਗਿਆਨ ਗਹਿਣੇ ਘੜਣੇ, ਲੇਪ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ, ਦੁੱਧ ਚੋਣਾ, ਕਪੜਾ ਸਿਊਣਾ, ਪਾਣੀ ਤੇ ਤਰਨਾ, ਬਰਤਨ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਗਯਾਨ, ਕਪੜੇ ਧੋਣ ਦਾ ਇਲਮ, ਕੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਿੰਗਾਰਨ ਦਾ ਵਲ, ਮਾਲਸ਼ ਦੇ ਢੰਗ ਤੇਲ ਕੱਢਣ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮੁਰੱਬੇ ਆਦਿ ਬਨੋਣੇ, ਜਲ ਸਿੰਜਣਾ, ਦਰੱਖਤ ਉਪਰ

ਚੜ੍ਹਨਾ, ਬਲ ਕਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਸੇਵਨ ਦੀ ਸਮਝ, ਬਾਂਸ ਤੂਤ ਆਦਿ ਤੋਂ ਪਾਤਰ ਰਚਣੇ, ਕੱਚ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਬਣਾਉਣੇ, ਜਲ ਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ, ਹਥਿਆਰ ਘੜਨੇ, ਪਸ਼ੂ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਭਲਾਬੁਰਾ ਸਮਝਣ ਦੀ ਸਮਝ ॥ ਬੱਚੇ ਪਾਲਣਾ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ, ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣਾ, ਅਨੇਕ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਲਿਖਣਾ, ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣ ਦਾ ਗਯਾਨ, ਪਾਨਾਂ ਦਾ ਰਖਸ਼ਣ ਅਤੇ ਬੀੜੀਆ ਆਦਿ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ॥

ਨੋਟ :-ਕਈ ਥਾਈਂ ਏਸ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਘਾਟਾ ਵੀ ਹੈ (ਮਹਾਨ ਕੋਸ) ॥

ਵਿਦਿਆ ਕਿਤਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ :-

ਵਿਦਿਆ ਅਨੰਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ। ਵਿਦਿਵਾਨਾਂ ਨੇ ਜੋ ਭੇਦ ਕਲਪੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅੰਗ ਇਹ ਹਨ-

- (1) ਵਿਗਿਆਨ (Philosophy) ਫਿਲੋਸਫੀ ਇਸਦੇ ਅੰਗ ਹਨ।
- (ੳ) ਮਾਨਵੀ ਵਿਗਿਆਨ (Psychology) ਸਾਈਕਲੋਜੀ।
- (ਅ) ਨਯਾਯ (Logic) ਲੌਜਿਕ।
- (ੲ) ਚਰਚਾ ਵਿਦਿਆ (Dialectics) ਡਾਇਲੈਕਟਿਕਸ।
- (ਸ) ਸਦਾਚਾਰ ਵਿਦਿਆ (Ethics) ਐਥਿਕਸ।
- (ਹ) ਧਰਮ ਵਿਦਿਆ (Religion) ਰਿਲਿਜ਼ਨ।
- (ਕ) ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਿਆ (Theology) ਥਿਓਲੋਜੀ।
- (ਖ) ਆਤਮ ਵਿਦਿਆ (Metaphysics) ਮੈਟਾਫਿਜ਼ਿਕਸ।
- (ਗ) ਭੂਤ ਵਿਦਿਆ (Spiritualism) ਸਿਪਿਰਚੁਅਲੇਇਜ਼ਮ।
- (ਘ) ਜੋਤਿਸ਼ ਵਿਦਿਆ (Astrology) ਅਸਟ੍ਰੋਲੋਜੀ
- (ਙ) ਰਮਲ ਵਿਦਿਆ (Geomancy) ਜਿਓਮੈਨਸੀ।
- (ਚ) ਸਮਾਜ ਵਿਦਿਆ (Sociology) ਸੋਸ਼ੀਆਲੋਜੀ ਇਸਦੇ ਅੰਗ ਹਨ।

ਸਮਾਜ ਗਣਿਤ (Statistics) ਸਟੈਟਿਸਟਿਕਸ।

ਨੀਤੀ (Political Science) ਪੌਲੀਟੀਕਲ ਸਾਇੰਸ।

ਸੰਜਮ ਵਿਦਿਆ (Economics) ਇਕੁਨੌਮਿਕਸ।

ਘਰੋਗੀ ਸੰਜਮ ਵਿਦਿਆ (Domestic Economy) Education ਆਦਿ।

(2) ਸਾਇੰਸ ਇਸਦੇ ਅੰਗ ਹਨ :-

- (ੳ) ਹਿਸਾਬ (Arithmetic) ਅਰਥ ਮੈਟਿਕ।
- (ਅ) ਰੇਖਾ ਗਣਿਤ (Geometry) ਜਿਓਮੈਟਰੀ।
- (ੲ) ਮਾਪ ਵਿਦਿਆ (Mansulation) ਮੈਨਸੁਲੇਸ਼ਨ।
- (ਸ) ਅਲਜਬਰਾ (Algebra) ਅਲਜੈਬਰਾ ਆਦਿ।
- (ਹ) ਅਕਾਸ਼ ਵਿਦਿਆ (Astronomy) ਐਸਟਰੋਨੌਮੀ।

- (ਕ) ਪਦਾਰਥ ਵਿਦਿਆ (Physics) ਫਿਜ਼ਿਕਸ।
- (ਖ) ਰਸਾਇਣ ਵਿਦਿਆ (Chemistry) ਕੈਮਿਸਟਰੀ।
- (ਗ) ਭੂਗਰਭ ਵਿਦਿਆ (Geology) ਜਿਓਲੋਜੀ।
- (ਘ) ਜੀਵਨ ਵਿਦਿਆ (Biology) ਬਿਓਲੋਜੀ

ਇਸਦੇ ਅੰਗ ਹਨ :-

1. ਵਨਸਪਤੀ ਵਿਦਿਆ (Botony) ਬੋਟਨੀ।
2. ਜੀਵ ਜੰਤ ਵਿਦਿਆ (Zoology) ਜੂਐਲੋਜੀ ਦੇ ਅੰਗ ਹਨ-
 1. ਪਛਮੀ ਵਿਦਿਆ (Ornithology) ਔਰਨੀਥੋਲੋਜੀ।
 2. ਧਾਤੁ ਵਿਦਿਆ (Minralogy) ਮਿਨਰੈਲੋਜੀ।
 3. ਦ੍ਰਵੀ ਵਿਦਿਆ (Hydrastatics) ਹਾਡਰੋਸਟੈਟਿਕਸ।
 4. ਵੈਦਿਕ ਵਿਦਿਆ (Medicine) ਮੈਡੀਸੀਨ ਇਸਦੇ ਅੰਗ ਹਨ।
 1. ਮਾਨਸ ਚਕਿਤਸਾ (Human pathology) ਹਿਊਮਨ ਪੈਥੋਲੋਜੀ।
 2. ਪਸ਼ੂ ਚਿਕਿਤਸਾ (Veterinary Science) ਵਿਟਰਨਰੀ ਸਾਇੰਸ।
 3. ਜਰਾਹੀ (Surgery) ਸਰਜਰੀ ਆਦਿ।
 4. ਅੰਗ ਵਿਦਿਆ (Anatomy) ਅਨੈਟਮੀ।
 5. ਸਰੀਰ ਵਿਦਿਆ (Physiology) ਫਿਜ਼ਿਓਲੋਜੀ
 6. ਇੰਜੀਨੀਅਰੀ (Engineering) ਇੰਜੀਨਿਅਰਿੰਗ।
 7. ਖੇਤੀਬਾੜੀ (Agriculture) ਐਗਰੀਕਲਚਰ।
 8. ਪੁਰਾਣੇ ਖੰਡਰਾ ਦੀ ਖੋਜ (Archeology) ਆਰਕੀਐਲੋਜੀ।
 9. ਸ਼ਬਦ ਵਿਦਿਆ (Acoustics) ਅਕਾਉਸਟਿਕਸ ਆਦਿ।
 10. ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਦਿਆ (History) ਹਿਸਟਰੀ।
 11. ਅਥਵਾ (Chronology) ਕਰੋਨੋਲੋਜੀ।
 12. ਭੂਗੋਲ ਵਿਦਿਆ (Geoglaphy) ਜਿਓਗਰਾਫੀ
 13. ਹੁਨਰ ਤੇ ਕਾਰੀਗਰੀ (Arts and Crafts) ਆਰਟਸ ਐਂਡ ਕਰਾਫਟਸ ਇਸਦੇ ਅੰਗ ਹਨ।

- (ੳ) ਰਾਗ ਵਿਦਿਆ (Music) ਮਯੂਜਿਕ।
- (ਅ) ਚਿਤ੍ਰਕਾਰੀ (Painting) ਪੇਟਿੰਗ।
- (ੲ) ਨਕਾਸ਼ੀ (Drawing) ਡਰਾਇੰਗ।
- (ਸ) ਅਕਸ ਵਿਦਿਆ (Photography) ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫੀ।
- (ਹ) ਉਕਰਣਾ (Engraving) ਐਨਗ੍ਰੇਵਿੰਗ।
- (ਕ) ਸੰਗਤਰਾਸ਼ੀ (Sculpture) ਸਕਲਪਟਰ।

- (ਖ) ਸ਼ਿਲਪ (Architecture) ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ
- (ਗ) ਕਸ਼ੀਦਾ (Embroidery) ਐਮਬ੍ਰਾਓਡਰੀ।
- (ਘ) ਸਾਹਿਤ ਵਿਦਿਆ (Literature) ਜਿਸਦੇ ਅੰਗ ਹਨ-
- (ੳ) ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ (Languages) ਲੈਂਗੂਇਜ਼ਜ਼।
- (ਅ) ਭਾਸ਼ਿਆ ਵਿਦਿਆ (Philology) ਫਿਲੋਲੋਜੀ।
- (ੲ) ਵਾਕਯ ਵਿਦਿਆ (Phonetics) ਫੋਨਟਿਕਸ।
- (ਸ) ਵਿਆਕਰਣ (Grammar) ਗ੍ਰਾਮਰ।
- (ਹ) ਛੇਦ ਵਿਦਿਆ (Prosody) ਪਰੋਸਡੀ (ਪਿੰਗੁਲ)।
- (ਕ) ਅਲੰਕਾਰ ਵਿਦਿਆ (Rhetoric) ਰੀਟੁਰਿਕ ਆਦਿ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼।

ਸੋਲਾਂ ਕਲਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ

ਕਲਾਂ :

ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਜਲ, ਅਗਨੀ, ਵਾਯੂ, ਅਕਾਸ਼, ਪਰਾਣ, ਇੰਦ੍ਰਯ, ਨਾਮ, ਕਰਮ, ਸ਼ਰਧਾ, ਲੋਕ, ਤਪ, ਮੰਤਰ, ਮਨ, ਬੀਰਜ, ਸਰੀਰ।

ਸੋਲਾਂ ਕਲਾਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀਆਂ :-

ਪੂਰਵਨੀ, ਭਦਰਾ, ਅਤਿਹਾਦ, ਸੁਨੇਰਵੀ, ਕਮੋਦਨੀ, ਅਸੁਦਨੀ, ਮੋਹਨੀ, ਕ੍ਰਿਤੁਦਨੀ, ਚਿੰਦਾ, ਕਾਮਨੀ, ਲਖਸ਼ਮੀ, ਵਿਯਾਪਨੀ, ਪਦਲੀਨੀ, ਬਕਾਸ਼ੀ, ਉਦਾਕੀ, ਮਤਨੀ

ਸੋਲਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਸਿੰਗਾਰ

ਤ੍ਰੈ ਕਾਲੇ, ਦੋ ਉਜਲੇ, ਪਤਲੇ, ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਚਾਰ ਪੁਸ਼ਟ ਦੁਇ ਕਠਨ ਹੈ ਇਹ ਸੋਲਾਂ ਸਿੰਗਾਰ।

ਤ੍ਰੈ ਕਾਲੇ :-

1. ਸਿਰਦੇ ਕੇਸ, 2. ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਧੀਰੀਆਂ, 3. ਅਸਥਨਾਂ (ਦੁਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨੌਕਾਂ)।

ਦੋ ਉਜਲੇ :-

ਦੰਦ ਤੇ ਨੰਹੁ।

ਪਤਲੇ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ :-

ਹੋਠ, ਨਕ, ਗਿਚੀ, ਲੱਕ, ਉਂਗਲੀਆਂ।

ਚਾਰ ਪੁਸ਼ਟ :-

ਦੋ ਬਾਹਵਾਂ ਦੇ ਡੋਲੇ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਪੱਟ।

ਦੁਇ ਕਠਨ :-

ਦੋਵੇਂ ਅਸਥਾਨ ਕਰੜੇ ਹੋਣ (ਇਹ ਸੋਲਾਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਸਿੰਗਾਰ ਹਨ)।

(ਅੰਤਰੀਵ ਸਿੰਗਾਰ)

ਤ੍ਰੈ ਕਾਲੇ :-

ਭੂਤ, ਵਰਤਮਾਨ, ਭਵਿੱਕਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰਨਾ ਅਥਵਾ ਰਜੋ, ਤਮੋ, ਸਤੋ ਰੂਪ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਕਾਲੇ-ਅਭਾਵ ਕਰਨਾ।

ਦੋ ਉਜਲੇ :-

ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਖੇ ਜਸ ਹੋ ਜਾਣਾ ਅਥਵਾ ਦੋ ਮੰਨ ਤੇ ਬੁਧੀ ਦਾ ਉਜਲਾ ਹੋਣਾ।

ਪਤਲੇ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ :-

ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ :-ਇੰਨਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਪਤਲਿਆ ਪਾ ਦੇਣਾ ਭਾਵ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰਨਾ।

ਚਾਰ ਪੁਸ਼ਟ :-

ਵੈਰਾਗ, ਵਿਵੇਕ, ਖਟ ਸੰਮਤੀ, ਮੋਖ ਇੱਛਾ ਰੂਪ ਚਾਰੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁਸ਼ਟ ਕਰਨਾ।

ਦੁਇ ਕਠਨ ਹੈ :-

ਜੀਵ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਏਕਤਾ ਰੂਪ ਦੋ ਕਠਨ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ॥

ਇਹ ਸੋਲਾਂ ਅੰਤਰੀਵ ਸ਼ਿਗਾਰ ਹਨ।

ਇਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਦੂਜੀ ਸ਼ਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਹੈ।

ਸੈਫ ਸਰੋਹੀ ਸੈਰਥੀ ਯਹੀ ਹਮਾਰੇ ਪੀਰ,

ਤੁਹੀਂ ਕਟਾਰੀ ਦਾੜ ਜਮ ਤੂੰ ਬਿਛੁਓਂ ਅਰਬਾਨ ॥

ਤੁਹੀਂ ਗੁਰਜ ਤੁਹੀ ਗਦਾ ਤੁਮਹੀਂ ਤੀਰ ਤੁਫੰਗ:

ਨਮੋ ਸ੍ਰੀ ਭਗੋਤੀ ਬਢੈਲੀ ਸਰੋਹੀ ਜਿਤੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਮੰ ॥

ਨਮਸਕਾਰ ਤਾਮੰ, ਸਰਬ ਲੋਹ ਜੀ ਕੀ ਰਖਿਆ ਹਮਨੈ ਦਸਮ ਗਰੰਥ,

ਸਰਬ ਲੋਹ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ (ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣ) ਵਿਖੇ ਤਾਂ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਕੋਸ਼ ਹੀ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਰਾਮਾ ਕਰ ਧਾਰੀ।

ਦੁਤਿਯ ਧੋਪ ਗਹਿਤ੍ਰੀਤੀ ਕਟਾਰੀ ॥

ਚਤੁਰ ਹਾਥ ਸੈਹਥੀਂ ਉਜਿਆਰੀ।

ਗੋਫਨ ਗੁਰਜ ਕਰਤ ਚਮਕਾਰੀ ॥

ਪੱਟਹਿ ਸੰਭਾਰੀ ਗਦਾ ਉਭਾਰ।

ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਸੁਪਾਰੀ ਛੁਟਕਾਰੀ ॥

ਜੰਬੂਆ ਅਰ ਬਾਨੰ ਸਕਸ, ਕਮਾਨੰ।

ਚਰਮ ਪ੍ਰਮਾਨੇ ਧਰ ਭਾਈ ॥

ਪੰਦ੍ਰਏ ਗਲੋਲੇ ਪਾਸ਼ ਅਮੋਲੇ।

ਪਰਸ਼ ਅਡੋਲੇ ਹਥ ਨਾਲੰ ॥

ਬਿਛੁਆ ਪਰਰਾਯੰ ਪਟਾ ਭ੍ਰਮਾਯੰ ।
ਜਿਸ ਜਮ ਪਾਯੰ ਵਿਕਰਾਲੰ ॥

(ਰਾਮਾਵਤਾਰ)

ਬੱਡੇ ਬਾਣ ਚੌਰੇ ਸੁ ਤੇਗੇ ਜੁਮਿਆਨੀ ।
ਦੁਧਾਰੇ ਪੁਲਾਦੀ ਅਨੇਕੈ ਮਹਾਨੀ ॥
ਸਿਰੋਹੀ ਹਲੱਬੀ ਜਨੱਬੀ ਦਈ ਹੈਂ ।
ਕਰਾਚੋਲ ਪੰਡੇ ਜੋ ਕੱਤੀ ਲਈ ਹੈਂ ॥
ਸਬੈ ਲੋਹ ਕੀ ਸਾਰਾ ਨੇਜੇ ਬਿਸਾਲੇ ।
ਬਿਛੁਏ ਬੱਡੇ ਬਾਂਕ ਜਬੁਏ ਕਰਾਲੇ ॥
ਛੁਰੇ ਕੋਖਨੀ ਸੈਂਫ ਲਾਂਬੀ ਬਲੰਦੇ ।
ਘਨੇ ਸੇਲ ਭਾਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ ਅਮੰਦੇ ॥
ਮਲੈ ਹੀਨ ਸਾਫੰ ਬਨੇ ਅੰਗ ਚੰਗੇ ।
ਤਮਾਚੇ ਕਲਾਦਾਰ ਸਤ੍ਰਨ ਭੰਗੇ ॥
ਤੁਫੰਗੇ ਜੰਜੈਲੰ ਜੰਬੂਰੇ ਧਮਾਕੇ ।
ਦਏ ਚੱਕ੍ਰ ਬਕ੍ਰੰ ਚਮਕੋ ਚਲਾਕੇ ॥
ਬਡੇ ਮੋਲ ਕੇ ਦੂਰ ਤੇ ਆਇ ਢਾਲੇ ।
ਕਠੌਰ ਕੁਦੰਡੇ ਵਡੇ ਉਜਵਾਲੇ ॥
ਭਰੇ ਭਾਵ ਭਾਬੇ ਅਨੇਕੈ ਪ੍ਰਕਾਰੇ ।
ਧਰੇ ਬਾਣ ਪੈਨੇ ਲਗੇ ਬੀਧ ਪਾਰੇ ॥
ਅਪਣੇ ਸ਼ਾਮਤ੍ਰਾਲੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਕਈ ।
ਤੋਪਾਂ ਲਹੌਰ ਪਈਆਂ ਹਨ ਅਜੈਬ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪਈਆਂ ਹਨ

ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ 12 ਕਲਾਂ

1. ਕਿਰਨੀ 2. ਹਾਲਨੀ 3. ਦਹਿਨੀ
4. ਦੀਪਨੀ 5. ਜੋਤਨੀ 6. ਤੇਜਨੀ
7. ਇੰਦ੍ਰਯ ਤਯੰਨੀ 8. ਸ਼ਾਸਿ ਪ੍ਰਭਾਂ
9. ਸੋਸ਼ਨੀ 10. ਤਾਪਨੀ
11. ਲੋਹਕੀ 12. ਦਾਹਕੀ।

(ਅਭਿਲਾਸ਼ ਸਾਗਰ)

ਕੁਝ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਨਾਮ

ਅਸੀ, ਅਰਧਚੰਦ, ਸਮਸ਼ੇਰ, ਸਾਰੰਗ, ਸ਼ਿਕਾਰਗਾਹ, ਸਿਰੋਹੀ, ਸੀਖਚਾ, ਸੂਲ, ਸੈਫ, ਸ੍ਰੀ
ਸਾਹਿਬ, ਕਟਾਰ, ਕੱਤੀ, ਕਰਾਬੀਨ, ਕਰੋਤੀ, ਕਿਰਚ ਕੁਹਿਕ, ਬਾਣ, ਕੁਕਰੀ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਖਪਰਾ,

ਖੰਜਰ, ਖੰਡਾ, ਗੱਤਕਾ, ਗੁਰਜ, ਗੋਫਨ (ਗੋਪੀਆ) ਗੋਲੀਆ, ਚੱਕਰ ਨਵਾਂ ਚਕਰ ਪੁਰਾਣਾ, ਚੱਕ੍ਰ ਦੰਦਿਆ ਵਾਲਾ, ਚਪੜਾ, ਛਵੀ, ਗੰਡਾਸੀ, ਛੁਰਾ, ਜਮਦਾੜ ਜੁਲਫਕਾਰ, ਜੰਜੈਲ, ਜਬੂਰਨ, ਜੰਭੂਆਂ, ਠੋਲੂ ਤੀਰ, ਢਾਲ (ਸਿਪਰ) ਤਤਾਰਚਾ, ਤਬਰ, ਤਮੰਚਾ, ਤੀਰ ਚੁਰਾਣਾ, ਤੇਗ, (ਤੇਗਾ) ਤੋੜੇਦਾਰ ਬੰਦੂਕ, ਤ੍ਰਿਸੂਲ, ਧਨੁਖ, ਕਮਾਣ, ਧਮਾਕਾ, ਧੌਪ, ਨਾਹਰ ਨਖਾ (ਬਾਘਨਖਾ) ਨਾਚਪ, ਨਾਗਚ, ਨੇਜਾ, ਪੱਟਿਸ, ਖਬਰ ਕਲਾ, ਪੇਸ਼ਕਬਜ਼ ਬਦਾਮਚਾ, ਬਰਛਾ, ਬਰਛੀ ਬਾਂਕ, ਬਿਛੂਆ ਬੁਗਦਾ, ਬੰਬਿਆਲਾ ਨੇਜਾ, ਰਾਈਫਲ ਬ੍ਰੀਚ ਲੋਡਰ, ਟੋਪੀਦਾਰ ਬੰਦੂਕ, ਮੀਨ ਮੁਖਾ ਤੀਰ ਰੀਵਾਲਵਰ (ਪਸਤੌਲ) ਲੈਸਵਜ਼ ਇਹ ਸ਼ਾਸਤਰ ਗੁਰੂਜੀ ਜੁਧਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ॥

(ਸ਼ਸਤ੍ਰ)

ਜੋ ਕੱਟੇ ਵੱਡੇ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਆਖਦੇ ਹਨ ਇਹ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ :-

1. ਮੁਕਤ 2. ਅਮੁਕਤ 3. ਮੁਕਤਾਮੁਕਤਾ 4. ਯੰਤ੍ਰ ਮੁਕਤ ।

1. ਮੁਕਤ :-ਜੋ ਹਥੋਂ ਛੱਡੇ ਜਾਣ ਚੱਕਰ ਆਦਿ ।

2. ਅਮੁਕਤ :- ਜਿਹੜੇ ਹੱਥੋਂ ਨਾ ਛੱਡੇ ਨਾ ਜਾਣ ਤਲਵਾਰ ਕਟਾਰੀ ਆਦਿਕ ।

3. ਮੁਕਤਾਮੁਕਤ :-ਜੋ ਹਥੋਂ ਛੱਡੇ ਵੀ ਜਾਣ ਅਤੇ ਹੱਥ ਵੀ ਰੱਖੇ ਜਾਣ ਬਰਛੀ ਗਦਾ ਆਦਿ ।

4. ਯੰਤ੍ਰ ਮੁਕਤ :-ਜਿਹੜੇ ਕਲਾ ਨਾਲ ਛੱਡੇ ਜਾਣ ਤੀਰ ਗਲੀ ਆਦਿ ਮੁਕਤ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਅਸਤਰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਮੁਕਤ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਮੰਤ੍ਰ ਮੁਕਤ ਸਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਸਤ੍ਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਮੋਹਨਾਸਤ੍ਰ, ਪਾਵਕਾਸਤ੍ਰ, ਵਰਣਾਸਤ੍ਰ, ਪ੍ਰਵਤਾਸਤ੍ਰ, ਵਜਰਾਸਤ੍ਰ ਮੰਤਰ ਨਾਲ ਅਸਤ੍ਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਸਰ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਕ ਮੇਘਅਸਤ੍ਰ ਸਾਰੇ ਦੂਜਾ ਵਿਰੋਧੀ ਵਾਯੂ ਅਸਤ੍ਰ ਚਲਾਵੇ ਵੈਰੀ ਅਗਨਿ ਅਸਤ੍ਰ ਚਲਾਵੇ ਤਾਂ ਵਰਣਾਸਤ੍ਰ ਚਲਾਵੇ 2 ਭਾਦੋਂ ਸੰਮਤ 1744 ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਜੋ ਫੂਲ ਦੇ ਪੁਤਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਤਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਸੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਮੇਰੀ ਤੇਰੇ ਪਰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ । ਤੇਰਾ ਘਰ ਮੇਰਾ ਘਰ ਹੈ । ਪਹਿਲੀ ਸਤਰ ਹੈ ਮੇਰੀ ਤੇਰੇ ਪਰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਹਿ ਕੇ ਗਾਤਰੇ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ ਉਪਰ ਉਕਰੇ ਅੱਖਰ ਇਉਂ ਹਨ-

“ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਮਰ ਕੀ ਤਲਵਾਰ

ਬਧੇ ਦੇਗ ਤੇ ਥਾਂ ਤੇਗ ਤੇ”

ਮੋਹਰ ਛਾਪ

ਦੇਗ ਤੇਗ ਫਤਹਿ ਨੁਸਰਤ ਬੇ ਦਰੰਗ ॥

ਯਾਫਤੱਜ਼ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ॥

ਅਸਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਖੰਡੋ ਖੜਗ ਤੁਪਕ ਤਬਰ ਅਰ ਤੀਰ ॥

ਸੈਫ ਸਰੋਹੀ ਸੈਹਥੀ ਯਹੀ ਹਮਾਰੇ ਪੀਰ ॥

ਯਮ ਧਰ ਯਮ ਦਾੜਾ ਜਬਰ, ਜੋ ਧਾਂਤਕ ਜਿਹਿ ਨਾਇ ॥

ਲੂਟ ਕੂਟ ਲੀਜਤ ਤਿਨੈ, ਜੇ ਬਿਨ ਬਾਂਧੇ ਜਾਇ ॥

(ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ)

ਕੱਛ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨ ਕਬਹੂੰ ਤਯਾਗੇ,

ਸਨਮੁਖ ਲਰੈ ਨ ਰਣ ਤੇ ਭਾਗੇ ॥

ਬਿਨਾ ਸ਼ਸਤਰ ਭੈ ਕੋਏ ਨਾ ਕਰੈ-ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ-ਜੋ ਕਿਰਪਾ ਨੂੰ ਪਰੋ ਫੈਂਕ ਦੇਭੇ, ਭਾਵ
ਚਲੋਣ ਵੇਲੇ ਰਹਿਮ ਨ ਕਰੇ ਜੋ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਰਹਿਮ ਚੱਲੇ ।

ਹੁਕਮ ਕਰਯੋ ਆਯੁਧ ਗਨ ਹੋਵੈ ।

ਦੇ ਧਨ ਗਨ ਘਰਵਾਉ ਤੋਪ ਤੁਪਕ ਜੰਬੂਰ ਰਹਿਕਲੇ ਬਹੁ ਜੰਜੈਲ ਬਨਾਉ ॥

ਬੁਗਦੇ ਖੰਜਰ ਸੈਫ ਦੁਧਾਰੇ ਤੋਮਰ ਚੱਕ੍ਰ ਖਤੰਗਾਂ ।

ਚਾਂਪ ਤੂਮਾਚੇ ਸਾਂਗ ਜੁਬਰਛੀ, ਕਰਾਚੋਲ ਖਰ ਅੰਗਾਂ ।

ਲਗੇ ਅਨਿਕ ਕਾਰੀਗਰ ਘਰਨੈ, ਪ੍ਰਿਥਮ ਤੋਪ ਇਕਢਾਰੀ ।

ਜਨੁ ਜਮ ਕੋ ਮੁਖ ਮ੍ਰਿਤੁ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਕੀ ਛੋਡੇ ਗਰਜਨ ਭਾਰੀ ।

ਪ੍ਰਭ ਹਿਤ ਬਾਨ ਬਲੰਦ ਬਨੇ ਬਹੁ ਧਰ ਬੀਰਨ ਕੇ ਘਾਤੀ ।

ਏਕ ਮੁਹਿਰ ਕੇ ਹੇਮ ਲਗਹਿ ਤਿਸ ਮੁਖੀ ਪੁਲਾਦ ਸੰਗਾਤੀ ।

ਇਤਯਾਦਿਕ ਆਯੁਧ ਨਿਤ ਬਨਤੇ ਪਰਖਤ ਗੁਰੂ ਰਖਾਵੈ ।

ਬਡੇ ਬਾਣ ਚੋਰੇ ਸੁ ਤੇਗ ਜੁ ਮਿਆਨੀ,

ਦੁਧਾਰੀ ਪੁਲਾਦੀ ਅਨੇਕੈ ਮਹਾਨੀ ।

ਸਿਰੋਹੀ ਹਲੱਬੀ ਜਨੱਬੀ ਦਈ ਹੈਂ,

ਕਰਾਚੋਲ ਖੰਡੇ ਜੋ ਕੱਤ ਲਈ ਹੈ ।

ਸਬੈ ਲੋਹ ਕੀ ਸ਼ਾਂਗ ਨੇ ਜੇ ਬਿਸਾਲੇ,

ਬਿਛੁਏ ਬਡੇ ਬਾਂਕ ਜੰਬੂਏ ਕਰਾਲੇ ।

ਛੁਰੇ ਖੋਖਨੀ ਸੈਫ ਲਾਂਬੀ ਬਲੰਦੇ,

ਘਨੇ ਸੇਲ ਭਾਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ ਅਮੰਦੇ ।

ਅਗਨ ਅਸਤ੍ਰ ਛਾਡਾ ਤਵ ਦਾਨਵ,

ਯਾਤੇ ਭਏ ਭਸਮ ਬਹੁ ਮਾਨਵ ।

ਵਰੁਣ ਅਸਤ੍ਰ ਤਬ ਕਾਲ ਚਲਾਯੋ,

ਸਕਲ ਅਗਨਿ ਕੋ ਤੇਜ ਮਿਟਾਯੋ ।

ਰਾਛਸ ਪਵਨ ਅਸਤ੍ਰ ਸੰਧਾਨਾ,

ਜਾਤੇ ਉਡਤ ਭਏ ਗਣ ਨਾਨਾ ।

ਭੂਧਰਾਸਤ੍ਰ ਤਬ ਕਾਲ ਪ੍ਰਹਾਰਾ,

ਸਭ ਸਿਵਕਨ ਕੋ ਪ੍ਰਾਣ ਉਧਾਰਾ ।

ਮੇਘ ਅਸਤ੍ਰ ਛੋਰਾਤਵ ਦਾਨਵ,

ਭੀਜ ਗਏ ਜਿਸ ਤੇ ਸਭ ਮਾਨਵ ॥

ਵਾਯੂ ਅਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕਾਲ ਚਲਾਯੋ,

ਸਭ ਮੇਘਨ ਤਤਕਾਲ ਉਡਾਯੋ ॥

ਚਰਿੱਤ੍ਰ 405

ਪੁਨਾ ਸੰਗ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਸੁਨਾਈ,
ਬਿਨਾ ਤੇਗ ਤੀਰੰ ਰਹੋ ਨਾਂਹਿ ਭਾਈ ॥
ਬਿਨਾ ਤੇਗ ਕੇਸੰ ਨਰੰ ਭੇਡ ਜਾਨੋ,
ਗਹੇ ਕਾਨ ਤਾਕੋ ਕਿਤੈ ਲੈ ਸਿਧਾਨੋ ॥
ਇਹੈ ਮੋਹਿ ਆਗਯਾ ਸੁਨੋ ਹੇ ਪਿਆਰੇ,
ਬਿਨਾ ਤੇਗ ਕੇਸੰ ਦਿਵੋ ਨ ਦਿਦਾਰੇ ॥
ਇਹੈ ਮੋਰ ਬੈਨ ਮੰਲੇਗਾ ਸੁ ਜੋਈ,
ਤਿਸੈ ਇਛ ਪੂਰੰ ਸਭੈ ਜਾਨ ਸੋਈ ॥

ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਪਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਕੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਰਾਜ,
ਜੋ ਨ ਧਰੇ ਤਿਸ ਬਿਗਰਹਿ ਕਾਜ ॥
ਯਾਤੇ ਸਰਬ ਖਾਲਸਾ ਸੁਨੀਅਹਿ,
ਆਯੁੱਧ ਧਰਬੇ ਉਤਮ ਗੁਨੀਅਹਿ ॥
ਜਬ ਹਮਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਆਵਹੁ,
ਬਨ ਸੁਚੇਤ ਤਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਜਾਵਹੁ ॥
ਕਮਰਕਸਾ ਕਰ ਦੇਹੁ ਦਿਖਾਈ,
ਹਮਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਇ ਅਧਿਕਾਈ ॥

ਰੁਤ 3 ਅੰਸੂ 23

ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਾਹੁਲ ਜਿਸੈ ਸੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਕੋ ਧਾਰ,
ਕਰੇ ਜੀਵਕਾ ਆਪਨੀ ਪ੍ਰਾਰਬਧ ਅਨੁਸਾਰ ॥

ਰੁਤ 4 ਅੰਸੂ 24

ਆਯੁਧ ਵਿਦਿਆ ਕੋ ਅਭਿਆਸਹੁ ।
ਬਨਹੁ ਬੀਰ ਅਰਿ ਸਮੁਖ ਬਿਨਾਸਹੁ ॥
ਜਗਤ ਪਦਾਰਥ ਸਗਰੇ ਪਾਵਹੁ ।
ਬੋਗਹੁ ਆਪ ਕਿ ਭਿ ਅਵਰ ਭੋਗਾਵਹੁ ॥
ਮਰਹੁ ਯੁਧ ਮਹਿ ਸੁਰਗ ਸਿਧਾਰਹੁ ।
ਸਹਿਕਾਮੀ ਸੁਖ ਸਕਲ ਬਿਹਾਰਹੁ ॥
ਨਿਹਕਾਮੀ ਹੋਇ ਮੁਝ ਸੋ ਮੇਲ ।
ਪਰਹਿ ਨ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੇ ਗੈਲ ॥

ਕੱਛ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨ ਕਬਹੂੰ ਤਯਾਗੇ ।
ਸਨਮੁਖ ਲਰੈ ਨ ਰਣ ਤੇ ਭਾਗੇ ॥

(ਰਹਿਤਨਾਮਾ)

ਮਾਰਨ ਮਾਰਨੋਂ ਜ਼ਰਾ ਨਾ ਡਰਹੈਂ
ਮੌਤ ਚਰਾਗ ਪਤੰਗੇ ਪਰ ਹੈਂ ॥
ਚਾਹਤ ਨਿਸਦਿਨ ਲੈਨ ਸ਼ਹੀਦੀ ।
ਟਰਤ ਨ ਰਣ ਤੇ ਹੈ ਕਰ ਗੀਦੀ ॥
ਸਾਥ ਹਜ਼ਾਰਨ ਬੀਸਕ ਲਰਹੈਂ ।
ਟਾਰੇ ਟਰਤ ਨ ਮਾਰੇ ਮਰ ਹੈ ॥

(ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)

ਬਾਬਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ-

ਅਗਰ ਫਿਰਦੌਸ਼ ਬਰ ਰੂਏ ਜ਼ਮੀਨ ਅਸਤ ॥
ਹਮੀ ਅਸਤੋ ਹਮੀ ਅਸਤੋ ਹਮੀ ਅਸਤ ॥
ਜੇਕਰ ਜਿਮੀ ਉਤੇ ਕੋਈ ਬਹਿਸ਼ਤ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਇਹੀ ਹੈ ਇਹੀ ਹੈ ॥

-ਭਾਰਤ ਲਈ ਸ਼ਬਦ

ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ 6 ਦੋਖਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ-

ਸੁਖੀ, ਵਿਆਧੀ, ਆਲਸੀ ਕੁਮਤਿ ਰਸਕ ਬਹੁ ਸੋਇ ॥
ਤਿਹ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹਿ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕੋ ਖਟ ਦੋਖੀ ਜਨ ਜੋਇ ॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ-

ਗੁਰ ਪੁਸਤਕ ਭੂਮੀ ਸੁਭਗ,
ਪ੍ਰੀਤਮ ਅਵਰ ਸਹਾਇ ॥
ਕਰਹਿ ਬ੍ਰਿਧਿ ਵਿਦਯਾ ਪਠੀ,
ਵਹਿਰ ਪਾਂਚ ਗੁਣ ਗਾਇ ॥
ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਸੁਧਿ ਬੁਧਿ ਭਗਤਿ,
ਉਦਮ ਰੋਗ ਨ ਦੇਹ ॥
ਕਰਹਿ ਬ੍ਰਿਹਿ ਵਿਦਿਆ ਪਠੀ,
ਪਾਂਚਾਂਤ੍ਰ ਗੁਣ ਏਹ ॥
ਸਹਿਸ ਗੁਣਾ ਵਿਦਿਆ ਵਧੇ,
ਪੁਨਾ ਪੁਨਾ ਅਭਿਆਸ ॥
ਰਸਨਾਗ੍ਰੈ ਨਿਸਦਿਨ ਬਸੇ ਜਿਉਂ ਜਲ ਨੀਚੇ ਵਾਸ ॥

ਵਿਦਿਆ ਬਿਨਾ ਅਮਲ ਤੋਂ-

ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਪੜੇ ਕਾ ਕਿਆ ਗੁਨ ਖਰ ਚੰਦਨ ਜਸ ਭਾਰਾ ॥

ਪੜਿਆ ਮੂਰਖ ਆਖੀਐ ਜਿਸ ਲਬ ਲੋਭ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥

ਸ਼ਲੋਕ

ਵਿਦਯਾ ਬਿਬਾਦਾਯ ਧਨੰ ਮਦਾਤਯ ਸ਼ਕਤਿ ਪ੍ਰੇਸਾਂ ਪ੍ਰੀ ਪੀੜਾੜਾਯਯ ॥

ਖਲੱਸਯ ਸਾਧੋ ਬਿਪ੍ਰੀਤੇ ਮਤੇ ਤਤ ਗਯਾਨਾਯ ਦਾਨਾਯ ਚ ਰਖਸ਼ਣਾਯ ॥

ਅਰਥ

ਮੂਰਖ ਅਤੇ ਸ੍ਰੇਸਟ ਸਾਧ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਕੀ ਫਰਕ ਹੈ ?

ਮੂਰਖ ਤਾਂ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਗੁਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਬਾਦ ਵਿਵਾਦ ਝਗੜੇ ਰਗੜੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਧੰਨ ਆਦਿ ਪਦਾਰਥ ਕਰਕੇ ਮਦ ਹੰਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਬਲਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪਰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਰਮਕਾਰਣ ਪੀੜ ਦਾ ਦੁਖ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਬਸ ਮੂਰਖ ਤੇ ਸਾਧੂ ਵਿਚ ਇਹੀ ਫਰਕ ਹੈ।

ਵਿਦਿਆ ਵੀਚਾਰੀ ਤਾਂ ਪਰਉਕਾਰੀ।

ਮਨ ਸਮਝਾਵਨ ਕਾਰਨੇ ਕਛੁਅਕ ਪੜੀਐ ਗਿਆਨ।

ਪੜਿਆ ਬੁਝੇ ਸੋ ਪਰਵਾਣ।

ਮੰਦਾ ਕਿਸੈ ਨ ਆਖੀਐ ਪੜਿ ਅਖਰ ਏਹੋ ਬੁਝੀਐ ਮੁਰਖੈ

ਨਾਲ ਨ ਲੁਝੀਐ।

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ਵਿਦਿਆ ਵੀਚਾਰੈ ਪੜਿ ਪੜਿ ਪਾਵੈ ਮਾਨੁ।

ਹਰਣਾਂ ਬਾਜਾਂ ਹੈ ਸਿਕਦਾਰਾਂ ਏਨਾਂ ਪੜਿਆ ਨਾਉ।

ਫਾਂਧੀ ਲਗੀ ਜਾਤਿ ਪਹਾਇਨ ਅਗੈ ਨਾਹੀ ਥਾਉ।

ਮਨ ਜਾਨਤ ਸਭ ਬਾਤ, ਜਾਨਤ ਹੀ ਅਉਗਨ ਕਰੈ।

ਕਾਹੇ ਕੀ ਕੁਸ਼ਲਾਤ, ਹਾਥ ਦੀਪ ਕੂਏ ਪਰੈ ॥

ਸ਼ਲੋਕ

ਅਨੰਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੰ, ਵਵੁਲਾਸਚ ਵਿਦਯਾ,

ਅਲਪਸਚ ਕਾਲੋ ਵਹੁ ਵਿਗਨਤਾਚ।

ਯਤ ਸਾਰ ਭੂਤੰ ਤਦੁ ਉਪਾਸ ਨੀਯੰ,

ਹੰਸੋ ਯਥਾ ਖਸ਼ੀਰ ਮਿਵਾਯੂ ਮਧਯਾਤ ॥

ਅਰਥ

ਅਣਗਿਣਤ ਸਾਸਤਰ ਹਨ ਬਹੁਤੀਆ ਵਿਦਿਆ ਹਨ, ਪੜਨ ਲਈ ਸਮਾਂ ਥੋੜਾ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵਿਘਨ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਤਤ ਸਾਰ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਉਹ ਲੈ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਹੰਸ ਪਾਣੀ ਦੁੱਧ ਮਿਲੇ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੀ ਚੁੰਚ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਜਲ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਗ੍ਰੈਣ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਨੀਚੇ ਛੱਡ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਬੋੜੀ ਆਯੂ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ॥
ਗੰਥਨ ਕਾ ਕਿਉ ਪਾਵੈ ਪਾਰ ॥

(ਮੋਖ ਪੰਥ)

ਸ਼ੋਅਰ

ਨ ਖੁਦਾਓਂ ਕੀ ਬੇਚਾਰਗੀ ਦੇਖ ਕਰ,
ਹਮ ਕੋ ਤੁਫਾਂ ਮੇ ਕੂਦ ਜਾਨਾ ਪੜਾ ॥
ਬਾਤ ਵਹੁ ਕਹੀਏ ਕਿਹ,
ਜਿਸ ਬਾਤਕੇ ਸੌ ਪਹਿਲੂ ਹੋ ॥
ਕੋਈ ਬਾਤ ਪਹਿਲੂ ਤੋਂ ਰਹ,
ਬਾਤ ਬਦਲਨੇ ਕੇ ਲੀਏ ॥
ਹਮੂ ਮਰਦ ਬਾਯਦ ਸਵਦ ਸੁਖਨਵਰ ।
ਨ ਸ਼ਿਕਮੇ ਦਿਗਰ ਵਾ ਦਹਾਨੇ ਨਿਗਰ ॥
ਇਹ ਮਹਾ ਨੀਚ ਅਤੀ ਅਧਮ ਅਤੇ ਨਾਰਕੀ ਆਤਾ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਲੋਕ ਹਨ ॥

ਓਅੰਕਾਰ

ਅਕਾਰ ਉਕਾਰ ਮਕਾਰ ਪੁਨ ਆਰਧਬਿੰਦੂ ਪਹਿਚਾਨ ।
ਚਾਰੋਂ ਕੇ ਸਮੁਦਾਇ ਕੋ ਓਅੰਕਾਰ ਅਰਥ ਪਹਿਚਾਨ ॥
ਆਰਥੀਬਿੰਦੂ-ਨਿਰੰਕਾਰ ਚੇਤਨ ਤੁਰੀਆ
ਮਕਾਰ-
ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਉਕਾਰ ਸ਼ਿਵਜੀ
ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਕਾਰ

ਸਾਧੂ ਜੀਵਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਮਗ੍ਰੀ

ਜਨ ਆਵਨ ਕਾ ਇਹੈ ਸੁਆਉ ।
ਜਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਚਿਤ ਆਵੈ ਨਾਉ ॥
ਹਮ ਸੰਤਨ ਕੀ ਰੇਣ ਪਿਆਰੇ, ਹਮ ਸੰਤਨ ਕੀ ਸਰਣਾ ।
ਸੰਤ ਹਮਾਰੀ ਓਟ ਸਤਾਣੀ, ਸੰਤ ਹਮਾਰਾ ਗਹਣਾ ॥

ਕਰਤੱਵ -

ਸਾ ਰਸਨਾ ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਹੈ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੜੀਏ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਕੇਰੇ ਰਾਮ ॥ ਤੇ ਸ੍ਰਵਨ ਭਲੇ
ਸੋਭਨੀਕ ਰਹਿ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੜੀਏ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਗੁਣਹਿ ਹਰ ਤੇਰੇ ਰਾਮ ॥ ਸੋ ਸੀਸ ਭਲਾ ਪਵਿਤ੍ਰ
ਪਾਵਨ ਹੈ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੜੀਏ ਜੋ ਜਾਇ ਲਗੈ ਗੁਰ ਪੈਰੇ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰ ਵਿਟਹੁ ਨਾਨਕ ਵਾਰਿਆ ਮੇਰੀ
ਜਿੰਦੜੀਏ ਜਿਣ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਚਿਤੇਰੇ ਰਾਮ ॥੨॥ ਤੇ ਨੇਤ੍ਰ ਭਲੇ ਪਰਵਾਣੁ ਹਰਿ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੜੀਏ
ਜੋ ਸਾਧੂ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਖਹਿ ਰਾਮ ॥ ਤੇ ਹਸਤ ਪੁਨੀਤ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹਰਿ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੜੀਏ ਜੋ ਹਰਿ ਜਸੁ

ਹਰਿ ਹਰਿ ਲੇਖਹਿ ਰਾਮ ॥ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੇ ਪਗ ਨਿਤ ਪੂਜੀਅਹਿ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੜੀਏ ਜੋ ਮਾਰਗਿ ਧਰਮ
ਚਲੇਸਹਿ ਰਾਮ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨੁ ਵਿਟਹੁ ਵਾਰਿਆ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੜੀਏ ਹਰਿ ਸੁਣਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮਨੇਸਹਿ
ਰਾਮ ॥੩॥

ਬਿਹਾਗੜਾ ਮਹਲਾ ॥੪॥

ਗੁਰ ਸਿਖ ਦਾ ਧਰਮ

ਗੁਣਾ ਕਾ ਹੋਵੇ ਵਾਸੁਲਾ ਕਢਿ ਵਾਸੁ ਲਈਜੈ ॥
ਜੇ ਗੁਣ ਹੋਵਨਿ ਸਾਜਨਾ ਮਿਲ ਸਾਂਝ ਕਰੀਜੈ ॥
ਸਾਂਝ ਕਰੀਜੈ ਗੁਣਹਿ ਕੇਰੀ ਛੋਡਿ ਅਵਗੁਣ ਚਲੀਐ ॥
ਪਹਿਰੇ ਪਟੰਬਰ ਕਰਿ ਅਡੰਬਰ ਆਪਣਾ ਪਿੜ ਮਲੀਐ ॥
ਜਿਥੇ ਜਾਇ ਬਹੀਐ ਭਲਾ ਕਹੀਐ ਝੋਲਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਜੈ, ਗੁਣਾ ਕਾ ਹੋਵੇ ਵਾਸੁਲਾ ਕਢਿ ਵਾਸੁ
ਲਈਜੈ ॥

ਸੰਤ ਦਾ ਆਦਰਸ਼

ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਟੈ ਤਾਂ ਸਹਸਾ ਤੂਟੈ
ਧਾਵਤ ਵਰਜ ਰਹਾਈਐ ॥
ਨਿਝਰ ਝਰੈ ਸਹਿਜ ਧੁਨ ਲਾਗੇ
ਘਰ ਹੀ ਪਰਚਾ ਪਾਈਐ ॥
ਅੰਜਨ ਮਹਿ ਨਿਰੰਜਨ ਰਹੀਐ
ਜੋਗ ਜੁਗਤ ਇਵ ਪਾਈਐ ॥

ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭ ਦੀ ਬਾਤ

ਬਿਲਾਵਲ ਮਹਲਾ ਪੰਜਵਾਂ

ਸੰਤਨ ਕੈ ਸੁਨੀਅਤ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਬਾਤ ॥ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਆਨੰਦ ਮੰਗਲ ਧੁਨਿ ਪੂਰਿ ਰਹੀ ਦਿਨਸੁ ਅਰੁ
ਰਾਤਿ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਰ ਕਿਰਪਾ ਆਪਨੇ ਪ੍ਰਭ ਕੀਨੇ ਨਾਮ ਅਪਨੇ ਕੀ ਕੀਨੀ ਦਾਤਿ ॥ ਆਠ
ਪਹਰ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਕਾਮ ਕਰੋਧ ਇਸੁ ਤਨ ਤੇ ਜਾਤ ॥੧॥ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਏ ਪੇਖਿ ਪ੍ਰਭ
ਦਰਸਨੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਰਿ ਰਸੁ ਭੋਜਨ ਖਾਤ ॥ ਚਰਨ ਸਰਨ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ਕਰ ਕਿਰਪਾ ਸੰਤ ਸੰਗਿ
ਮਿਲਾਤ ॥੨॥੪॥੧੪॥

ਹਉਮੈ ਮਾੜੀ ਹੈ

ਕਨਿਕ ਕਾਮਿਨੀ ਹੈਵਰ ਗੈਵਰ
ਬਹੁਬਿਧ ਦਾਨ ਦਾਤਾਰਾ ॥
ਅੰਨ ਬਸਤ੍ਰ ਭੂਮ ਬਹੁ ਅਰਪੈ
ਨਹਿ ਮਿਲੀਐ ਹਰਦੁਆਰਾ ॥
ਪੂਜਾ ਅਰਚਾ ਬੰਦਨ ਡੰਡਉਤ

ਖਟ ਕਰਮਾਰਤ ਰਹਿਤਾ ॥
ਹਉ ਹਉ ਕਰਤ ਬੰਦਨ ਮਹਿ ਪਰਿਆ
ਨਹਿ ਮਿਲੀਐ ਇਹ ਜੁਗਤਾ ॥

ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਪਾਠ ਕਿਉਂ ਜਰੂਰੀ ਹੈ

ਹਰ ਮਹਿ ਤਨ ਹੈ ਤਨ ਮਹਿ ਹਰ ਹੈ ॥

ਸਰਬ ਨਿਰੰਤ੍ਰ ਸੋਇ ਰੇ ॥ (ਕਬੀਰ ਜੀ)

ਤਨ ਮਹਿ ਮਨੂਆ, ਮਨ ਮਹਿ ਸਾਚਾ ॥
ਸੋਈ ਸਾਚਾ ਮਿਲ ਸਾਚੇ ਰਾਚਾ ॥

(ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੧)

ਸੰਤ ਕੌਣ ਹੈ

ਜਿਨਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸ ਨ ਵਿਸਰੈ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ਮਨਿ ਮੰਤੁ ॥
ਧੰਨ ਸਿ ਸੇਈ ਪੂਰਨ ਸੋਈ ਸੰਤ ॥

ਸੰਨਿਆਸ ਕੈਸਾ ਕਰੇ

ਰੇ ਮਨ ਐਸੋ ਕਰ ਸੰਨਿਆਸਾ ॥
ਬਨ ਸੇ ਸਦਨ ਸਬੈ ਕਰਿ ਸਮਝਹੁ ਮਨ ਹੀ ਮਾਹਿ ਉਦਾਸਾ ॥੧॥

(ਰਾਮਕਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦)

ਦੇਸ਼ਾਂਤਰ ਦੀ ਸੈਲ ਜੋਗ ਨਹੀਂ

ਜੋਗ ਨਾ ਬਾਹਰ ਮੜੀ ਮਸਾਣੀ,
ਜੋਗ ਨ ਤਾੜੀ ਲਾਈਐ ॥
ਜੋਗ ਨਾ ਦੇਸ ਦਿਸੰਤਰ ਭਵਿਐ,
ਜੋਗ ਨਾ ਤੀਰਥ ਨ੍ਹਾਈਐ ॥
ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨ ਰਹੀਐ,
ਜੋਗ ਜੁਗਤ ਇਵ ਪਾਈਐ ॥

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੋ ਮੰਗੋ ਦਿੰਦਾ ਹੈ

ਚਤੁਰ ਦਿਸਾ ਕੀਨੋ ਬਲ ਅਪੁਨਾ ਸਿਰਿ ਉਪਰ ਕਰ ਧਾਰਿਓ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਖੁ ਅਵਲੋਕਨੁ ਕੀਨੋ
ਦਾਸ ਕਾ ਦੂਖ ਬਿਦਾਰਿਓ ॥੧॥ ਹਰਿ ਜਨ ਰਾਖੇ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ॥ ਕੰਠਿ ਲਾਇ ਅਵਗੁਣ ਸਭ ਮੇਟੈ
ਦਇਆਲ ਪੁਰਖ ਬਖਸਿੰਦ ॥ ਰਹਾਓ ॥

ਜੋ ਮਾਂਗਹਿ ਠਾਕੁਰ ਅਪਨੇ ਤੇ ਸੋਈ ਸੋਈ ਦੇਵੈ ॥
ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਜੋ ਬੋਲੈ ਈਹਾ ਉਹਾ ਸਚੁ ਹੋਵੈ ॥

੨ ॥੧੪ ॥੧੫ ॥

ਮਨ ਦੀ ਦਸ਼ਾ

ਮਨ ਇਕ ਕੁਕੱੜ ਹੈ ਮੰਜੇ ਹੇਠ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਜਾ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਖੁਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਰੂਪੀ ਕੁਕੱੜ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਮੰਜੇ ਵਿਚ ਤੇ ਇਸ ਕੁਕੱੜ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨੇ ਨਿਕਲਣ ਦੇਣਾ ਇਤਨੇ ਦੁਆਰੇ ਖੁਲੇ ਹਨ ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਰੂਪੀ ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਮੋੜੀ ਰਖੀਏ ਤਾਂ ਇਕ ਥਾਂ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਰਿਹਾ ਗਊ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਡੈਹਾ, ਸੋਟਾ ਪਾ ਦੇਈਏ ਸਿਧੇ ਰਾਹ ਪਾਣੀ ਸੌਖੀ ਹੈ ॥

ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ?

ਉੱਤਰ-ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਕੀਹਨੂੰ ਵੇਖੀਏ ॥

ਸਤ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਾਹਰੋਂ ਨਹੀਂ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਲਭਦਾ ਹੈ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ

:-

ਇਕ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੁੰਦਰ ਬਾਗ ਲਗਾਇਆ, ਉਸ ਵਿਚ ਫੁਹਾਰੇ, ਨਹਿਰਾਂ, ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੁਲਾਂ ਫੁਲਾਂ ਵਾਲੇ ਪੇੜ ਲਵਾਏ ਬਾਗ ਵਿਚ ਸੱਤ ਮਜ਼ਲਾ ਮਕਾਨ ਬਣਾਇਆ ਬਾਗ ਤੇ ਫਾਟਕ ਉਪਰ ਸੈਨ ਥੋਡ (ਫਟਾ) ਲਵਾ ਦਿਤਾ। ਉਤੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਆਦਮੀ ਬਾਗ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਲੱਭੇਗਾ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਤਖਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਾ ਦਿਆਂਗਾ। ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਕੋਈ ਬੁੱਟਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਪੁਟੇ, ਮਕਾਨ ਨੂੰ ਨਾ ਛੇੜੇ, ਹੋਰ ਵਸਤੂ ਖਰਾਬ ਨਾ ਕਰੇ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਨੂੰ ਲੱਭੇ। ਸੋ ਕਈ ਆਦਮੀ ਆਏ ਕੋਈ ਫੁਲਵਾੜੀਆ ਵਿੱਚ, ਕੋਈ ਮਕਾਨ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਤੋਂ, ਕੋਈ ਫੁਹਾਰੇ, ਨਹਿਰਾਂ ਰਮਣੀਕ ਜਗ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੁੱਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਭਾਲੇ ਸਭ ਭਟਕ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਆਖਿਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਆਇਆ ਉਸਨੇ ਪਹਿਲੇ ਮਾਲੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ। ਮਾਲੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਰਾਹੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਤਿਆਗ ਕੇ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਢੇਰੀ ਤੇ ਨਿਗਾਹ ਟਿਕਾਈ। ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਤਹਿ ਹੇਠ ਇਕ ਤਾਕ ਦੇਖਿਆ। ਕੁੰਡਾ ਲਾਕੇ ਜੰਦਰਾ ਵੱਜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮਾਲੀ ਕੋਲੋਂ ਕੁੰਜੀ ਲਈ ਤਾਕ ਖੋਲਿਆ। ਅੰਦਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪਰਤੱਖ ਪਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਖਤ ਤੇ ਜਾ ਬੈਠਾ। ਸੋ ਸੰਸਾਰ ਵੀ ਐਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਬਾਗ ਹੈ।

ਫਰੀਦਾ ਭੁੰਮ ਰੰਗਾਵਲੀ ਮੰਝ ਵਿਸ਼ੁਲਾ ਬਾਗ ॥

ਤਥਾ

ਫਰੀਦਾ ਪੰਖ ਪਰਾਹੁਣੀ ਦੁਨੀ ਸੁਹਾਵਾ ਬਾਗ ॥

ਤਥਾ

ਏਕ ਬਗੀਚਾ ਪੇਡ ਘਨ ਕਰਿਆ ॥

ਇਸ ਬਾਗ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਜੀਵ ਰੰਗਾਂ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਰੀਰ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਢੇਰੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣਾ, ਜਾਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਢਾਣਾ, ਜਾਂ ਕਸ਼ਟਾਂ ਵਿਚ ਇਸਨੂੰ ਸੁਕਾਣਾ, ਜਾਂ ਕੇਸ ਤੇ ਰੋਮ ਕਟਾ ਕੇ ਇਕ ਬਾਗ ਦੇ ਬੁੱਟਿਆਂ ਜਾਂ ਫੁਲਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਥੂਲ ਸਰੀਰ ਦੀ ਢੇਰੀ ਵਿੱਚ ਇਕ ਅੰਤਹ-ਕਰਣ ਕੋਠੜੀ ਹੈ। ਆਸਾ ਅੰਦੇਸਾ ਦੋਵੇਂ

ਤਖਤਿਆਂ ਦੇ ਫਟ ਹਨ। ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਕੁੰਡਾ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਜੰਦਰਾ ਵੱਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਤ ਲੋਕ ਸਤ ਛਤਾ ਆਦਿ ਮਕਾਨ ਹਨ-

ਗੁਰ ਕੁੰਜੀ ਪਾਹੂ ਨਿਵਲ, ਮਨ ਕੋਠਾ ਤਨ ਛਤ ॥

ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਬਿਨ ਮਨ ਕਾ ਤਾਕ ਨ ਉਘੜੇ ਅਵਰ ਨ ਕੁੰਜੀ ਹਬੂ ॥

ਸਿਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਬਾਗਬਾਨ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਪੁਛਿਆ ਰਾਜਾ ਕਿਥੇ ਹੈ ? ਉਤਰ ਮਿਲਿਆ ਰਾਜਾ ਇਸ ਮਿਟੀ ਦੀ (ਢੇਰੀ) ਤਨ ਵਿਚ ਹੈ-

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਜਨ ਨਾਨਕ ਪਾਇਆ ਹਰ ਲਧਾ ਦੇਹ ਟੋਲੀਐ ॥

ਬਸ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਾਣੀ ਕੁੰਜੀ ਲੈ ਕੇ ਅਭਿਆਸ ਰੂਪੀ ਜੰਦਰੇ ਅੰਦਰ ਫੇਰੀ ਤੇ ਤਾਕ ਖੁਲ ਗਿਆ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਗਰਜ ਉਠਿਆ ॥

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ

ਅਬ ਤਉ ਜਾਇ ਚੜੈ ਸਿੰਘਾਸਣ ਮਿਲ ਹੈ ਸਾਰਿਗ ਪਾਣੀ।

ਰਾਮ ਕਬੀਰਾ ਏਕ ਭਏ ਹੈ ਕੋਇ ਨ ਸਕੈ ਪਛਾਣੀ ॥

ਅੰਤਸ਼ਕਣ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਸੁਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮੰਨ ਨੂੰ ਸਿਧੇ ਰਸਤੇ ਪਾਣ ਦਾ ਸੌਖਾ ਸਾਧਨ ਸੇਵਾ ਹੈ :-

ਸਾਖੀ

ਇਕ ਚਕਰਵਰਤੀ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਰਾਣੀਆਂ ਸਨ। ਇਕ ਵਡੀ ਇਕ ਛੋਟੀ ਰਾਜਾ ਛੋਟੀ ਦੇ ਵਸ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਸਦਾ ਉਸੇ ਪਾਸ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਵਡੀ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕੁਝ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਲੱਗੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ, ਛੋਟੀ ਰਾਣੀ ਦੇ ਲੰਗਰ ਬਿੱਚ ਆ ਕੇ ਜੂਠੇ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਿਆ ਕਰੇ ਇਤਨੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਛੋਟੀ ਰਾਣੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਈ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਕਿ ਮੰਗ ਜੋ ਕੁਝ ਮੰਗਨਾ ਹੈ ਵੱਡੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆ ਜਾਣ ਦੇ ਬਸ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸ਼ੈ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਛੋਟੀ ਨੇ ਇਕ ਵੱਡੀ ਗਲ ਜਾਣਕੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਨੌ ਲੱਖਾਂ ਹਾਰ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਪੇਕਿਆ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਇਸ ਦੇ ਇਵਜ਼ ਵਿੱਚ ਮੰਗਿਆ ਵਡੀ ਨੇ ਝੱਟ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਰਾਜਾ ਵੱਡੀ ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ, ਵੱਡੀ ਦੀ ਨਿਰਮਾਨ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਮੁੜ ਛੋਟੀ ਦੇ ਘਰ ਨਾ ਗਿਆ ਇਥੇ ਇਹ ਭੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਵੱਡੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਇਧਰ ਆਉਣਾ ਛੋਟੀ ਰਾਣੀ ਕੋਲੋਂ ਕਿਵੇਂ ਛੁਡਾਇਆਂ ਜਾਂ ਮਨਾਇਆ ਉਸਨੇ ਬਿਨੈ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਨੌ ਲੱਖਾਂ ਹਾਰ ਮੰਗਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਤੁਛ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮੇਲ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ਬਹਾ ਜਾਣ ਕੇ ਝਟ ਦੇ ਛੱਡਿਆ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ਕਿ ਛੋਟੀ ਰਾਣੀ ਠੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਨੌ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੀ ਘਟ ਜਾਤਾ ਹੈ ਉਸਨੇ ਜਾਣਾ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਵਡੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੋ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਮੰਨ ਰਾਜਾ ਹੈ ਵਡੀ ਰਾਣੀ ਸੁਧ ਬੁੱਧੀ ਹੈ, ਕਬੁੱਧੀ ਛੋਟੀ ਰਾਣੀ ਹੈ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਣੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੈ ਮਨ ਰਾਜਾ ਸੁਧ ਬੁਧੀ ਦੇ ਘਰ ਤਾਂ ਕਬੁੱਧੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਹੀ ਕਰ ਛੱਡਿਆ ਨੌ ਗੋਲਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੌ ਲੱਖਾ ਹਾਰ ਹੈ ॥ ਮਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਜੋ ਸਰਬ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਹਾਂ ਕਬੁੱਧੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਨੌ ਗੋਲਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੀ ਸਮਝ ਛੱਡਿਆ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਧ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਮੰਨ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਅਥਵਾਂ ਅਮਲੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੁਧ ਬੁਧੀ ਅਥਵਾ ਵਡੀ ਰਾਣੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨਿਰਮਾਣ ਸੇਵਾ ਤੇ ਨੌ ਲੱਖੇ ਹਾਰ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ (ਇਹ ਭੀ ਸੇਵਾ ਹੈ) ਨਾਲ

ਭਟਕਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਆਂਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਹੀ ਮੰਨ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰੀਦਾ ਹੈ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸਫਲ ਹੈ ਜੇ ਕੋ ਕਰੈ ਚਿਤ ਲਾਇ ॥

ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਗਾਖੜੀ ਸਿਰ ਦੀਜੈ ਆਪ ਗਵਾਇ ॥

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ

ਸਲੋਕ ਮ: ੫

ਸੁਣਿ ਸਜਣ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮੇਰਿਆ ਮੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦੇਹੁ ਦਿਖਾਲਿ ॥

ਹਉ ਤਿਸ ਦੇਵਾ ਮਨੁ ਅਪਣਾ ਨਿਤ ਹਿਰਦੈ ਰਖਾ ਸਮਾਲਿ ॥

ਇਕਸੁ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਹਰਾ ਧ੍ਰਿਗ ਜੀਵਨ ਸੰਸਾਰ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰ ਤਿਨਾਂ ਮਿਲਾਇਓ ਨ ਜਿਨ ਸਦ ਹੀ ਵਰਤੈ ਨਾਲ ॥੧॥

ਦਾਤਾਰ ਦੀ ਉਸਤਤ

ਮ: ੫

ਦੇਵਣਹਾਰ ਦਾਤਾਰ ਕਿਤ ਮੁਖਿ ਸਾਲਾਹੀਐ ॥

ਜਿਸ ਰਖੈ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਰਿਜਕੁ ਸਮਾਹੀਐ ॥

ਕੋਇ ਨ ਕਿਸ ਹੀ ਵਸਿ ਸਭਨਾ ਇਕ ਧਰ ॥

ਪਾਲੇ ਬਾਲਕ ਵਾਂਗ ਦੇ ਕੈ ਆਪ ਕਰ ॥

ਕਰਦਾ ਆਨਦ ਬਿਨੋਦ ਕਿਛੁ ਨ ਜਾਣੀਐ ॥

ਸਰਬਧਾਰ ਸਮਰਥ ਹਉ ਤਿਸ ਕੁਰਬਾਣੀਐ ॥

ਗਾਈਐ ਰਾਤ ਦਿਨੰਤ ਗਾਵਣਿ ਜੋਗਿਆ ॥

ਜੋ ਗੁਰ ਪੈਰੀ ਪਾਇ ਤਿਨੀ ਹਰ ਰਸ ਭੋਗਿਆ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ

ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ

ਮ: ੫ ਸਲੋਕ ਮ: ੫

ਜੈਸਾ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਣੀਦਾ ਤੈਸੋਂ ਹੀ ਮੈਂ ਡੀਠ ॥

ਵਿਛੁੜਿਆ ਮੇਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਹਰਿ ਦਰਗਾਹ ਕਾ ਬਸੀਠ ॥

ਹਰਿ ਨਾਮੋ ਮੰਤ੍ਰ ਦ੍ਰਿੜਾਇਦਾ ਕਟੇ ਹਉਮੈ ਰੋਗ ॥

ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰ ਤਿਨਾ ਮਿਲਾਇਆ ਜਿਨਾ ਧੁਰੇ ਪਇਆ ਸੰਜੋਗ ॥

ਮ. ੫

ਇਕ ਸਜਣੁ ਸਭਿ ਸਜਣਾ ਇਕ ਵੈਰੀ ਸਭਿ ਵਾਦਿ ॥

ਗੁਰਿ ਪੂਰੇ ਵੇਖਾਲਿਆ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਸਭ ਬਾਦਿ ॥

ਸਾਕਤ ਦੁਰਜਨ ਭਰਮਿਆ ਜੋ ਲਗੈ ਦੂਜੇ ਸਾਦਿ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਬੁਝਿਆ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

(ਪਾਉੜੀ)

ਬਟਣਹਾਰੇ ਥਾਟ ਆਪੇ ਹੀ ਥਟਿਆ ॥

ਆਪੇ ਪੂਰਾ ਸਾਹੁ ਆਪੇ ਹੀ ਥਟਿਆ ॥

ਆਪੇ ਕਰਿ ਪਸਾਰ ਆਪੇ ਰੰਗ ਰਟਿਆ ॥

ਕੁਦਰਤਿ ਕੀਮ ਨ ਪਾਇ ਅਲਖ ਬ੍ਰਹਮਟਿਆ ॥

ਅਗਮ ਅਥਾਹ ਬੇਅੰਤ ਪਰੈ ਪਰਟਿਆ ॥

ਆਪੇ ਵਡ ਪਤਿਸਾਹੁ ਆਪਿ ਵਜੀਰਟਿਆ ॥

ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ ਕੀਮ ਕੇਵਡ ਮਟਿਆ ॥

ਸਚਾ ਸਾਹਿਬ ਆਪਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਗਟਿਆ ॥੧॥

ਜਦ ਤਾਈ ਮਨ ਵਿਚ ਸਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈਣ ਲਈ ਥਾਂ ਹੀ ਨਾਂ ਹੋਵੇ ਤਦ ਤਕ ਨਾਹੀ ਉਪਦੇਸ਼
ਲੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਹੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(ਸਾਖੀ)

ਕਿਸੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਮਹਾਤਮਾ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਉ। ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਨੇ
ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਕਾਨ ਬਣਾਵੋ ਜਿਸਦਾ ਇਕੋ ਬੂਹਾ ਹੋਵੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮਕਾਨ
ਬਣ ਹਟਿਆ ਤਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਥੰਮ ਹੀ ਥੰਮ ਚੁਣਵਾ
ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਜੋ ਬੂਹਾ ਸੀ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰੋ ਤੇ
ਇਥੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੰਤ ਜੀ ਅਵਲ ਤਾਂ ਕੋਈ ਬੂਹਾ ਨਹੀਂ ਜੇ ਭਲਾ ਬੂਹਾ
ਭੰਨ ਵੀ ਲਈਏ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਥਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਭੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ
ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈਣ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਬੂਹਾ ਹੀ ਬੰਦ ਹੈ। ਮਨ ਦਾ ਤਾਕ ਖੁੱਲਾ ਨਹੀਂ ਦੂਜੇ....।

ਰਸ ਸੁਇਨਾ ਰਸੁ ਰੁਪਾ ਕਾਮਣਿ ਰਸੁ ਪਰਮਲ ਕੀ ਵਾਸਿ ॥

ਰਸ ਘੋੜੇ ਰਸੁ ਸੇਜਾ ਮੰਦਰ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ਰਸੁ ਮਾਸੁ ॥

ਏਤੇ ਰਸੁ ਸਰੀਰ ਕੇ ਕੈ ਘਟਿ ਨਾਮ ਨਿਵਾਸੁ ॥

ਵਸਤੂ ਅੰਦਰ ਵਸਤ ਸਮਾਵੈ ਦੂਜੀ ਹੋਵੈ ਪਾਸ ॥

ਨਾਮ-

ਖੂਬ ਖੂਬ ਖੂਬ ਖੂਬ ਤੇਰੋ ਨਾਮ ॥

ਝੂਠ ਝੂਠ ਝੂਠ ਝੂਠ ਦੁਨੀ ਗੁਮਾਨ ॥

ਭੈਰਉ ਮ: ੪

ਅਚਰਜ ਕਿਛੁ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਬਸਤ ਅਗੋਚਰ ਪਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੌਲੁ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ
ਕਰਣੈ ਜੋਗਾ ਕਿਆ ਕੋ ਕਹੈ ਸੁਣਾਵੈ ॥ ਕਥਨ ਕਹਣ ਕਉ ਸੋਈ ਨਾਹੀ ਜੋ ਪੇਖੈ ਤਿਸ ਬਣਿ
ਆਵੈ ॥੨॥ ਸੋਈ ਜਾਣੈ ਕਰਣੈਹਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿਆ ਬੇਚਾਰਾ ॥ ਅਪਣੀ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਆਪੇ ਜਾਣੇ

ਹਰਿ ਆਪੇ ਪੂਰ ਭੰਡਾਰਾ ॥੩॥ ਐਸਾ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਨ ਚਾਖਿਆ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਰਹੇ ਅਘਾਈ ॥ ਕਹੁ
ਨਾਨਕ ਮੇਰੀ ਆਸਾ ਪੂਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਸਰਣਾਈ ॥੪॥੪॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੫

ਸਵਾਸਾ ਉਪਰ ਸਤਿਸੰਗ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਠੱਪਾ ।

ਲਗ ਜਾਏ ਤਾਂ ਵਡ ਮੁਲੇ ਨੌਟ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥

ਨਾਟਕੀ ਕਿਰਿਆ

ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਕੀਏ ਕੁਕਾਜਾ ॥

ਪ੍ਰਭ ਲੋਗਨੁ ਕਹਿ ਆਵਤ ਲਾਜਾ ॥

ਜਿਨ ਮਨ ਹਰ ਚਰਨਣ ਠਹਿਰਾਇਓ ॥

ਤਿਨ ਕਰ ਡਿੰਭ ਨ ਕਿਸੂ ਦਿਖਾਇਓ ॥

ਸੁਆਸਾ ਤੇ ਮਨੁਖ ਜਨਮ ਦੀ ਵਡਮੁਲਤਾ ਤੇ ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ਾ ਵਲੋਂ ਉਨਾਂ ਦੀ ਨਾਕਦਰੀ
ਤੇ ਮੁਲ ਨ ਪਾਉਣ ਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ।

ਸਾਖੀ ਨੰ:-1

ਇਕ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਗਿਆ ਬਹੁਤ ਪਿਆਸ ਲਗੀ ਇਕ ਲਕੜਹਾਰੇ ਕੋਲੋਂ ਪਾਣੀ ਮਿਲਿਆ ਜੋ
ਕੋਲੇ ਬਣਾਉਂਦਾ ਸੀ ਲਕੜਹਾਰੇ ਨੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਜਲ ਛਕਾਇਆ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਕ ਅੰਗੂਠੀ ਉਸ
ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਇਹ ਅੰਗੂਠੀ ਲੈਕੇ ਮੇਰੇ ਦੁਬਾਰ ਵਿਚ ਆਵੇਗਾ ਤਾਂ ਹੋਰ ਭੀ
ਇਨਾਮ ਦੇਵਾਂਗਾ ਕੁਝ ਕਾਲ ਪਾ ਕੇ ਲਕੜਹਾਰਾ ਅੰਗੂਠੀ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦੁਬਾਰ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ
ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸੰਦਲ (ਚੰਨਣ) ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਦਾ ਬਾਗ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਲਕੜਹਾਰਾ
ਬਾਗ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤੇ ਇਕ ਬੂਟੇ ਨਾਲੋਂ ਡੰਡਾ ਲਾਹ ਕੇ ਕੁਹਾੜੇ ਦਾ ਦਸਤਾ ਬਣਾਇਆ ਕੁਹਾੜੇ
ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦਰੱਖਤ ਵੱਢ ਵੱਢ ਕੇ ਕੋਲੇ ਕਰ ਕਰ ਵੇਚ ਛੱਡੇ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਦਸਤਾ ਚੰਨਣ ਦਾ ਰਹਿ
ਗਿਆ ਬਜ਼ਾਰ ਕੋਇਲੇ ਵੇਚਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਕੋਲਿਆਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕੌਡੀਆਂ ਹੀ ਪਿਆ
ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਦਸਤਾ ਵੇਚਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਤਨਾ ਮੁੱਲ ਦੇਵਾਂਗਾ ਲਕੜਹਾਰਾ ਬਹੁਤ
ਪਛੁਤਾਇਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਸੇ ਲਕੜੀ ਦੇ ਗੱਡਿਆਂ ਦੇ ਗੱਡੇ ਸਾੜ ਕੇ ਮੈਂ ਕੋਇਲੇ ਕਰ
ਛੱਡੇ ਹਨ ਸੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੈ। ਜੀਵ ਲਕੜਹਾਰਾ ਹੈ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਪਾਣੀ
ਪਿਲਾਉਣਾ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਮਨੁਸ਼ਾ ਜਨਮ ਅੰਗੂਠੀ ਮਿਲਣੀ ਹੈ ਉਮਰ ਇਕ
ਚੰਨਣ ਬਾਗ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਸ ਅਨੇਕਾਂ ਬੂਟੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਸਾਂ ਨੂੰ ਲਕੜਹਾਰਾ ਰਾਗ ਦੂਸ ਦੀ
ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਾੜ ਕੇ ਕੋਲੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਇਕ ਅਧੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਾਸੇ ਲਗੇ ਸ਼ਾਸ ਦੀ ਕੀਮਤ
ਪੈਣ ਤੋਂ ਜੀਵ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪਛੁਚਾਤਾਪ ਕੀਤਾ, ਅਬ-

ਪਛੁਤਾਏ ਕਿਆ ਹੋਤ ਜਦ ਚਿੜੀਆਂ ਚੁਗ ਗਈ ਖੇਤ ।

ਸਾਖੀ ਨੰ: 2

ਇਕ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਦਾ ਨਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਵਾਂ ਖੇਤ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਇਸਨੇ ਬਾਜਰਾ ਬੀਜਿਆ।
ਉਸ ਬਾਜਰੇ ਦੀ ਰਾਖੀ ਉਹ ਗੋਪੀਆਂ ਅਥਵਾ ਗੁਲੇਲ ਲੈ ਕੇ ਗੁਲੇਲੇ ਬਣਾ ਕੇ ਚਲਾਈ ਜਾਇਆ

ਕਰੇ ਤੇ ਉਹ ਗੁਲੇਲ ਸਭ ਨਦੀ ਵਿਚ ਜਾ ਡਿਗਿਆ ਕਰਨ। ਗੁਲੇਲ ਵਟਣ ਕਾਰਣ ਇਕ ਦਿਨ ਮਿਟੀ ਪੁੱਟਦਾ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਲਾਲਾ ਦੀ ਭਰੀ ਗਾਗਰ ਮਿਲੀ। ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਿ ਵਟੇ ਵਟਾਏ ਗੁਲੇਲੇ ਗੁਲੇਲੇ ਮਿਲ ਗਏ। ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਸਭ ਚਿੜੀਆਂ ਉਡਾਣ ਵਿਚ ਗੋਪੀਏ ਨਾਲ ਘੁਮਾ ਘੁਮਾ ਕੇ ਨਦੀ ਵਿਚ ਸੁਟ ਮਾਰੇ ਇਕ ਲਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੀ ਵਹੁਟੀ ਰੋਟੀ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਈ ਉਸਨੇ ਸੋਹਣਾ ਜਾਣ ਕੇ ਰਖਵਾ ਲਿਆ। ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗਾਗਰ ਹੀ ਚਲਵਾ ਛੱਡੀ। ਅਗੋਂ ਔਂਦੀ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਰਖ ਲੈਂਦੀ। ਵਹੁੱਟੀ ਲਾਲ ਘਰ ਲੈ ਗਈ। ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਵਹੁੱਟੀ ਪਾਸ ਗਲ ਕੀਤੀ। ਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਗੱਲ ਕੀਤੀ, ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੋਰ ਵੀ ਸ਼ਾਹ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਲਾਲ ਦਾ ਮੁਲ ਪੈਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਬਦਲੇ ਸ਼ੀਸ਼ ਮਹਿਲ ਤੇ ਕੋਠੀਆਂ, ਘੋੜੇ ਆਦਿ ਉਸ ਜੱਟ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈ ਸ਼ਾਮਾਂ ਪਈਆਂ ਤੋਂ ਜਦ ਜੱਟ ਘਰ ਆਇਆ ਸਾਰੀ ਗਲ ਸੁਣ ਕੇ ਇਤਨਾ ਪਸਚਾਤਾਪ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ਼ੀਸ਼ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਸਿਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ। ਸੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਲ ਚੱਕਰ ਨਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੈ ਇਸਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ ਸੁਆਸਾਂ ਰੂਪੀ ਲਾਲਾਂ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਘੜੀ ਹੈ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਪਰਵਾਰ ਅਥਵਾ ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਜ਼ਰੇ ਦਾ ਖੇਤ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਖਾਤਰ ਇਸ ਦੀ ਰਾਖੀ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੇ ਸੁਆਸ ਪੰਜ ਇੰਦ੍ਰੀਆ ਦੀ ਗੁਲੇਲ ਅਥਵਾ ਗੋਪੀਏ ਦੇ ਰਾਹੀ ਚਲਾ ਕੇ ਭੈੜੇ ਭੈੜੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਗੁਆ ਦਿਤੇ ਹਨ ਸੁਧ ਬੁਧੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਰੋਰਕੇ ਇਸ ਜੱਟ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਲਿਆਈ ਉਥੇ ਰਬ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਿਆ ਮਰਨ ਪਿਛੋਂ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਸਵਾਸਾ ਦਾ ਬੜਾ ਮੁਲ ਪੈਂਦਾ ਡਿਠਾ ਤਾਂ ਬੇਹੱਦ ਅਫ਼ਸੋਸ ਕੀਤਾ ॥ ਸੋ ਇਹ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ ਸੁਆਸਾਂ ਦਾ ਮੁਲ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਮਹਾਤਮਾ ਪਾਸੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਆਸਾਂ ਦੇ ਕੀਮਤੀ ਨੋਟ ਬਨਾਣ ਵਾਲੀ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨ ਲਭ ਲਈ ਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਹਉਮੈ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਹਨੇਰੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਰਮ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਪਤ ਕੜਾਹਾ ਬੁਝ ਕੇ ਸੀਤਲ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥

ਭਰਮ ਨਾਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ਪੰਜਵਾਂ

ਫੂਟੋ ਆਂਡਾ ਭਰਮ ਕਾ ਮਨਹਿ ਭਇਓ ਪਰਗਾਸ ॥ ਕਾਟੀ ਬੇਰੀ ਪਗਹੁ ਤੇ ਗੁਰਕੀਨੀ ਬੰਦਿ ਖਲਾਸੁ ॥੧॥ ਆਵਣ ਜਾਣੁ ਰਹਿਓ ॥ ਤਪਤ ਕੜਾਹਾ ਬੁਝਿ ਗਇਆ ਗੁਰਿ ਸੀਤਲ ਨਾਮ ਦੀਓ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਬ ਤੇ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਭਇਆ ਤਉ ਛੋਡਿ ਗਏ ਨਿਗਹਾਰ ॥ ਜਿਸਕੀ ਅਟਕ ਤਿਸਤੇ ਛੁਟੀ ਤਉ ਕਹਾ ਕਰੈ ਕੋਟਵਾਰ ॥੨॥ ਚੂਕਾ ਭਾਰਾ ਕਰਮ ਕਾ ਹੋਏ ਨਿਹਕਰਮਾ ॥ ਸਾਗਰ ਤੇ ਕੰਢੈ ਚੜੇ ਗੁਰਿ ਕੀਨੇ ਧਰਮਾ ॥੨॥ ਸਚੁ ਥਾਨੁ ਸਚੁ ਬੈਠਕਾ ਸਚੁ ਸੁਆਉ ਬਣਾਇਆ ॥ ਸਚ ਪੂੰਜੀ ਸਚ ਵਖਰੋ ਨਾਨਕ ਘਰਿ ਪਾਇਆ ॥੪॥੫॥੧੪॥

ਗੁਰੂ ਆਸਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਖਾਲਸਾ

40-40 ਸਿੰਘ ਚਾਲੀ ਚਾਲੀ ਲੱਖ ਫੌਜ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਖਾਲਸਾ ਤਾਂ ਹੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰੇ-

ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਮਹਲਾ 5

ਜਾ ਕਉ ਮੁਸ਼ਕਲ ਅਤਿ ਬਣੈ ਢੋਈ ਕੋਈ ਨ ਦੇਇ ॥ ਲਾਗੂ ਹੋਇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਸਾਕ ਭਿ ਭਜਿ
ਖਲੇ ॥ ਸਭੋ ਭਜੇ ਆਸਰਾ ਚੁਕੈ ਸਭ ਅਸਰਾਉ ॥ ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਉਸ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਲਗੈ ਨ ਤਤੀ
ਵਾਉ ॥੧॥ ਸਾਹਿਬ ਨਿਤਾਣਿਆ ਕਾ ਤਾਣੁ ਆਇ ਨ ਜਾਈ ਥਿਰੁ ਦਾ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਸਚ
ਜਾਣੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੇ ਕੋ ਹਵੈ ਦੁਬਲਾ, ਨੰਗ ਭੁਖ ਕੀ ਪੀਰ ਦਮੜਾ ਪਲੈ ਨਾ ਪਵੈ ਨਾ ਕੋ ਦੇਵੈ
ਧੀਰ ॥ ਸੁਆਰਥ ਸੁਆਓਨ ਕੋ ਕਰੇ, ਨਾ ਕਿਛੁ ਹੋਵੈ ਕਾਜੁ ॥ ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਉਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਤਾਂ
ਨਿਹਚਲ ਹੋਵੈ ਰਾਜੁ ॥੨॥ ਜਾਕਉ ਚਿੰਤਾ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਦੇਹੀ ਵਿਆਪੈ ਰੋਗ ॥ ਗ੍ਰਿਸਤਿ ਕੁੰਟੰਬ
ਪਲੇਟਿਆ ਕਦੇ ਹਰਖੁ ਕਦੇ ਸੋਗੁ ॥ ਗਉਣ ਕਰੇ ਚਹੁੰ ਕੁੰਟ ਕਾ ਘੜੀ ਨ ਬੈਸਣੁ ਸੋਇ ॥ ਚਿਤਿ
ਆਵੈ ਉਸੁ-ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸੀਤਲ ਹੋਇ ॥੩॥ ਕਾਮਿ ਕਰੋਧਿ ਮੋਹਿ ਵਸ ਕੀਆ ਕਿਰਪਨ
ਲੋਭ ਪਿਆਰ ॥ ਚਾਰੇ ਕਿਲਵਿਖ ਉਨਿ ਅਘ ਕੀਏ ਹੋਆ ਅਸੁਰ ਸੰਘਾਰੁ ॥ ਪੋਥੀ ਗੀਤ ਕਵਿਤ
ਕਿਛੁ ਕਦੇ ਨ ਕਰਨ ਧਰਿਆ ॥ ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਉਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਤਾਂ ਨਿਮਖ ਸਿਮਰਤ ਤਰਿਆ ॥੪॥
ਜੇ ਖਾਲਸਾ ਖੁਦੀ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ ਭਾਵੇਂ ਰਾਜ ਲਛਮੀ ਬੜੇ-ਬੜੇ ਔਹਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਫਿਰ ਇਉਂ ਹੈ-

ਸਾਸਤ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਬੇਦ ਚਾਰਿ ਮੁਖਾਗਰ ਬਿਚਰੇ ॥ ਤਪੇ ਤਪੀਸਰ ਜੋਗੀਆ ਤੀਰਥ ਗਵਨੁ
ਕਰੇ ॥ ਖਟ ਕਰਮਾਤੇ ਦੁਗੁਣੇ ਪੂਜਾ ਕਰਤਾ ਨਾਇ ॥ ਰੰਗੁ ਨ ਲਗੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤਾਂ ਸਰਪਰ ਨਰਕੇ
ਜਾਇ ॥੫॥ ਰਾਜ ਮਿਲਕ ਸਿਕਦਾਰੀਆਂ ਰਸ ਭੋਗਣ ਬਿਸਥਾਰ ॥ ਬਾਗ ਸੁਹਾਵੇ ਸੋਹਣੇ ਚਲੈ ਹੁਕਮੁ
ਅਫਾਰ ॥ ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ੇ ਬਹੁ ਬਿਧੀ ਚਾਇ ਲਗ ਰਹਿਆ ॥ ਚਿਤਿ ਨ ਆਇਉ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤਾਂ ਸਰ ਕੀ
ਜੂਨ ਗਿਆ ॥੬॥ ਬਹੁਤੁ ਧਨਾਢਿ ਅਚਾਰਵੰਤੁ ਸੋਭਾ ਨਿਰਮਲ ਗੀਤਿ ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਭਾਈਆ
ਸਾਜਨ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰੀਤ ॥ ਲਸਕਰ ਤਰਕਸ ਬੰਦ ਬੰਦ ਜੀਉ ਜੀਉ ਸਗਲੀ ਕੀਤ ॥ ਚਿਤ ਨ ਆਇਓ
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤਾਂ ਖੜਿ ਰਸਤਲਿ ਦੀਤ ॥੭॥ ਕਾਇਆ ਰੋਗੁ ਨਾ ਛਿਦੁ ਕਿਛੁ ਨਾ ਕਿਛੁ ਕਾੜਾ ਸੋਗੁ ॥
ਮਿਰਤ ਨਾ ਆਵੀ ਚਿਤਿ ਤਿਸੁ ਅਹਨਿਸਿ ਭੋਗੈ ਭੋਗੁ ॥ ਸਭ ਕਿਛੁ ਕੀਤੋਨੁ ਆਪਨਾ ਜੀਇ ਨ ਸੰਕ
ਧਰਿਆ ॥ ਚਿਤਿ ਨ ਆਇਓ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਜਮ ਕੰਕਰ ਵਸਿ ਪਰਿਆ ॥੧॥

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣਨ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ ॥

ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਜਿਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹੋਵੈ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ । ਜਿਉ ਜਿਉ ਉਹ ਵਧਾਈਐ ਤਿਉ ਤਿਉ
ਹਰਿ ਸਿਉ ਰੰਗੁ ॥ ਦੁਹਾ ਸਿਰਿਆ ਕਾ ਖਸਮੁ ਆਪਿ ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ ਥਾਉ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਤੁਠੈ
ਪਾਇਆ ਨਾਨਕ ਸਚਾ ਨਾਉ ॥੨॥੧॥੧੫॥

ਅਮੀਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਦੁਖ ਦਾਰੂ ਅਤੇ ਸੁਖ ਰੋਗ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ
ਹਨ ।

ਸਿਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਸਲੋਕ ਮ: 1

ਨਦੀਆ ਹੋਵਹਿ ਧੋਣਵਾ ਸੁਮ ਹੋਵਹਿ ਦੁਧੁ ਘੀਉ ।
ਸਗਲੀ ਧਰਤੀ ਸਕਰ ਹੋਭੈ ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੇ ਨਿਤ ਜੀਉ ।
ਪਰਬਤ ਸੁਇਨਾ ਰੁਪਾ ਹੋਵੇ ਹੀਰੇ ਲਾਲ ਜੜਾਉ ।

ਭੀ ਤੂੰ ਹੈ ਸਾਲਾਹਣਾ ਆਖਣ ਲਹੈ ਨ ਚਾਉ ॥੧॥

ਮ: 1

ਭਾਰ ਅਠਾਰਹ ਮੇਵਾ ਹੋਵੈ ਗਰੁੜਾ ਹੋਇ ਸੁਆਉ ॥ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਦੋਇ ਫਿਰਦੇ ਰਖੀਅਹਿ
ਨਿਹਚਲ ਹੋਵੈ ਥਾਉ ॥ ਭੀ ਤੂੰ ਹੈ ਸਾਲਾਹਣਾ ਆਖਣ ਲਹੈ ਨ ਚਾਉ ॥੨॥

ਮ: 1

ਜੇ ਦੇਹੈ ਦੁਖ ਲਾਈਐ ਪਾਪ ਗਰਹ ਦੁਇ ਰਾਹੂ ॥
ਰਤ ਪੀਵੇ ਰਾਜੇ ਸਿਰੈ ਉਪਰਿ ਰਖੀਅਹਿ ਏਵੈ ਜਾਪੈ ਭਾਉ ॥
ਭੀ ਤੂੰ ਹੈ ਸਾਲਾਹਣਾ ਆਖਣ ਲਹੈ ਨ ਚਾਉ ॥੩॥

ਮ: 1

ਅਗੀ ਪਾਲਾ ਕਪੜ ਹੋਵੈ ਖਾਣਾ ਹੋਵੈ ਵਾਉ ॥
ਸੁਰਗੈ ਦੀਆਂ ਮੋਹਣੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਹੋਵਨਿ ਨਾਨਕ ਸਭੈ ਜਾਉ ॥
ਭੀ ਤੂੰ ਹੈ ਸਾਲਾਹਣਾ ਆਖਣ ਲਹੈ ਨ ਚਾਉ ॥

ਅਲੰਕਾਰ ਅਕਾਲੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਜਣਾਉਣ ਲਈ :-

ਜਿਸ ਤਰਾ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚੋਂ ਹਵਾੜ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਕਲ ਕੇ ਹਮਾਲਾ ਪਹਾੜ ਤਕ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਬਰਸ ਕੇ ਨਦੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਨਦੀਂ ਵਹਿੰਦੀ ਵਹਿੰਦੀ ਫਿਰ ਉਸੇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚ ਜਾ ਸਮਾਂਦੀ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚੋਂ ਉਤਪਤੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਹੀ ਅਭੇਦਤਾ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਹਿਮਾਲਾ ਪਹਾੜ ਹਨ ਉਨਾ ਦਾ ਚਿਤ ਸੋਮਾ ਹੈ ਬਾਣੀ ਨਦੀ ਹੈ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨਾ ਨਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੈ ਨਦੀ ਭਰਮ ਤੇ ਵੇਮੁਖਤਾ ਦੋਹਾਂ ਕਿਨਾਰਿਆ ਨੂੰ ਢਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਦੰਭ ਤੇ ਪਾਖੰਡ ਰੂਪੀ ਦਰਖਤਾਂ ਨੂੰ ਮੂਲ ਤੋਂ ਪੁਟਦੀ ਹੈ ਸ਼ਾਤੀ ਰੂਪੀ ਸੀਤਲਤਾ ਸਹਿਤ ਹੈ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਮਿਠਾਸ ਹੈ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ ਤ੍ਰੇਹ ਦੇ ਬੁਝਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਸਿਧਾਂਤ ਰੂਪੀ ਗਹਿਰਾਈ ਹੈ ॥

“ਜੋ ਜਪੈ ਤਿਸਕੀ ਗਤਿ ਹੋਵੈ” ਜੋ ਜੀਵ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿਚ ਪੈਣਗੇ ਉਹ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਅਭੇਦ ਹੋਏ ਬਿਨਾਂ ਉਰੇ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਦੇ ॥

“ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ॥

ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਉਪਜੀ ਸਾਚੁ ਸਮਾਈ ॥”

ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਅਲੰਕਾਰ

ਇਕ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਇੰਜਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਥੋਂ ਤਾਰਾਂ ਖੰਭਿਆਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਥੇ ਫਿਰ ਬਲਬ (ਸ਼ੀਸ਼ੇ) ਦੇ ਅੰਡੇ ਲਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਤਾਰਾਂ ਵਿਚਦੀ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬਲਬਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਲਬ ਸਾਫ਼ ਹੋਵਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਇੰਜਣ ਹਨ। ਅਕਾਲੀ ਬਾਣੀ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਰੋ ਲਹਿਰ ਹੈ। ਜੋ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਨਿਸਚੇ ਦੇ ਖੰਭੇ ਹਨ, ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਮਕਾਨ ਹੈ, ਮਨ ਅੰਡਾ (ਬਲਬ) ਹੈ। ਮਨ ਸਾਫ਼ ਹੋਵੇ ਤੇ, ਤਾਰ ਠੀਕ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਚਾਨਣਾ ਭੀ ਚੰਗਾ ਹੋਏਗਾ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਘਟ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਲ ਪੱਥਰ ਤੇ ਪੱਥਰ ਮਾਰ

ਕੇ ਲੋਕੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਫੇਰ ਸਰੋਂ ਦੇ ਤੇਲ ਨਾਲ, ਘਿਉ ਨਾਲ ਲੱਗ ਪਏ। ਫੇਰ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਚਾਨਣ ਹੋਣ ਲਗ ਪਿਆ ਪ੍ਰੰਤੂ ਹਨੇਰਾ ਅਜੇ ਵੀ ਨਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗੈਸ ਆਈ, ਫਿਰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਚਾਨਣ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਫਿਰ ਬਿਜਲੀ ਆਈ, ਬਸ ਇਸ ਨਾਲ ਚਾਨਣ ਦੀ ਹੱਦ ਹੋ ਗਈ। ਜੇ ਬਲਬ ਤਾਕਤਵਰ ਹੈ ਲਖ ਕੈਂਡਲ ਪਾਵਰ ਦਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਕਰੋੜ ਕੈਂਡਲ ਪਾਵਰ ਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਫੇਰ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਭੀ ਵਧ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਅਕਾਲੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਹੋਂ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਮਤ ਪਥਰ ਰਗੜ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਣ ਵਤ ਸਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਹਨੇਰਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਗੁਣਾ ਸਕੇ ਫੇਰ ਅਗੇ ਹੋਰ ਮਤ ਆਉਂਦੇ ਗਏ, ਕੁਝ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦੇ ਗਏ। ਪਰ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਖੁੰਹਦੀ ਧੁੰਦ ਮਿਟਾ ਕੇ ਐਨ ਸੂਰਜ ਵਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਨ। ਜਿਤਨੀ ਕੈਂਡਲ ਪਾਵਰ ਦਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੰਨ ਹੋਵੇਗਾ ਉਤਨਾ ਹੀ ਬਹੁਤਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਗਟਿਆ, ਮਿਟੀ ਧੁੰਧ ਜਗ ਚਾਨਣ ਹੋਇਆ ॥

ਇਹੋ ਜਹੀ ਸੱਚੀ ਸੁਚੀ ਬਾਣੀ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਸਤਿ ਤੇ ਅਸਤਿ ਦਾ

ਨਿਰਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਅਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਪਾਹ ਉਡਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਕੋਈ ਤੇਜਸਵੀ ਰਾਜਾ ਸੀ ਯਥਣੀ ਦੇਵੀ ਉਸ ਪਾਸ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਆਈ ਅਤਿ ਨਿਮਰਤਾ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਕੇ ਰਖ ਲਈ ਰਹਿਣ ਲਗੀ ਰਚ ਮਿਚ ਗਈ ਦੇਵੀ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਚਮਤਕਾਰਾ ਦਿਖਾਇਆ ਉਸ ਜੈਸੇ ਬੇਅੰਤ ਰਾਜੇ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਰਸੋਈਏ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿਸਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਾਵੇ ਅੰਤ ਵਜ਼ੀਰ ਪਾਸ ਗਿਆ ਤੇ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਯੱਥਣੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਮੰਤਰ ਖਾਣੇ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਬੂਹੇ ਤੇ ਬੰਨ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਮੰਤਰ ਦੇ ਅਸਰ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਸਭ ਰਾਜੇ ਭਸਮ ਹੁੰਦੇ ਗਏ ਕੇਵਲ ਅਸਲੀ ਰਾਜਾ ਦੀ ਦਸਤਰ ਖਾਨ ਤਾਂਈ ਪਹੁੰਚਿਆ ਰਾਜਾ ਯਥਣੀ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਗੁਸੇ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਯਥਣੀ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ॥ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਈਸ਼ਵਰ ਰਾਜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਯਥਣੀ ਹੈ ਮਾਇਆ ਨੇ ਈਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਅਪਣੇ ਆਸ਼ੇ ਰਖ ਲੈ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਚਮਤਕਾਰ ਦਿਖਾਵਾਂਗੀ ਈਸ਼ਵਰ ਨੇ ਮਾਯਾ ਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਮਾਯਾ ਨੇ ਜਦ ਆਪਣਾ ਬਲ ਦਿਖਾਇਆ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਬਲਤਾ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਪੰਜ ਤੱਤ ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ ਆਦਿ ਜਗਤ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਚ ਕੇ ਈਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਨਾਨਾ ਪੁਣੇ ਵਿਚ ਭਰਮਾ ਦਿਤਾ ਸੁਧ ਮਨ ਰਸੋਈਆ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਵਜ਼ੀਰ ਪਾਸ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਮੰਤਰ ਰੂਪੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿਤਾ, ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲੰਘ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਆਦਿ ਸਭ ਨੂੰ ਅਸੱਤ ਜਾਣਕੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਵਾਂਦਾ ਹੈ ॥

“ਸੋ ਪ੍ਰਭ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਤੂੰ ਹੈ”

“ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਭਰਮ ਕਾਟਿਆ, ਸਗਲ ਬ੍ਰਹਮ ਵੀਚਾਰ”

ਸਤਿ ਵਸਤੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮਾਯਾ ਦਾ ਵਿਸਾਹ ਨਾ

ਕੀਤਾ ਤੇ ਮਨੋ ਵਿਸਾਰ ਛੱਡਿਆ ਕਿਉਂ ਜੋ ਏਹੀ ਪਰਦੇ ਪਾਂਦੇ ਹੈ ਏਹੀ ਇਸ ਦਾ ਦੇਸ਼
ਨਿਕਾਲਾ ਹੈ ॥

ਨਾਮ ਦਾ ਨਿਵਾਸ

ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧ ਹੈ ਦੁਹਿ ਨ ਵਸੈ ਇਕ ਠਾਇ ॥

ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਧਰਮ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਭਗਤੀ

ਹਾਟੀ ਬਾਟੀ ਨੀਂਦ ਨ ਆਵੈ ਪਰ ਘਰਿ ਚਿਤ ਨ ਡੋਲਾਈ ॥

ਬਿਨ ਨਾਵੈ ਮਨੁ ਟੇਕ ਨ ਟਿਕਈ ਨਾਨਕ ਭੂਖ ਨ ਜਾਈ ॥

ਹਾਟ ਪਟਣੁ ਘਰੁ ਗੁਰੂ ਦਿਖਾਇਆ ਸਹਜੇ ਸਚ ਵਾਪਾਰੋ ॥

ਖੰਡਿਤ ਨਿਦ੍ਰਾ ਅਲਪ ਅਹਾਰੰ ਨਾਨਕ ਤਤ ਬੀਚਾਰੋ ॥੧॥

ਮਨ ਰੇ ਗ੍ਰਿਹ ਹੀ ਮਾਹਿ ਉਦਾਸ ॥

ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮਨੁ ਜੀਤਿਆ,

ਗਤਿ ਮੁਕਤਿ ਘਰੈ ਮਹਿ ਪਾਇ ॥

ਨਿਰਲੇਪਤਾ

ਜੈਸੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲੁ ਨਿਰਾਲਮੁ ਮੁਰਗਾਈ ਨੈਸਾਣੇ ॥

ਸੁਰਤਿ ਇਕਾਂਤ ਏਕੋ ਮਨ ਵਸਿਆ ਆਸਾ ਮਾਹਿ ਨਿਰਾਸੋ ॥

ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਏ ਨਾਨਕਾ ਤਾਕਾ ਦਾਸੋ ॥

ਉਚਾ ਆਦਰਸ਼

ਮਨਮੁਖ ਲਹਿਰ ਘਰ ਤਜਿ ਵਿਗੁਚੇ ਅਵਰਾ ਕੇ ਘਰ ਹੋਰੈ ॥

ਗ੍ਰਿਹ ਧਰਮ ਗਵਾਏ ਸਤਿਗੁਰ ਨਹੀਂ ਭੇਟੈ ਦੁਰਮਤਿ ਘੁਮਨ ਘੋਰੈ ॥

ਸਭ ਮਨੁਖ ਵਾਹਿਗੁਰ ਰੂਪ ਹੈ

ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤ ਸਬੈ ।

ਏਕੈ ਹੀ ਪਹਿਚਾਨਬੋ ॥

ਜੇ ਤਉ ਬ੍ਰਹਣ ਬ੍ਰਹਮਣੀ, ਜਾਇਆ ।

ਆਨ ਬਾਟ ਕਾਹੇ ਨਹੀਂ ਅਇਆ ॥

ਤੁਮ ਕਤਿ ਬ੍ਰਹਮਣ ਹਮ ਕਤ ਸੂਦ,

ਹਮ ਕਤ ਲੋਹੂ ਤੁਮ ਕਤ ਦੂਧ ॥

ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹੈ

ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਹਲਕਿਆ ਕੁੱਤਾ ਵੱਢ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਹਕੀਮ ਨੇ ਉਸਦਾ ਇਲਾਜ
ਕੀਤਾ। ਕੁਝ ਕਾਲ ਪਾ ਕੇ ਬਹੁਤੇ ਕੁਤੇ ਹਲਕ ਗਏ। ਬਹੁਤੇ ਆਦਮੀ ਕੱਟੇ ਗਏ, ਬਹੁਤ ਆਦਮੀ
ਹਲਕ ਗਏ, ਇੱਕ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਹਲਕੇ ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਮੰਤਰ ਯਾਦ ਸੀ। ਪਰ ਜੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਮੰਤਰ
ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਬਾਕੀ ਦੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ। ਸੋ ਉਸਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕਠਿਆਂ ਕਰਕੇ ਨਗਾਰੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼

ਨਾਲ ਇਕ ਉਚੀ ਥਾਂ ਖਲੋ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਮੰਤ੍ਰ ਸੁਣਾਇਆ। ਜਿਥੋਂ ਤਾਈ ਅਵਾਜ਼ ਗਈ ਸਾਰਿਆ ਦਾ ਹਲਕ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਲੋਭ ਲਹਿਰ ਸੁਆਨ ਹਲਕ ਹੈ

ਹਲਕਿਓ ਸਭੈ ਬਿਗਾਰੈ ॥

ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਦੀਵਾਨ ਖਬਰ ਹੋਈ

ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਖੜਗ ਲੈ ਮਾਰੈ ॥

ਪੁਰਾਤਨ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਹਲਕੇ ਕੁਤੇ ਘਟ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਆਦਮੀ ਵੀ ਘਟ ਹਲਕਦੇ ਸਨ। ਸਤਿਜੁਗ, ਦੁਆਪਰ ਤ੍ਰੇਤੇ ਵਿਚਲੋਕ ਸੁਭਾਵਿਕ ਚੰਗੇ ਸਨ। ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਰਲੇ ਵਿਰਲੇ ਹਲਕੇ ਕੁੱਤੇ ਵਿਰਲੇ ਵਿਰਲੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕਟਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਕ ਇਕ ਅਵਤਾਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਉਧਾਰ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਪ੍ਰਭੂ ਕਲਜੁੱਗ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ ਕੁਤੇ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਮੂੰਹ ਪਾ ਛਡਿਆ ਸੀ ਕੂੜ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ ਮਸਿਆ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਚ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਧਰਮ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ ਉੱਡ ਗਿਆ ਸੀ ਇਸ ਅਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਭ ਹਲਕੇ ਹੋਏ ਹਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਮੰਤਰ ਲੈ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਰੂਪੀ ਢੋਲ ਨਾਲ ਸਭ ਦੇ ਹਲਕ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕੰਨਾ ਵਿੱਚ ਮੰਤਰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਇਕਲੇ ਦੁਕਲੇ ਦਾ ਉਧਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤਾਰਿਆ।

ਬਾਬੇ ਤਾਰੇ ਚਾਰ ਚਕ ਨੌਖਡ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਸਚਾ ਢੋਆ ॥

ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਸੀ ਜੋ ਵੀ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਭਰੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤਰ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਹਲਕ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮੰਤਰ ਨੂੰ ਲੁਕੋ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗੁਰਮੰਤਰ ਹੈ ਮੂਲਮੰਤਰ ਇਸ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ ਬਸ ਜਪੋ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ ਤੇ ਕਮਾਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਉ। ਸੋ ਇਸ ਗੁਰਮੰਤਰ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇਕ ਕੁੱਜੇ ਰੂਪੀ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਉਪਰ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਠੱਪਾ ਲਾ ਕੇ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਇਸ ਦੀ ਸਭ ਨੂੰ ਖੁਲ ਹੈ :-

ਜੋ ਜੋ ਜਪੈ ਤਿਸਕੀ ਗਤਿ ਹੋਵੈ ॥

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਇੰਜਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਿਜਲੀ ਨੂੰ ਯਕਲਖਤ ਇਕ ਅੰਡੇ (ਬਲਬ) ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਥਾਪਿਆ ਹੈ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਵਜ਼ੀਰ ਹਨ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਉਸਦਾ ਦਰਬਾਰ ਹੈ ਉਂਜ ਕਮਾਈ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹਨ ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਜਰ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਜਰਿਆ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਸਿਖ ਬਣਨਾ ਅੱਛਾ ਸਮਝਿਆ ਜੈਸੇ ਭਾਈ ਪਾਰੋ ਜੁਲਕਾ ਜੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਲਈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਮਾਣ :-

ਆਦਿ ਅੰਤ ਏਕੋ ਅਵਤਾਰਾ

ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਸਮਝਿਯਹੁ ਹਮਾਰਾ ॥

ਗੁਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪਿ । (ਆ: ਮ: 5)
ਗੁਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਏਕ ਹੈ ਸਭ ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਮ: ਪ:

ਪ੍ਰਭ ਨਾਨਕ ਨਾਨਕ ਨਾਨਕ ਮਈ (: ਪ:)
ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜਿਨ ਕਲ ਰਾਖੀ ਮੇਰੀ

(ਸੂਹੀ ਮ: ਪ:)

ਕਲ ਤਾਰਣ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਆਇਆ ।

(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ)

ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਖਜ਼ਾਨਾ ਬਖਸ਼ਿਆ
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਕੀਆ ਪਸਾਉ ਜੀਉ ।
ਮੈ ਬਹੁੜਿ ਨ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਭੁਖੜੀ
ਰਜਾ ਤ੍ਰਿਪਤ ਅਘਾਇ ਜੀਉ ॥
ਪੋਥੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕਾ ਥਾਨ ॥
ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ
ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਰੇ ॥
ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਹੈ, ਸੇਵਕ ਜਨ
ਮਾਨੈ ਪਰਤਖ ਗੁਰੂ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥
ਬਾਣੀ ਤਾਂ ਗਾਵਹੁ ਗੁਰੂ ਕੇਰੀ ਬਾਣੀਆਂ ਸਿਰ ਬਾਣੀ ॥
ਕਹਿੰਦੇ ਕਚੇ ਸੁਣਦੇ ਕਚੇ ਕਚੀ ਆਖਿ ਵਖਾਣੀ ॥
ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਕਲਜੁਗ ਭਇਓ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਮਹਾਨ ॥

ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਪ: ੬

ਗੁਰ ਦਰਸ ਜਿੰਹ ਦੇਖਨਾ ਸ੍ਰੀ ਗਰੰਥ ਦਰਸਾਇ ॥
ਬਾਤ ਕਰਨ ਗੁਰ ਸੋ ਚਹੈਂ ਪੜੈ ਗਰੰਥ ਮਨ ਲਾਇ ॥

ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਤਰ

ਤੀਨ ਰੂਪ ਹੈ ਮੋਹਿ ਕੇ ਸੁਣੋ ਨੰਦ ! ਚਿਤ ਲਾਇ ॥
ਨਿਰਗੁਣ, ਸਰਗੁਣ, ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹੋ ਤੋਹਿ ਸਮਝਾਇ ॥

ਚੌਪਾ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਦਾ ਖਿਡਾਵਾ

ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਗੁਰ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾਉ ਗੁਰ ਗਰੰਥ ਅਸਥਾਪਨ ਕਰੋ ਤੇ ਆਗਿਆ ਗੁਰ ਗਰੰਥ
ਜੀ ਦੀ ਮੰਨੋ ।

ਗੁਰ ਸਿਖ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਹੈ ਏਕੋ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਚਲਾਏ ॥
ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਗਲੇ ਜੰਤ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਨੋ ਸਭ ਕੋ ਦੇਖਤਾ ਜੇਤਾ ਜਗਤ ਸੰਸਾਰ ॥

ਡਿਠੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਜਿਚਰੁ ਸਬਦ ਨ ਕਰੈ ਵੀਚਾਰ ॥

ਪੰਜਾਂ ਤੋਂ ਮੰਤਰ ਕਿਉਂ ਜਰੂਰੀ ਹੈ

ਇਕ ਸਿਖ ਦੁਇ ਸ਼ਾਧ ਸੰਗ ਪੰਜੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ॥

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਰੋਧ ਲੰਘ ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ ਵਿਹਾਣਾ ॥

ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਦਇਆ ਧਰਮ ਅਰਥ ਸੁ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਜ ਪ੍ਰਵਾਣਾ ॥

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ ਪੰਜ ਮਿਲ ਲੇਖ ਅਲੇਖ ਨ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ॥

ਇਕਲਾ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਆਸ਼ੇ ਤੋਂ ਬਿਪਰੀਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਸਿੰਘ ਸੁ ਰਹਿਤ ਪੰਜ ਜਹ ਮਿਲੇਂ ॥

ਮਮ ਸਰੂਪ ਸੋ ਦੇਖਹੁ ਭਲੇ ॥

ਭੋਜਨ ਛਾਦਨਿ ਤਿਨ ਜੋ ਦੇਇ ॥

ਮੋ-ਕਹੁ ਪਹੁਚਾਵਤ ਸਿਖ ਸੇਇ ॥

ਮਨਹੁ ਕਾਮਨਾ ਤਿਨ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ॥

ਸ਼ਰਧਾ ਧਰੇ ਚਿਤ ਦੁਖ ਖਾਪਤ ॥

ਸਿੱਖ ਪੰਚਨ ਮਹਿ ਮੋਰੋ ਵਾਸਾ,

ਪੂਰਨ ਕਰੋਂ ਧਰਹਿ ਜੇ ਆਸਾ ॥

ਪੰਚ ਪ੍ਰਵਾਣ ਪੰਚ ਪਰਧਾਨ ਇਥੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੇ ਹੁਕਮ (Autocracy) ਜਾਂ (Aristocracy) ਨੂੰ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹਉ ਕੁਰਬਾਨੀ ਤਿਨਾ ਗੁਰਸਿਖਾਂ, ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਗੁਰਪੁਰਬ ਕਰੰਦੇ ॥

ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਤੋਂ ਸਿਖਿਆ

1. ਦਇਆ ਤੋਂ ਦਇਆ ਧਾਰਨ ਕਰਨੀ

ਦੌਲ ਧਰਮ ਦਯਾ ਕਾ ਪੂਤ ਤਬ ਤੁਲਸ ਦਾਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ:-

ਦਇਆ ਧਰਮ ਕਾ ਮੂਲ ਹੈ, ਪਾਪ ਮੂਲ ਅਭਿਮਾਨ ॥

ਤੁਲਸੀ ਦਇਆ ਨ ਛੋਡੀਏ, ਜਬ ਲਗ ਘਟਿ ਮਹਿ ਪ੍ਰਾਣ ॥

2. ਧਰਮ ਤੋਂ ਧਰਮ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਨਾ ਦਇਆ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਧਰਮ ਜਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ ।

3. ਮੁਹਕਮ ਤੋਂ ਇਰਾਦੇ ਦਾ ਮਜਬੂਤ ਬਣਨਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਰਾਦੇ ਦਾ ਬਲੀ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਹਿੰਮਤੀ ਜਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ ।

4. ਹਿੰਮਤ ਤੋਂ ਹਿੰਮਤ ਗੁਣ ਧਾਰਨ ਕਰੇਗਾ ਉਹ ਪੰਜਵੇਂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਕੇ ਭਾਵ ਆਗਿਆ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਕੇ ਸਾਹਿਬ ਬਨ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਪੰਜ ਕਕਾਰਾ ਤੋਂ ਸਿਖਿਆ

ਪੰਜ ਕਕੇ ਕਿਉਂ ਜਰੂਰੀ ਹਨ ? ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਇਹ ਉਤਰ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੈ ॥

1. ਕਛਿਹਿਰਾ ਜਤ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ।
2. ਕੜਾ-ਸੰਤੋਖੀ ਹੋਣ ਦਾ ਚਿੰਨ ਹੈ।
- ਹਿਰਸ ਤਮਾ ਤੋਂ ਵਰਜੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ।
3. ਕੇਸ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਲ ਸਿਧੇ ਹੋਣ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ।
4. ਕੰਘਾ-ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਉਲਝਨਾਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮੁਰਦੇ ਵਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮਨ ਦੇ ਸਾਫ ਹੋਣ ਦਾ ਚਿੰਨ ਹੈ।
5. ਤਲਵਾਰ-ਸਾਡੀ ਅਣਖ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਤੇ ਸ਼ੈਮਾਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕਹੋ ਕਾਲ ਦੀ ਚਿਤਾਵਨੀ ਹੈ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਨਹੀਂ ਫਿਰ ਦਿਖਾਵੇ ਮਾਤਰ ਭੇਖੀ ਹੀ ਹੈ।

ਸਤ ਦੀ ਪਕੜ ਕਿਵੇਂ ਕਰੋ ?

ਹਰਿ ਹੈ ਰੇਤ ਖਾਂਡ ਮਹਿ ਬਿਖਰਿਓ ॥

ਪ੍ਰਮਾਣ-ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਪਾਸੋਂ ਖੰਡ ਰੇਤ ਵਿਚ ਡੁਲ ਗਈ। ਉਸ ਤੋਂ ਚੁਕੀ ਨਾ ਜਾਵੇ ਪ੍ਰੰਤੂ ਕੀੜੀਆਂ ਚੁਕ ਕੇ ਲਈ ਜਾਣ ਆਖਿਰ ਉਸਨੇ ਖੰਡ ਰੇਤ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਪਾਣੀ ਨਿਤਾਰ ਕੇ ਪਾਣੀ ਕਾੜ ਕੇ ਢੇਰ ਖੰਡ ਬਣਾ ਲਈ।

ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ-ਹਰੀ ਖੰਡ ਹੈ, ਰੇਤ ਮਾਇਆ ਹੈ। ਰੇਤ ਵਿਚ ਖੰਡ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦੇਣਾ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਭੁਲ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸਤ ਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਕੜਾਹੀ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪਾਇਆ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਹੋਣਾ ਪਾ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪਾਇਆ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਹੋਣਾ ਰੇਤ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ-"God is Love" ਰੱਬ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਹਕੀਕੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਸੋ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਹੋਣਾ ਖੰਡ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲਣਾ ਹੈ। ਦੇਹ ਅਭਿਮਾਨ ਰੂਪੀ ਲਕੜਾਂ ਸਾੜ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਰੂਪੀ ਅਗਨੀ ਨਾਲ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣਾ ਖੰਡ ਦਾ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਹੈ ਅਥਵਾ ਬ੍ਰਹਮਾਕਾਰਬਿਤੀ ਨਿਮਰਤਾ ਰੂਪੀ ਕੀੜੀ ਨੇ ਮਾਇਆ ਰੇਤ ਵਿਚੋਂ ਆਤਮਾਨੰਦ ਰੂਪੀ ਖੰਡ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਸਤ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ

ਪ੍ਰਮਾਣ-ਇਕ ਕੀੜੀ ਨੇ ਮਿਸਰੀ ਦੇ ਢੇਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਬਾਕੀ ਕੀੜੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ-ਕਿ ਮੈਂ ਮਿਸਰੀ ਦਾ ਢੇਰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਈ ਹਾਂ। ਭਾਵ ਮਿਠੇ ਰਸ ਦਾ ਪਹਾੜ ਵੇਖ ਕੇ ਆਈ ਹਾਂ, ਆਉ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਆਉ। ਉਹ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਲਿਦ ਵਿਚ ਭਰਮਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਮਿਠੇ ਦਾ ਰਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਆਇਆ। ਪਹਿਲੀ ਕੀੜੀ ਸਮਝ ਗਈ ਕਿ ਲਿਦ ਵਾਲੇ ਮੂੰਹ ਹਨ ਸੋਚ ਕੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਗਿਲੇ ਥਾਂ ਵਿਚੀ ਲੰਘਾਇਆ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਗਏ ਫੇਰ ਅਨੰਤ ਰਸ ਆਇਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਤੱਤ ਕਢਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਾਣੀ ਰੂਪੀ ਮਿਸਰੀ ਦਾ ਪਹਾੜ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਭਗਤੀ ਸਹਿਤ ਜੀਵ ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਕੀੜੀ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਕੀੜੀਆਂ ਸਭ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵ ਹਨ। ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਰੂਪੀ ਲਿਦ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ। ਵੈਰਾਗ ਰੂਪੀ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਧੋਣ ਤਾਂ ਅਸਲੀ ਅਨੰਦ ਹੋਵੇ ਏਹੋ ਹਾਲ ਸਾਡੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਤੇ ਨਿਸਚੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਦਰ ਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੁਰਲਭਤਾ ਦਾ

ਇਕ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਪਰਜਾ ਦੇ ਸੁਖ ਲਈ ਬਹੁਤ ਨਿਯਮ ਬਣਾਏ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਸਦੇ ਭਰਾ ਭਾਈਆਂ ਤੇ ਨਿਕਟ ਵਿਰਤੀਆਂ ਨੇ ਨਾਂ ਮੰਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਦੇ ਦਿਤਾ ਪਰ ਫਿਰ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀ ਇਕ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਬਾਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਦੇ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਿਆ ਕਰਨ ਕਈਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਹਥ ਪੈਰ ਹੀ ਨਾ ਹਿਲਾਏ ਤੇ ਭੁਖੇ ਮਰਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਗਏ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲਕੜੀਆਂ ਕਟ ਕਟ ਕੇ ਵੇਚਨ ਲਗੇ ਅਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਲਗੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਉਸੇ ਵਿਚੋਂ ਚੰਨਣ ਦੇ ਬੂਟੇ ਲਭ ਲਏ ਅਤੇ ਸਾਹੂਕਾਰ ਬਣ ਗਏ ਕਿਸੇ ਨੇ ਫਿਰ ਤੁਰ ਕੇ ਪਾਰਸ ਲਭ ਲਿਆ ਜੋ ਸੋਨਾ ਬਨਾਨ ਲਗ ਪਏ ਕਿਸੇ ਨੇ ਚਿੰਤਾਮਣੀ ਲਭੀ ਜਿਸਤੋਂ ਜੋ ਮੁਰਾਦ ਮੰਗਨ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਚਿੰਤਾਮਣੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਪਾਰਸ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਆਦਿ ਬਣਾ ਕੇ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਅਪਨਾ ਅਪਨਾ ਹਕ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਰਾਜਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੈ ਚੇਤੰਨ ਅੰਸ਼ ਹੋਣ ਤੋਂ ਜੀਵ ਸਭ ਸਬੰਧੀ ਤੇ ਭਰਾ ਭਾਈ ਹੀ ਹਨ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾ ਮੰਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੌਰਾਸੀ ਰੂਪ ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਜਨਮ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਗ ਬਕਸ਼ ਦਿਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਣੀ ਨਾ ਪੜ੍ਹੀ ਭੁਖੇ ਹੀ ਮਰ ਗਏ ਜੋ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਲਗੇ ਉਹ ਲਕੜਾਂ ਵੇਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਬੈਰਾਗ ਵਿੱਚ ਆਏ ਤਾਂ ਚੰਨਣ ਮਾਲ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਬਣਗਏ ਪਾਰਸ ਦੀ ਵਟੀ ਭਗਤੀ ਜਿਸਕੇ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣੇ ਚਿੰਤਾਮਣੀ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਪਾ ਲਈ।

ਭਰਮ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ

ਜਿਵੇਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਜੋਗੀ ਸੰਤ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਭਰਮ ਸਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰ ਦਸੋ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਆਪ ਗਿਆਨੀ ਵੀ ਤੇ ਸੰਤ ਵੀ ਹੋ ਭਰਮ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਤੇ ਹੋਰ ਇਸਦਾ ਮੂਲਆਦਿ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਦੱਸ ਦਿਉ ਜੇ ਪਰ ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਇਤਨਾ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਸਰਪ ਡਿੱਗ ਪਵੇ ਜੇਕਰ ਉਹ ਇਹ ਸੋਚਣ ਲਗ ਪਵੇ ਕਿ ਇਹ ਕਿਥੋਂ ਆਇਆ ਹੈ? ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਇਆ ਹੈ? ਕਿਸ ਕਾਰਣ ਆਇਆ ਹੈ? ਤਦ ਨੂੰ ਉਹ ਸੱਪ ਡੰਗ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਖਾ ਲੇਵੇਗਾ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਝਟ ਪਟ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰ ਕਢ ਦੇਵੇ ਉਤਪਤੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਿਆਂ ਆਯੂ ਵਿੱਗਾ ਜਾਵੇਗੀ ਡੰਗੇ ਸਰਪ ਵਤ ਹੋਣਾ ਪਵੇਗਾ ਸੰਤ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਆਪ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਬੜੀ ਉਤਮ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਤਪਤੀ ਇਸ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਵੀ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤੂਆਣਾ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਗੋਸ਼ਟੀ :-

ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦਸਿਆ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਅਸੀਂ ਗੁਰਮੰਤਰ ਦੇ ਅਸਰੇ ਚਿੰਤਨ ਤੋਂ ਅਚਿੰਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਵਿਚ 'ਬਿਰਤੀ ਲੀਨ' ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਹੋਰ ਤੁਸੀਂ ਬਲੀ ਪੁਰਖ ਗਿਆਨ ਆਸਰੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਤੋਂ ਅਚਿੰਤ ਕਰਕੇ ਚਿੰਤਾ ਅਚਿੰਤਾ ਰਹਿਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਤਾਭਾਵ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੇ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ

ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ :- ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਜੋ ਗੁਰਮੰਤਰ ਕਰਕੇ ਨਿਰਾਧਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਤਾਰੀਕਾ ਹੈ ਈਹੋ ਸੋਹਣਾ ਤੇ ਉਤਮ ਹੈ ਇਸੇ ਨੂੰ ਦਾਸ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਸੁਰਤ ਲਗਾ ਕੇ ਨਾਨਾ ਸ਼ਬਦ ਤਿਆਗ ਕੇ ਏਕ ਸ਼ਬਦਾਕਾਰ ਹੋਈ ਚੰਚਲਤਾ ਤਿਆਗ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਮੇਂ ਸਥਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਕਰਮ ਪੁਣਾ ਤਿਆਗ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਰੂਪ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਦਾ ਦੁੰਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਸਭ ਮੰਨਜ਼ਲਾਂ ਲੰਘਾ ਕੇ ਅਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਮੇਂ ਤਿਆਗੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਹਉਮੈ ਲੀਨ ਕਰਕੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਜਦੋਂ ਫਿਰ ਬਿਰਤੀ ਗਿਆਨ ਆਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸ਼ਬਦ ਆਸਰਾ ਹੋ ਕੇ ਸਭ ਜਗਤ ਰੂਪ ਨਾਮ ਪ੍ਰਪੰਚ ਦਾ ਬਾਧ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਦ੍ਵੈਤ ਰੂਪ ਪੁਰਖ ਹੋਇਆ ਦ੍ਵੈਤ ਰੂਪ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਸਭ ਆਪਨਾ ਆਪ ਹੀ ਜਾਂ ਸਭ ਉਹੋ ਹੀ ਉਹੋ ਕੁਝ ਕਹਿ ਲਵੋ ਗਿਆਨ ਸਥਿਤ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਅਥਵਾ ਬਦੇਹ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਨਾਵਾ ਦਾ ਹੀ ਭੇਦ ਹੈ ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਅਦ੍ਵੈਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਸਿਖ ਧਰਮ ਹੈ ॥ ਧਰਮ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਧਾਰਨਾ ॥

ਚਿਤ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨ ਦੇ ਚਾਰ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ

1. ਹੱਦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਟਨ ਕਰਨਾ ਅਥਵਾ ਭੌਣਾ।
2. ਹੱਦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਠਣ ਅਥਵਾ ਪੜਾਉਣਾ।
3. ਚਿਲੇ ਵਿਚ ਬੈਠਣਾ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਖੰਡ ਕਰਨੇ।
4. ਵਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਇਛਿਆ ਹਾਂ

ਜੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੁੜੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਕਰੀਏ :-

ਚਾਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ

ਸਮੁੰਦ ਦਾ, ਮਾਇਆ ਦਾ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ॥

ਮਨ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ :- ਸ਼ਾਮ, ਦਾਮ, ਦੰਡ, ਭੇਦ ਇਹ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਚਾਰ ਭੇਦ ਹੈ ਸ਼ਾਮ-ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਦਾਮ-ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਦੰਡ-ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਕੇ ਭੇਦ-ਆਪਸ ਵਿਚ ਫੁਟ ਪਾ ਕੇ ਅਪਣਾ ਕਾਰਜ ਸਿਧ ਕਰਨਾ ॥

ਪ੍ਰਮਾਣ :-

ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹੀ ਬੜਾ ਧਨ ਖੱਟਿਆ। ਧਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਦੀ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੂੰ ਚੋਰ ਮਗਰ ਲਗਾ ਤੁਰੇ ਚੋਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ, ਇਕ ਜਟ ਤੇ ਇਕ ਚੰਡਾਲ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਤਿੰਨੇ ਜਣੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਲਗੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਬਚਾਉ ਦਾ ਉਪਾਉ ਸੁਝਿਆ ਜੱਟ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕੀਤਾ ਅੱਡ ਲਿਜਾ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਜਾਤ ਭਾਈ ਹੈ ਤੇ ਜੱਟ ਨੂੰ ਕਹਣ ਲਗਾ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਜਜਮਾਨ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਚੰਡਾਲ ਨੂੰ ਧਨ ਕਿਉਂ ਦੇਂਦੇ ਹੋ? ਦੋਨੋਂ ਜਣੇ ਰਲ ਕੇ ਵੰਡ ਲਿਆ ਜੇ, ਤੁਸੀਂ ਦੋਨੋਂ ਲੈ ਲਵੋ ਮੈਨੂੰ ਬੇਸ਼ਕ ਨਾ ਦਿਆ ਜੇ ਉਨਾਂ ਚੰਡਾਲ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖੇੜ ਦਿਤਾ ਦੋਨੋਂ ਜਣੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੋਲੋਂ ਧੰਨ ਮੰਗਣ ਲਗੇ ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਚੋਰ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਧੰਨ ਜਟ ਦੇ ਘਰ ਕਿਉਂ ਜਾਵੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ
ਬੋੜਾ ਦੇ ਦਵੀਂ ਆਪਾਂ ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਰਲਕੇ ਜੱਟ ਨੂੰ ਧੱਕੇ ਦੇਈਏ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੱਟ ਨੂੰ
ਧੱਕਾ ਦੇ ਦਿਤਾ ਇਤਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ ਚੋਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਧਨੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ
ਧੰਨ ਦੇ ਦੇ ਉਸਨੇ ਪਿੰਡ ਨੇੜੇ ਦੇ ਹੋਸਲੇ ਉਤੇ ਨੰਬਰਦਾਰਾਂ ਪਾਸ ਰਪੋਟ ਦਾ ਡਰਾਵਾ ਦੇ ਕੇ ਉਸਨੂੰ
ਵੀ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿਤਾ ਇਹ ਜੀਵ ਬ੍ਰਾਹਮ ਦੀ ਜਾਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ।

ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਇਹ ਰਾਮ ਕੀ ਅੰਸ ॥

ਜਸ ਕਾਗਦ ਪਰਮਿਟੈ ਨ ਮੰਸ ॥

ਇਹ ਪਰਪੰਚ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਲੀਲਾ ਬਿਚਰਤ ਆਨ ਨ ਹੋਈ ॥

ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰੈ ॥

ਹੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਹੀਅਤ ਹੈ ਹਮਾਰੈ ॥

ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਸਤੋ, ਰਜੋ, ਤਨੋ ਤਿੰਨ ਚੋਰ ਹਨ ਤਮੋ ਚੰਡਾਲ ਹੈ ਰਜੋ ਜਟ ਹੈ ਤੇ ਸਤੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ
ਇਸ ਜੀਵ ਪਾਸ ਆਤਮਾ ਧੰਨ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗਲ ਹੈ ਜੀਵ ਇਸ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਸਫਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ
ਆਤਮਾ ਧੰਨ ਲੁਟਣ ਲਈ ਇਹ ਤਿੰਨ ਚੋਰ ਇਸ ਨੂੰ ਚਿੰਬੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਚੋਰ ਪ੍ਰਬਲ
ਹਨ ਤਦ ਤੱਕ ਇਹ ਜੀਵ ਅਪਨੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਸ਼ੁਭ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਕੇ
ਇਸਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ ਰਜੋ ਤੇ ਸਤੋ ਦਾ
ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਤਮੋ ਜੋ ਤਿਆਗਣ ਜੋਗ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਤਿਆਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤਮੋਂ ਦਾ ਤਿਆਗ
ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਰਜੋ ਦੁੱਖ ਰੂਪ ਜਾਪਿਆ।

ਰਸ ਸੁਇਨਾ ਰਸ ਰੁਪਾ ਕਾਮਣਿ ਰਸ ਪਰਮਲ ਕੀ ਵਾਸ ਇਤਨੇ ਰਸ ਹਨ ਤਾਂ ਸਤੋ ਨੂੰ
ਕਿਥੇ ਹਿਸਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸਤੋ ਦੇ ਆਸਰੇ ਜੀਵ ਨੇ ਰਜੋ ਨੂੰ ਵੀ ਤਿਆਗ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ
ਗਏ ਫੇਰ ਪਿੰਡ ਨੇੜੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਕੁਝ ਹੋਸਲਾ ਹੋਆ।

ਬੇਗਮ ਪੁਰਾ ਸ਼ਹਰ ਕੋ ਨਾਉ।

ਦੂਖ ਅੰਦੋਹੁ ਨਹੀਂ ਤਿਹ ਠਾਉ ॥

ਹਰਖ ਅਨੰਤ ਸੋਗ ਨਹੀਂ ਬੀਆ, ਸੋ ਘਰ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਕਉ ਦੀਆ ਆਪ ਤਕੜਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ
ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਨਿਰੋਲ ਅਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ-

ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਅਤੀਤ ਚਤੁਰਥ ਗੁਣ ਗੰਮਤਾ ਕੈ

ਪੰਜ ਤਤੁ ਲੰਘ ਪਰਮ ਤਤ ਵਾਸੀ ਹੈ ॥

ਦਿਨਸ ਰੈਣ ਬੇਦ ਨਹੀਂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਤਹਾਂ ਬਸੈ ਨਿਰੰਕਾਰਾ ॥

ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਤਿੰਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਚੋਰਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ
ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਫਕੀਰ ਨੂੰ ਹੋਂਦ ਖਤਮ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ

ਪਹਿਲਾ ਮਰਣ ਕਬੂਲ ਕਰ ਜੀਵਨ ਕੀ ਛਡ ਆਸ।

ਜਿਨ ਹਰਿ ਜਪਿਆ ਸੇ ਹਰ ਹੋਏ,

ਹਰਿ ਮਿਲਿਆ ਕੇਲ ਕੇਲਾਲੀ ॥

ਅਖੰਡਪਾਠ

ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਵਰਸ਼ਾ ਹੈ ਜੋ ਗਿਲ ਸੁਕ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਤੇ ਵੀ ਪੂਰਾ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਸਹਜ ਪਾਠ ਨਿੰਮੀ ਝੜੀ ਹੈ।

ਮਨ ਨੂੰ ਵਸ ਵਿਚ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਹੇ ਚੁੰਬਕ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ

ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਰੇਤੀ ਨਾਲ ਘਸਾ ਘਸਾ ਕੇ ਰੇਤ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕਠਾ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਚੁੰਬਕ ਪੱਥਰ ਨੇੜੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਲੋਹ ਚੂਨ ਚੁੰਬਕ ਪੱਥਰ ਦੀ ਖਿਚ ਤੋਂ ਇਕ ਥਾਂ ਆ ਜੁੜਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕਠਾ ਹੋਇਆ। ਲੋਹ ਚੂਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਟਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਰੇਤੀ ਹੈ, ਮਨ ਲੋਹਾ ਹੈ। ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਇਸਨੂੰ ਰਗੜ ਰਗੜ ਕੇ ਖਿਲਾਰ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਪਰਸ ਰੂਪ ਰਸਗੰਧ ਆਦਿ ਰੇਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕਠਾ ਕਰਨਾ ਕਠਨ ਹੈ। ਮਨ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਅਤੇ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ-

ਅਖੀਂ ਦੇਖ ਨ ਰਜੀਆਂ ਬਹੁ ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ੇ ॥

ਆਖਨ ਆਖ ਨ ਰੱਜਿਆ ਸੁਣਨ ਨ ਰਜੇ ਕੰਨ ॥

ਅਖੀ ਦੇਖ ਨ ਰੱਜੀਆਂ ਗੁਣ ਗਾਹਕ ਇਕ ਵੰਨ ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਇਕ ਨੇ ਅਪਨੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਲਾ ਛੱਡਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਇਕਠਾ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਰਸ ਲੱਗਨ ਨ ਦਿਤਾ। ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਚੁੰਬਕ ਪੱਥਰ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀਆਂ ਵਿਰਤੀਆਂ ਖਿੰਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਕਾਗ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਇਕਾਗ੍ਰ ਹੋ ਕੇ ਲੋਹ ਚੂਨ ਵਾਂਗੂ ਬਲਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਲੋਹਚੂਨ ਮਾਰ ਕੇ ਮਨੂਰ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਤਾਕਤਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤਰੀਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇ ਮਨ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੇਅੰਤ ਤਾਕਤਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਦੁਕਾਨ ਭਗਤੀ ਕੁਠਾਲੀ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸੁਵਾਦਾਂ ਲਕੜਾਂ ਤਪ ਰੂਪੀ ਲਕੜੀ ਅਗਨੀ ਲੋਹਚੂਨ ਮੰਨ ਮਾਰਨ ਲਈ ਪਾਇਆ ਬੈਰਾਗ ਬਿਬੇਕ ਰੂਪੀ ਕੁੰਜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਸੰਪਟ ਦਿਤਾ। ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਮਸਾਲਾ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਢਾਲਿਆ; ਤੇ ਮਨੂਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਹ ਮਨੂਰ ਤਿੰਨਾਂ ਤਾਪਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੰਕਾਰ ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਕਾਮ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਹੀਨ ਨਮਰਦੀ ਨੂੰ ਹਟਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨਿਰਮਾਣਤਾ ਪਰ ਸਾਖੀ

ਭਾਈ ਮਹਿੰਗਾ ਜੀ ਰੋਜ਼ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸਾਹੂਕਾਰ ਸ਼ੂਮ ਰੋਜ਼ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦਾ ਸੀ। ਰੋਜ਼ ਮਹਿੰਗਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਉਣ ਸਮੇਂ ਢੋਲ ਖੜਕਣ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਸਾਹੂਕਾਰ ਦੀ ਤੀਵੀਂ ਨੇ ਪਰੋਲਾ ਮਾਰਿਆ ਇਸਨੇ ਧੋ ਕੇ ਸ਼ੁਕਾ ਕੇ ਬੱਤੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਸਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਈ। ਸਾਹੂਕਾਰ ਅਰਦਾਸ ਸੁਣ ਕੇ ਹੱਕ ਬੱਕਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਘਰੋਂ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ। ਨਿਰਨਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਿਆ। ਆਖੀਰ ਭਾਈ ਮਹਿੰਗੇ ਦੀ ਦਾਨਾ ਵਿਰਤੀ ਦੇਖ ਕੇ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗੀ ਅਤੇ ਦਾਨ ਵਾਲੀ ਵਿਰਤੀ ਬਣਾ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾਂ ਵਿਚ ਸਾਹੂਕਾਰ ਪ੍ਰਵਾਰ

ਸਮੇਤ ਤਤਪਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਰਾਮ ਵਾਲੇ ਚਾਚੇ ਫਗੂ ਨੇ ਕੂੜੇ ਵਿਚੋਂ ਬੇਰੀ ਦੀ ਗਿਟਕ ਬੀਜ ਦੇ ਬੇਰੀ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਫਲ ਖਲਾ ਕੇ ਅਸ਼ੀਰਬਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਮਾਧਵੇ ਕਿਆ ਕਹੀਐ ਭ੍ਰਮ ਐਸਾ।

ਜੈਸਾ ਮਾਨੀਐ ਹੋਇ ਨ ਤੈਸਾ ॥

ਪ੍ਰਮਾਣ—

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਪ ਰੋਗ ਹੈ। ਪਰਾਏ ਗੁਣ ਪਰਾਇਆ ਧੰਨ ਪਰਾਈ ਉਸਤਤ ਦੇਖ ਕੇ ਨਾ ਸਹਾਰ ਸਕਣਾ ਸੜਨਾ ਇਸਦੀ ਦਵਾਈ ਹੈ ਨਿਵ ਚਲਣਾ ਨਿਮਰਤਾ ਕਰਨੀ ॥ ਬਦਹਜ਼ਮੀ ਹੈ ਆਪਣੇ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਧੰਨ ਆਦਿ ਦਾ ਮਾਣ ਜਸ ਕਰਨਾ ਤੇ ਜਸ ਫੈਲਾਉਣਾ। ਹੰਕਾਰ ਕਰਨਾ ਅਫਾਰਾ ਭੀ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਵਡਿਆਈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਹੈ ਰਿਧੇ ਵਿਚ ਗਰੀਬੀ ਧਾਰਨੀ ਚੂਰਨ ਹੈ ਹਰੀ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤੀ ਲਗਨੀ ਅਰੋਗਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦੀ ਭੁੱਖ ਲਗਦੀ ਹੈ ॥ ਵਿਸ਼ਿਆ ਦੀ ਇਛਾ ਖਈ ਰੋਗ ਹੈ ਇਲਾਜ ਹੈ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠ ਸਮਝਣਾ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮੋਹ ਇਹ ਤ੍ਰਿਦੋਖ ਰੋਗ ਹੈ (ਗਰਮੀ, ਬਾਦੀ, ਖੁਸ਼ਕੀ) ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਕਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਇਲਾਜ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈਣਾ ਤੇ ਮੰਨਣਾ ॥

ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧

ਮੂਰਖ ਦੇ ਲੱਛਣ :-

ਮਛੀ ਤਾਰੂ ਕਿਆ ਕਰੇ ਪੰਖੀ ਕਿਆ ਆਕਾਸ਼।

ਪੱਥਰ ਪਾਲਾ ਕਿਆ ਕਰੇ ਖੁਸਰੇ ਕਿਆ ਘਰ ਵਾਸੂ ॥

ਕੁਤੇ ਚੰਦਨ ਲਾਈਐ ਭੀ ਸੋ ਕੁਤੀ ਧਾਤੁ ॥

ਬੋਲਾ ਜੇ ਸਮਝਾਈਐ ਪੜੀਅਹਿ ਸਿੰਮ੍ਰਤ ਪਾਠ ॥

ਅੰਧਾ ਚਾਨਣ ਰਖੀਐ ਦੀਵੈ ਬਲਹਿ ਪਚਾਸ ॥

ਚਉਣੇ ਸੋਨਾ ਪਾਈਐ ਚੁਣਿ ਚੁਣਿ ਖਾਵੈ ਘਾਸੂ ॥

ਲੋਹਾ ਮਾਰਣ ਪਾਈਐ ਢਹੈ ਨ ਹੋਇ ਕਪਾਸ ॥

ਨਾਨਕ ਮੂਰਖ ਏਹਿ ਗੁਣ ਬੋਲੇ ਸਦਾ ਵਿਣਾਸੂ ॥੧॥

ਸੋ ਮੂਰਖ ਜੇ ਆਪ ਨ ਪਛਾਣਈ, ਸਚ ਨ ਧਰੇ ਪਿਆਰ ॥

ਗੁਜਰੀ ਮ. ੩

ਮੂਰਖਾਂ ਸਿਰ ਮੂਰਖ ਹੈ, ਜਿ ਮੰਨੈ ਨਾਹੀ ਨਾਉ ॥ ਮਾਰੂ ਮ: ੧

ਮੂਰਖ ਕੇ ਕਿਆ ਲਖਣ ਹੈ, ਕਿਆ ਮੂਰਖ ਕਾ ਕਰਣਾ ॥

ਮੂਰਖ ਉਹ ਜਿ ਮੁਗਧ ਹੈ, ਅਹੰਕਾਰੇ ਮਰਣਾ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੩

ਘਰਾਂ ਦੇ ਟਹਿਲੂਆਂ ਦੇ 5 ਗੁਣ

1. ਟਿਊਟਰ ਉਸੇ ਧਰਮ ਦਾ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਧਰਮ ਦੇ ਬੱਚੇ ਹਨ ॥

2. ਇਲਮ ਵਿਚ ਟਿਊਟਰ ਪ੍ਰਬੀਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਲਮ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ।

ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਵਿਵਹਾਰਕ

ਦੋਹਾਂ ਇਲਮਾਂ ਵਿਚ ਟਿਊਟਰ ਪ੍ਰਪਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

3. ਅਮਲ! ਟਿਊਟਰ ਨਿਰਾ ਆਲਿਮ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਨਾਲ ਅਮਲ ਭੀ ਹੋਵੇ।

4. ਖਾਨਦਾਨ—ਟਿਊਟਰ ਉਚੇ ਸੁਚੇ ਘਰਾਣੇ ਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਰੇ ਅਦਬ ਅਦਾਬ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਵੇ।

ਪ੍ਰਮਾਣ—

ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਫੌਜ ਨੇ ਦੂਸਰੇ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਚੜਾਈ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਬੁਢੀ ਦੀ ਜਵਾਨ ਲੜਕੀ ਦਾ ਕਿਸੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਸਤ ਭੰਗ ਕੀਤਾ। ਬੁਢੀ ਰੋਂਦੀ ਕੁਰਲਾਂਦੀ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਗਈ ਕਹਿਣ ਲਗੀ—ਹੇ ਰਾਜਨ ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਸਤ ਭੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਿਪਾਹੀ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਹੈ ਜੇਕਰ ਤੇਰਾ ਆਚਰਣ ਉੱਚਾ ਹੋਵੇ। ਤੂੰ ਆਚਰਸ਼ਕ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰੇ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕੀ ਮਜ਼ਾਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਦਚਲਣ ਹੋ ਸਕਣ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੀ ਕੀ ਜ਼ਰਅਤ ਹੈ ਉਹ ਕੁਕਰਮੀ ਹੋਣ? ਸੋ ਹੇ ਰਾਜਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਕਰਮਾਂ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੈ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਈ ਦੇ ਬਚਨ ਦਿਲ ਵਿਚ ਖੁਭ ਗਏ। ਮਾਈ ਅਗੇ ਸਿਰ ਨਿਭਾ ਦਿਤਾ ਜੋ ਸਜ਼ਾ ਠੀਕ ਸਮਝੇ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਸ ਉਦਾਹਰਣ ਨੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕੀਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਉਣਾ ਮਹਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਜਾ ਤੇ ਬੜਾ ਸਨਸਨੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਸਰ ਪਿਆ ਈਹੋ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਅਜਕਲ ਪਰਜਾ ਦਾ ਇਖਲਾਕ ਗਿਰ ਗਿਆ ਹੈ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਗਿਰ ਗਿਆ ਹੈ ਕਾਰਣ ਇਹੋ ਹੈ ਰਾਜਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਗਿਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਬੰਧ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ੀ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ॥

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹਦੈਤ ਲਈ ਸਾਖੀ

ਇਕ ਬ੍ਰਹਮਣ ਇਕ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਚਾਨਕ ਇਕ ਅਜੇਹੀ ਥਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਤਕਿਆ ਤਾਂ ਚੌਹੀ ਪਾਸੀ ਕੋਈ ਨ ਕੋੀ ਬਲਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਇਕ ਪਾਸੇ ਫਾਹੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਅਗ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੀਜੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਡੈਣ ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਪਸਾਰੀ ਜਫਾ ਮਾਰਨ ਲਈ ਖਲੋਤੀ ਹੈ ਚੌਥੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਭੁੱਖਾ ਸੇਰ ਹੈ ਪੰਡਿਤ ਘਬਰਾ ਕੇ ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰੇ ਆ ਗਿਆ ਇਕ ਬੋਹੜ ਦੀ ਲੰਮੀ ਦਾੜੀ ਖੂਹ ਵਿਚ ਲਮਕਦੀ ਵੇਖੀ ਝਟ ਦਾੜੀ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਲਮਕ ਗਿਆ ਜਦ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਨਿਗਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸੱਪ ਮੂੰਹ ਅੱਡੀ ਫੰਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਪਰ ਵਲ ਨੂੰ ਤਕਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਾੜੀ ਨਾਲ ਉਹ ਲਟਕਦਾ ਸੀ ਉਸਦੇ ਉਪਰ ਮਾਖਿਉਂ ਲਗੀ ਹੋਈ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਲਟਕਣ ਨਾਲ ਡਾਹਣੀ ਹਿਲੀ ਤੇ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਮਾਖਿਉਂ ਦਾ ਸ਼ਹਿਦ ਟੱਪਕਣ ਲਗ ਪਿਆ ਉਥੇ ਫਿਰ ਇਹ ਵੀ ਡਿਠਾ ਕਿ ਦੋ ਚੂਹੇ ਇਕ ਚਿੱਟਾ ਤੇ ਇਕ ਕਾਲਾ ਉਸ ਟਾਹਣੀ ਨੂੰ ਟੁਕ ਰਹੇ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਕੀ ਕਰਦਾ ਇਹ ਦੇਖਦਾ ਤੇ ਜਾਣਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਉਸ ਚੌਂਦੀ ਮਾਖਿਉਂ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਆਖਿਰ ਚੂਹਿਆਂ ਨੇ ਉਹ ਡਾਹਣੀ ਕੱਟ ਦਿਤੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਵਿਚਾਰਾ ਸੱਪ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਜਾਂ ਪਿਆ ॥

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮਣ ਜੀਵ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਫਾਹੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ ਅੱਗ ਮਚ ਰਹੀ

ਹੈ, ਤੀਜੇ ਪਾਸੇ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਰੂਪੀ ਡੈਣ ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਕਰਕੇ ਦੌੜੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਚੌਥੇ ਪਾਸੇ ਹੰਕਾਰ ਰੂਪੀ ਸ਼ੇਰ ਤੜਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਬਰੂਟਾ ਹੈ ਉਮਰ ਇਸਦੀ ਦਾੜੀ ਹੈ, ਖੂਹ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਬਰਸ ਰੂਪੀ ਹਾਥੀ ਹੈ। ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਚਿਟਾ ਤੇ ਕਾਲਾ ਚੂਹੇ ਹਨ, ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸੁਖ ਸ਼ਹਿਦ ਹੈ, ਕਾਲ ਸਰਪ ਹੈ। ਉਮਰ ਰੂਪੀ ਦਾੜੀ ਕਟੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਡਿਗ ਕੇ ਕਾਲ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਜਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਸਰਪ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਡਿਗਣ ਜੋਗੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੁਆਰ ਸਕਦੇ।

ਭਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ,
ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ ॥
ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਐਸਾ ਸਮਾਂ ਹੈ ਕਿ ਐਸਾ ਫਿਰ ਨਾ ਮਿਲੇਗਾ ॥
ਹੁਣ ਕੇ ਛੁਟ ਕੇ ਠਉਰ ਨਾ ਠਾਉ ਵਾਲੀ ਬਾਤ ਹੈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।
ਇਹ ਤੇਰੀ ਅਉਸਰ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਾਰ,
ਘਟ ਭੀਤਰ ਤੂੰ ਦੇਖ ਬੀਚਾਰ।

ਗਉੜੀ ਗੁਆਰੇਰੀ ਮ: ੫

ਕਈ ਜਨਮ ਭਏ ਕੀਟ ਪਤੰਗਾ।
ਕਈ ਜਨਮ ਗਜ ਮੀਨ ਕੁਰੰਗਾ ॥
ਕਈ ਜਨਮ ਪੰਖੀ ਸਰਪ ਹੋਇਓ।
ਕਈ ਜਨਮ ਹੈਵਰ ਬ੍ਰਿਖ ਜੋਇਓ ॥੧॥
ਮਿਲ ਜਗਦੀਸ਼ ਮਿਲਨ ਕੀ ਬਰੀਆ।
ਚਿਰੰਕਾਲ ਇਹ ਦੇਹੀ ਸੰਜਰੀਆ ॥੧॥

॥ਰਹਾਉ॥ ਕਈ ਜਨਮ ਸੈਲ ਗਿਰ ਕਰਿਆ ॥ ਕਈ ਜਨਮ ਗਰਭ ਹਿਰਿ ਖਰਿਆ ॥ ਕਈ ਜਨਮ ਸਾਖ ਕਰ ਉਪਾਇਆ ॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਜੋਨਿ ਭ੍ਰਮਾਇਆ ॥੨॥੩॥੭੨॥

ਜਿਹੜੇ ਇਥੋਂ ਖੁੰਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਫੇਰ ਉਹ ਉਤਲੇ ਚੌਰਾਸੀ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਲਈ ਪ੍ਰਮਾਣ

ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਕਿਲਾ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਚੌਰਾਸੀ ਬੂਹੇ ਸਨ ਸਾਰੇ ਬੰਦ ਸਨ, ਇਕੋ ਖੁਲਾ ਸੀ। ਇਕ ਕਿਲੇ ਵਿੱਚ ਇਕ ਅੰਨਾਂ, ਟੁੰਡਾ, ਗੰਜਾ ਤਿੰਨਾਂ ਔਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਆ ਗਿਆ ਵਿਚਾਰੇ ਨੇ ਕੂਕ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਰਾਹ ਦੱਸੋ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਹੱਥ ਸਾਬਤ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਦੀਵਾਰ ਟੋਹੀ ਚਲ ਜਿਥੇ ਖੁਲਾ ਬੂਹਾ ਆਵੇਗਾ ਉਥੋਂ ਦੀ ਨਿਕਲ ਜਾਵੀਂ ਬੂਹਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਗੰਜ ਉਪਰ ਮੱਖੀ ਨੇ ਬੈਠ ਕੇ ਖੁਰਕ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਿਹੜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਟੋਹਦਾ ਸੀ ਉਸੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਖੁਰਕਨ ਲਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਬੂਹਾ ਲੰਘ ਗਿਆ ਵਿਚਾਰਾ ਫੇਰ ਉਸੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਕਿਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਚਉਰਾਸੀ ਲਖ ਜੂਨਾਂ ਚੌਰਾਸੀ ਬੂਹੇ ਹਨ ਸਭ ਬੰਦ ਹਨ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਮਨੁੱਖਾਂ ਜਨਮ ਵਾਲਾ ਲਾ ਹੈ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਵੈਰਾਗ ਰੂਪੀ ਨੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀਨ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੈ ਸੁਭ ਗੁਨਾਂ

ਰਹਿਤ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਗੰਜਾ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਬਾਹ ਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਟੁੰਡਾ ਹੈ ਭੋਗਾਂ ਦੀ ਇਛਿਆ ਖੁਰਾਕ ਹੈ ਮਖੀ ਮਾਇਆ ਹੈ।

ਮਾਖੀ ਰਾਮ ਕੀ ਤੂੰ ਮਾਖੀ, ਜਹਾਂ ਦੁਰਗੰਧ ਤਹਾਂ ਤੂੰ ਬੈਸਹਿ ਇਹ ਬਿਧ ਪੇਖੀ ਆਖੀ।

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮਨੁਖ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਖੁਰਕ ਦਰਵਾਜਾ ਲੰਘਾ ਦਿਤਾ ਇਸੇ ਅਨਜਾਣਪੁਣੇ ਵਿਚ ਚੌਰਾਸੀ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ।

ਅਗੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਮਾਣ

ਪ੍ਰੰਤੂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਗੁਰਵਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਸਾਨੂੰ ਸੋਝੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਿਕਾਰ ਸਭ ਅਣ ਹੋਏ ਹਨ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਸਭ ਝੂਠੇ ਤੇ ਅਸੱਤ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਸਤ ਹੈ ਮਾਇਆ ਅਵਿਦਿਆ ਕਰਕੇ ਇਹ ਪਦਾਰਥ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੀ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਕਰ ਲੈਣ ਪ੍ਰੰਤੂ ਆਤਮ ਪਦਾਰਥ ਹੀ ਸਭ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ 9 (ਨਾਇਆਂ) ਅੰਗ ਆਪਣਾ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗਦਾ ੯ ਤੋਂ ੮੧ ਬਣਦੇ ਹਨ ਅੱਠ ਤੇ ਇਕ ੯ (ਨੌ) ਹਨ ੯ ਤੋਂ ੨੭ ਬਣਦੇ ਸਤ ਦੋ ਨੌ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ੩੬, ੪੫, ੫੪, ੬੩, ੭੨, ੮੧, ੯੦ ਸਭਨਾਂ ਨਾਇਆਂ ਤਤ ਅਬਦਲ ਹੈ। ੯੯ ਹੈ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਨਾਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਕਹੋ ੯+੯= ੧੮ ਤੇ ਫੇਰ ਅੱਠ ਤੇ ਇਕ ਨੌ ਸੌ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮ ਪਦਾਰਥ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਨਾਏ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਸਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਮੰਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਨਿਰਾ ਪੜਕੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਰਹਿਕੇ ਹਾਂ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਕੇ ਸੌ ਇਸ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸੋਝੀ ਲਈ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪਰਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਸਬਕ ਸਿਖਣਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਸਮੇਂ ਆਸ਼ਾ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਵਿਵਹਾਰਕ ਸਿਧੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਜਾਂ ਸਿਧੀ ਦੀ ਇਛਾ ਨਹੀਂ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕੇਵਲ ਨਿਜ ਸਾਧਨ ਸ੍ਰੈ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਿਜਸਰੂਪ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣਾ ਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਵਿਵਹਾਰਕ ਇੱਛਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਰਮਾਤਾਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪੂਰਨ ਪਤੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਤੇ ਉਸਦੇ ਵਸਾਲ ਨਹੀਂ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਜਾ ਕੇ ਮਸਤਕ ਭਾਗ।

ਸਭ ਪਰਹਰਿ ਤਾਕਉ ਮਿਲੈ ਸੁਹਾਗ ॥

ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਆਪਣੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋ ਕੇ ਦੁਰਾਡੇ ਸ਼ਹਿਰ (ਦੇਸ਼) ਨੂੰ ਫਤਹਿ ਕਰਨ ਗਿਆ ਰਾਣੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਸਾਰਾ ਪਿਛਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ ਜਦ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਫਤਹਿ ਪਾ ਚੁਕਾ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਕਿ ਜੋ ਜੋ ਸੁਗਾਤਾਂ ਦੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਧਰੋਂ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਲਿਖੋ ਮੈਂ ਲੈ ਆਵਾਂਗਾ ਕਿਸੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੁਝ ਸਭ ਨੇ ਆਪਣਾ ਟਿਲ ਲਾ ਕੇ ਕੀਮਤੀ ਤੋਂ ਕੀਮਤੀ ਚੀਜ਼ ਲਿਖੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਕ ਬੁਧਵਾਨ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਾਰਜ ਲੈ ਕੇ ਉਸਤੇ ਉਤੇ ਲਾਲ ਟਿਮਕਣਾ ਲਾ ਕੇ 'ਸ' ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵਜੀਰ ਨੂੰ ਸਦਕੇ ਉਸਦੇ ਅਰਥ ਪੁਛੇ ਵਜੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਚੀਜ਼ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਇਛਾ

ਹੈ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਨ ਹੋਇਆ ਬੜੇ ਤੋਹਫੇ ਤਹਾਇਫ ਲੈਕੇ ਉਸੇ ਰਾਣੀ ਕੋਲ ਹੀ ਗਿਆ ਇਸ ਤਰਾਂ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦੀ ਇਛਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।

ਪ੍ਰੀਤੀ:-ਰਾਜ ਨ ਚਾਹੋਂ ਮੁਕਤ ਨ ਚਾਹੋਂ।

ਮਨ ਪ੍ਰੀਤ ਚਰਨ ਕਮਲਾਰੇ ॥

ਸੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵੇਲੇ, ਕੀਰਤਨ ਵੇਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਰਖਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ।

ਘਟਿ ਘਟਿ ਮੈ ਹਰ ਜੂ ਬਸੈ ਸੰਤਨ ਕਹਿਉ ਪੁਕਾਰਿ ॥

ਸਲੋਕ ਮ: ੯

ਘਟਿ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰਿਆ ਭਾਈ ਪੇਖੈ ਸੁਣੇ ਹਜ਼ੂਰਿ ॥

ਸੋਰਠ ਮ: ੫

ਜਲ ਥਲਿ ਪੂਰਨ ਅੰਤਰਜਾਮੀ,

ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਵਿਆ ਅਛਲ ਸੁਆਮੀ ॥

ਆਬੇ-ਹਿਯਾਤ

ਜਿਸ ਆਬੇਹਿਯਾਤ ਨੂੰ ਸਿੰਕਦੂ ਕਿਤੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਲਭਣ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿੰਕਦੂ ਨੇ ਆਬੇਹਿਯਾਤ ਦੀ ਢੂੰਡ ਵਿਚ ਕਈ ਪਹਾੜ ਚੀਰੇ, ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਬੜੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਸਹਿ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੁੰਡ ਉਤੇ ਪੁੱਜਾ ਉਸਦੇ ਦੁਆਲੇ ਸੱਪਾਂ ਦੇ ਕੁੰਡਲ ਸਨ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕਟਕੇ ਅਗ ਲੰਘਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਚੱਕਰ ਫਿਰਦਾ ਡਿਠਾ ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਆਬੇਹਿਯਾਤ ਪੀਣ ਲੱਗਾ ਪਾਸੇ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੇ ਸਭਾ ਲਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਉਰਵਸ਼ੀ ਗਲੀ ਸੜੀ ਇੱਲ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਆਈ ਆਬੇਹਿਯਾਤ ਪੀਣ ਲਗ ਪਈ ਸਿੰਕਦੂ ਨੂੰ ਸ਼ੰਕਾ ਫੁਰੀ ਕਿ ਇਹ ਆਬੇਹਿਯਾਤ ਪੀ ਕੇ ਗਿਧ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਪੀਣ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਭੈੜੀ ਦਸ਼ਾ ਦੇਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਣੋਂ ਹਟ ਗਿਆ।

ਕਰ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਆਣਿ ਨਿਸਾਰਿਓ ॥

ਖਿਸਰ ਗਇਓ ਭੂਮ ਪਰ ਡਾਰਿਓ ॥

ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਥੇ ਹੈ :-

ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨ ਜਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੋਜਦੇ।

ਸੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ ॥

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਨਾਲ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਲਭ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਪੰਜ ਕੋਸ਼ ਪਹਾੜ ਹਨ ਇਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇਵਤੇ ਹਨ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਸਰਪ ਹਨ ਮਨ ਦਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਟੁਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚੱਕਰ ਹੈ ਆਬੇਹਿਯਾਤ ਆਤਮਾਨੰਦ ਹੈ।

ਘਰ ਹੀ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਰਪੂਰ ਹੈ।

ਮਨਮੁਖਾਂ ਸਾਦ ਨਾ ਪਾਇਆ ॥

ਨਾਨਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਨੈ ਮਾਹਿ ਪਾਇਐ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ।

ਘਟ ਹੀ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਰਪੂਰੇ ।

ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਉਰਵਸ਼ੀ ਹੈ ਮਿਥਿਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਰੂਪ ਗਿਧ ਬਣ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਦੋਖ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਜੋ ਦਿਖਾਉਣੀ ਹੈ ਇਹ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪਾਕ ਪੈਣੀ ਹੈ ਪੰਥ ਇਕ ਨ ਰਹਿਣਾ ਸੁਭ ਉਦਮ ਨਾ ਰਹਿਣਾ ਸਿਕੰਦਰ ਜੀਵ ਹੈ ਭਰਮ ਕਰਕੇ ਮਨ ਰੂਪੀ ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਸਨਮੁਖਤਾ ਤਿਆਗਣੀ ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੁਟ ਜਾਣਾ ਹੈ ।

ਤਪ ਕਰਕੇ ਤਪਸੀ ਭੋਲਾਏ, ਪੰਡਿਤ ਮੋਹੇ ਲੋਕ ਸਬਾਏ ।

ਪੰਜ ਕੋਸ਼ ਪੜਦੇ ਹਨ, ਅੰਨਮਯ (ਸਥੂਲ ਸਰੀਰ) ਪ੍ਰਾਣਮਯ ਕੋਸ਼ ਪੰਜਾਂ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ (ਗਰਦਸ਼) ਮਨੋਮਯ ਕੋਸ਼ (ਪੰਜ ਕਰਮਇੰਦਰੇ ਤੇ ਮਨ) ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਸੂਕਛਮ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹਨ ਵਿਗਿਆਨਮਯ ਕੋਸ਼ ਤੇ ਅਨੰਦਮਯ ਕੋਸ਼ ।

ਦੇਹ ਦਾ ਗਰਬ ਨਾ ਕਰੋ :-

ਕਬੀਰ ਗਰਬ ਨ ਕੀਜੀਐ ਦੇਹੀ ਦੇਖੁ ਸੁਰੰਗ ।

ਆਜ ਕਾਲ ਤਜ ਜਾਓਗੇ ਜਿਉਂ ਕਾਂਚੁਰੀ ਭੁਯੰਗ ॥

ਦਾੜੀ ਮੁਨਣਾ ਆਪਣੀ ਪੈਲੀ ਪੁਟਣਾ ਹੈ ਦੇਹੀ ਕਾ ਸੁਹਜ ।

ਨਾਸਵੰਤ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੇਕ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ :-

ਮਾਤਰ ਪਿਤਰ ਤਿਆਗ ਕੇ,

ਮਨ ਸੰਤਨਿ ਪਾਹਿ ਬਿਚਾਇਓ ॥

ਧਾਰਨਾ :- ਮਿਹਰ ਕਰੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਿਹਰ ਕਰੀਂ ।

ਸ਼ਬਦ :- ਜਗਤ ਜਲੰਦਾ ਰਖ ਲੈ,

ਅਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰ ॥

ਮੱਸੇ ਰੰਗੜ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ :-

ਮਾਨੁਖੀ ਦੇਹੀ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਹੈ । ਹੰਕਾਰ ਮਦ ਮੱਸਾ ਰੰਘੜ ਹੈ ਰਿਦਾ ਸਰੋਵਰ ਹੈ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨਾਲ ਪੂਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕੁਬੁਧਿ ਰੂਪੀ ਵੇਸ਼ਵਾ ਹੈ ਸ਼ਬਦ ਸਪਰਸ਼ ਰੂਪ ਗਹਿਣੇ ਪਹਿਨ ਕੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਨਿਰਨਾ ਰੂਪ ਨਿਰਤਕਾਰੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਤਮਾਕੂ ਤਮ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਰਨਾ ਮੱਸਾ ਹੰਕਾਰ ਪੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਦਵੈਤਵਾਦੀ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਯੁਖ ਮੇਂ ਕੈਦੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਲਗ ਰਹੀ ਹੈ ਲੋਭ ਰੂਪੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਪ੍ਰਮਾਦੀ ਹੋਏ ਦਵੈਤ ਦਰਸ਼ਨ ਰੂਪ ਅਖਾੜਾ ਵਿਸ਼ਾਈ ਲੋਕ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹ । ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਮਨੁਖਾ ਦੇਹੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਹੁੰਦੀ ਦੇਖ ਕੇ ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚੜਾਈ ਕੀਤੀ ਵੈਰਾਗ ਤੇ ਸਿਦਕ ਆਦਿ ਸਾਥੀ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਰੂਪੀ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਠੀਕਰੀਆਂ ਦੇ ਥੈਲੇ ਭਰੇ ਮਾਇਆ ਛਲ ਰੂਪ ਹੈ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਧਾਰਨਾ ਧਾਰ ਕੇ ਸਤਿਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਸ਼੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਆਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਸੁਧ ਗਿਆਨ ਲੈ ਕੇ ਗਰੀਬੀ ਰੂਪੀ ਚੋਲਿਆਂ ਵਿਚ ਲੁਕਾ ਕੇ ਜੋ ਲੋਭ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਚ ਮਦ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਸਿਰ ਕਟ ਦਿਤਾ ਕੁਬੁਧਿ ਵੇਸ਼ਵਾ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਸਭ ਲਾਹ ਲਏ

ਕੰਨੋਂ ਫੜਕੇ ਦੇਹੀ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਦਿੱਤੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਤੋਂ ਸ਼ਰੋਵਰ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜਲ ਭਰ ਦਿਤਾ ਹਰਮੰਦਰ ਵਿਚ ਸਵੈ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤੇ।

ਪ੍ਰਮਾਣ :-

ਬਾਹਰਹੁ ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਕਹਾਏ,

ਅੰਦਰਹੁ ਮੁਕਤਿ ਲੇਪੁ ਕਦੇ ਨ ਲਾਏ।

ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ ਮਰ ਗਿਆ, ਉਸ ਦਾ ਗਦੀ ਤੇ ਬੈਹਣ ਵਾਲਾ ਪੁਤਰ ਕੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਜਣੇ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਦਿਉ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਰਾਜ ਸਮਾਵੇ ਫਿਰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿਉ ਤਾਂ ਜੋ ਉਥੇ ਦੇ ਵੀ ਕਸ਼ਟ ਭੋਗੇ ਸੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੇ ਇਛਾ ਕੀਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵੋਟਾਂ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਫੇਰ ਹੁਕਮਨ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਕਈਆਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਭੋਗੇ ਅਖੀਰ ਇਕ ਸਿਆਣਾ ਚੋਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਉਸਨੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਸਾਰਾ ਜੰਗਲ ਕਟਵਾ ਦਿਤਾ ਬਗੀਚੇ ਬਣਾਏ ਖੂਹ ਲਵਾਏ ਬਉਲੀਆਂ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈਆਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਮੁਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗੱਦੀ ਤਿਆਗ ਦਿਤੀ ਤੇ ਬਾਹਰ ਇਕ ਬਗੀਚੇ ਵਿਚ ਥਾਂ ਮਲ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਿਆਣਾ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਰਾਜਾ ਚੁਣ ਲਿਆ।

ਆਗੇ ਕਉ ਕਿੱਛੁ ਤੁਲਹਾ ਬਾਂਧਉ ਕਿਆ ਭਰਵਾਸਾ ਧਨ ਕਾ

(ਸਾਰੰਗ ਕਬੀਰ ਜੀ)

ਮਾਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਮਿਲਿਆ ਸੀ

ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਜੋਨਿ ਵਿਚ ਉਤਮ ਜਨਮੁ ਸੁ ਮਾਣਸੁ ਦੇਹੀ ॥

ਅਗਿਆਤ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇ ਸੁਖਾਂ ਵਿਚ ਭੋਗ ਭੋਗ ਬਿਆਰਥ ਗੁਆ ਲਿਆ ਨਰਕ ਰੂਪੀ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਮਨਮੁਖ ਜੀਵ ਜਾ ਪਿਆ। ਸਿਆਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਸੁਖ ਛੱਡ ਕੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ-ਉਨਾ ਲਈ-ਆਉ ਬੈਠ ਆਦਰ ਸੁਭ ਦੇਉ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦਾ ਰਾਜ ਮਿਲ ਗਿਆ-ਨਿਹਕੰਟਕ ਰਾਜ ਭੁੰਚ ਤੂੰ ॥

ਜਿਵੇਂ ਕੁਤੇ ਨੂੰ ਸ਼ੀਸ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਵਾੜ ਦਿਉ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਲ ਸ਼ੀਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਤੱਕ ਤੱਕ ਕੇ ਅਪਣੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਭੌਕਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤੇ ਗੈਰ ਜਿੰਮੇਵਾਰ ਆਦਮੀ ਹਨ ਐਵੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੌਕ ਭੌਕ ਭੌਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ-

ਮਨਮੁਖ ਨਿੰਦਾ ਕਰ ਕਰ ਵਿਗੁਤਾ।

ਅੰਤਰ ਲੋਭ ਭਉਂਕੈ ਜਿਸ ਕੁਤਾ ॥

ਦੁਨੀਆ ਵਿਕਾਰ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੁਖ ਲਭਦੀ ਹੈ

ਕੋਈ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਚੋਂ ਸੁਖ ਲਭਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਰੂਪ ਰਸ ਗੰਧ ਸਪਰਸ਼ ਆਦਿ ਰਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਸਭ ਸੁਖ ਅਸੱਤ ਹਨ ਨਿਰ-ਉਪਾਧ ਸੁਖ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸਤ ਸੁਖ ਸਦਾ ਅਖੰਡ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਟਿੱਕਾ ਬਾਲਕ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਸਾਰੀ ਸਭਾ ਉਸਨੂੰ ਆਦਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਭ

ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਅਗੇ ਟੁਰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਕੋਈ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਪੁਰਖ ਪਿਤਾ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਬਿਠਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸੁਖ ਤੇ ਆਦਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਥੇ ਲਭਾ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਉਤੇ ਉਸਨੂੰ ਹੋਰ ਚਾਹਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਮਨ ਬਾਲਕ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰਾਜਾ ਹੈ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਪੁਰਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ ਮਨ ਹੋਰਨਾਂ ਸੁਖਾਂ ਵਿਚ ਭਰਮਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਸ਼ੇ ਰੂਪੀ ਪੁਰਖ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਹੀ ਗ੍ਰਹਣ ਰੂਪੀ ਆਦਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਫੇਰ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਨਿਤ ਸੁਖ ਦਾ ਬੋਧ ਦੇ ਕੇ ਗੋਦ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸੈਂਕੜੇ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਕੱਟੀ ਜਾਣ ਤੇ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੋ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵੀਚਾਰ

ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਦੂਸਰੇ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਪਾਸ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹੋ ਲੋਕ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਕਿਰਨ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਬਦਲ ਦੀ ਧਾਰ ਦੁਆਰਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆ ਕੇ ਅਨਾਜ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਖਾਣੇ ਤੇ ਰੱਤ ਜਾਂ ਧਾਤ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਦੇਹਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਲੇਖ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਇਸ ਵਾਰੇ ਕੀ ਵੀਚਾਰ ਹੈ ਇਹ ਬਚਨ ਬਾਬਾ ਸੁੰਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਬਾਬਾ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਤੁੰਸੀ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਪ੍ਰੰਤੂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਿਸਚੇ ਲਈ ਬਚਨ ਤੋਰਨੇ ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਨਿਸਚੇ ਦੀ ਗੱਲ ਦੱਸਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਸ਼ ਸਾਰੇ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕੰਧਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਛੱਤ ਦੇਈਏ ਉਥੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਮਟਾਕਾਸ਼ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਐਸੇ ਹੀ ਅਭਿਆਸੀ ਸਾਰੇ ਬਿਆਪਕ ਹੈ ਰਕਤ ਬਿੰਦ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਕਾਇਮ ਹੈ ਜਦੋਂ ਦੇਹ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਚਿ ਕੇਹੜਾ ਖਾਲਕ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਸਾਰੇ ਵਿਆਪਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਿਤੋਂ ਆਵਦਾ ਨਹੀਂ ਕੇਵਲ ਦੇਹੀ ਬਣ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਨਾਮ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

2. ਇਹ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮੇਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਕ ਰਸ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਅਪਣੇ ਆਪ ਅਗਲੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਹਰਿ ਕੀਰਤ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਹੈ ਸਿਰ ਕਰਮਨ ਕੇ ਕਰਮਾਂ ॥

ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਰਸ ਹੋ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਠੀਕ ਹੈ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਅਨੰਦਪੁਰੀ ਵਾਲੇ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਹੋ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸੀ ਪਹਿਲਾਂ ਆਦਮੀ ਉਚੀ ਉਚੀ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਜਪਦਾ ਹੈ ਐਸੇ ਤਰਾਂ ਉਸਦੀ ਵਿਰਤੀ ਇਕਾਗ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਹੈ ਕਿ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਵੀ ਇਕਾਗਰ ਅਵਸਥਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਫੇਰ ਬੁਲ ਨਹੀਂ ਹਿਲਦੇ ਇਕਲੀ ਜੀਭ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ 2 ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਾ ਕੇ ਜੀਭ ਵੀ ਹਿਲਣੋਂ ਹੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅਜਪਾ ਜਾਪ :-

ਬਿਨ ਜਿਹਬਾ ਜੋ ਜਪੈ ਹਿਆਉ ॥ ਮਲਾਰ ਮ:੧

ਸਾਰਾ ਕੰਠ ਹੀ ਹਰਕਤ ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ 2 ਉਚਾਰਣ ਹੀ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਕੰਠ ਵੀ ਹਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਦਾ ਤਾਰ ਲਿਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਸਾਰਾ ਹੀ ਹਰ ਸ਼ੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ 3 ਅਲਾਪਦੀ ਹੈ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਲਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਭਾਸਦਾ ਦੁਨਿਆਂ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਉਪਰਾਮ ਵਿਰਤੀ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਸੇਵਹੁ ਅਰ ਨਾਮ ਧਿਆਵਹੁ।

ਤਿਆਗਹੁ ਮਨਹੁ ਗੁਮਾਨੀ॥

ਮਾਯਾ ਦਾ ਸਰੂਪ :-

ਏ ਸਾਜਨ ਕਛੁ ਕਹਹੁ ਉਪਾਇਆ।

ਜਾਤੇ ਤਰਉ ਬਿਖਮ ਏਹੁ ਮਾਇਆ।

ਅਨਰਬਚਨੀਯ ਹੈ:-

ਕਰ ਕਿਰਪਾ ਸਤ ਸੰਗ ਮਿਲਾਏ।

ਨਾਨਕ ਤਾ ਕੈ ਨਿਕਟ ਨ ਮਾਏ॥

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤਾਂਬੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ :-

ਗੁਰਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਦਸ ਰੂਪ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਭੇਦ ਹੈ ?

ਪਹਿਲੇ ਸਿੰਘ ਦਾ ਉੱਤਰ :-

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹਨ।

ਜੈਸੀ ਮੈ ਆਵੈ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ,

ਤੈਸੜਾ ਕਰੀ ਗਿਆਨ ਵੇ ਲਾਲੋ।

ਦੂਜੇ ਵਲੋਂ :-

ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਬਾਣੀ ਅਕਾਲੀ ਪ੍ਰਵਾਨਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਲਿਆਵਣ ਵਾਲੇ ਕਾਸਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ।

ਤੀਜੇ ਵਲੋਂ :-

ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਭੇਦ ਹਨ।

ਨਾਨਕ ਸੋਧੇ ਸਿਮ੍ਰਤ ਬੇਦ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰ ਨਾਹੀ ਭੇਦ॥

ਗੁਰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਏਕੋ ਜਾਣ॥

ਚੌਥੇ ਵਲੋਂ :-

ਆਪ ਨਾਰਾਇਣ ਕਲਾ ਧਾਰ ਜਗ ਮਹਿ ਪਰਵਰਿਓ॥

ਨਿਰਕਾਰ ਆਕਾਰ ਜੋਤਿ ਜਗ ਮੰਡਲ ਕਰਿਓ॥

ਪੰਜਵੇਂ ਵਲੋਂ :-

ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਣੀਐ।

ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨ ਬਚਨ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਧਰ ਮੁਕਤਿ ਜਣਾਵੈਗੋ॥

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਲੋਂ :-

ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਹੁਕਮੀ ਸੋਮਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਡਾ ਹੈ ਸੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਅਤੇ ਵਡੇ ਹਨ ਗੁਰੂ ਜੋ ਕਾਸਿਦ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਹੁਕਮ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਛੋਟਾ ਹੈ ਪਰ ਸਾਡਾ ਨਿਸਚਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਇਕ ਰੂਪ ਹਨ-

ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਗੁਬਿੰਦ ਰੂਪ ॥

ਗੁਰੂ ਗੋਵਿੰਦ ਗੁਵਿੰਦ ਗੁਰੂ ਹੈ ਨਾਨਕ ਭੇਦ ਨ ਭਾਈ ॥

(ਆਸਾ ਮ: ੪)

ਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਿਉ ਲਾਇ ਪਿਆਰ ॥

ਐਥੇ ਉਥੇ ਏਹੁ ਅਧਾਰ ॥ (ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: ੩)

ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਜਿਸ ਮਨ ਵਸੈ ॥

ਦੁਖ ਦਰਦੁ ਸਭ ਤਾਕੈ ਨਸੈ ॥ (ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: ੫)

ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ਮੀਠੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰ ॥

ਜਿਨਿ ਪੀਤੀ ਤਿਸ ਮੋਖ ਦੁਆਰ ॥ (ਮਲਾਰ ਮ: ੧)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਸੁਣਤ ਨਿਹਾਲ ॥

ਬਿਨਸ ਗਏ ਬਿਖਿਆ ਜੰਜਾਲ ॥ (ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: ੫)

ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਰੇ ॥

ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਹੈ ਸੇਵਕ ਜਨ ਮਾਨੈ ਪ੍ਰਤਖ ਗੁਰੂ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥੧॥

ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਾਗੈ ਸੋ ਮੁਕਤ ਹੋਵੈ ਪ੍ਰਭ ਏਕੋ ਗੁਰਮਤਿ ਤਾਰੇ ॥

(ਨਟ ਮ: ੪)

ਇਕਾ ਬਾਣੀ ਇਕ ਗੁਰ ਇਕਾ ਸ਼ਬਦ ਵੀਚਾਰ ॥

ਸਿਧਾਂਤ

ਸਾਡਾ ਨਿਸਚਾ ਅਡੋਲ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਗੁਰੂ ਤੇ ਬਾਣੀ ਇਕ ਰੂਪ ਹਨ ਕੋਈ ਭਿੰਨ ਨਹੀਂ ਛੁਟਾਈ ਵਡਾਈ ਬਣਦੀ ਨਹੀਂ ਸਤ ਸੰਗਤ ਤੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਇਸ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦੇ ਵਰਤਾਵਣਹਾਰੇ ਹਨ ।

ਜੋਗ ਮਾਰਗ

ਜੋਗ ਸਿਧ ਆਸਣ ਚਉਰਾਸੀਹ ਇਹ ਭੀ ਕਰ ਕਰ ਰਹਿਆ ॥

ਵਡੀ ਆਰਜਾ ਫਿਰ ਫਿਰ ਜਨੈ ਹਰ ਸਿਉ ਸੰਗ ਨ ਗਹਿਆ ॥ (ਸੋਰਠ ਮ: ੫)

ਗਲੀ ਜੋਗ ਨ ਹੋਈ, ਏਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰ ਸਮਸਰ ਜਾਵੈ ਜੋਗੀ ਕਹੀਐ ਸੋਈ ॥ (ਸੂਹੀ ਮ: ੧)

ਨਾਨਕ ਜੀਵਤਿਆ ਮਰ ਰਹੀਐ ਐਸਾ ਜੋਗ ਕਮਾਈਐ ॥

ਵਾਜੇ ਵਾਜਹੁ ਸਿੰਢੀ ਬਾਜੇ ਤਉ ਨਿਰਭਉ ਪਦ ਪਾਈਐ ॥

ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨ ਰਹੀਐ ਜੋਗ ਜੁਗਤ ਇਵ ਪਾਈਐ ॥ (ਸੂਹੀ ਮ: ੧)

ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਜੋਗ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ।

1. ਯਮ :-

ਮਨ ਨੀਵਾਂ ਰਖਣਾ ਤੇ ਅਪਣੇ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਮਾਣ ਰਹਿਣਾ
ਹੋਂਦੇ ਤਾਣ ਜੋ ਹੋਇ ਨਿਤਾਣਾ, ਹੋਂਦੇ ਮਾਣ ਜੋ ਹੋਇ ਨਿਮਾਣਾ ॥

2. ਨਿਯਮ :-

ਹਰ ਰੋਜ ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਇਕਾਗ੍ਰ ਚਿਤ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਸੁਣਨਾ।
ਪਹਿਲਾਂ ਸਵਾ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹਿੰਦੀ, ਉਠ ਇਸਨਾਨ ਕਰਕੇ ਇਕਾਗ੍ਰ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪੇ ਫੇਰ
ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਿਨ ਚੜੇ ਗਾਵੇ ਤੇ ਸੁਣੇ।

ਜਨ ਨਾਨਕ ਧੂੜ ਮੰਗੇ ਤਿਸ ਗੁਰਸਿਖ ਕੀ।
ਜੋ ਆਪ ਜਪੈ ਅਵਰਹਿ ਨਾਮ ਜਪਾਵੈ ॥

(ਗਉੜੀ ਮ: ੪)

3. ਇੰਕਤ ਦੇਸ :-

ਸਾਰਿਆਂ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਵਸਿਆ ਸਮਝੇ ਦੁਜਾ ਨਾ ਜਾਣੈ।
ਸਭ ਮਹਿ ਵਸੈ ਏਕ ਪ੍ਰਭ ਸੋਇ ॥

ਗੁਰਮਤੀ ਘਟ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇ ॥(ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੩)

4. ਆਸਣ :-

ਚਿਤ ਵਿਰਤੀ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਟਿਕਾਵੇ-
ਚਿਤਹਿ ਚਿਤ ਸਮਾਇ ਤਾਂ ਹੋਵੈ ਰੰਗ ਘਣਾ।

(ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫)

ਅੰਤਰ ਪਿਆਸ ਉਠੀ ਪ੍ਰਭ ਕੇਰੀ।
ਸੁਣ ਗੁਰ ਬਚਨ ਮਨ ਤੀਰ ਲਗਈਆ ॥

(ਬਿਲਾਵਨ ਮ: ੪)

5. ਪ੍ਰਣਾਯਾਮ :-

ਪੂਰਕ-

ਗੁਰ ਕੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਖਿਚ ਲਵੈ ॥

ਕੁੰਭਕ-

ਸੁਣੀ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਠਹਿਰਾਏ ਅਭਿਆਸ ਕਰੇ ਤਿਆਗੇ ਨਾ।

ਰੇਚਕ-

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜੋ ਬਚਨ ਤਿਆਗਣ ਲਈ ਕਹੇ ਹਨ। ਤਿਆਗ ਦੇਵੇ-ਤਿਆਗਨਾ ਤਿਆਗਨ
ਨੀਕਾ ਕਾਮ ਕਰੋਧ ਲੋਭ ਤਿਆਗਨਾ।

6. ਧਿਆਨ :-

ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਸੁਣਨ ਵੇਲੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਰਹੇ ਸੰਕਲਪ ਬਿਕਲਪ ਨਾ ਫੁਰਨ ਦੇਵੇ।

ਗੁਰਮਤਿ ਮਨ ਸਹਿਜ ਧਿਆਨੇ

ਹਰਿ ਕੈ ਰੰਗ ਰਤੇ ਮਨੁ ਮਾਨੈ ॥

7. ਧਾਰਨਾ :-

ਜੇ ਮਨ ਸੰਕਲਪਾਂ ਵਿਚ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਰੋਕ ਕੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਾਵੇ-ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਾ ਭੀਤਰ ਆਨੈ।

8. ਸਮਾਧੀ :-

ਸਹਿਜ ਸਮਾਧਿ ਲਗੀ ਮਨ ਅੰਤਰ ਸੋ ਰਸ ਸੋਈ ਜਾਣੇ ਜੀਉ।

ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਜਿਸ ਵਿਸਰੈ ਨਾਹੀ ॥

ਗਤ ਹੋਵੈ ਨਾਨਕ ਤਿਸ ਲਗ ਪਾਹੀ ॥

ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚੋਂ ਟੁਟਣ ਨਾ ਦੇਣਾ ਸਮਾਧੀ ਹੈ।

(ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੧੦)

ਜੋਗ ਦੀ ਕਮਾਈ

ਰੇ ਮਨ ਇਹ ਬਿਧ ਜੋਗ ਕਮਾਉ ॥ ਸਿੰਢੀ ਸਾਚ ਅਕਪਟ ਕੰਠਲਾ ਧਿਆਨ ਬਿਭੂਤ ਚੜ੍ਹਾਓ ॥੧॥

ਰਹਾਉ। ਤਾਤੀ ਗੁਰੁ ਆਤਮ ਬਸਿ ਕਰ ਕੀ ਭਿਛਾ ਨਾਮ ਅਧਾਰੰ ॥

ਬਾਜੇ ਪਰਮ ਤਾਰ ਤਤ ਹਰਿ ਕੋ ਉਪਜੈ ਰਾਗ ਰਸਾਰੰ ॥

ਉਘਟੈ ਤਾਨ ਤਰੰਗ ਰੰਗ ਮਤ ਗਿਆਨ ਗੀਤ ਬੰਧਾਨੰ ॥

ਚਕਿ-ਚਕਿ ਰਹੇ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਮੁਨਿ ਛਕਿਛਕਿ ਬਿਯੋਮ ਬਿਵਾਨੰ ॥

ਆਤਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਭੇਸ ਸੰਜਮ ਕੋ ਜਾਪੁ ਸੁ ਅਜਪਾ ਜਾਪੈ ॥

ਸਦਾ ਰਹੈ ਕੰਚਨ ਸੀ ਕਾਇਆ ਕਾਲ ਨ ਕਬਹੂ ਬਿਆਪੈ ॥

ਸੋ ਗੁਰਮਤ ਸਿਧਾਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਦਸ ਦਿਤਾ ਹੈ ਦਸਮਾਂ ਦੁਆਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਹੈ ਜਾਂ ਕਹਿ ਲਵੋ ਨਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੀ ਦਸਮੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਹੈ ਦਸਵੇਂ ਦਾ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹੈ, ਨਵਾਂ ਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਹੀ ਦਸਵਾਂ ਆਪ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ।

ਪੰਜ ਵਾਜੇ

ਸਤ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ, ਵਿਚਾਰ ਪੰਜਾਂ ਤਤਾਂ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਸਮ ਬ੍ਰਿਤੀ ਰੂਪ ਵਾਜੇ ਹਨ।

ਅਨਹਤ

ਇਕ ਰਸ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹਨ ਛੀ ਚਕਰ ਪੰਜੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਤੇ ਮਨ ਹੀ ਹੈ ਨਾਨਾ ਵਿਸ਼ੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਕਰਕੇ ਨਿਰਵਿਸ਼ੇ ਕਰਮਾ ਹੀ ਸਰਬ ਸਿਧਤਾ ਹੈ ਉਪਾਧੀਆਂ ਦੇ ਰਸ ਛਡ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋਣਾ ਭਗਤੀ ਸਹਿਤ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਤ ਹੈ ॥ ਅਦਵੈਤ ਮਤ ਤੇ ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਇਹ ਭੇਦ ਹੈ ਕਿ ਅਦਵੈਤ ਏਕਤਾ ਵਿਚ ਨਿਰਾ ਖੁਸ਼ਕ

ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਭਗਤੀ ਮਤਿ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਅਦਵੈਤ ਦਾ ਮੇਲ ਹੈ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਸਾਧਨ ਭਗਤੀ ਹੈ ਇਸਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਏਕਤਾ ਹੈ ਜੋ ਅਦਵੈਤ ਹੈ ਗੁਰਸਿਖ ਦੇ ਮੁਖ ਭਗਤੀ ਨਿਸਚੇ ਗਿਆਨ ਵਰਤਣ ਵੈਰਾਗ ਹੈ।

ਦ੍ਰਿ ਤੇ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਗਇਓ

ਗੁਰਸਿਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਵਰਨਣ ਹੈ ॥

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫

ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ

ਭਾਗਠੜੇ ਹਰਿ ਸੰਤ ਤੁਮਾਰੇ ਜਿਨ ਘਰਿ ਧਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ॥ ਪਰਵਾਣੁ ਗਣੀ ਸੇਈ ਇਹ ਆਏ ਸਫਲ ਤਿਨਾ ਕੇ ਕਾਮਾ ॥੧॥ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਹਰਿ ਜਨ ਕੈ ਹਉ ਬਲਿ ਜਾਈ ॥ ਕੇਸਾ ਕਾ ਚਵਰੁ ਢੁਲਾਵਾ ਚਰਣ ਧੂੜ ਮੁਖਿ ਲਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਹਰੂ ਮਹਿ ਨਾਹੀ ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ। ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਦੇ ਭਗਤੀ ਲਾਇਨਿ ਹਰਿ ਸਿਉ ਲੈਨਿ ਮਿਲਾਏ ॥੨॥

ਸਚਾ ਅਮਰੁ ਸਚੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਸਚੇ ਸੇਤੀ ਰਾਤੇ ਸਚਾ ਸੁਖੁ ਸਚੀ-ਵਡਿਆਈ ਜਿਸਕੇ ਸੇ ਤਿਨਿ ਜਾਤੇ ॥੩॥

ਪਖਾ ਫੇਰੀ ਪਾਣੀ ਢੋਵਾ ਹਰਿ ਜਨ ਕੈ ਪੀਸਣ ਪੀਸਿ ਕਮਾਵਾ ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਸਿ ਬੇਨੰਤੀ ਤੇਰੇ ਜਨ ਦੇਖਣ ਪਾਵਾ ॥੪॥੧੭॥੫੪॥

ਗੰਗਾਜਲ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮ ॥

ਪੂਰਣ ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਕਿਉਂ ਹੈ-

ਉਤਰ-

ਭਾਈ ਰੇ ਗੁਰਬਿਨ ਗਿਆਨ ਨ ਹਇ ॥

ਗੁਰ ਬਿਨ ਗਿਆਨ ਨ ਪਾਈਐ ਜੇ ਲੋਚੈ ਸਭ ਕੋਇ ॥

ਪੂਛੇ ਬ੍ਰਹਮੇ ਨਾਰਦੈ ਬੇਦ ਬਿਆਸੈ ਸੋਇ ॥

ਮਨੁਖ ਦਾ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੋਣਾ ਜਰੂਰੀ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਗਿਆਨ ਅੰਜਨ ਗੁਰੂ ਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਾ ਅਵਧੂਤ ਜਾਂ ਪੰਡਿਤ ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਅਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹਟਾ ਸਕਦੇ ਗੁਰੂ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਰੋਤ੍ਰੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਨੇਸ਼ਟੀ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਆਪ ਕਮਾਇ ਅਵਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ॥

ਅਨਪੜ ਅਤੇ ਅਵਧੂਤ ਸ਼ੰਕਾ ਨਵਿਰਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਕਮਾਈਹੀਣ ਪੰਡਿਤ ਨਿਰਾ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਗਿਆਨ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਗੁਣ ਰਖ ਕੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਪੂਜਾ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਪੂਰਣ ਨਹੀਂ ਵਰਣ ਜਾਤ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਅਪੂਰਣ ਹੈ ਵੇਦ ਆਸਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਵਕਤਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਵੀ ਪੂਰਣ ਨਹੀਂ ਤਾਂਤੇ ਸਦਾ ਸੁਤੰਤਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਸਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾ ਹੋਨ ਵਾਲਾ ਕਰਮ ਉਪਾਸਨਾ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸ੍ਰੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਆਪ ਹੀ ਨਿਰਾਕਾਰ ਤੋਂ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਉਧਾਰਨ ਆਏ ਜੀਵ ਦੀ ਕੋਟੀ ਦੀ ਗੁਰਸ੍ਰੇਣੀ ਤੋਂ ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਪਦਵੀ ਤੋਂ ਅਤ ਅੰਤ ਉਚੇ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਖੁਦ ਜਿਵੇ ਹਰੀ ਨਾਮ ਹੈ ਤਿਸਦਾ ਤਿਵੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਮ ਭੀ ਪ੍ਰਗਟ ਆਪ ਕਰਨ ਵਾਲ ਕੋਟ

ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕਾ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਟਾ ਵੇਦ ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਤੇ ਆਪ ਵੇਦ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਰੂਪ ਸਦ ਅਖੰਡ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਆਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੂਰਣ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਅਦਵੈਤ ਗਿਆਨ ਦੇ ਦਾਤੇ ਗੁਰੂ ਪੂਰਣ ਦਸ ਸਰੂਪ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਦੁਆਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਕੇ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਗੁਰਮੰਤਰ ਲੈ ਕੇ ਭਗਤੀ ਸਹਿਤ ਗਿਆਨ ਕਰਕੇ ਅਦਵੈਤ ਰੂਪ ਜੋ ਜੀਵ ਇਸ ਦੀ ਅਲਪਗਤਾਂ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਰਬੱਗਤਾ ਦਾ ਮਇਕ ਹਿਸਾ ਨਵਿਰਤ ਕਰਕੇ ਅਸਰੂਪ ਹੰਗਤਾ ਤੁੰਗਤਾ ਦਾ ਅਭਾਵ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨ ਮੁਕਤਿ ਪਾਈਏ ਇਹ ਮੁਕਤ ਚਾਰ ਮੁਕਤੀਆਂ ਤੇ ਬਿਲੱਖਣ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਮੁਕਤਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ-ਜਿਉ ਜਲ ਮਹਿ ਜਲ ਆਇ ਖਟਾਨਾ ॥ ਤਿਉ ਜੋਤੀ ਸੰਗ ਜੋਤ ਸਮਾਨਾ ॥

ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਪੂਰਣ ਗੁਰੂ ਹਨ ਤੇ ਸਤੰਤ੍ਰ ਹਨ (ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਲਫਜ਼) ਗੁਰਸਿਖ ਦਾ ਗੁਰੂ ਇਸ਼ਟ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਬਾਕੀ ਏਸ ਇਸ਼ਟ ਨਾਲ ਸੁਰਤ ਜੋੜਨ ਵਿਚ ਹਰ ਸਿੱਖ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜਾਂ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਇਸ਼ਟ ਦੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ ॥

ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਅਰਥ

ਪ੍ਰੇਮ=ਪ੍ਰੇ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਪਰੇ 'ਮ' ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਮੰਮਤਾ ਹੰਗਤਾ ਹਉਮੈ ਪ੍ਰੇ-ਮ ਮੈਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਉਮੈ ਦਾ ਨਾਸ ਆਪਾ ਵਾਰਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ।

ਪ੍ਰੇਮ ਅਵਸਥਾ

ਰੇ ਮਨ ਐਸੀ ਹਰਿ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਜੈਸੀ ਜਲ ਕਮਲੇਹਿ ॥ ਲਹਰੀ ਨਾਲਿ ਪਛਾੜੀਐ ਭੀ ਵਿਗਸੈ ਅਸਨੇਹਿ ਜਲ ਮਹਿ ਜੀਅ ਉਪਾਇਕੈ ਬਿਨੁ ਜਲੁ ਮਰਣੁ ਤਿਨੇਹਿ ॥੧॥ ਮਨ ਰੇ ਕਿਉ ਛੂਟਹਿ ਬਿਨੁ ਪਿਆਰ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਅੰਤਰਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਬਖਸੇ ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਰੇ ਮਨ ਐਸੀ ਹਰਿ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਜੈਸੀ ਮਛਲੀ ਨੀਰ ॥ ਜਿਉ ਅਧਿਕਉ ਤਿਉ ਸੁਖ ਘਣੋ ਮਨਿ ਤਨਿ ਸਾਂਤ ਸਰੀਰ ॥ ਬਿਨ ਜਲ ਘੜੀ ਨ ਜੀਵਈ ਪ੍ਰਭ ਜਾਣੈ ਅਭ ਪੀਰ ॥੨॥ ਰੇ ਮਨ ਐਸੀ ਹਰਿ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਜੈਸੀ ਚਾੜ੍ਹਕ ਮੇਂਹ ॥ ਕਰਮ ਮਿਲੈ ਸੋ ਪਾਈਐ ਕਿਰਤਿ ਪਾਇਆ ਸਿਰਿ ਦੇਹ ॥੩॥ ਰੇ ਮਨ ਐਸੀ ਹਰਿ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰ ਜੈਸੀ ਜਲ ਦੁਧ ਹੋਇ ॥ ਆਵਟਣ ਆਪੇ ਖਵੈ ਦੁਧ ਕਉ ਖਪਣਿ ਨ ਦੇਇ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਵਿਛੁੰਨਿਆ ਸਚ ਵਡਿਆਈ ਦੇਇ ॥੪॥ ਰੇ ਮਨ ਐਸੀ ਹਰਿ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਜੈਸੀ ਚਕਵੀ ਸੂਰ ॥ ਖਿਨ ਪਲੁ ਨੀਂਦ ਨ ਸੋਵਈ ਜਾਣੈ ਦੂਰ ਹਜੂਰਿ ॥ ਮਨਮੁਖ ਸੋਝੀ ਨ ਪਵੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦਾ ਹਜੂਰਿ ॥੫॥

ਕਿਰਪਾਨ ਤੇ ਕਫਨੀ

ਸੰਤ ਜੀ ਤੁਹਾਡੇ ਗਲ ਵਿਚ ਕਫਨੀ ਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਹੈ ਕਫਨੀ ਨਾਲ ਕਿਰਪਾਨ ਤੇ ਕਛੈਹਿਰਾ ਨਹੀਂ ਸੋਭਦੇ ਸਾਧੂ ਲੋਕ ਦੁਨੀਆ ਵਲੋਂ ਮਰ ਕੇ ਕਫਨੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਭੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮੌਤ ਕਾਲ ਦਾ ਚਿੰਨ ਗਰਦਨ ਉਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਫਨੀ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਸਭ ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਾਸਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਕਿਰਪਾਨ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਦਾ ਚਿੰਨ ਹੈ। ਪਹਿਨਣ

ਵਾਲੇ ਅਜੇ ਭੀ ਮੁਰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੂਰਬੀਰ ਹੈ ਗੈਰਤਹੀਣਾ ਨਹੀਂ ਵਾਸਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਕਛਨੀ ਪਾਈ ਪਰ ਮਰਦਊ ਪੁਣਾ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨੇ ਕਾਇਮ ਰਖਿਆ ਹੈ॥ ਕਛੈਹਰਾ ਵੀ ਜਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਚਿੰਨ ਹੈ। ਬਿਭਚਾਰ ਤੋਂ ਰਕਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਨਾ ਸਮਝੇ ਜਾ ਨਾਂ ਮੰਨੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਈਸਾਈ ਮਤ ਤੇ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਫਰਕ ਕੀ

ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ Love ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਭਾਵ ਨਾਲੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪੋ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲੈਣਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ। ਪਰ ਸਿਖੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇਵਾ ਹੈ ਆਪੇ ਨੂੰ ਵਾਰਨਾ ਮੈਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨਾ।

ਹਉ ਹਉ ਮੈ ਮੈ ਵਿਚਹੁ ਖੋਵੈ। ਦੂਜਾ ਮੇਟੇ ਏਕੋ ਹੋਵੈ ॥

(ਸਿਧ ਗੋਜ਼ਟ)

ਸਾਤੇ ਪਰ ਸੱਤਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉਪਰ ਵਿਚਾਰ

1. ਜੀਵ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਉਂ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ।
2. ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ।
3. ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ।
4. ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਉਦਾਸੀ।
5. ਨਾਮ ਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਭੋਗਣਾ।
6. ਭਜਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਦਾ ਅਭਿਆਸ।
7. ਭੋਗ ਕਥਾ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਅਮਲੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ।

ਪ੍ਰਮਾਣ

ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੀਆਂ ਦੋ ਰਾਣੀਆਂ ਸਨ, ਵਡੀ ਦੇ ਘਰ ਦੋ ਪੁਤਰ ਤੇ ਇਕ ਲੜਕੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ, ਛੋਟੀ ਨੇ ਚੁਕਵਾ ਕੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਸੁਟਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਬਲੁੰਗੜਾ ਦੂਜਾ ਕਤੂਰਾ ਤੇ ਤੀਜੀ ਚਕਚੁੰਦਰ ਜੰਮੀ ਸੀ। ਵਡੀ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਵਿਰਤੀ ਵਡੀ ਰਾਣੀ ਹੈ। ਵੈਰਾਗ ਤੇ ਬਿਬੇਕ ਦੋ ਪੁਤਰ ਹਨ। ਇਕ ਲੜਕੀ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਿਆ ਉਸਨੂੰ ਜਨਮੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਨੇ ਮਨ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਲੁੰਗੜਾ ਰਾਗ ਤੇ ਕਤੂਰਾ ਦਵੈਖ ਤੇ ਚਕਚੁੰਦਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਕਹਿਕੇ ਭਰਮਾ ਦਿਤਾ ਨਵਿਰਤੀ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਗੁੰਮ ਹੀ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਬਾਣੀ ਪੜਦਿਆਂ ਕਿਸੇ ਤੇ ਚੋਟ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ

ਚਾਹੀਦੀ

ਕਿਸੇ ਵਕਤ ਰਾਗੀ ਨੇ ਪਾਖੰਡ ਦੇ ਖੰਡਨ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਪੜਿਆ ਇਕ ਕ੍ਰੋਧੀ ਬੰਦੇ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਚੋਟ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਧਕੇ ਮਾਰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਬਾਣੀ ਪੜਦੇ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਰਿਆ। ਇਸਨੇ ਕਿਹਾ ਮੈਨੂੰ ਲਾਕੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜਿਆ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕਿਹਾ ਐਸੀ ਸੰਕਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਬਾਣੀ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਤੋਂ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਵਾਈ।

ਮਿਲਬੇ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਬਰਣ ਨਾ ਸਾਕੋ

ਨਾਨਕ ਪਰੇ ਪਰੀਲਾ ॥

ਚਾਰੇ ਬ੍ਰਣਾਂ ਲਈ ਸੂਤਕ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ

ਸੂਦਰ ੧੭ਵੇਂ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵੈਸ ਪੰਦ੍ਰਵੇ ਤੇ ਖੜੀ ਤੇਰਵੇਂ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਣ ਯਾਰਵੇਂ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਦਸਵਾਂ ਦਿਨ ਹੀ ਮੁਖ ਰਖਿਆ ਹੈ ਮਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਦੁਸੈਰਾ ਮਨਾਵੈ।

ਸ਼ਬਦ, ਸੁਰਤ ਅਨਾਹਦ ਸ਼ਬਦ

ਅਨਹਦ ਵਾਜਿਆਂ ਉਤੇ ਪ੍ਰਸਪਰ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕਈ ਦਿਨ ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਸੰਤਾਂ ਕਿਹਾ ਇਕ ਆਹਤ ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਥੂਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਥਰਥਰਾਹਟ ਤੋਂ ਉਪਜਦਾ ਹੈ ਇਕ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਥਰਾਹਟ ਪੌਣ ਤੇ ਸੁਆਸਾਂ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭੀ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਆਦਮੀ ਬਾਹਰਲੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਸਕਦਾ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਕੇ ਤੇ ਇਕਾਗ੍ਰਤਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੇ ਤੇ ਇਹ ਦੇਹੀ ਦੀ ਥਰਥਰਾਹਟ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਦਮੀ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਵਾਂਗਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਨਾੜੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਪੋਲਾੜ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਪੋਲਾੜ ਪੌਣ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਦ ਆਦਮੀ ਇਕਾਗ੍ਰ ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੈਰੂਨੀ ਸੁਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਹੋਰ ਭੀ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਧੀਕ ਤੇ ਨਵੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਸੁਣੀਆ ਜਾਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕਾਗ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉਂਜ ਹੀ ਅਨੰਦ ਹੈ ਫਿਰ ਜੇ ਅਨੰਤ ਸੁਰਾਂ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੋਣ ਤਾਂ ਪੁਛਣਾ ਹੀ ਕੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਿਖ ਦਾ ਇਹ ਆਦਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕੰਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਕਈ ਲੋਗ ਇਸਨੂੰ ਅਨਹਤ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਅਨੰਦ ਸ਼ਬਦ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਹੋਵੇ ਅਨਹਤ ਜਾਂ ਅਨਾਹਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹਦ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਆਹਤ ਹੈ ਸਰੀਰ ਜਦ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਦੇਹੀ ਦੇ ਵਾਜੇ ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਅੱਖ ਕੰਨ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਸੁਣਦੇ ਹਨ ਸਭ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਨਹਦ ਜਾਂ ਅਨਾਹਤ ਕਿਸੇ ਸ਼ੈ ਦੇ ਆਸਰੇ ਨਹੀਂ ਬਜਦੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਜਾਂ ਅੰਤ ਹੈ। ਇਹ ਆਦਮੀ ਦੀ ਚੈਤੰਨ ਸਤਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਰਬ ਬਿਆਪੀ ਚੈਤੰਨ ਸਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਸੁਰ ਹੋਣ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਜਾਪ ਤੇ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਾਨ ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕੀਦਾ ਹੈ ॥

ਸਲੋਕ ਮ: ੨

ਅੱਖੀ ਬਾਝਹੁ ਵੇਖਣਾ, ਵਿਣ ਕੰਨਾ ਸੁਣਨਾ ॥ ਪੈਰਾ ਬਝਹੁ ਚਲਣਾ; ਵਿਣ ਹੱਥਾਂ ਕਰਣਾ ॥
ਜੀਭੈ ਬਾਝਹੁ ਬੋਲਣਾ ਇਉ ਜੀਵਤ ਮਰਣਾ ਨਾਨਕ ਹੁਕਮ ਪਛਾਣਿ ਕੈ ਤਉ ਖਸਮੈ ਮਿਲਣਾ ॥੧॥

ਮ: ੨

ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ

ਦਿਸੈ ਸੁਣੀਐ ਜਾਣੀਐ ਸਾਉ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥

ਰੁਹਲਾ ਟੁੰਡਾ ਅਪੁੰਲਾ ਕਿਉ ਗਲਿ ਲਗੇ ਧਾਇ ॥

ਭੈ ਕੇ ਚਰਣ ਕਰਭਾਵ ਕੇ ਲੋਇਣ ਸੁਰਤ ਕਰੇਇ ॥

ਨਾਨਕ ਕਹੈ ਸਿਆਣੀਏ ਇਵ ਕੰਤ ਮਿਲਾਵਾ ਹੋਇ ॥੨॥

ਬਿਲਾਵਲ ਮ: 5

ਜੀਅ ਜੁਗਤਿ ਵਸ ਪ੍ਰਭੂ ਕੈ ਜੋ ਕਹੈ ਸੋ ਕਰਨਾ ॥

(ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ 5)

ਬੈਕੁੰਠ ਕੀ ਹੈ-

ਬੈਕੁੰਠ ਨਗਰ ਜਹਾਂ ਸੰਤ ਵਾਸਾ।

ਚਰਨ ਕਮਲ ਰਿਦ ਮਾਹਿ ਨਿਵਾਸਾ ॥

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ

ਪੰਜ ਕਕਾਰ ਰਖੋ, ਚਾਰ ਕੁਰੈਹਤਾ ਤੋਂ ਬਚੋ, ਨਿਤਨੇਮ ਵਿਚ ਪਰਪਕ ਰਹੋ। ਧਰਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਦਸਵਾਂ ਹਿਸਾ ਗੁਰੂ ਦਰ ਤੇ ਭੇਟ ਕਰੋ ਨਾਮ ਜਪੋ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਦੁਖ ਨ ਦਿਉ ॥ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਤੋਂ ਡਰੋ ਨਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ ਹੋਵੇ ਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਕਮਾ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤ ਰਸ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲਵੋ ਸ਼ਸਤਰ ਪਕੜ ਕੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਕੇ ਬੀਰ ਰਸ ਦੀ ਮੌਜ ਮਾਣੋ ਸਚ ਉਤੇ ਡਟੇ ਰਹੋ ਇਸ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਪਾਸ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਹਰ ਸਾਲ ਆ ਕੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਇਹੋ ਗਲਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਮੁੜ ਸਾਡੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਚੇਤਾਵਨੀ ਨਾ ਕਰਾਵੀਂ। ਹੁਣ ਇਹ ਆਪ ਹੁਕਮ ਪਾਲਣ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਢਿਲੇ ਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਚਿਤਾਵਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਣਨ-

ਵਾਹਿਗੁਰ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ

ਵਾਹਿਗੁਰ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥

1. ਵੈਰਾਗ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼। 2. ਧਰਮ ਪਰ 3. ਗਿਆਨ ਤੇ 4. ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਦੇ ਲਛਣ। 5. ਗਿਆਨ ਤੇ ਅਗਿਆਨ ਕਿਸਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? 6. ਭਗਤੀ ਉਤੇ 7. ਪ੍ਰੇਮ ਉਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ॥

ਦੁਖ ਸੁਖ ਦੇਹ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ

ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਤੀਸਾਰਾਂ ਨਾਲ ਬੀਮਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕਈ ਮੰਦ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਾਲਾ ਦੁਧ ਜਾਂ ਭੋਜਨ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਦੁਖ ਇਕ ਇਮਿਤਿਹਾਨ ਹੈ ਪਾਸ ਹੋਣ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਬਚਨ

ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਬਾਹਰ ਕਰਦੇ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਰੰਗ ਵੇਖਣਾ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। ਹਿੰਮਤ ਕਰੋ ਤੇ ਮੇਰੀ ਮੰਜੀ ਖੇਤ ਦੇ ਬੰਨੇ ਉਤੇ ਲੈ ਚਲੋ। ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਪਲੰਘ ਬਾਹਰ ਨਾਲ ਹੀ ਖੇਤ ਵਿਚ ਸੜਕ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਰੱਖ ਦਿਤਾ ਸਰੋਂ ਫੁਲੀ ਹੋਈ ਵੇਖ ਕੇ ਵਿਸਮਾਦੀ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਚੇਹਰਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿਤੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਚਿਰਦਾ ਕਿਸੈ ਸ਼ੈ ਲੈਣ ਦਾ ਖਹਿੜੇ ਪਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਸਦੇ ਮਿਲਣ ਵਿਚ ਵਿਲੁੰ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਚੀਜ਼ ਦੇ ਝਟਪਟ ਮਿਲ ਜਾਣ ਉਤੇ ਰੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਖਿੜ ਖਿੜਾ ਕੇ ਹਸ ਪਵੇ ਤੇ ਫੁਲਿਆ ਨ ਸਮਾਏ। ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਅਜ ਸਰੋਂ ਨੂੰ ਫੁਲਿਆ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਫੁੱਲ ਤੋੜ ਕੇ ਲਿਆ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਸੁੰਘੇ ਹਸ ਪਏ ਕਹਿ ਲਗੇ ਵਸ ਸਾਡਾ ਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਇਹੋ ਹੀ ਇਕਰਾਰ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਬਸੰਤੀ ਪਗ ਬੰਨ ਲਈ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਬੰਨਣ ਲਈ ਕਹ ਰਹੇ ਹਨ।

ਰਾਗ ਬਸੰਤ ਹਿੰਡੋਲ ਮਹਲਾ ਨਾਵਾ ਸਾਧ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਅਵਸਥਾ
ਸਾਧੋ ਇਹ ਤਨੁ ਮਿਥਿਆ ਜਾਨਉ ॥
ਯਾ ਭੀਤਰਿ ਜੋ ਰਾਮ ਬਸਤ ਹੈ ਸਾਚੋ ਤਾਹਿ ਪਛਾਣੋ

॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਇਹੁ ਜਗੁ ਹੈ ਸੰਪਤਿ ਸੁਪਨੇ ਕੀ ਦੇਖਿ ਕਹਾ ਐਡਾਨੋ ॥ ਸੰਗਿ ਤਿਹਾਰੇ ਕਛੁ ਨ ਚਾਲੈ ਤਾਹਿ
ਕਹਾ ਲਪਟਾਨੋ ॥ ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਦੋਊ ਪਰਹਰਿ ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਉਹ ਆਨੋ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਭ ਹੀ
ਮੈ ਪੂਰਨ ਏਕ ਪੁਰਖ ਭਗਵਾਨੋ ॥੨॥੨॥

ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼

ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰੇਮੀਓ ਵੈਰਾਗ ਨਾ ਕਰੋ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਦਿਨ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਹਨ। ਤਕੋ ਨਾ ਕੁਦਰਤ
ਵਲ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਾਣਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ
ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਜੈਕਾਰਾ ਬੁਲਾਇਆ।

ਤ੍ਰੈ ਬਚਨ

1. ਮਿਲਬੇ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਬਰਨ ਨ ਸਾਕਉ ਨਾਨਕ ਪਰੇ ਪਰੀਲਾ।
 2. ਸਰਬਤ ਗੁਰਸਿਖ ਇਕੱਠੇ ਪੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਛਕਿਆ ਕਰੋ।
 3. ਭਜਨੀਕ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਹਬ ਦਾ ਹੋਵੇ ਹਰ ਇਕ ਨਾਲ ਤਨੋ ਮਨੋ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ ਕਰੋ ॥
- ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਤੇ ਜੈਤਸਰੀ ਵਾਰ ਦੀ ਕਥਾ ਦਸੈਰੇ ਦੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਣਾ ਗੁਰਮਤ
ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ।

ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ

ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਨ ਦੁਈ ਏਕ ਹੈ;
ਬਿਬ ਵਿਚਾਰ ਕਛੁ ਨਾਹਿ ॥
ਜਲ ਤੇ ਉਪਜ ਤਰੰਗ ਜਿਉ,
ਜਲ ਹੀ ਬਿਖੈ ਸਮਾਹਿ ॥

ਸੰਤ ਮਹਿਮਾ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫

ਚਰਨ ਭਏ ਸੰਤ ਬੋਹਿਥਾ ਤਰੇ ਸਾਗਰ ਜੇਤੁ ॥
ਮਾਰਗ ਪਾਏ ਉਦਿਆਨ ਮਹਿ ਆਰਿ ਦਸੇ ਭੇਤੁ ॥੧॥
ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹੇਤ ॥
ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਸੋਵਤੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਚੇਤ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਪੰਜ ਚੋਰ ਆਗੇ ਭਗੇ ਜਬ ਸਾਧ ਸੰਗੇਤ ॥
ਪ੍ਰੰਜੀ ਸਾਬਤ ਘਣੋ ਲਾਭੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਸੋਭਾ ਸੇਤ ॥੨॥
ਨਿਹਚਲ ਆਸਣ ਮਿਟੀ ਚਿੰਤ ਨਾਹੀ ਡੋਲੇਤ ॥

ਭਰਮ ਭੁਲਾਵਾ ਮਿਟ ਗਾਇਆ ਪ੍ਰਭ ਪੇਖਤ ਨੇਤ ॥੩॥
ਗੁਣ ਗੰਭੀਰ ਗੁਣ ਨਾਇਕਾ ਗੁਣ ਕਹੀਅਹਿ ਕੇਤ ॥
ਨਾਨਕ ਪਾਇਆ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ॥੪॥

ਸਾਧੂ ਦਾ ਨਿਤ ਕਰਮ

੨ ਵਜੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਆਸਣ ਤੇ ਬੈਠ ਕਰ ਪੰਜ ਵਜੇ ਤੀਕ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਵੀ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਸਨਾਨ ਕਰਕੇ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਨਿਤ ਨੇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ੪-੬ ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ੬-੮ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਥਾ ਚਾਲੇ ਪਾਉਣ ਲਗਿਆ। ਦੂਸਰੇ ਪੜਾ ਤੇ ਜਾਣ ਲਗਿਆ ਜਲ ਛਕ ਕੇ ਚਾਲੇ ਪਾ ਦੇਵੇ ਜੰਗਲ ਇਕਾਂਤ ਰਹਿਣਾ। ਪੰਜ ਬਾਣੀ ਪੰਜ ਗ੍ਰੰਥੀ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਸਲੋਕ ੧੨ ਵਜੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ੧ ਵਜੇ ਤੀਕ ਅਰਾਮ ੨ ਵਜੇ ਤੀਕ ਹਾਜਤ ਕਿਰਿਆ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿ ਤੋਂ ਫਾਰਗ ਹੋ ਕੇ ੪ ਵਜੇ ਤੀਕ ਸਮਾਧੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਨਣਾ। ੪ ਵਜੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆਉਣਾ, ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ, ਫੇਰ ਰਹਿਰਾਸ ਦੇ ਭੋਗ ਤੋਂ ਸਮਾਪਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਕੇ ਘੰਟਾ ਸੈਰ ਕਰਨੀ। ਅੱਠ ਤੋਂ ਨੌਂ, ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕਰਨੇ। ਸੰਸਿਆ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਕਰਨੀ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਤੇ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਜਰੂਰ ਪੜ੍ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਜਰੂਰੀ ਸੀ। ਪੰਜ ਗ੍ਰੰਥੀ ਜਾਂ ੩੩ ਮਾਲਾ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀਆਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਭੋਜਨ ਪਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਇਹ ਨਿਤਨੇਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਪੰਜ ਸੁਖਮਨੀ ਜਾ ੨੫ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਜਾਂ ੨੫੦੦੦ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਪਾਠ ਜੇ ਦੁਪੈਹਰ ਤਕ ਨਿਤਨੇਮ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਸੌਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਪੂਰਾ ਕਰੇ। ਜੇ ਨਿਤਨੇਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕੰਨੀ ਕਤਰਾਵੇ ਉਸਨੂੰ ਵਿੱਦਿਆ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ

ਸਿਧੀ ਸਾਦੀ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਪੁਸ਼ਾਕ, ਥੋੜਾ ਖਾਣਾ, ਥੋੜਾ ਸੌਣਾ ਭਜਨੀਕ ਨੂੰ ਰਜਵੀਂ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਖਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਭੂਖ ਰਖ ਕੇ ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਦਗੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਈ ਚਟਪਟੀ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਚਮਕੀਲੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਦੀ ਹੈ। ਸਦਾ ਖੱਡੀ ਦਾ ਕੱਤਿਆ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਨਣਾ ਸਾਫਾ ਕਫਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਹੱਥ ਤੀਰ, ਕਛੈਰਾ ਸਰਦੀ ਵਿਚ ਕੰਬਲੀ ਗਰਮੀਆਂ ਸਰਦੀਆਂ ਖਦਰ ਦੇ ਬਸਤਰ ਤੇ ਚਾਦਰ, ਚਾਦਰ ਦੀ ਹੀ ਗਿਲਤੀ ਰਖਦੇ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਸੁਭਾ

ਪੈਦਲ ਤੁਰਨਾ, ਟੁਰਨ ਤੋਂ ਆਲਸ ਨਾ ਕਰਨਾ। ਪੰਜ ਦਸ ਮੀਲ ਤੁਰਨਾ ਨਿਯਮ ਹੀ ਜਾਨਣਾ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਜੰਗਲ ਭੂਮੀ ਤੇ ਸੌਣਾ। ਪਵਿਤ੍ਰ ਜਾਨਣਾ ਨਦੀ ਸਰੋਵਰ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਜਾਨਣਾ। ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਨਦੀਆਂ ਕਿਨਾਰੇ ਨਿਵਾਸ ਰਖਣਾ। ਕਥਾ ਲੈਕਚਰ ਸੰਗਤ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਬੋਲਣਾ, ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਰਲ ਤੇ ਸਿਧਾ ਗਿਆਨ ਦੇਣਾ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਗੂੜ ਸਿਧਾਂਤ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਰਸੀਲਾ ਬੋਲ ਹੋਣਾ, ਮਿਠਾ ਬੋਲ ਹੋਣਾ, ਇਹ ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਬਚਨਾਂ ਵਿਚ ਚੁੰਬਕੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਬਹੁਤੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨਾਲ ਸਰੋਤਿਆਂ ਤੇ ਇਤਨਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਜਿੰਨਾਂ ਦੋ ਦਿਨ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬਕਤਾ ਸ੍ਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣੀ ਮੁਠੀ ਵਿਚ ਕਾਬੂ ਕਰ

ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਚਾਹੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਵੀ ਵਸਤੂ ਵੇਖੀ ਉਸ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਦੇਣਾ ਜੋ ਬੋਲਦਾ ਦੇਖਿਆ ਉਹੋ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇਣਾ। ਦੱਤਾਤ੍ਰੇ ਵਾਂਗੂ ਹਰ ਵਸਤੂ ਤੋਂ ਗੁਣ ਗਰੈਹਣ ਕਰ ਲੈਣਾ ਸਿਖਿਆ ਕਢਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਣੀ।

ਸੁਧਾਰ ਵਿਰਤੀ

ਵਿਆਹਾਂ ਵਿਚ ਜੰਝ ਘਟ ਲਿਜਾਣਾ। ਗਹਿਣੇ ਨਾ ਪੌਣੇ, ਵਾਧੂ ਰਸਮਾਂ ਉਡਾ ਦੇਣੀਆਂ। ਬਚਤ ਕਰਨੀ, ਆਮਦਨ ਤੋਂ ਖਰਚ ਘਟ ਕਰਨਾ, ਦਾਜ ਨਾ ਦੇਣਾ, ਨਸ਼ੇ, ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਪ ਸਮਝਣਾ। ਮਿਲਕੇ ਰਹਿਣਾ, ਪੈਂਡੂ ਲੋਕ ਸ਼ਰਾਬ ਤੇ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਈਰਖਾ ਧੜੇਬਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਉਜੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਵਿਦਿਆ ਕਰਕੇ ਹਾਨ ਲਾਭ ਸੋਚਦੇ ਨਹੀਂ। ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਣਾ ਇਹ ਭੁਖ ਨੂੰ ਸਦਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਵੀ ਸੁਧਾਰ ਵਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਅਫਸਰਾਂ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਖਲਕਤ ਦੀ ਗੌਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ

ਖਾਸ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਵਿਦਿਵਾਨ ਅਤੇ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ ਗੁਰਮਤ ਅਨਮਤਾਂ ਦੇ ਗਰੰਥਾਂ ਦੀ ਵਾਕਫੀ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਧ ਘਰ ਬਨਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਸਕੂਲ ਕਾਲਜ ਹਸਪਤਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਧਰਮ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਵੀ ਅਦਰਸ਼ਕ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਨੇਕ ਗ੍ਰੰਥੀ ਅਤੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਪੰਥ ਨੂੰ ਜਥੇਵੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਦੀਵਾਨ ਲਾਉਣੇ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ।

ਪੰਥ ਤੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਹਰ ਵੇਲੇ ਤਤਪਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਸਾਧਾਂ ਤੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀਆਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਘਾਟ ਕਿਉਂ ਹੈ

੧. ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਆਚਰਣ ਵਿਚ ਗਿਰ ਗਏ ਹਨ। ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਪਰਮਾਰਥਕ ਤੇ ਵਿਵਹਾਰਕ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਬਲ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਮਾਨਸਿਕ ਬਲ, ਆਤਮਕ ਬਲ, ਸਰੀਰਕ ਬਲ ਦਾ ਬੀਜ (ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ) ਧਾਤੂ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਅਜਕਲ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਔਲਾਦ ਦੀ ਖਾਤਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਸੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਗੋਂ ਵਿਸ਼ੈ ਵਾਸਨਾ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਔਲਾਦ ਖਾਤਰ ਮਰਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸੰਗ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਸਾਨੂੰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਗਾਵਾਂ ਮਝਾਂ ਤੋਂ ਸਿਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ, ਰੱਬ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਅਕਲ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਕਲ ਦੇ ਆਸਰੇ ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਉਤਨਾ ਹੀ ਸੰਗ ਕਰੀਏ ਜਿਤਨੀ ਔਲਾਦ ਦੀ ਰੱਬ ਕੋਲੋਂ ਸਾਨੂੰ ਹੈ। ਇਹ ਲੋੜ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਕੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਣ ਨਾਲ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀਆਂ ਵਿਚ ਗਿਰਾਵਟ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ।

੨. ਅਜ ਕਲ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਸੰਤ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਐਵੇਂ ਨਾਮ ਨਾਮ ਪੁਕਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਉਡ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਆਦਮੀ

ਕਹੇ ਮੈਂ ਜੁਗਰਾਫੀਏ ਤੋਂ ਪੜ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ ਨਕਸ਼ੇ ਉਤੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਬਹੁਤ ਐਸੇ ਸਾਧੂ ਹਨ ਸਿਰਫ ਅਕਲੀ ਸੰਤ ਹਨ। ਇਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਬਧ ਜਗਿਆਸੂ ਹਨ ਜੇਹੜੇ ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਿਣਾ ਜਾਂ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਕਾਫੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

ਅੰਨਜਲ ਦੀ ਕਿਰਿਆ

ਅਸੁ ਚਰਨ ਅਰਮੀਨ ਗ੍ਰਾਹ ਮਿਲ ਨਾ ਦੇਵੇ ਮੀਤ ॥

ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਤੁਝ ਮਿਲਨ ਕੋ ਚਾਹਤ ਹੈ ਮਨ ਚੀਤ ॥

ਬੱਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

ਬੱਚਾ ਜਦ ਜਨਮਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੋਤਿ ਦਾ ਉਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਦੋ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲੈ ਕੇ ਜਨਮਦਾ ਹੈ-ਇਕ ਸਰੀਰ, ਦੂਜਾ ਮਨ। ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਖਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਦੀਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਹ ਜੋਤਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੈ-

ਹਰਿ ਮਹਿ ਤਨ ਹੈ ਤਨ ਮਹਿ ਹਰਿ ਹੈ।

ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰ ਸੋਇ ਰੇ ॥ (ਕਬੀਰ ਜੀ)

ਇਹੋ ਤਿੰਨੋਂ ਮੰਡਲ-ਸਰੀਰ ਦਾ, ਮਨ ਦਾ ਤੇ ਆਤਮਾ ਦਾ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਵਡੀ ਸਕੇਲ ਤੇ ਹਨ ਮਹਾਂਵਾਕ ਹੈ-

ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡੇ ਸੋਈ ਪਿੰਡੇ ॥

ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਹ ਤ੍ਰੈ ਮੰਡਲ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਮੰਡਲ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹ ਜੋਤਿ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹਰ ਵਿਚ ਅਡੋ ਅੱਡੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਤਾਂ ਅਖੰਡ ਹੈ। ਅਭੰਗ ਹੈ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਤ੍ਰੈ ਨਾਮ ਸਰੀਰ (ਸਥੂਲ), ਮਨ ਤੇ ਆਤਮਾ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਏ ਹਨ। ਬਰਫ ਦਾ ਢੇਰ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਸਭ ਨਿਗਰ (Solid) ਹੀ ਕਹਿਣਗੇ ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਹ ਨਿਗਰ ਸ਼ੈ ਝਟ ਪਾਣੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਵਹਿਣ ਵਾਲੀ (Liquid) ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹੋ ਪਾਣੀ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹਵਾ ਗੈਸ ਭਾਵ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਅਡ ਅਡਾਨ ਤੇਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਵਖਰੇ ਵਖਰੇ ਹਨ। ਇਕ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬਰਫ ਨਿਗਰ ਸ਼ੈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਗੈਸ ਨਾਲੋਂ ਭਿੰਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਸ਼ੈ ਇਕੋ ਹੈ। ਜਦ ਉਸ ਵਿਚ ਨਿਗਰਤਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਹੋਰ ਨਾਂ ਹੈ। ਜਦ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗੁਣ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਝਟ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਾਂ ਸਰੀਰ, ਮਨ ਤੇ ਆਤਮਾ ਨਾਮ ਪਾਏ ਹਨ-

(ਵਣ ਤ੍ਰਿਣ ਹੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ)

ਉਹ ਜੋਤ ਹਰ ਥਾਂ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਕੋਈ ਗੁਣ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਨਾਮ ਪੈ ਗਿਆ। ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗੁਣ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਾਮ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਂਦੇ ਹਨ-

ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਹੈ ਅਪਣਾ ਮੂਲ ਪਛਾਣ ॥

ਸੋ ਸਰੀਰ ਦੀ ਅਖੀਰਲੀ ਹਦ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਜਾ ਰਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਆਤਮਾ ਦੀ ਅਖੀਰਲੀ ਹਦ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਜਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਤਨ ਮਨੁਆ ਮਨ ਮਹਿ ਸਾਚਾ।

ਸੋਈ ਸਾਚਾ ਮਿਲ ਸਾਚੇ ਰਾਚਾ ॥

(ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੧)

ਸਾਡੇ ਸੁਭਾ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਤੇ ਹਉਮੈ ਦੇ ਜਾਲੇ ਤੋਂ ਧੁੰਦ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਸੂਰਜ ਵਤ ਜੋਤ ਪੂਰੇ ਤੇਜ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣ ਲਈਏ—

ਇਕ ਇੰਚ ਚੌੜੀ ਤੇ ਕੀ ਇਕ ਫੁੱਟ ਲੰਮੀ ਇਕ ਲਾਈਨਾ ਖਿਚੀਏ। ਇਸਦਾ ਇਕ ਸਿਰਾ ਬਿਲਕੁਲ ਉਜਲ ਤੇ ਦੂਜਾ ਸਿਰਾ ਬਿਲਕੁਲ ਅੰਧਾ ਕਾਲਾ। ਕਾਲਿਉਂ ਸਿਰਿਓਂ ਚਿਟੇ ਸਿਰੇ ਵਲ ਨੂੰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਕਾਲਖ ਘਟਾਂਦੇ ਜਾਉ ਤਾਂ ਵੇਖੋਗੇ ਕਿ ਵਿਚਕਾਰ ਜਿਹੇ ਆਕੇ ਖਾਕੀ ਅਥਵਾ ਭੂਰਾ ਰੰਗ ਰਹ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਥੋਂ ਫੇਰ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਚਿਟੇ ਵਲ ਨੂੰ ਜਾਵਾਂਗੇ ਕਾਲਖ ਦੀ ਭਾ ਮਿਟਦੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਬਿਲਕੁਲ ਉਡ ਜਾਵੇਗੀ ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਉਜਲ ਚਿੱਟਾ ਸਿਰਾ ਆ ਪਹੁੰਚੇਗਾ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਲਾਈਨ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜਗਦੀ ਜੋਤ ਤੋਂ ਸੁਤੇ ਹੋਏ ਅਧਜੜ ਮਾਦੇ ਤਕ ਜਾਂ ਕਹੋ ਸਥੂਲ ਸਰੀਰ ਤਕ ਇਸੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਸਰੀਰ ਪੁਣਾ ਘਟਦਾ ਘਟਦਾ ਮਨ ਵਿਚ ਤੇ ਮਨਪੁਣਾ ਬਰੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਜਾ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਭਾਵ ਇਸ ਅੰਧਪੂਣੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਦੇ ਆਸਰੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਸਮਾਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਗਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਂ ਮਨ ਦੀ ਏਹ ਅਸੀਂ ਵੇਖ ਹੀ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ (ਸਰੀਰ ਮਨ ਤੇ ਆਤਮਾ) ਉਹੋ ਜੋਤ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਕਿਤੇ ਪ੍ਰਗਟ, ਕਿਤੇ ਲੁਕਵੀਂ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਦੀ ਬਣਤਰ ਦੋ ਹੋਰ ਗਲਾਂ ਉਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਬੱਚਾ ਕੁਝ ਸੁਭਾਵਿਕ ਪਰਵਿਰਤੀਆਂ ਪਿਛਲੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ਲੈ ਕੇ ਜਨਮਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਭਾਵਿਕ ਪਰਵਿਰਤੀਆਂ () ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੇ ਬੀਜ ਹਨ, ਸਾਡੇ ਮਨ ਦਾ ਮੰਦਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੀਹਾਂ ਉਤੇ ਉਸਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਕ ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜੋ ਪਰਵਿਰਤੀਆਂ ਦੀ ਕਲ ਅਸੀਂ ਲੈ ਕੇ ਜੰਮਦੇ ਹਾਂ। ਦੂਸਰਾ ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਉਸਾਰੀ ਨਾਲ ਮਨ ਦਾ ਮੰਦਰ ਖੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਸਾਰੀ ਸਾਡੀ ਪਾਲਣਾ ਵਿਦਿਆ, ਸੰਗੀਤ ਆਦਿ ਵਿਚ ਅਚਨਚੇਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪਰਯੋਜਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਸ਼ੂ ਪਰਵਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰਬੀਅਤ ਦੇਣੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਪਣਾ ਮੂਲ ਅਸਲ ਜੋਤ ਨੂੰ ਅਨਭਵ ਕਰੀਏ ॥ ਸੋ ਗੁਰੂ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਦ ਕਿ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪੈਰ ਰਖਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬੱਚੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਗੰਦੇ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਸਰੀਰ ਦਾ ਜਾਂ ਹਨੇਰ ਘੁਪ ਦਾ ਅਨਭੋਲ ਹੀ ਇਹ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਸਰੀਰ ਪੀਲਾ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੁਧ ਪੌਣ ਤੇ ਸ਼ੁਧ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਹਾਸਲ ਕਰੇ ਉਥੋਂ ਪਵਿਤਰ ਤੇ ਸ਼ੁਧ ਮਾਨਸਿਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਤਰਬੀਅਤ ਪਾਵੇ। ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਸ਼ੁਧ ਤੇ ਪਵਿਤਰ ਹੋਣ ਨਾਲ ਬੱਚੇ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਅਨਭੋਲ ਸ਼ੁਧ ਤੇ ਪਵਿਤਰ ਹੁੰਦੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਮਾਤਾ ਜਿਸਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਉਹ ਬਹੁਤਾ ਰਹੇਗਾ ਜੇਕਰ ਪਵਿਤਰ ਮਨ ਰਖੇਗੀ ਤਾਂ ਸੁਭਾਵਿਕ ਮਨ ਵਿਚ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਦੇ ਬੀਜ ਪੈਂਦੇ ਜਾਣਗੇ ਜਾਂ ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਬੀਜਾਂ ਤੋਂ ਉਗੀ ਅੰਗੂਰੀ ਨੂੰ ਉਹ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਪਿਉਂਦ ਚੜਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆ ਭਰਾਤਾ ਭੈਣ ਭਾਈ ਗਲ ਕੀ ਜਿਤਨੇ ਘਰ ਦੇ ਜੀਅ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਜਿਤਨੀਆਂ ਨਾਲ ਬਚੇ ਦਾ ਵਾਹ ਪਏਗਾ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਚਾਲੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸੰਝ ਸਵੇਰੇ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਨਾਲ ਅਕਾਲੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪਾਠ ਨਾਲ ਪਵਿਤਰ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਨਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਵਿਤਰ ਹੋਏ ਮਨਾਂ ਦੀ ਛੂਹ ਨਾਲ ਏਸ ਪਵਿਤਰ ਮੰਡਲ

ਵਿਚ ਨਵਾ ਇਆ। ਮਨ ਭੀ ਪਵਿਤਰ ਹੋਵੇਗਾ ਸੋ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਸਿਖੀ ਆਦਰਸ਼ਕ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜੰਮਣ ਤੋਂ ਹੀ ਯਤਨ ਤੇ (Training) ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਵੇਖਾਂਗੇ, ਕਿ ਇਹ ਤਰਬੀਅਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸੰਤ ਬਣਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸ ਨ ਵਿਸਰੈ ਹਰਿ ਨਾਮ ਮਨਿ ਮੰਤੁ।

ਧੰਨ ਸਿ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਪੂਰਨ ਸੋਈ ਸੰਤ ॥

ਗਉੜੀ ਮ: ੫

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਮੋਹਰ ਦੇ ਅਰਥ

ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ

ਨੁਸਰਤ ਬੇ-ਦਰੰਗ ਯਾਫਤਜ਼-(ਆਮਦਨੀ)

ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਅਰਥ

ਇਕ ਜੋ ਦੁਤੀਯ ਓਅੰਕਾਰ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ ਤੋਂ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਗੁ ਅੰਧੇਰੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ-ਰੂ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਉਸਦੀ ਸਦਾ ਫਤਹਿ ਜਿੱਤ ਹੈ ਵੋਹ ਕੈਸਾ ਹੈ? ਨੁਸਰਤ-ਕੁਮਕ, ਸਹਾਇਤਾ (ਅਰਬੀ) ਬੇ-ਦਰੰਗ-(ਫਾਰਸੀ) ਬਿਨਾ ਢਿਲ, ਫੋਰਨ, ਤੁਰੰਤ-ਯਾਫਤਜ਼-ਪਾਇਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ, ਲਭਿਆ। ਦਰੰਗ-ਚਿਰ ਢਿਲ ਦੇਰੀ ਜੋ ਬਿਨਾ ਦੇਰੀ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਐਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਸਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਲੱਭਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ-ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ) ਸਦਾ ਸਹਾਇਕ ਹਨ।

ਸਿਕਾ ਜ਼ਦ ਦਰ ਜਹਾਂ ਬਫਜ਼ਲੇ ਅਕਾਲ।

ਮੁਲਕ ਅਹਿਮਦ ਗਰਿਫਤ ਜੱਸਾ ਦਲਾਲ ॥

ਹੰਕਾਰੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼

(ਭੁੱਖਾ ਕੁੱਤਾ)

ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਵਲੋਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਾਖੀ

ਇਕ ਬੇਰਹਿਮ ਤੇ ਜਾਬਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੁੱਧ ਜੀ, ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਉਸਨੂੰ ਅਜੈਹੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਲਾਭਕਾਰੀ ਵੀ ਹੋਵੇ ਭਗਵਾਨ ਬੁੱਧ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਕਥਾ ਸੁਣਾਈ-

ਇੱਕ ਜੁਲਮੀ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇਵਤਾ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਉਤਰਿਆ। ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਮਤਾਲੀ ਨਾਂ ਦਾ ਰਾਖਸ਼ ਵਡੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਆਇਆ ਇਸ ਕੁੱਤੇ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਭਿਆਨਕ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਰੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਦੀ ਹੌਲਨਾਕ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਸ਼ਾਹੀ ਮਹਿਲ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਕੰਬਣ ਲਗੀਆਂ ਜੁਲਮੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਅਤੇ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬੁਲਵਾਇਆ ਤੇ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਰੋਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਪੁਛਿਆ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ 'ਕੁੱਤਾ ਭੁਖਾ ਏ'।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕੁੱਤੇ ਲਈ ਭੋਜਨ ਮੰਗਵਾਇਆ ਪਰ ਸਾਰਾ ਭੋਜਨ ਖਾ ਕੇ ਵੀ ਕੁੱਤਾ ਰੋਣੋ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਭੋਜਨ ਮੰਗਵਾਇਆ। ਅੰਤ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਭੰਡਾਰ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਰੋਣ ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਾ ਪਿਆ।

“ਕੀ ਇਹ ਦੁਖੀ ਕੁੱਤਾ ਕਿਸੇ ਸ਼ੈ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰੱਜ ਸਕਦਾ?”

ਘਬਰਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੁਛਿਆ—“ਕਾਸੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ”।

ਸਿਵਾਏ ਆਪਣੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਮਾਸ ਤੋਂ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿਤਾ—ਇਸ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕੌਣ ਹਨ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਾਹਲਾ ਪੈ ਕੇ ਪੁਛਿਆ—“ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿਤਾ’ ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਜਬਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਇਸਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਤੇਰੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਲੋਕ ਦੁਖੀ ਅਤੇ ਭੁਖੇ ਹਨ ਕੁੱਤਾ ਇੰਜ ਹੀ ਰੋਂਦਾ ਰਹੇਗਾ।

ਜ਼ਾਲਿਮ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੁਧ ਜੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਭਗਵਾਨ ਬੁੱਧ ਦੇ ਚਰਨੀ ਢਹਿ ਪਿਆ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਨ ਲਗਾ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਸਚ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਸੁਣਨ ਲਗਾ।

ਲੋਕ ਅਜ ਵੀ ਭੁਖੇ ਤੇ ਜਬਰ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਨ। ਜੁਲਮੀ ਰਾਜੇ ਅਜ ਵੀ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਨਾਂ ਤਾਂ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਸੁਰਗਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਛੱਡ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਲਈ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ, ਨਾ ਆਉਣ ਦਾ ਕਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਜੋਕੇ ਬੁੱਧ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਚ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਜੇ

ਤਤ ਤੰਤੀ ਬਿਤ ਚਰਮ ਕਾ ਘਨ ਕਾਂਸੀ ਕੋ ਜਾਨ ।

ਨਾਦ ਸਬਦ ਘਟਕਾ ਕਹੇ ਸੁਵਾਸ ਸੁਸਰ ਪਹਿਚਾਨ ॥

੧. ਤਤ—(ਤਾਰ ਅਰ ਤੰਦ ਦੇ ਵਾਜੇ ਸਿਰੰਦਾ ਸਿਤਾਰ ਆਦਿ)।

੨. ਵਿਤ—ਚੰਮੂ ਨਾਲ ਮੜੇ ਹੋਏ ਢੋਲ ਡੱਫ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਆਦਿ।

੩. ਘਟ—ਘੰਟਾ ਛੈਣੇ ਆਦਿ।

੪. ਨਾਦ—ਘੜਾ (ਘੜਾ ਆਦਿ)।

੫. ਸੁਸਰ—(ਸਵਾਸ ਦੇ ਵਾਜੇ ਨਫੀਰੀ ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਆਦਿ)।

ਭਗਤੀ ਵਾਲੇ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ

ਸਹਿਸ ਬਨਿਕ ਜਬ ਮਿਲੈ ਤਬੈ ਹੋਇ ਏਕ ਠਗਾਰਾ ॥

ਸਹਿਸ ਠਗ ਜਬ ਮਿਲੈ ਤਬੈ ਹੋਇ ਏਕ ਸੁਨਾਰਾ ॥

ਸਹਿਸ ਸੁਨਾਰ ਜਬ ਮਿਲੈ ਤਬੈ ਹੋਇ ਏਕ ਬੀਰ ਘਨ ॥

ਸਹਿਸ ਬੀਰ ਘਨ ਮਿਲੈ ਤਬੈ ਹੋਇ ਏਕ ਬਿਚਖਣ ॥

ਸਹਿਸ ਬਿਚਖਣ ਬੀਰ ਘਨ ਠਗ ਔ ਸ਼ਾਹਨਾਰ ਕੀ ॥

ਏਤੀ ਬੁਧੀ ਜਬ ਮਿਲੈ ਤਬ ਹੋਇ ਭਗਤ ਕਰਤਾਰ ਕੀ ॥

ਨੌ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਭਗਤੀ

ਸ੍ਰਵਣ ਸਿਮਰਣ ਕੀਰਤਨ ਪਦਸੇਵਾ ਅਰਚਾਨ ।

ਦਾਸਾ ਸਖਪਨ ਬੰਦਨਾ ਭਗਤ ਨਿਵੇਦਨ ਜਾਨ ॥

ਸ੍ਰਵਣ, ਸਿਮਰਨ, ਕੀਰਤਨ, ਪਦਸੇਵਾ, ਅਰਚਨ (ਸੁਗੰਧੀ ਦਾ ਛਿੜਕਣਾ, ਦਾਸਾ ਭਾਵ, ਮਿਤਰ ਭਾਵ, ਨਮਸਕਾਰ, ਆਤਮ ਨਿਵੇਦਨ ।

ਦੋਹਾ-

ਸ੍ਰਵਣ ਹਰੀ ਯਸ ਗੁਣ ਬਲਚਰਯਾਲੇ ਆਦਿ ॥

੧. ਸ੍ਰਵਣ ਭਗਤੀ-

ਸੁਨ ਸੁਨ ਕੀਰਤਨ ਰੂਪਕੋ ਪਾਵੋ ਚਿਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੨. ਕੀਰਤਨ-

ਆਖਨ ਬੋਲਨ ਕਥਨ ਪੁਨ ਕੀਰਤਨ ਗਾਵਨ ਭਾਖ ॥

ਔਰ ਉਚਾਰਣ ਆਦਿ ਲੇ ਸਭ ਕੀਰਤ ਪੈ ਰਾਖ ॥

੩. ਸਿਮਰਣ-

ਚਿੰਤਨ ਤਥਾ ਆਰਧਨੰ ਯਾਦ ਚਿਤਾਰਨ ਧਯਾਨ ॥

ਧਯਾਵਨ ਆਦਿਕ ਯੁਤ ਲਖੋ ਬਚ ਸਿਮਰਨ ਧਯਾਨ ॥

੪. ਪਦ ਸੇਵਨ-

ਪਦ ਦੋ ਮਰਦਨ ਪੋਛਨੋ ਯੇ ਪਦ ਸੇਵਨ ਜਾਨ ॥

ਲਖਮੀ ਜਯੁੰ ਪਦ ਸੇਵਨੰ ਕਰੀਏ ਭਗਤੀ ਮਾਨ ॥

੫. ਅਰਚਨ-

ਹਰਿ ਕੀ ਤੁਮ ਸੇਵਾ ਕਰਹੁ ਦੂਜੀ ਸੇਵਾ ਕਰਹੁ ਨ ਕੋਇ ਜੀ ॥

ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਮਨਹੁ ਚਿੰਦਿਆ ਫਲੁ ਪਾਇਐ ॥

ਦੂਜੀ ਸੇਵਾ ਜਨਮ ਬਿਰਥਾ ਜਾਇ ਜੀ ॥

੬. ਬੰਦਨ-

ਹਾਥ ਜੋੜ ਹਰਿਦੇਵ ਪੈ ਨਮਨ ਜੋ ਨੀਕੀ ਭਾਂਤ ॥

ਆਠ ਅੰਗ ਕਰ ਰਿਜੁਵਾ ਬੰਦਨ ਨਾਮ ਕਹਾਤ ॥

੭. ਦਾਸਾ-

ਬਯੰਜਨ ਚਵਰੁਲੇ ਆਦਿ ਸਭ ਪੀਸਨ ਪਾਨੀ ਢੋਂਨ ॥

ਇਤਆਦਿਕ ਜਹਿ ਕਿਰਯਾ ਹੋਇ ਦਾਸ ਭਾਵ ਲਖ ਤੋਂਨ ॥

੮. ਸਖਾ-

ਖਾਨ ਪਾਨ ਪਹਿਰਨ ਥਿਤ, ਸੈਨ ਕਿਰਿਆ ਲੋ ਆਦਿ ॥

ਮਿਸ਼ਰਤ ਹੋਵੇ ਯਾਹ ਮੋ, ਸਖੀ ਭਾਵ ਕਰ ਯਾਦ ॥

ਸਖੀ ਭਾਵ ਬਿਧ ਦੋ ਅਹੈ ਨਰ ਨਾਰੀ ਕਰ ਰੂਪ ॥
 ਸਖਾ ਕਹਾਵੇ ਨਰ ਬਪੂ, ਨਾਰੀ ਸਖੀ ਸਵਰੂਪ ॥
 ਨਿਰਬਧ ਸੋ ਥਪ ਨਾਰਿਤਾ, ਹਰਿ ਮੋ ਪਤਿਪਨ ਥਾਪ ॥
 ਸਖੀ ਭਾਵ ਮੋ ਜਾਨੀਏ, ਭਗਵਨ ਕੋ ਬਹੁ ਜਾਪ ॥
 ਸਖੀ ਭਾਵ ਸਾਮਗ੍ਰੀ, ਜਗ ਮੇਂ ਹੋਵਤ ਭੂਰ ॥
 ਯਾਹੀ ਤੇ ਸੇ ਜਾਹਲੋ, ਭੂਖਨ ਬਸਤ੍ਰ ਨੂਰ ॥
 ਔ ਕੁਚਜ ਸੁੱਚਜਪਨ, ਤਸ ਸੁਹਾਰਾ ਦੂਰ ਭਾਗ ॥
 ਜੰਝ ਬਿਆਹ ਅਲਾਹਣੀ, ਘੋੜੀ ਤੈਸ ਸੁ ਲਾਗ ॥
 ਸਿਖਯਾ ਮਾਨ ਸੁ ਬੇਨਤੀ, ਪਤਿ ਬਸ ਕਾ ਰਸ ਭਾਵ ॥
 ਸਭ ਗੁਣ ਧਾਰਨ ਔਗਣਾ, ਤਿਆਗਣ ਗੁਰੂ ਬਤਾਵ ॥

੯. ਆਤਮ ਨਿਵੇਦਨ-

ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਗੁਰ ਹਰੀ ਕੋ ਬਲ ਸਮ ਦੈਨ ਉਠਾਇ ॥
 ਸਰਬ ਨਿਵੇਦਨ ਨਾਮ ਯਹਿ, ਭਗਤੀ ਨਉਮ ਕਹਾਇ ॥

ਨੌ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਇਹ ਵੀ ਹੈ

੧. ਇਸ਼ਟ ਨੂੰ ਈਸ਼ਰ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸਦੀ ਮੂਰਤ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾਉਣਾ।
੨. ਚੰਦਨ ਪੁਸ਼ਪ ਚੜਾਉਣਾ।
੩. ਧੂਪ ਦੀਪ ਆਰਤੀ ਕਰਨੀ।
੪. ਨਿਰਤ ਕਰਨੀ।
੫. ਵਾਜੇ ਵਜਾ ਕੇ ਭਜਨ ਕਰਨਾ।
੬. ਭੋਗ ਲਾਉਣਾ।
੭. ਸੈਨ ਕਰਵਾਣਾ।
੮. ਗੁਣਾ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਨਾ।
੯. ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ-ਇਹ ਸਰਗੁਣ ਦੀ ਨੌਧਾ ਭਗਤੀ ਹੈ।

ਭਗਤੀ ਦੇ ਭੇਦ

ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ ਬਿਹਤ ਤੇ ਅਬਿਹਤ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨੌ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਬਿਹਤ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ।

੧. ਕਰਮ ਮਿਸ਼ਰਤ।
੨. ਗਯਾਨ ਕਰਨ ਉਭਯ ਮਿਸ਼ਰਤ।
੩. ਗਯਾਨ ਮਿਸ਼ਰਤ।

ਕਰਮ ਮਿਸ਼ਰਤ ਵੀ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ

ਸ਼ਾਤਕੀ, ਰਾਜਸੀ, ਤਾਮਸੀ।

ਸ਼ਾਕਤੀ ਵੀ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ

੧. ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਹੇਤੂ।
੨. ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੇਤੂ।
੩. ਵੇਦ ਵਿਧੀ ਦੀ ਸਿਧੀ ਹੇਤੂ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਸੀ ਵੀ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ

੧. ਵਿਖਯੋਂ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੇਤੂ।
੨. ਯਸ ਵਾਸਤੇ।
੩. ਅਸਵਰਜ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ।

ਤਾਮਸੀ ਵੀ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ

੧. ਹਿੰਸਾ ਹੇਤੂ।
੨. ਦੰਭ ਹੇਤੂ।
੩. ਅਹੰਕਾਰ ਹੇਤੂ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਮ ਮਿਸ਼ਰਤ ਭਗਤੀ ਨੌਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ। ਨੌਂਆਂ ਦੇ ਵੀ ਇਕ ਇਕ ਉਤਮ ਮਧਮ ਕਨਿਸ਼ਟ ਭੇਦ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਸਤਾਈ ਭੇਦ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਾਈਆਂ ਦੇ ਉਤਮ ਮਧਮ ਕਨਿਸ਼ਟ ਆਦਿਕ ਕਰਨ ਤੋਂ ੮੧ ਭੇਦ ਹੋਏ ਕਰਮ ਮਿਸ਼ਰਤ ਭਗਤੀ ਦੇ ਕਰਮ ਮਿਸ਼ਰਤ ਮੈਂ ਸ਼ਾਂਤਕੀ ਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਪਾਲਨ ਸੇ ਤਾਕੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਮਾਤਰ ਮੈਂ ਤਾਤਪਰਯ ਹੋਨੇ ਤੇ ਦਾਸ ਭਗਤੀ ਮੇਂ ਅੰਤਰ ਭਾਵ ਹੈ। ਰਾਜਸੀ, ਤਾਮਸੀ ਦਾ ਅਰਚਨ ਭਗਤੀ ਮੇਂ ਅੰਤਰ ਭਾਵ ਹੈ। ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਮ ਗਿਆਨ ਦੋਵੇਂ ਮਿਸ਼ਰਤ ਭੀ ਉਤਮ ਮਧਮ ਕਨਿਸ਼ਟ ਭੇਦ ਸੇ ਤੀਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਹੈ। ਤੀਨੋਂ ਮੇਂ ਜੋ ਜੋ ਤਰੰਗੋਂ ਮੇਂ, ਜਲ ਭਾਵ ਸਰਬ ਭੂਤੋਂ ਮੇਂ ਅਪਣੀ ਭਗਵਤ ਸਵਰੂਪਤਾ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਵੋਹ ਉਤਮ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਈਸ਼ਵਰ ਮੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਤਿਸਦਿਆਂ ਭਗਤਾਂ ਸਾਥ ਮੈਤ੍ਰੀ ਗਰੀਬਾਂ ਪਰ ਕਿਰਪਾ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਵਿਚ ਉਪੇਖਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਮੱਧਯਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮੂਰਤੀ ਮੇਂ ਸਰਧਾ ਸੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕੇ ਪੂਜਨ ਦੀ ਇਛਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤੇ ਭਗਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਹ ਮੰਦ ਕਨਿਸ਼ਟ (ਪੁਰਸ਼) ਹੈ। ਏਥੇ ਉਤਮ ਭਗਤੀ ਦਾ ਆਤਮ ਨਿਵੇਦਨ ਮੇਂ ਮੱਧਯਮ ਕਾ ਦਾਸ ਭਾਵ ਮੇਂ ਮੰਦ (ਕਨਿਸ਼ਟ) ਕਾ ਅਰਚਨ ਭਾਵ ਸੇ ਅੰਤਰ ਜਾਨ ਲੈਣਾ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨ ਮਾਤ੍ਰ ਮਿਸ਼ਰਤ, ਭੀ ਉਤਮ ਮੱਧਯਮ ਮੰਦ ਸੋ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ ਤਿਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਤ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਗਤ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਹੋਵੇ ਸੋ ਮੰਦ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਰਬ ਪ੍ਰਪੰਚ ਦਾ ਸਿਖਿਆ ਰੂਪ ਕਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਵੇ ਉਹ ਮੱਧਯਮ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਤ ਅਤੇ ਮਿਥਿਅ ਦੋਹਾਂ ਰੂਪਾਂ ਸੇ ਪ੍ਰਪੰਚ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਉਤਮ ਹੈ ਇਤਿਆਦਿ। ਏਥੇ ਪ੍ਰਪੰਚ ਸਤਯਵਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਸਹਿਤ ਮਨ ਕੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਮੇਂ ਜਲ ਧਾਰਾ ਦੀ ਨਿਆਈ ਬਨੀ ਰਹਿਨੀ। ਜੈਸੇ ਸਮੁੰਦਰ ਮੇਂ ਗੰਗਾ ਜੀ ਕਾ ਜਲ ਨਿਰੰਤਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਇਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਰਾ ਅਰ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤੀ ਹੈ। ਸਾਧਨ ਰੂਪ ਭਗਤੀਆਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰਵਣ ਸਿਮਰਣ, ਆਤਮ ਨਿਵੇਦਨ, ਭਗਤੀਆਂ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਹੈ। ਯਾਂਤੇ ਇਹ ਪਰਾ ਭਗਤੀ ਮੇਂ ਸਵਰੂਪ ਸੇ ਕਾਰਣ ਹੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਔਰ ਭਗਤੀਆਂ ਆਰਾਧਯ ਈਸ਼ਵਰ ਗੋਚਰ ਜੋ ਗਿਆਨ ਤਿਸਕੀ ਉਤਪਤੀ ਦਵਾਰਾ

ਕਾਰਣ ਹੈ ਪਾਪ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਪੁੰਨ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦਵਾਰਾ ਕਾਰਣ ਹੈ। ਪਾਪ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਪੁੰਨ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸਭ ਤੁਲ ਕਾਰਣ ਹੈ ਅਰ ਪਰਾ ਭਗਤੀ ਇਨਕਾ ਤੁਲਯ ਕਾਰਜ ਹੈ ਏਹ ਸਭੀ ਬਿਹਤਿ ਭਗਤੀ ਹੈ।

ਅਬਿਹਤ ਭਗਤੀ ਵੀ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਹੈ

ਪਹਿਲੀ ਦਵੈਸ਼ ਜਨ, ਜੈਸੇ-ਰਾਵਨ, ਸ਼ਿਸਪਾਲ। ਦੂਜੀ ਭਯਜਨਯ, ਜੈਸੇ-ਕੰਸ, ਮਰੀਚ ਕੀ। ਤੀਜੀ-ਸਨੇਹ ਜਨਯ, ਜੈਸੇ-ਨੰਦ, ਜਸ਼ੋਧਾ ਕੀ। ਚੌਥੀ ਕਾਮ ਜਨਯ, ਜੈਸੇ-ਗੋਪੀਆਂ ਦੀ।

ਦੋਹਰਾ

ਬਿਹਤਿ ਸਭੀ ਪੁਨ ਦੁਬਿਧ ਹੈ, ਅਨਗ ਅਨਨਯ ਬਿਭੇਦ
ਅਨਯ ਭੇਦ ਮੇ ਭਗਤਿ ਹੈ, ਦੂਸਰਤਾ ਬਿਨ ਵੇਦ ॥
ਗੁਰਮਤਿ ਮੇਂ ਅਨਨਯ ਭਾਖੀ ਪੂਰਬ ਰੀਤ ॥
ਯਤੋ ਇਕਾਕੀ ਭਗਤ ਹੀ, ਭਲੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨ ਕੀਤ ॥

(ਗੁਰਮਤਿ ਨਿਰਣੈ ਸਾਗਰ)

ਸੋ ਇਤ ਆਦਿ ਭਗਤੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਜੋ ਬਚਨ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਹੀ ਸਫਲਾ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਭਗਤ ਮੁਖੇ ਤੇ ਬੋਲਦੇ ਸੇ ਬਚਨ ਹੋਵੰਦੇ।
ਪਰਗਟ ਪਾਹਾਰੈ ਜਾਪਦੇ ਸਭ ਲੋਕ ਸੁਣੰਦੇ ॥

ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ

ਜਗ ਹਿੰਦ ਧਰਮ ਕਹਾ ਰਹਿਤੋ
ਅਰ ਤਰਾ ਤਿਲਕ ਨ ਦੇਖਨ ਪਾਤੇ ॥
ਤੀਰਥ ਦੇਵ ਸਥਾਨ ਪੁਰਾਨ ਸਭੀ
ਨਿਗਮਾਗਮ ਵੀ ਉਠ ਜਾਤੇ ॥
ਰੋਜਾ ਬਾਂਗ ਨਿਵਾਜ ਕਤੇਬ ਮਸੀਤ
ਯਾਹੀ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਛਾਤੇ ॥
ਗੁਰ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਹਿੰਦਨ ਚਾਦਰ,
ਕਾਦਰ ਜੋ ਨ ਧਰ ਪ੍ਰਗਟਾਤੇ ॥

(ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)

ਅਕਿਰਤ ਘਣਾ (ਡਿਊਡ)

ਸਾਕਤ ਬਦੀਆਂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਹਰਦਮ ਰਹਿੰਦੇ ਤਿਆਰ ॥
ਦੀਨ ਗਵਾਇਕੇ ਆਪਣਾ ਜਾਂਦੇ ਔਝੜ ਧਾਰ ॥
ਜਾਂਦੇ ਔਝੜ ਧਾਰ ਨ ਮਨ ਵਿਚ ਧਰਮ ਵਸਾਵੇਂ।

ਗੁਰ ਪੀਰ ਦਾ ਕਹਿਆ ਨ ਦਿਲ ਤੇ ਕਦੀ ਲਿਆਵੇਂ ॥
ਕਹੇ ਭਗਤ ਕਵਿ ਦਾਸ ਤਜੋ ਇਨ ਸੰਗਤ ਮਾੜੀ ॥
ਗੁਰਮੁਖ ਬਣਕੇ ਆਪ ਹੋਵੈ ਭਵ ਸਾਗਰ ਪਾਰੀ ॥

84 ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਨਵ ਲਖ ਜਲ ਕੋ ਜੰਤ ਹੈ ਸਥਾਵਰ ਬੀਸ ਬਖਾਨ ॥
ਇਕਾਦਸ਼ੀ ਕੀਟ ਭਰਿੰਗ ਹੈ ਸਥਾਵਰ ਬੀਸ ਬਖਾਨ ॥
ਤੀਸ ਲਖ ਪਸੁ ਯੋਨਿ ਹੈ ਚਤੁਰ ਲਖ ਨਰ ਹੋਇ ॥
ਇਨ ਮੇਂ ਜੋ ਰਾਮੈ ਭਜੈ ਤੁਲਸੀ ਧੰਨ ਹੈ ਸੋਇ ॥

ਬੁਰਿਆਂ ਨਾਲ ਭਲਿਆਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਭਲਿਆਂ ਨਾਲ ਭਲਿਆਈ ਕਰਨੀ ਏਹ ਸਭ ਕੋਈ ਜਾਣੈ ॥
ਬੁਰਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਭਲਾ ਹੀ ਕਰਨਾ ਏਹ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜਾਣੈ ॥

ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ-

ਰਤਨ ਜੜਤ ਮੰਦਰ ਤਜੇ ਸਖੀਅਨ ਕੇ ਸਾਥ ॥
ਰੇ ਮਨ ਧੋਖੇ ਲਾਲ ਭਰੇ ਪੀਕ ਸੇ ਹਾਥ ॥

ਉਦਮ-

ਬਿਨ ਉਦਮ ਕਹੁ ਕੌਣ ਕੋ ਮਿਲੇ ਤੇਲ ਤਿਲ ਮਾਂਹਿ ॥
ਬਿਨਾ ਹਿਲਾਏ ਕਰ ਕੋ ਕੈਸੇ ਗ੍ਰਾਸ ਪੇਟ ਮਹਿ ਜਾਇ ॥

ਦਾਨ-ਸੋਰਠਾ-

ਜਯੋ ਇਕ ਬਾਪੀ ਹੋਇ ਈਖ ਸੰਗ ਮਿਲ ਮਧੁਰ ਅਤਿ ॥
ਕਰਤਾ ਨਿੰਮ ਸਮੋਇ ਭੋਜਨ ਪਾਤਰ ਕੁਪਾਤ੍ਰ ਤਯੋਂ ॥

(ਭੁਯਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ)

ਫਲੀ ਭੂਤ ਦਾਨੰ ਸੁਭੰ ਪਾਤ੍ਰ ਦੈਯੋ ।
ਜਥਾ ਬੀਜ ਬੋਯੋ ਸੁਖੇਤ੍ਰੈ ਅਖੈਯੋ ॥
ਕੁਪਾਤ੍ਰੇ ਮਝਾਰੀ ਦਯੋ ਦਾਨ ਐਸੇ ।
ਕੁਖੇਤ੍ਰੇ ਮਝਾਰੀ ਬੁਯੋ ਬੀਜ ਜੈਸੇ ॥
ਸੇਵ ਕਰੀ ਇਨਹੀ ਕੀ ਭਾਵਤ ,
ਔਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸੁਹਾਤ ਨ ਜੀਕੋ ॥
ਦਾਨ ਦੀਯੋ ਦਿਨ ਹੀ ਕੋ ਭਲੋ ,
ਅਰ ਆਨ ਕੋ ਦਾਨ ਨ ਲਾਗਤ ਨੀਕੋ ॥
ਆਗੈ ਫਲ ਹੈ ਇਨ ਹੀ ਕੋ ਦੀਯੋ ,
ਜਗ ਮੈਂ ਜਸ ਔਰ ਦਯੋ ਸਭ ਫੀਕੋ ॥

ਮੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਮੈ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਤੇ
ਸਿਰ ਲੋ ਧਨ ਹੋ ਸਭ ਹੀ ਇਨ ਹੀ ਕੋ ॥
ਜੋ ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਪੁਜਾਰੀ, ਅਹੈ,
ਸੋ ਭੀ ਪੂਜਾ ਬਹੁਤ ਨ ਗਰੈ ॥
ਤਨ ਨਿਰਬਾਹ ਮਾਤ੍ਰ ਸੋ ਲੇਵੈ,
ਅਧਿਕ ਹੋਇ ਤਾਂ ਜਹਿ ਤਹਿ ਦੇਵੈ ॥
ਧੰਨ ਕੇ ਭਾਰੀ ਚਾਰ ਹੈ ਧਰਮ ਚੋਰ ਨਿਪ ਆਗ ॥
ਕ੍ਰੋਧੈ ਤ੍ਰਾਪੈ ਭ੍ਰਾਤ ਤ੍ਰੈ ਕਰੈ ਜੁ ਜੇਸਟਹਿ ਤਯਾਗ ॥

ਧਰਮ ਦੇ ਦਸ ਲਛਣ

ਖਿਮਾ, ਅਹਿੰਸਾ, ਦਯਾ, ਮਿਦੁ ਸ਼ਤ, ਬਚਨ, ਤਪ, ਦਾਨ ॥
ਸੀਲ ਸੋਚ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬਿਨਾ ਧਰਮ ਲਿੰਗ ਦਸ ਜਾਨ ॥
ਧਰਮ ਸਰਬ ਸੁਖ ਖਾਨ ਜਾਨ ਸਭ ਕੋ ਹਿਤਕਾਰੀ ॥
ਧਰਮ ਧਰੇ ਬੁਧਿਮਾਨ ਨਿਰੰਤ੍ਰ ਚਿਤ ਮਝਾਰੀ ॥
ਧਰਮ ਸਰਬ ਸੁਖ ਹੇਤੁ ਨਿਖਲ ਕਿਲ ਕਲਮਲ ਖੋਵਤ ॥
ਗੁਰ ਸੰਗਤ ਕੇ ਮਾਂਹਿ ਧਰਮ ਕਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵਤ ॥
ਅਨਿਕ ਕਸ਼ਟ ਕੁਸ਼ਟਨ ਵਿਖੇ ਧਰਮ ਬਿਮੁਖ ਨਰ ਨੀਤ ਗਮ
ਹੈ ਧਰਮ ਸਾਰ ਸੰਸਾਰ ਮੈਂ ਤਾਂਤੇ ਧਰਮ ਨਮਾਮਿ ਮਮ ॥

ਉਦਾਸੀ ਮਤ ਦੇ ਚਾਰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼

ਗੋਂਦ ਸਾਹਿਬ, ਫੂਲ ਸਾਹਿਬ, ਅਲਮਸਤ ਜੀ, ਬਾਲੂ ਹਸਨਾ ।

ਅੱਠ ਸਿਧੀਆਂ

੧. ਅਣਿਮਾਂ-

ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਤੁਲ ਸੂਖਮ ਹੋ ਜਾਣਾ ।

੨. ਮਹਿਮਾਂ-

ਮਹਾਂ ਸਥੂਲ ਹੋ ਜਾਣਾ ।

੩. ਗਰਿਮਾਂ-

ਰੁੰ ਵਾਂਗ ਹਲਕੇ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਭਾਰੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ।

੪. ਲਘਿਮਾਂ-

ਪਰਬਤ ਵਾਂਗ ਭਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਰੁੰ ਵਾਂਗ ਹਲਕੇ ਹੋ ਜਾਣਾ ।

੫. ਪ੍ਰਾਪਤੀ-

ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਮਿਲਨੇ ।

੬. ਪ੍ਰਕਾਰਮਯ-

ਰੋਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਲ ਦੀ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਵਿਚ ਲੈਅ ਹੋ ਜਾਣਾਂ ਅਤੇ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਣਾ।

੭. ਵਸੀਕਰਣ-

ਭੌਤਿਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਕਰ ਲੈਣਾ।

੮. ਈਸ਼ਤਾ-

ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਰਚਨ ਤੇ ਲੈ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਣੀ ਗੁਰਮਤ ਨਿਰਣੈ ਵਿਚ ਇਹ ਅਠ ਸਿਧੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਕਈ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਦਸ ਹੋਰ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ-

੯. ਅਨਰੂਪੀ ਸਿਧੀ-

ਭੁਖ ਪਿਆਸ ਦਾ ਦੁਖ ਨਾ ਬਿਆਪਨਾ।

੧੦. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿਧੀ-

ਦੂਰ ਬੈਠਿਆਂ ਆਪਣੇ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖ ਲੈਣਾ।

੧੧. ਕਾਮ ਰੂਪੀ ਸਿਧੀ-

ਇੱਛਾ ਮੁਤਾਬਿਕ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਣਾ।

੧੨. ਦੂਰਸ੍ਰਵਣ - ਦੂਰ ਬੈਠਿਆ ਸਭ ਦੀ ਗਲ ਸੁਣਨੀ

੧੩. ਪਰਕਾਇਆ ਪਰਵੇਸ਼ ਸਿਧੀ-

-ਭੂਤ ਦੀ ਤਰਾਂ ਪਰਾਏ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਣਾ।

੧੪. ਸਵਛੰਦ ਮ੍ਰਿਤੂ ਸਿਧੀ-

ਇੱਛਾ ਮੁਤਾਬਿਕ ਦੇਹ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ।

੧੫. ਸੁਰ ਕ੍ਰੀੜਾ ਸਿਧੀ-

ਅਪਸਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਬਿਚਰਤੇ ਦੇਵਨ ਕੋ ਦੇਖਨਾ।

੧੬. ਸੰਕਲਪ ਸਿਧੀ-

ਜੋ ਦਿਲ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਹੋਵੇ ਸੋ ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ।

੧੭. ਅਪ੍ਰਹਤਿ ਗਤਿ ਸਿਧੀ-

ਜਿਥੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੇ ਝਟ ਪਟ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਾ।

੧੮. ਮਨੋਬੋਗ

ਮਨ ਫੁਰਨ ਤੇ ਜਾਵੈ ਚਾਹੇ ਜੇ ਪੇਖ

ਨੌ ਸਿਧੀਆਂ

੧. ਪਦਮ-

ਸੋਨੇ ਆਦਿਕ ਧਾਤਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਫਰੋਖਤ ਕਰਨੀ ਦੇਵ ਮੰਦਰਾਂ ਦਾ ਬਨਵਾਣਾ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਅਚਰਣ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਪਦਮ ਨਿਧੀ ਜੋ ਪੁਤਰ ਪੋਤਰਿਆਂ ਤਕ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

੨. ਮੋਤੀ-

ਮੋਤੀ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਸੁਦਾਗਰੀ ਕਰਨੀ ਉਤਮ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਕੋਂ ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਇਹ ਮਹਾਂ ਪਦਮ ਨਿਧਿ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਹੈ ਸਤ ਪੀਹੜੀਆਂ ਤੀਕ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

੩. ਬਾਣ, ਖੜਗ, ਬਰਛੀ, ਧਨੁਖ, ਢਾਲ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਜਮਾਂ ਕਰਨਾ-

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਦਾਗਰੀ ਕਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿੱਤ੍ਰਤਾ ਰੱਖੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਮਕਰ ਨਿਧੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਹੈ ਇਕ ਪੁਰਖ ਤੱਕ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

੪. ਅੰਨ, ਘੀ, ਗੁੜ ਤੇਲ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨਾ-

ਕਛੂ ਸਮਾਨ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਸੰਕੋਚ ਕਰਨਾ ਅਥਵਾ ਰਖਨਾ ਨਾ ਆਪ ਖਾਣਾ ਨਾ ਕਿਸੀ ਕੋ ਧਨ ਆਦਿਕ ਦੇਣਾ ਜਮੀਨ ਵਿਚ ਦੱਬ ਰਖਨਾ ਇਹ ਕਛਪ ਨਿਧੀ ਹੈ। ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਹੈ ਇਕ ਪੁਰਖ ਤਕ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

੫. ਬੀਣਾ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਬਾਜੇ ਆਦਿਕ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹ ਕਰਨਾ-

ਭਟ ਸਾਗਧ ਸੂਤ ਗਵਈਆਂ ਤੋਂ ਧੰਨ ਦੇਣਾ ਵੇਸਵਾ ਗਮਨ ਕਰਨਾ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਮੁਕੰਦ ਸਿਧੀ ਹੈ। ਇਹ ਰਜੋ ਗੁਣੀ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਪੁਰਖ ਤੀਕ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

੬. ਧਾਤੂਆਂ ਰਤਨਾਂ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨਾ-

ਅਪਮਾਨ ਦਾ ਬਚਨ ਨਾ ਸਹਾਰਨਾ, ਵਡਿਆਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਨੀ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਢੇਰ ਉਲਾਦ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ ਪਹਿਲੇ ਮਿਤਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿਛੋੜਾਂ ਨਵਿਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਨੀ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਕੁੰਦ ਸਿਧੀ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਜਸ ਤਾਮਸ ਹੈ ਦੋ ਪੀਹੜੀਆਂ ਤੀਕ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

੭. ਬਸਤਰ, ਕਪਾਹ, ਫਲ ਪੁਸ਼ਪ, ਮੋਤੀ, ਮੂੰਗੇ, ਸੰਖ, ਸਿਪੀਆਂ, ਲਕੜੀਆਂ ਤੇ ਜਲ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨਾ-

ਤਲਾਬ, ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਪੁਲ, ਬਿਰਛੋਂ ਦੇ ਜੰਗਲ ਫੁਲ ਫਲੋਂ ਬਉਲੀਆਂ ਦਾ ਲਗਵਾਣਾ ਭੋਗੋਂ ਦਾ ਭੋਗਤਾ ਹੋਣਾ ਇਹ ਨੀਲ ਨਿਧੀ ਹੈ। ਹਿ ਸਾਂਤਕੀ ਤੇ ਤਾਮਸੀ ਹੈ ਤਿੰਨ ਪੀਹੜੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

੮. ਇਕਲਾ ਹੀ ਉਤਮ ਭੋਜਨ ਕਰੇ ਉਤਮ ਬਸਤਰ ਪਹਿਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਅੰਨ ਦੇਵੇ, ਮੈਲੇ ਬਸਤਰ ਦੇਵੇ, ਸੁਤ ਦਾਰਾ ਕੋ ਕੁਝ ਨਾ ਦੇਵੇ। ਕੇਵਲ ਅਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੇ ਇਹ ਸੰਖ ਨਿਧੀ ਹੈ। ਇਹ ਰਜੋ ਤੇ ਤਮੋ ਗੁਣ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਪੁਰਖ ਤਕ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

੯. ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਪਾਸ ਹੋਣੋ ਖਰਬ ਨਿਧੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਨਿਰਣੈ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ।

ਨੌਆਂ ਦੇ ਨਾਮ

੧. ਪਦਮ, ੨. ਮਹਾਪਦਮ, ੩. ਮਕਰ, ੪. ਕਛਪ, ੫. ਮੁਕੰਦ, ੬. ਕੁੰਦ, ੭, ਨੀਲ, ੮. ਸੰਖ, ੯. ਖਰਬ।

ਛੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਨਿਰਨਾ

ਕਰਮ ਸ਼ਬਦ ਕ੍ਰੀ ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਕਰਨਾ ਕਰਮ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਅਤੇ ਮਿਸ਼੍ਰਤ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਵੀ ਹਨ ਇਥੇ ਛੇ ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ:-

1. ਅਧਣਯ, 2. ਅਧਾਪਨ, 3. ਯਜਨ, 4. ਯਾਜਨ, 5. ਦਾਨ, 6. ਪ੍ਰਤਿਗ੍ਰਿਹਿ।

ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨੀ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣੀ ਜਗ ਕਰਨਾ ਤੇ ਕਰਵਾਣਾ ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਤੇ ਲੈਣਾ ਇਹ ਛੇ ਕਰਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਹਨ, ਖੱਤਰੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨੀ ਦਾਨ ਦੇਣਾ, ਜੱਗ ਕਰਨਾ, ਚਾਰ ਕਰਮ ਹਨ, ਵੇਸ਼ ਦੇ ਤਿੰਨ ਕਰਮ ਦਾਨ ਦੇਣਾ, ਵਪਾਰ ਕਰਨਾ, ਖੇਤੀ ਕਰਨੀ ਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਨਾ, ਸੂਦਰ ਦੇ ਇਕ ਕਰਮ ਤਿੰਨਾਂ ਬਰਣਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਆਦਿਕ ਹਨ ਨੀਚੇ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਛੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ :-

੧. ਧੌਤੀ :

ਚਾਰ ਉਂਗਲਾਂ ਚੌੜੀ ਪੰਦਰਾਂ ਹੱਥ ਲੰਮੀ ਬਰੀਕ ਬਸਤਰ ਦੀ ਲੀਰ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਗਿਲੀ ਕਰਕੇ ਇਕ ਹੱਥ ਰੋਜ ਨਿਗਲਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪੰਦਰਾਂ ਹੱਥ ਨਿਗਲ ਲੈਣੀ ਪਿਛਲਾ ਕਿਨਾਰਾ ਹੱਥ ਨਾਲ ਬਲ ਨਾਲ ਪਕੜ ਲੈਣਾ ਇਹ ਕਿਰਿਆ ਖਾਲੀ ਪੇਟ ਨਿਰਨੇ ਕਰਨੀ ਹੈ ਫੇਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਲੀਰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲੈਣੀ ਇਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਆਂਦਰਾਂ ਸਾਫ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਕਿਰਿਆ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿੱਧ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ॥

੨. ਨੇਤਿ :

ਇਕ ਗਿੱਠ ਭਰ ਸੂਤਰ ਦਾ ਡੌਰਾ ਬਰੀਕ ਤੇ ਮੂਲੈਮ ਲੈ ਕੇ ਪੂਰਕ ਨੱਕ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰਾ ਮੁਖ ਰਸਤੇ ਕੱਢਕੇ ਦੋਨੋਂ ਸਿਰੇ ਫੜਕੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਨਾਸਕਾ ਅਤੇ ਗਲੇ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਨੀ ॥

੩. ਨਿਉਲੀ :

ਦੋਨੋਂ ਮੋਢੇ ਨੀਵੇਂ ਕਰਕੇ ਪਿਠ ਦਾ ਵਲ ਕਢਕੇ ਸਿਧ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਣਾ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਬਲ ਤੋਂ ਸਜੇ ਖੱਬੇ ਉਪਰ ਹੇਠਾਂ ਇਸ ਤਰਾਂ ਚਲਾਇਮਾਨ ਕਰਨਾ ਜੈਸੇ ਮਧਾਣੀ ਦੇ ਘੁੰਮਣ ਨਾਲ ਚਾਟੀ ਵਿਚ ਦਹੀਂ ਦੀ ਗੱਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥

੪. ਵਸਤੀ :

ਪੁੰਨੀ ਤਾਂਈ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਖਲੋ ਕੇ ਜਾ ਬੈਠਕੇ 6 ਉਂਗਲ ਲੰਬੀ ਉਂਗਲ ਸਮ ਮੋਟੀ ਬਾਂਸ ਦੀ ਨਲਕੀ ਲੈ ਕੇ ਚਾਰ ਉਂਗਲਾਂ ਗੁਦਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਖਿਚ ਕੇ ਪੇਟ ਤਾਂ ਨਾੜੀਆਂ ਸਾਫ ਕਰਨਾ।

੫. ਤ੍ਰਾਟਕ :

ਨੇਤਰਾਂ ਦੀ ਟਿਕਟਿਕੀ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੇ ਲਾਕੇ ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਉਸ ਵਿਚ ਵੇਖਦੇ ਰਹਿਣਾ ਜਦ ਤੀਕ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਜਲ ਆਕੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਥਕ ਨ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਬਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਲ ਵੇਖੋ ਉਹ ਆਗਿਆ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੬. ਭਸਰਾ (ਕਪਾਲਿਭਾਤਿ) :

ਲੁਹਾਰ ਦੀ ਧੌਕਣੀ ਵਾਂਗ ਰੇਚਕ ਪੂਰਕ ਦੁਆਰਾ ਪਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਉਤਰਾਉਣਾ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ।

੭. ਭਯੰਗਮ (ਕੁੰਡਲਨੀ) :

ਉਹ ਨਾੜੀ ਜੋ ਸੁਖਮਨਾ ਦਾ ਬੁਹਾ ਬੰਦ ਰਖਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਮਹਾ ਕਸਟ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਣ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਜੋਰ ਕਰਕੇ ਯੋਗੀ ਜਨ ਪਰੇ ਹਟਾ ਕੇ (ਦਸਮ ਦੁਆਰ) ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

੮. ਭਾਠੀ :

ਮਾਲਸ ਨਾਲ ਜੀਭ ਪਤਲੀ ਅਤੇ ਇਤਨੀ ਲੰਮੀ ਕਰਨੀ ਜੋ ਭੌਹਾਂ ਨੂੰ ਛੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੋੜਕੇ ਕੰਠ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜੀਭ ਦੀ ਨੌਕ ਤਾਲੂਏ ਦੇ ਉਪਰ ਜੋ ਛੇਕ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਲਵੇ ਐਸਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪਰਾਣ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਉਤਪਨ ਹੋਈ ਗਰਮੀ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਦੇ ਖਬੇ ਪਾਸੇ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਕੀਤੇ ਹੋ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਟਪਕਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਯੋਗ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਰਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਰਣੀ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। (ਗੁਰਮਤ ਪ੍ਰਭਾਕਰ)

ਛੋ ਲਖਣਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਚੰਗੇ ਮਾੜੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਲਛਣ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੧. ਨਾਮ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਆਧਾਰ ਆਸਰਾ ਬਣਾ ਲੈਣਾ। ਜਿਵੇਂ ਬਚੇ ਦਾ ਆਸਰਾ ਦੁਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਮਨ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਹੈ। ਭੋਜਨ ਪਾਣੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਭੋਜਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰੀਰ ਡਿਗਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਵੀ ਇਸਥਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

੨. ਧਯਾਨ :

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਰਚਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ ਅਤੀ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਮਨ ਦਾ ਖਲੋਣਾ ਔਖਾ ਹੈ।

੩. ਗਿਆਨ :

ਗੁਰੀ ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਜਾਨਣਾ ਜਗਤ ਨੂੰ ਮਿਥਿਆ ਸਮਝਨਾਂ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਤ ਸਰੂਪ ਬਿਆਪਕ ਰੂਪ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਵਿਰਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਣਾ।

ਹਰਖ ਸੋਕ, ਭੁਖ ਪਿਆਸ, ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਨਿਰਾਲੇ ਹੋਣ ਦਾ ਨਾਮ ਗਿਆਨ ਹੈ।

੪. ਨਿਰਮਲ ਜੁਗਤੀ :

ਜੁਗਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਜੁਗਤੀ (ਤਜਵੀਜ਼) ਸਿਖਣੀ ਕਿ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।

੫. ਨਿਰਵੈਰ :

ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਜਾਣਕੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ (ਉਲਟ) ਨਾ ਚਲਣਾ, ਉਲਟ ਚਲਣਾ ਹੀ ਵੈਰ ਹੈ। ਬੁਰੇ ਦਾ ਵੀ ਭਲਾ ਕਰਨਾ ਭਲੇ ਦਾ ਤਾਂ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ ਚੋਰ ਸਾਧ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਤੱਕਣਾ ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਮੇਟ ਦੇਣੀ ਅਤੇ ਖਿਮਾਂ ਵਿਰਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ।

੬. ਕੀਰਤਨ :

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਰਤਨ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਉਤਮ ਭਗਤੀ ਹੈ ਮਨ ਨੂੰ ਟਿਕਾਣ ਲਈ ਅਤੇ ਇਕਾਗ੍ਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਖੈਨ ਢੰਗ ਹੈ।

੭. ਚੱਕਰ :

ਗੁਦਾ ਤੇ ਲਿੰਗ ਦੇ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਦਲ ਦਾ ਅਧਾਰ ਚੱਕਰ ਹੈ ਇਸਦੇ ਹੇਠ ਕੁੰਡਲਨੀ ਨਾੜੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਰੰਧਰ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਝਰਦੀ ਹੈ।

੨. ਲਿੰਗ ਦੇ ਮੂਲ ਵਿਚ ਦਲ ਦਾ ਸਵਾਧਿਸ਼ਟਾਨ ਚੱਕਰ ਹੈ।

੩. ਨਾਭੀ ਵਿਚ ਦਸ ਦਲ ਦਾ ਮਣੀ ਪੂਰਕ ਚੱਕਰ ਹੈ।

੪. ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ੧੨ ਦਲ ਦਾ ਅਨਾਹਦ ਚੱਕਰ ਹੈ।

੫. ਕੰਠ ਵਿਚ ੧੬ ਪੰਖੜੀਆਂ ਦਾ ਬਿਸੁਧ ਚੱਕਰ ਹੈ।

੬. ਤ੍ਰਿਕਟੀ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਦਲ ਦਾ ਅਨਾਹਦ ਚੱਕਰ ਹੈ।

(ਗੁ: ਨਿ: ਸ:)

ਦੂਸਰੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ

੧. ਮੂਲਾਧਾਰ ਚੱਕਰ ਗੁਦਾ ਵਿਚ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੁੰਧੇ ਮੁਖ ਦਾ ਚਾਰ ਪੰਖੜੀਆਂ ਵਾਲਾ ਪੀਲਾ ਕਮਲ ਹੈ।

੨. ਸ੍ਵਾਧਿਸ਼ਟਾਨ ਚੱਕਰ ਲਿੰਗ ਦੇ ਮੂਲ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਉਰਧ ਮੁਖ ਦਸ ਪਤੀਆਂ ਦਾ ਕਮਲ ਹੈ।

੩. ਮਣੀਪੂਰਕ ਚੱਕਰ ਨਾਭੀ ਦੇ ਮੂਲ ਵਿਚ ਹੈ ਜੋ ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਉਰਧ ਮੁਖ ਦਸ ਪਤੀਆਂ ਦਾ ਕਮਲ ਹੈ।

੪. ਅਨਾਹਤ ਹੈ ਬਾਰਾਂ ਦਲ ਦਾ ਸਵਰਨ ਕਮਲ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੈ।

੫. ਵਿਸੁਧ ਚੱਕਰ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਉਰਧ ਸੋਲਾਂ ਦਲ ਦਾ ਕਮਲ ਕੰਠ ਵਿਚ ਹੈ।

੬. ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ ਭੌਹਾਂ ਦੇ ਮਧ ਦੋ ਪੰਖੜੀਆ ਦਾ ਉਰਧ ਮੁਖ ਚਿਟਾ ਕਮਲ ਹੈ।

ਛੇ ਪ੍ਰਮਾਣ

੧. ਪ੍ਰਤੱਛ ਪ੍ਰਮਾਣ। ੨. ਅਨੁਮਾਨ ਪ੍ਰਮਾਣ।

੩. ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਣ। ੪. ਉਪਮਾਨ ਪ੍ਰਮਾਣ।

੫. ਅਰਥਾਪਤਿ। ੬. ਅਨਪਲੁਬਧਿ ਪ੍ਰਮਾਣ।

੧. ਕਿਸੇ ਰੱਜੇ ਹੋਏ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਇਹ ਰਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨਾਮ ਸਾਹਮਣੇ ਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਾਰਜ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨੂੰ ਕੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ?

੨. ਅਨੁਮਾਨ :

ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਮੰਗੇ ਬਿਨਾਂ ਮੰਗੇ ਹੀ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਇਹ ਭੁਖਾ ਹੈ ਜਾਂ ਧੁੰਏ ਤੋਂ ਬਲਦੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਣਾ ਅਨੁਮਾਨ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ।

੩. ਸ਼ਬਦ :

ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪਿਤਾ ਪਰਦੇਸ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਕੋਈ ਚਿੱਠੀ ਪਾ ਦੇਵੇ ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਰਿਆ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਨਹ ਚਿੱਠੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਸਮਝ ਕੇ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ।

੪. ਉਪਮਾਨ :

ਕਿਸੀ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਕੋਈ ਜਾਨਵਰ ਦੇਖਿਆ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਬਨ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਪੁਰਸ਼ ਤੋਂ ਉਸਦੀ ਉਪਮਾ ਸੁਣੀ ਹੋਵੇ ਕੇ ਗਵਯ ਗਾਂ ਵਰਗਾ ਜਾਨਵਰ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲਵੇ ਅਤੇ ਪਛਾਣ ਕਰ ਲਵੇ ਉਪਮਾਨ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ।

੫. ਅਰਥਾਪਤਿ :

ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਦਿਨੇ ਕਿਸੇ ਸਾਹਮਣੇ ਭੋਜਨ ਨਾ ਖਾਵੇ ਪਰ ਉਸਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਸਥੂਲਤਾਈ ਸਿਧ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਾਤ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਭੋਜਨ ਖਾਂਦਾ ਜਰੂਰ ਹੈ। ਭੋਜਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੋਟਾਪਨ ਰਹਿਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਇਹ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਰੂਰ ਰੋਟੀਆਂ ਲੇੜਦਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਦਾ ਨਾਮ ਅਰਥਾਪਤਿ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ।

੬. ਅਨਉਪਲਬਧਿ :

ਜਿਵੇਂ ਘਰ ਘਰ ਆਦਿਕ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਇਹ ਭਾਸ ਹੋਣਾ ਕਿ ਦੇਹ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਨਾਸਵੰਤ ਹਨ। ਜੋ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਨਾਸ ਹੋਣ ਦਾ ਮਨ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੈ। ਨਿਸ਼ਚੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੇਤੁ ਹੋਣਾ ਇਸਨੂੰ ਅਨਉਪਲਬਧਿ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਛੇ ਭੇਖ

ਸੰਨਿਆਸੀ, ਬੈਰਾਗੀ, ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਸ੍ਰੇਵੜੇ, ਜੋਗੀ, ਜੰਗਮ।

ਛੇ ਦਰਸ਼ਨ(ਮਤ) ਜਾਂ ਸਾਸ਼ਤ੍ਰ

ਪੂਰਬ ਮੀਮਾਂਸਾ, ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਕ, ਨਯਾਯ ਜਾਂ ਤਰਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਪਾਤੰਜਲ, ਸਾਂਖ, ਵੇਦਾਂਤ।

1. ਪੂਰਬ ਮੀਮਾਂਸਾ :

ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਮ ਦੀ ਬਿਊਰੀ ਨੂੰ ਮੁਖ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਜੀਵ, ਦੇਵਤਾ, ਅਵਤਾਰ ਆਦਿਕ ਉਚ ਪਦਵੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਏਕਤਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਜੀਵ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਸਿਰਫ ਸਵੱਰਗ ਤੱਕ ਹੈ। ਸਵੱਰਗ ਦੇ ਸੁਖ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਹਨ। ਜੈਮਨਿ ਰਿਸ਼ੀ ਇਸਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ।

2. ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਕ :

ਇਹ ਛੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।

੧. ਪਦਾਰਥ ਗੁਣ :

ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ, ਸਪਰਸ, ਸੰਖਯਾ, ਪ੍ਰਮਾਣ, ਪ੍ਰਥਕੱਤਵ, ਸੰਜੋਗ, ਵਿਭਾਗ, ਪ੍ਰਤਵ, ਅਪ੍ਰਤਵ, ਕਰਤਵ, ਦ੍ਰਵਤਵ, ਸਨੇਹ, ਸਥਦ, ਬੁਧਿ, ਸੁਖ, ਦੁਖ, ਇਛਾ, ਦਵੈਸ਼, ਪ੍ਰਯਤਨ, ਧਰਮ, ਅਧਰਮ, ਸੰਸਕਾਰ।

੨. ਪਦਾਰਥ ਦ੍ਰਵਯ :

ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਜਲ, ਅਗਨੀ, ਪਵਨ, ਅਕਾਸ਼, ਕਾਲ, ਦਿਸ਼ਾ, ਆਤਮਾ।

੩. ਤੀਸਰਾ ਪਦਾਰਥ-(ਕਰਮ)।

੪. ਚੌਥਾ ਪਦਾਰਥ-ਸਮਾਨਯ (ਜਾਤਿ)।

੫. ਪੰਜਵਾਂ ਪਦਾਰਥ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼।

੬. ਛੇਵਾਂ ਪਦਾਰਥ-(ਸਮਵਾਯ) ਸਬੰਧ।

ਇਹ ਛੇ ਪਦਾਰਥ ਨਿਤ ਅਨਾਦਿ ਹਨ-ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਜਲ, ਅਗਨਿ, ਅਰੁਪਨਵ, ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਰੂਪ ਨਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਸਥੂਲ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਅਨਿਤਯ ਹਨ। ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਸਭ ਸਰੀਰਾਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਹਨ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਜੁਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਣੂਆਂ ਤੋਂ ਸੁਭਾਵਿਕ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਛੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਵੇ ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਕ ਮਤ ਵਾਲਿਆ ਨੇ ਅਭਾਵ ਨੂੰ ਵੀ ਪਦਾਰਥ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਰਲਣ ਕਰਕੇ ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਕ ਮਤ ਦੇ ਸਤ ਪਦਾਰਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਇਹ ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਮਤ ਹੈ।

3. ਨਯਾਯ ਜਾਂ ਤਰਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ :

ਇਸ ਦੇ ਕਰਤੇ ਗੌਤਮ ਜੀ ਨੇ ਸੌਲਾਂ ਪਦਾਰਥ ਮੰਨੇ ਹਨ-

੧. ਪ੍ਰਮਾਣ, ੨. ਪ੍ਰਮੇਯ, ੩. ਸੰਸਯ, ੪. ਪ੍ਰਯੋਜਨ, ੫. ਅਵਯਲ, ੬. ਤਰਕ, ੭, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ, ੮. ਸਿਧਾਂਤ, ੯. ਨਿਰਣਯ, ੧੦. ਵਾਦ, ੧੧. ਜਲਪ, ੧੨. ਵਿਤੰਡਾ, ੧੩, ਹੇਤਵਾ ਭਾਸ, ੧੪. ਛਲ, ੧੫. ਜਾਤਿ, ੧੬. ਨਿਗ੍ਰਹਿ ਸਥਾਨ।

ਸੌਲਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਨਿਰਨਯ

੧. ਪ੍ਰਮਾਣ :

(ਪ੍ਰਤੱਖ, ਅਨੁਮਾਨ, ਉਨਮਾਨ, ਸ਼ਬਦ)।

੨. ਪ੍ਰਮੇਯ :

(ਆਤਮਾ, ਸਰੀਰ, ਇੰਦ੍ਰਯ, ਅਰਥ, ਬੁਧੀ, ਸਨ, ਪ੍ਰਬ੍ਰਿਤੀ, ਦੋਸ਼, ਪ੍ਰੇਤਭਾਵ, ਫਲ, ਦੁਖ, ਮੁਕਤਿ)।

੩. ਸੰਸਯ।

੪. ਪ੍ਰਯੋਜਨ।

੫. ਅਵਯਲ :

(ਪ੍ਰਤਗਯਾ, ਹੇਤੁ, ਉਦਾਹਰਣ, ਉਪਨਯ, ਨਿਰਮਾਨ)।

੬. ਤਰਕਿ (ਯੁਗਤੀ), ੮. ਸਿਧਾਂਤ, ੯. ਨਿਰਣਯ।

੧੦. ਵਾਦ :

(ਜਿੱਤ ਹਾਰ ਦਾ ਖਿਆਲ ਛੱਡ ਕੇ ਯਥਾਰਥ ਗਿਆਨ ਵਾਸਤੇ ਚਰਚਾ)।

੧੧. ਜਾਲਪ :

(ਜਿਤਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖ ਕੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ)।

੧੨. ਵਿਤੰਡਾ :

(ਕੇਵਲ ਦੂਜੇ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਡੇਗਣ ਵਾਸਤੇ ਛਲ ਕਪਟ ਈਰਖਾ ਹਠ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ)।

ਹੇਤਵਾ ਭਾਸ਼ :

(ਸਭਯਭਿਚਾਰ, ਵਿਰੁਧ, ਪ੍ਰਕਰਣਸਮ, ਸਾਦਯਸਮ, ਕਾਲਾਤੀਤ)।

੧੪. ਛਲ, ੧੫. ਜਾਤਿ।

੧੬. ਨਿਗ੍ਰਹਿ ਸਥਾਨ :

(ਅਰਥਾਤ ਮਾਕੂਲ ਜਬਾਬ ਨ ਫੁਰਨਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਹਾਰ ਜਾਵੇ)।

ਇਨ੍ਹਾਂ ੧੬ ਪਦਾਰਥਾਂ ਯਥਾ ਕਰਮ ਤਤਵ ਗਯਾਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਦੁਖ ਦਾ ਅਤਯੰਤ ਨਾਸ ਰੂਪ ਹੈ। ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਭਿਨ ਹੈ ਅਤੇ ਅਭੇਦਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣੂਆਂ ਦੇ ਇੱਕਠ ਤੋਂ ਸਥੂਲ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ ਹੈ ਇਤਿਆਦਿਕ ਮਤ ਮਹਾਤਮਾ ਗੌਤਮ ਦਾ ਹੈ।

5. ਪਤੰਜਲ ਸਾਸ਼ਤ੍ਰ ਯੋਗ ਦਰਸ਼ਨ

ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਤਮਾ ਪਤੰਜਲ ਜੀ ਹਨ। ਸਾਸ਼ਤ੍ਰ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਔਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਯ ਦੋ ਪਦਾਰਥ ਹਨ। ਪੁਰਸ਼ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਹੈ ਬਾਕੀ ਸਭ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਰੂਪ ਵਿਸ਼ਵ ਸਭ ਦ੍ਰਿਸ਼ਯ ਹੈ। ਪਰਕਿਰਤਿ ਜਗਤ ਦਾ ਉਪਾਦਾਨ ਔਰ ਈਸ਼ਵਰ ਨਮਿਤ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਚਿਤ ਦੀਆਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਰੁਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਤਦ ਹੋਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਦੀ ਅਪਣੇ ਸਵਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸਥਿਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਚਿਤ ਵਿਰਤੀ ਦੇ ਰੋਕਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਵੈਰਾਗ ਔਰ ਅਭਿਆਸ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਚਿਤ ਪੂਰਨ ਏਕਾਗ੍ਰਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਔਰ ਇਸੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਜੋਗ ਹੈ ਯਮ, ਨਿਯਮ, ਆਸਨ, ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ, ਪਰਤਯਾਹਾਰ, ਧਾਰਣਾ, ਧਯਾਨ ਔਰ ਸਮਾਧਿ ਕਰਕੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੀ ਮਲੀਨਤਾ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਔਰ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਜਾਣਕੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਔਰ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤਿ ਹੋ ਕੇ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਜਾਣਦਾ ਹੋਇਆ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਪਤੰਜਲ ਮਤ ਦਾ ਸਾਸ਼ਤ੍ਰ ਹੈ।

5. ਸਾਖ ਸਾਸ਼ਤ੍ਰ :

ਏਹ ਦ੍ਰਸ਼ਨ ਦੋ ਕਰਤਾ ਮਹਾਤਮਾ ਕਪਲ ਮੁਨੀ ਜੀ ਹੋਏ ਹਨ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ੨੫ ਤੱਤ ਮੰਨੇ ਹਨ।

੧. ਪ੍ਰਕਿਰਤਿ :

ਕਿਰਿਆ ਸ਼ਕਤੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਭ ਵਸਤੂਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਜੋ ਆਪ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਣੀ ਔਰ ਜੋ ਸਤ ਰਜ ਤਮ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸਮ ਅਵਸਥਾ ਰੂਪ ਹੈ।

੨. ਮਹਤ :

ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਵਿਖਮਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤਿ ਦੇ ਖਛੋਬ ਕਾਰਣ ਜੋ ਤਤ ਉਪਜਿਆ ਔਰ ਜੋ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿਚ ਬੁਧੀ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਇਸਥਿਤ ਹੈ।

੩. ਅਹੰਕਾਰ :

ਜਿਸਦਾ ਸਰੂਪ ਹਉਮੈ ਹੈ।

੪. ਪੰਜ ਤਨ ਮਾਤ੍ਰਾਏ :

ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ ਗੰਧ।

੫. ਗਿਆਰਾਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ :

ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ, ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ, ਗਿਆਰਵਾਂ ਮਨ।

੬. ਪੰਜ ਮਹਾ ਭੂਤ :

ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਜਲ, ਵਾਯੂ, ਅਗਨੀ, ਅਕਾਸ਼।

੭. ਪੁਰਸ਼ :

(ਚੈਤਨਯ ਸ਼ਕਤੀ)।

੮. ਸਾਖ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਜਗਤ ਨਿਤ ਹੈ ਔਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਰੂਪ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾਲ ਸਦਾ ਬਦਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ, ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਹੈ ਇਕਲੇ ਦੋਵੇਂ ਨਿਸਫਲ ਹਨ। ਜੀਵਾਤਮਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸਰੀਰ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਹਨ।

ਬੁਧੀ ਅਹੰਕਾਰ, ਗਿਆਰਾਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਪੰਜ ਤਨ ਮਾਤਰਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ ਸੂਖਮ (ਲਿੰਗ) ਸਰੀਰ ਹੈ, ਜੋ ਕਰਮ ਔਰ ਗਿਆਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਰੂਪ ਹੈ, ਸਬੂਲ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਸਦਾ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਕਰਮ ਔਰ ਗਿਆਨ ਵਾਸ਼ਨਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਇਕ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜ ਕੇ ਦੂਜੀ ਦੇਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲਿੰਗ ਸਰੀਰ ਦਾ ਪ੍ਰਲਯ ਪ੍ਰਯੰਤ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਲਯ ਅਵਸਥਾ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਿਰਤ ਵਿਚ ਲਯ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਵੇਲੇ ਫੇਰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਉਪਜਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਪੁਰਸ਼ ਬਿਬੇਕ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੁਧੀ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਬੁਧੀ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਸੰਤਾਪਾਂ ਤੋਂ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸੇ ਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਮੁਕਤੀ ਹੈ ਇਹ ਉਪਰ ਲਿਖਿਆ ਮਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਹੈ।

6. ਵੇਦਾਂਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਉਤਰ ਮੀਮਾਂਸਾ :

ਇਸ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਜੀ ਹਨ। ਵੇਦਾਂਤ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਸੱਤਾ ਔਰ ਸ਼ਕਤੀ ਕਰਕੇ ਮਾਯਾ ਦੁਵਾਰਾ ਸਭ ਕੁਝ ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ ਹੈ, ਔਰ ਉਸੇ ਵਿਚ ਲਯ ਹੋਵੇਗਾ। ਸ਼ੁਧ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਜੀਵ ਹੈ। ਜੀਵ ਔਰ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਇਕ ਹੈ, ਪਰ ਉਪਾਧੀ ਭੇਦ ਕਰਕੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਭਾਸਦਾ ਹੈ, ਉਪਾਧੀ ਭੇਦ ਮਿਟਾਉਣ ਪਰ ਸ਼ੁਧ ਬ੍ਰਹਮ ਸਾਥ ਅਭੇਦਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੁਵਾਰਾ ਭੇਦ ਭਾਵ ਮਿਟਾ ਕੇ ਆਤਮਾ ਦਾ ਸਾਖਯਾਤ ਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਦਾ ਨਾਉ ਕੈਵਲਯ ਮੋਖ ਹੈ ਇਹ ਵੇਦਾਂਤ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦਾ ਮਤ (ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਅਭੇਦਤਾ) ਹੈ।

(ਗੁਰਮਤ ਪ੍ਰਭਾਕਰ)

ਛੇ ਰੁਤਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ

੧. ਬਸੰਤ ਰੁਤ :

ਚੇਤ ਤੇ ਵੈਸਾਖ ਮਹੀਨੇ ਇਸੇ ਰੁਤ ਵਿਚ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਬਨਸਪਤੀ ਫੁਲ ਦੀ ਫੁਲਦੀ ਹੈ।

੨. ਗ੍ਰੀਖਮ :

ਇਹ ਰੁਤ ਜੇਠ ਹਾੜ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਪੱਕੀ ਫਸਲ ਸਾਂਭ ਕੇ ਘਰ ਲਿਆਂਉਂਦੇ ਹਨ।

੩. ਬਰਸਾਤ :

ਸਾਵਣ ਤੇ ਭਾਦਰੋਂ ਮਹੀਨੇ ਇਸੇ ਰੁਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਬਰਸਾਤਾਂ ਵੀ ਇਸੇ ਰੁਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

੪. ਸਰਦ ਰੁਤ :

ਅਸੂ ਕਤਕ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਇਸ ਵਿਚ ਨਵੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਬੀਜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਆਲ ਦਾ ਆਰੰਭ ਵੀ ਇਸੇ ਰੁਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੫. ਸਿਸੀਅਰ :

ਮਘਰ ਪੋਹ ਮਹੀਨੇ ਠੰਡ ਦਾ ਪੂਰਾ ਜੋਬਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਬਨਸਪਤੀ ਸੜ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਾਲੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਜੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੬. ਹਿਮਕਰ :

ਮਾਘ ਤੇ ਫਗਣ ਦ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸਰੋਂ ਆਦਿ ਦਾ ਖਿੜਣਾ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਛਾ ਦੀਆਂ ਕੂੰਬਲਾਂ ਦਾ ਫੁੱਟਣਾਂ ਇਸ ਰੁਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

6 ਅੰਕ

ਦੋਹਰਾ :

ਦੁਖ ਵਿਚ ਬੰਧੂ ਜਾਣੀਏ, ਭੀੜ ਪਏ ਤ੍ਰਿਯਾ ਜਾਨ।

ਪਰ ਮਿਤ੍ਰ ਨੂੰ ਲੋੜ ਵਿਚ, ਜੇ ਤੂੰ ਚਤੁਰ ਸੁਜਾਨ ॥

ਮਿਤ੍ਰ ਪਰੀਖਿਆ

ਗੁਪਤ ਬਾਤ ਭਾਖੇ ਸੁਨੇ, ਲੇਤ ਦੇਤ ਬਿਨ ਸੰਕ।

ਖਾਇ ਖੁਲਾਇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ਖਟ ਬਿਧ ਮਿਤ੍ਰਨ ਅੰਕ ॥

(ਪੰਚਤੰਤ੍ਰ)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਜਨ ਮੇਲ ਹੈ ਅਗ ਠੰਡ ਵਿਚ ਬੁਝ।

ਰਾਜ ਮਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮਝ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭੋਜਨ ਦੂਧ ॥

੧. ੨. ਗੁਪਤ ਬਾਤ ਕਹਿਣੀਤੇ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਨੀ।

੩. ੪. ਬਿਨਾ ਸੰਕਾਂ ਤੋਂ ਖਾਣਾ ਖੁਲਾਉਣਾ।

੫. ੬. ਲੈਣਾ ਦੇਣਾ।

ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸਚੇ ਮਿਤਰ ਦੇ ਛੇ ਲੱਛਣ ਦਸੇ ਹਨ।

ਦੋ ਮਿਤਰਾਂ ਦੀ ਸਾਖੀ

ਇਕ ਤੋਂ ਅਯੋਗ ਕਾਰਜ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਵਲੋਂ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾ ਦਿਤਾ। ਫਾਂਸੀ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਦੂਜਾ ਮਿਤਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਧਰ ਉਧਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਕਰਮਚਾਰੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਵੇਖ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕਰਕੇ ਤੇਰੇ ਗਲ ਮੌਤ ਦਾ ਫਾਹਾ ਪਾ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਹੋਰ ਕੀ ਚੰਗਾ ਹੈ ਮਿਤਰ ਵਾਸਤੇ ਮੇਰਾ ਤਨ ਲਗ ਜਾਵੇ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਆ ਗਿਆ। ਦੋਨੋਂ ਫਾਂਸੀ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਫਾਂਸੀ ਗਲ ਪਾਉਂਣੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਫਾਂਸੀ ਗਲ ਪਾਉਂਣੀ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੋਨੋਂ ਬਰੀ ਹੋ ਕੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਐਸੀ ਸਚੀ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਅਠਾਹਟ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਨਾਮ

1. ਕਸ਼ਮੀਰ ਮੰਡਲ (ਅਮਰਨਾਥ)।
2. ਕਟਾਖ (ਜਿਲਾ ਜੇਹਲਮ) ਪ੍ਰਸਿਧ ਨਾਮ ਕਟਾਸ।
3. ਜਲੰਧਰ ਪੀਠ (ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਵਾਲਾ ਜੀ ਮੁਖੀ ਕਾਂਗੜਾ ਰਵਾਲਸਰ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ।
4. ਕੁਰਖੇਤ੍ਰ (ਜਿਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਮਧੁਕੈਟਭ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕੁਰੁਖੇਤ੍ਰ ਸਵਾਰਿਆ) ਜ਼ਿਲਾ ਕਰਨਾਲ।
5. ਮਾਯਾਪੁਰੀ (ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਸਿਧ ਨਾਮ ਹਰਿਦਵਾਰ ਹੈ) ਜਿਲਾ ਸਹਾਰਨਪੁਰ।
6. ਦੇਵ ਪ੍ਰਯਾਗ।
7. ਗੰਗੋਤ੍ਰੀ : ਜਿਥੋਂ ਗੰਗਾ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ।
8. ਕੇਦਾਰਨਾਥ।
9. ਬਦਰੀਨਾਥ (ਹਿਮਾਲਾ ਵਿਚ)।
10. ਨੰਦ ਪ੍ਰਯਾਗ (ਹਿਮਾਲਾ ਵਿਚ)।
11. ਕਨਵ ਪ੍ਰਯਾਗ (ਹਿਮਾਲਾ ਵਿਚ)।
12. ਆਦ ਬਦਰੀ (ਹਿਮਾਲਾ ਵਿਚ)।
13. ਸੰਭਲ ਪਿੰਡ (ਨੇਹਕਲੰਕ ਨੇ ਜਿਥੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨਾ ਹੈ) ਮੁਰਾਦਾਬਾਦ।
14. ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ) ਜ਼ਿਲਾ ਮਥਰਾ, ਯੂ० ਪੀ०।
15. ਨੇਮਿਖਾਰਣ ਸੂਤਕੀ ਗੱਦੀ।
16. ਬਿਠੂਰ (ਪ੍ਰਸਿਧ ਨਾਮ ਜਿਸਦਾ ਬ੍ਰਹਮਵਰਤ ਹੈ)।
17. ਪ੍ਰਯਾਗਰਾਜ (ਪ੍ਰਸਿਧ ਨਾਮ ਜਿਸਦਾ ਬ੍ਰਹਮਵਰਤ ਹੈ)।
18. ਚਿਤ੍ਰਕੂਟ (ਪ੍ਰਸਿਧ ਨਾਮ ਜਿਸਦਾ ਬ੍ਰਹਮਵਰਤ ਹੈ)।
19. ਅਜੁਧਿਆ ਪੁਰੀ (ਪ੍ਰਸਿਧ ਨਾਮ ਜਿਸਦਾ ਬ੍ਰਹਮਵਰਤ ਹੈ)।
20. ਪੁਲਹਾਸ਼੍ਰਮ (ਰਿੜੀ ਪਿੰਡ ਵਿਚ)।
21. ਮੁਕਤੀਨਾਥ : ਜਿਥੋਂ ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ ਨਿਕਲੇ।
22. ਦਾਮੋਦਰ ਕੁੰਡ ਜਿਥੋਂ ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ ਨਿਕਲੇ।

23. ਨੈਪਾਲ ਪਸੁਪਤਿ ਜਿਥੋਂ ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ ਨਿਕਲੇ।
24. ਜਨਕਪੁਰ ਜਿਥੋਂ ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ ਨਿਕਲੇ।
25. ਕਾਸ਼ੀ ਬਨਾਰਸ ਜਿਥੋਂ ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ ਨਿਕਲੇ।
26. ਗੋਮਤੀ (ਗੰਗਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਦੀ ਹੈ)।
27. ਬਿਸਵਾਮਿਤ੍ਰ ਕਾ ਯਗਯ ਸਥਾਨ (ਬਖਤਸਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ)।
28. ਭ੍ਰਿਗੂ ਦਾ ਆਸ਼ਰਮ : ਜਿਥੇ ਗੰਗਾ ਤੇ ਸੂਰਜ ਨਦੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਭੋਜਪੁਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
29. ਜਿਥੋਂ ਸੋਨ ਭਦਰ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਗੰਗਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸੇਰਪੁਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
30. ਜਿਥੇ ਗੰਡਕੀ ਤੇ ਗੰਗਾ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹਰਖੇਤ੍ਰ ਵਿਚ ਪਟਣੇ ਸਾਹਿਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
31. ਗਯਾ।
32. ਕਮਾਖੀ ਪ੍ਰਸਿਧ ਨਾਮ ਕਾਮਖਯਾ ਕਾਵਰੂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ।
33. ਗੰਗਾ ਸਾਗਰ ਕਪਲ ਰਿਸ਼ੀ ਦਾ ਅਸ਼ਥਾਨ।
34. ਬੈਤਰਵੀ ਨਦੀ ਗਯਾ ਦਾ ਵਿਚਲਾ ਸਥਾਨ ਜਾਂਝਪੁਰ ਵਿਚ।
35. ਜਗਨਨਾਥ ਪੁਰੀ ਭੁਵਨੇਸ਼ਵਰ ਸ਼ਿਵ।
36. ਆਦਿ ਕੂਰਮ ਜਿਥੇ ਕੱਛ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।
37. ਰਾਮਤੀਰਥ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ)।
38. ਸ੍ਰੀ ਨਰ ਸਿੰਘ (ਸਿੰਘਾਚਲ ਵਿਚ)।
39. ਸ੍ਰੀ ਨਰ ਸਿੰਘ (ਸਿੰਘਾਚਲ ਵਿਚ)।
40. ਸਪਤ ਸਾਗਰ : ਸੇਲੰਗੀ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਸਤਧਾਰਾ ਹੋ ਕੇ ਗੋਦਾਵਰੀ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਹੈ।
41. ਬਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸਾਗਰ (ਸੰਗਮ ਬੇਦੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਬਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਸੰਗਮ ਸਮਾਪਤੀ)।
42. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਸਾਗਰ ਮਿਲਾਪ (ਮਛਲੀ ਬੰਦਰ ਦੇ ਨੇੜੇ)।
43. ਪੰਨਾ ਨਰ ਸਿੰਘ ਆਧਾ (ਸ਼ਰਬਤ ਪੀਣੇ ਵਾਲਾ ਦੇਵਤਾ)।
44. ਤੁੰਡੀਰ ਮੰਡਰ (ਜਿਥੇ ਸਠਾਂ ਜੋਜਨਾਂ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਜਗਾਂ ਹਨ।
45. ਚੋਲ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਗੰਗਾਦਿਕ (ਬਤਾਲੀ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਬੁੱਧ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਦੇ ਸਥਾਨ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਕਰੀਬਨ ਪੈਂਤੀ ਜੋਜਨ ਹਨ)।
46. ਸੇਤੁ ਬੰਧ ਰਾਮੇਸ਼ਵਰ : ਜਿਥੇ ਕਿ ਲੰਕਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਪੁਰ ਪੁਲ ਬੰਧਾ ਸੀ।
47. ਪਾਂਡ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਰੀਬਨ ਅਠਾਰਾਂ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਬੁਧ ਅਵਤਾਰ ਅਸਥਾਨ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਪੰਝੀਆਂ ਜੋਜਨੁ ॥

(ਯੋਜਨ ਚਾਰ ਕੋਹ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।

48. ਮਲਯਵਰ (ਮਾਲਾਬਾਰ) :

ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਚੌਦਾਂ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ਪਦਮਨਾ ਭਜਨਾਰਦ ਨਾਦਿ ਭਗਵਾਨ ਕੇ ਅਵਤਾਰ ਅਸਥਾਨ ਜੋ ਕਿ ਬਵੰਜਾਂ ਯੋਜਨਾਂ ਵਿਚ ਹਨ।

49. ਕਿਸਕਿੰਧਾ (ਬਾਲੀ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ)।

50. ਪੰਡਰਪੁਰ ਬਿਠਲ ਕਾ ਅਸਥਾਨ :

ਪੰਡਰੀਕ ਭਗਤ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਿਠਲ ਰਖ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸੀ ਵਾਸਤੇ ਲੌਕਿਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ ਸੁਣ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਹੋ ਨਾਮ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ।

51. ਪੰਚਵਟੀ : ਜਿਥੇ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਸੂਪਨਖਾ ਦਾ ਨੱਕ ਵਢਿਆ ਸੀ।

52. ਤ੍ਰਯੰਬਕ ਜਯੋਤੀ : ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਲਿੰਗੋ ਕਾ ਰਾਜਾ ਜਿਥੇ ਗੋਦਾਵਰੀ ਨਿਕਲੀ ਹੈ।

53. ਤਾਪੀ ਨਦੀ ਦਾ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਮਿਲਾਪ ਡੁਮਾਸ ਗਰਾਮ ਵਿਚ।

54. ਨਰਬਦਾ ਨਦੀ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਮੇਂ (ਮਿਲਾਪ ਲਭਾਰਾ ਪਿੰਡ ਵਿਚ)।

55. ਪ੍ਰਭਾਸ ਖੇਤ (ਜਿਸਦਾ ਕਿ ਅਠਤਾਲੀ ਕੋਹਾਂ ਵਿਚ ਬਸਥਾਰ ਹੈ)।

56. ਸੁਦਾਮਾ ਪੁਰੀ (ਜੋ ਕਿ ਸੁਦਾਮਾ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਜਗਹ ਹੈ)।

57. ਮਾਧਵਪੁਰ।

58. ਗੋਮਤੀ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਮਿਲਾਪ :

ਜਿਥੇ ਦਵਾਰਕਾ ਡੁਬੀ ਸੀ।

59. ਬੇਟ ਦੁਵਾਰਕਾ ਰਮਣਕ ਦੀਪ (ਜਿਥੇ ਪੀਪਾ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਛਾਲ ਮਾਰੀ ਸੀ)।

60. ਨਾਰਾਇਨ ਸਰੋਵਰ ਕਛ ਦੇਸ ਵਿਚ (ਕੂਟੇਸਵਰ ਮਹਾਂਦੇਵ)।

61. ਰੈਵਤਗਿਰ (ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ ਗਿਰਨਾਰ ਪਰਬਤ)।

62. ਬਿੰਦੁਸਾਰ ਸਿਧਪੁਰ ਗਰਾਮ ਵਿਚ।

63. ਪੁਸ਼ਕਰ ਤੀਰਥ।

64. ਲੋਹਾਗਰ।

65. ਉਜੈਨ।

66. ਓਂਕਾਰ।

67. ਹਿੰਗਰਾਜ। (ਗੁਰਮਤ ਨਿਰਣਯ)

ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ

੧. ਅੰਡਜ :

ਆਂਡਿਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪੰਛੀ, ਸਰਪ, ਕਛ ਆਦਿਕ।

੨. ਜੇਰਜ :

ਮਨੁੱਖ ਪਸ਼ੂ ਆਦਿ ਜੇਰ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

੩. ਸੇਤਜ :

ਪਸੀਨੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜੁਆਂ ਲੀਖਾ ਆਦਿ।

੪. ਉਤਭੁਜ :

ਧਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦਰਖਤ, ਪੱਥਰ ਆਦਿ।

ਪੰਜ ਨਿਵਾਜਾਂ

ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਿਸ ਵਕਤ ਮਸੀਤ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਸ਼ਰ੍ਹਾਂ ਮੂਜਬ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਨਿਵਾਜ ਹੈ। ਨਿਵਾਜਾਂ ਕੁਲ ਪੰਜ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਏਹ ਨਾਮ ਹਨ।

1. ਫਜ਼ਰ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੀ।
2. ਜੁਹਰ ਦੀ (ਦੁਪਿਹਰ ਪਿਛੋਂ)।
3. ਅਸਰ ਦੀ (ਚਾਰ ਘੜੀ ਦਿਨ ਰਹਿੰਦੇ)।
4. ਮਗਰਬੀ ਦਿਨ ਛਿਪਣ ਵੇਲੇ।
5. ਇਸ਼ਾਕੀ (ਚਾਰ ਘੜੀ ਰਾਤ ਗਈ)।

ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਵਿਚ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ (ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜਨ ਲਈ ਗੁਸਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਆਦਿਕ ਕਰਕੇ ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ਪੰਜ ਨਿਵਾਜਾਂ ਦੇ ਪੰਜੇ ਵਕਤ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਸੇ ਸਨ।

ਗੁਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ

(ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮਤ)

ਨਿਮਾਜ਼ੀ ਪਹਿਲੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਜੂ ਕਰੇ ਪਹਿਲੇ ਬਿਸਮਿਲਾ ਕਰੇ, ਦੂਜੇ ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜਨੇ ਦੀ ਨੀਅਤ ਕਰੇ, ਤੀਜੇ ਹਥ ਧੋਵੇ, ਚੌਥੇ ਮੂੰਹ ਧੋਵੇ, ਪੰਜਵੇਂ ਛੋਟੀ ਅੰਗੂਲੀ ਸੇ ਤੀਨ ਦਫੇ ਨੱਕ ਸਾਫ ਕਰੇ, ਛੇਵੇਂ ਅੰਗੂਠੇ ਕੇ ਪਾਸ ਕੀ ਉਂਗਲੀ ਸੇ ਦੰਦ ਸਾਫ ਕਰੇ, ਸਤਵੇਂ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਪਾਣੀ ਦਾ ਬੁੱਕ ਭਰਕੇ ਸਿਰ ਵਾਲਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਠੰਡੀ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਤਕ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਧੋਵੇ, ਅਠਵੇਂ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਬਾਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਕ ਤਕ ਧੋਵੇ, ਸਾਥ ਹੀ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਰਬ ਦਾ ਨਾਮ ਲਵੇ। ਇਤਿਆਦਕ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਸੇ ਪੂਰਾ ਵਜੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਜੂ ਕਰਕੇ ਆਦਮੀ ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜਨ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਸਵੇਰ ਦੀ ਨਿਵਾਜ਼ ਪੜੇ।

ਨਿਵਾਜ਼ ਪੜਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ

ਪਹਿਲੇ ਵਜੂ ਕਰਕੇ ਕਪੜਾ ਜਾਂ ਸਫ (ਮੁਸੱਲਾ) ਆਦਿਕ ਵਿਛਾ ਕੇ ਮੱਕੇ ਦੀ ਤਰਫ ਮੁਖ ਕਰਕੇ ਖੜਾ ਹੋਵੇ ਕੰਨਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਰਖ ਕੇ ਪਿਛੇ ਨਾਭੀ ਮੇਂ ਦੋਵੇਂ ਹਥ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਅਲਹਮਦ ਪੜ੍ਹ ਕਰ, ਇਕ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਰਕਾਤ ਪੜ੍ਹਕੇ ਝੁਕ ਕੇ ਗੋਡਿਓਂ ਪਰ ਹਾਥ ਰਖ ਕੇ ਰਕਾਤ ਪੂਰੀ ਹੋਈ, ਪਿਛੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਉਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕੇ। ਹਰ ਇਕ ਵਕਤ ਦੀ ਨਿਮਾਜ਼ ਮੇਂ ਹਰ ਰਕਾਤੋਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰਾਂ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਨਿਵਾਜ਼ ਪੜੇ।

੧. ਪਹਿਲੀ ਨਿਵਾਜ਼ ਸਵੇਰ ਦੀ

ਇਸ ਵਿਚ ਚਾਰ ਰਕਾਤ ਹਨ ਦੋ ਸੁੰਨਤ ਕੀ ਦੋ ਫਰਜ਼ ਕੀ, ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਨਿਮਾਜ਼ ਦਾ ਵਕਤ ਹੈ।

੨. ਦੂਜੀ ਜੁਹਰ ਕੀ

ਦੁਪਿਹਰ ਵੇਲੇ ਦੀ ਇਸ ਵਿਚ ਬਾਰਾਂ ਰਕਾਤਾਂ ਹਨ। ਚਾਰ ਪਹਿਲੇ ਸੁੰਨਤ ਚਾਰ ਫਰਜ਼ ਦੋ ਫੇਰ ਸੁੰਨਤ ਦੋ ਨਫਲ ਦੁਪਿਹਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜ ਘੜੀ ਦਿਨ ਰਹਿੰਦੇ ਤਕ ਇਸਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਵਕਤ ਹੈ।

੩. ਤੀਸਰੀ ਅਸਰ ਕੀ

ਇਸ ਵਿਚ ਚਾਰ ਰਕਾਤਾਂ ਹਨ। ਚਾਰੋਂ ਫਰਜ਼ ਕੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜ ਘੜੀ ਦਿਨ ਰਹਿੰਦੇ ਮੇਂ ਲੈ ਕੇ ਸੂਰਜ ਅਸਤ ਹੋਣ ਤਕ ਇਸਦਾ ਵਕਤ ਹੈ।

੪. ਮਗਰਬੀ

ਸਾਯੰਕਾਲ ਕੀ ਇਸ ਵਿਚ ਸਤ ਰਕਾਤਾਂ ਹਨ। ਤਿੰਨ ਫਰਜ਼ ਕੀ ਦੋ ਸੁੰਨਤ ਕੀ ਦੋ ਨਫਲ ਕੀ ਦਿਨ ਅਸਤ ਸੇ ਲੇਕਰ ਜਦ ਤਕ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਲਾਲੀ ਰੇ ਉਦੋਂ ਤਕ ਇਸ ਦਾ ਵਕਤ ਹੈ।

੫. ਪੰਜਵੀਂ ਇਸ਼ਾਕੀ

ਇਸ ਵਿਚ ਅਪਣੀਆਂ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਰਕਾਤਾਂ ਹਨ। ਚਾਰ ਘੜੀ ਰਾਤ ਗੁਜ਼ਰ ਗਈ ਤੋਂ ਇਸਦਾ ਵਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਕ ਛੇਵੀਂ ਨਿਮਾਜ਼ ਹੋਰ ਭੀ ਹੈ। ਜੋ ਇਸ ਪੰਜਵੀਂ ਸਾਥ ਮਿਲਾਕੇ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਔਰ ਇਸ ਵਿਚ ਪੰਜ ਰਕਾਤਾਂ ਹਨ। ਸੋ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਵੀਂ ਦੀਆਂ ਤੇ ਪੰਜ ਛੇਵੀਂ ਦੀਆਂ ਕੁਲ ਸਤਾਰਾਂ ਰਕਾਤਾਂ ਹਨ। ਚਾਰ ਪਹਿਲੇ ਸੁੰਨਤ ਕੀ, ਚਾਰ ਫਰਜ਼ ਕੀ, ਦੋ ਫੇਰ ਸੁੰਨਤ ਕੀ, ਦੋ ਨਫਲ ਕੀ, ਤਿੰਨ ਬਸ਼ਰ ਨਿਵਾਜ਼ ਕੀ ਫਰਜ਼ ਕੀ, ਦੋ ਨਫਲ ਦੀ ਇਤਿਆਦਿਕ ਰਕਾਤਾਂ ਹਨ। ਤਿੰਨ ਘੜੀ ਰਾਤ ਗਈ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਚਾਰ ਘੜੀ ਰਾਤ ਤਕ ਇਸਦਾ ਵਕਤ ਹੈ।

“ਇਹ ਨਿਮਾਜ਼ਾਂ ਕਿਥੋਂ ਤੁਰੀਆਂ ਤੇ ਕਿਨ ਕਿਨ ਪਹਿਲੋਂ
ਪੜ੍ਹੀਆਂ?”

ਬਸਰ ਕੀ ਛੇਵੀਂ ਨਿਮਾਜ਼ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੈਗੰਬਰੀ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਮਿਲਨ ਸਮੇਂ ਸਵਾ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹਿੰਦੀ ਸਮੇਂ ਪੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਪੰਜ (ਜੋ ਆਮ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ) ਪੈਗੰਬਰੋਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਜਿਸ ਵਕਤ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਸੰਕਟ ਤੋਂ ਛੁਡਾਇਆ ਸੀ।

੧. ਫਜ਼ਰ ਕੀ

ਅੰਧੇਰੇ ਦੇ ਸੰਕਟ ਸੇ ਛੁਟ ਕੇ ਆਦਿਮ ਨੇ ਪੜ੍ਹੀ।

੨. ਜੁਹਰ ਕੀ

ਇਬਰਾਹੀਮ ਖਲੀਲ ਜੀ ਨੇ ਅੱਗ ਬਲਦੀ ਦੇਖ ਕੇ ਪੜ੍ਹੀ ਤੇ ਅੱਗ ਬੁਝ ਗਈ ਯਾਨੇ ਸੀਤਲ ਹੋ ਗਈ।

੩. ਅਸਰ ਕੀ

ਜਦ ਯੂਨਸ ਨੂੰ ਮਛਲੀ ਨੇ ਨਿਗਲ ਲਿਆ ਤਾਂ ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਬਚ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹੀ।

੪. ਮਗਰਬੀ

ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਈਸਾ ਨੇ ਪੜੀ-ਇਨਾਂ ਉਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਪੈਰੰਬਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਨਿਮਾਜਾਂ ਪੜੀਆਂ ਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋਈਆਂ।

ਰਕਾਤ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਰਕਾਤ ਨਾਮ ਥੋੜੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬੋਧ ਛੋਟੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਪੜ ਵੀ ਛੋਟੀ ਹੀ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਜੈਸੇ ਦੋਹਿਰਾ ਸ਼ਲੋਕ ਜਾਂ ਪਉੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

“ਫਰਜ਼”

ਫਰਜ਼ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਹੈ, ਜੇਹੜਾ ਪਾਠ ਹੁਕਮ ਦਾ ਬੋਧ ਕਰਾਵੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਫਰਜ਼ ਦੀਆਂ ਰਕਾਤਾਂ ਹੈ। ਵੇਦ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਬਿਧਿ ਬਚਨ ਹੈ।

ਸੁੰਨਤ

ਸੁੰਨਤ ਨਾਮ ਰਸੂਲ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਦਾ ਹੈ ਯਾਨੇ ਕਿਰਿਆ ਤਾਂਤੇ ਜਿਨ ਰਕਾਤੋਂ ਕੋ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁੰਨਤ ਦੀਆਂ ਰਕਾਤਾਂ ਹੈ।

ਨਫਲ

ਨਫਲ ਨਾਮ ਨਫੇ ਵਾਲੇ ਪਾਠ ਦਾ ਹੈ। ਤਾਂਤੇ ਜਿਨ ਰਕਾਤਾਂ ਵਿਚ ਅਪਣੇ ਮਨੋਂ ਬਾਛਿਤ ਕੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਹੈ ਉਹ ਨਫਲ ਦੀਆਂ ਰਕਾਤਾਂ ਹਨ।

“ਅਲਹਮਦ”

ਅਲਹਮਦ ਨਾਮ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਕਾ ਹੈ। ਯਾਂਤੇ ਜੋ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਆਰੰਭ ਮੈਂ (“ਰਬੁਲ ਆਲਮੀਨ”) ਕਹੀਏ ਵਹੁ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਜਹਾਨ ਦਾ ਇਤਆਦਿਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਉਸਤਤ ਜਿਸ ਦੁਬਾਰਾ ਉਸਦੀ ਉਸਤਤ ਦਾ ਬੋਧ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾ ਦਾ ਨਾਮ ਅਲਹਮਦ ਦੀਆਂ ਰਕਾਤਾਂ ਹੈ। “ਕੁਲਰਕਾਤਾਂ ਚਾਰ ਅਲਹਮਦ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਫਰਜ਼ ਕੀਆਂ-ਬਾਰਾਂ ਜੁਹਰ ਕੀਆਂ-ਚਾਰ ਅਸ਼ੁਰ ਕੀਆਂ-ਸਤ ਮਗਰਬੀ ਦੀਆਂ-ਸ਼ਤਾਰਾਂ ਈਸ਼ਾ ਔਰ ਬਸ਼ਰ ਕੀਆਂ ਕੁਲ ੪੮ ਰਕਾਤਾਂ ਰੋਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਪੜ੍ਹੇ, ਰੋਜ਼ਾ ਰਖੇ (੩੦ ਰੋਜ਼ੇ ਹਨ), ਹਜ ਕਰੇ (ਮੱਕੇ ਦੀ ਯਾਤਰਾ), ਜਕਾਤ ਦੇਵੇ (੪੦ਵਾਂ ਹਿਸਾ ਕਿਰਤ ਦਾ ਖੁਦਾ ਨਮਿੱਤ ਖਰਚਣਾ ਦੁਨਿਆਂ ਸੇ ਮੁਕਤੀ ਪਾਵੇਗਾ।

(ਗੁੰ ਨਿੰ ਸ੦)

(ਸਮਾਂ ਕਾਲ) (ਦੋਹਰਾ)

ਕਾਲ ਕਰੋਂ ਸੁ ਆਜ਼ ਕਰ ਸਬੀ ਸਾਜ਼ ਹੈ ਸਾਥ।

ਕਾਲ ਕਾਲ ਕਿਆ ਕਰਤ ਹੋ ਕਾਲ ਕਾਲ ਕੇ ਹਾਥ ॥

(ਮਿਡਲ ਕੋਰਸ ਹਿਸਾ ੩)

ਵਡੇ ਵਡੇ ਇਸ ਜਗਤ ਪੁਰ ਬੈਠੇ ਪੈਰ ਪਸਾਰ।

ਓੜਕ ਸਾਰੇ ਕਾਲ ਨੇ ਲਏ ਪਲਕੁ ਵਿਚ ਮਾਰ ॥

(ਮੈਟ੍ਰੀਕੁਲੇਸ਼ਨ ਕੋ:)

ਸਮਾਂ ਪਛਾਨਨ ਹਾਰ ਕੋ ਮਿਲੇ ਨਾ ਕਾਲ ਸਦੀਵ ।
ਤਾਤੇ ਸਮਾਂ ਨ ਚੁਕੀਏ ਰਾਜਨੀਤ ਕੀ ਸੀਵ ॥

(ਪੰਚਤੰਤ੍ਰ)

(ਦੋਹਿਰਾ) ਰਸਨਾ

ਸਾਇਕ ਵੇਧਾ ਮਿਲਤ ਹੈ ਖੜਗ ਵੇਧ ਮਿਲ ਜਾਇ ।
ਬਾਣੀ ਵੇਧਾ ਨ ਮਿਲੇ ਸਾਚ ਕਹੋਂ ਸਮਝਾਇ ॥

(ਪੰਚਤੰਤ੍ਰ)

(ਖਾਲਸਾ)

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਸੁਤ ਭਯੋ ਖਾਲਸਾ ਸੁ ਨੀਕਾ ਅਤਿ,
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਮਿਲ ਫਤੇ ਸੋ ਬੁਲਾਈ ਹੈ ।
ਪੀਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕਰਾਮਾਤੀ ਜੇ ਅਪਰਪੰਥ,
ਹਿੰਦੂ ਔ ਤੁਰਕ ਹੂੰ ਕੀ ਕਾਣ ਕੋ ਮਿਟਾਈ ਹੈ ।
ਤੀਸਰਾ ਮਜ਼ਹਬ ਜਗ ਦੇਖ ਕੇ ਅਜਬ ਮਹਾਂ,
ਬੈਰੀ ਕੇ ਗਜ਼ਬ, ਪਰਿਓ ਛੀਨੇ ਠਕਰਾਈ ਹੈ ।
ਧਰਮ ਸਥਾਂਪਬੇ ਕੋ ਪਾਪਨ ਕੋ ਖਾਪਬੇ ਕੋ,
ਗੁਰੂ ਜਾਪਬੇ ਕੋ ਨਈ ਰੀਤ ਯੋਂ ਚਲਾਈ ਹੈ ॥

ਪੰਜ ਕਕਿਆਂ ਤੋਂ ਸਿਖਿਆ

ਕੇਸ ਸ਼ਬਦ ਕਾਸ ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਨੂਰ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ।

੧. ਕੇਸ

ਕੇਸ ਸ਼ਬਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਕੇ+ਸ਼ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ । ਕੇ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ-ਸਿਰ ਸ਼ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ।
ਸੁਭਾਇਮਾਨ । ਜੋ ਸਿਰ ਤੇ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹਨ ਉਹ ਕੇਸ ਹਨ । ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਤੇ ਰਬੀ ਨੂਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ
ਦੇ ਲਖਾਇਕ ਹਨ ।

੨. ਕੰਘਾ

ਕੰਘਾ ਕੇਸਾ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਵੀਚਾਰ ਰੂਪੀ ਕੰਘੇ ਨਾਲ ਮੰਨ ਦੀਆਂ ਜੁਲਫਾਂ (ਸੰਕਲਪਾਂ
ਵਿਕਲਪਾਂ) ਰੂਪੀ ਦੂਰ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ ।

੩. ਕੜਾ

ਕੜਾ ਸਿਖਿਆ ਦੇਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਗੁਟ ਕੜਿਆ ਹੈ । ਚੋਰੀ ਆਦਿ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਸ
ਤਰਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਵੀ ਕੜਕੇ ਰਖਣਾ ਹੈ-ਜਿਵੇਂ ਜੰਗ ਵੇਲੇ ਗਾਨਾ ਬੰਨੀਦਾ ਕੜਾ ਵੀ-ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੀ
ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਗਾਨਾ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਵਿਆਹ ਵੇਲੇ ਲਾੜੇ ਦੇ ਕੰਗਣ ਪਵਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਨੀਂਗਰ ਦੀ
ਕੰਗਣ ਰੱਖਿਆ ਕਰੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਲਾੜੀ ਮੌਤ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕੜਾ ਨਿਸਾਨੀ ਹੈ । ਇਸ
ਵਿਆਹ ਦੀ ਕੜਾ ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਤੋਂ ਸ਼ਰਮ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਹੱਥ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਕਾ ਕੰਗਣ ਹੈ । ਇਹ

ਵੀ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦਾ ਰਖਿਆ ਚਿੰਨ ਹੈ, ਮਾਨੋ ਤਬੀਤ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਰਖਿਆ ਲਈ ਲੋਹੇ ਪਾਸ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕੜਾ ਵੀਣੀ ਦਾ ਰਖਿਆ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵੀ ਹੈ।

੪. ਕਛਹਿਰਾ

ਕਛਹਿਰਾ ਜਤ ਸਤ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰੋਂ ਬਰਜਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਜਤੀਆਂ ਦਾ ਚਿੰਨ ਹਾਂ ਮੇਰੀ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲੇ ਲਾਜ ਨਿਬਾਵੀਂ।

੫. ਕ੍ਰਿਪਾਨ

ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਖਿਆ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਮੈਂ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਮੌਤ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਰਖ ਕੇ ਭੈੜੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਰੱਬੀ ਕ੍ਰਿਪਾ+ਨ=ਜੋ ਜੰਗ ਵਿਚ ਵੈਰੀ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਨਾ ਕਰੇ ਕਾਲ ਨੂੰ ਸਦਾ ਯਾਦ ਰਖਣ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।

ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਰਹਿਤ

ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕਨ ਤੇ ਹੈ ਨਿਆਰਾ,
ਫਿਰਕਾ ਇਨਕਾ ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ।
ਬਯਾਹ ਨਿਕਾਹ ਨ ਏਹ ਕਰੈ ਹੈਂ।
ਭੁਗਤ ਅਨੰਦ ਅਨੰਦ ਪੜੈ ਹੈ ॥
ਕੰਠੀ ਜੰਝੂ ਤਿਲਕ ਨ ਧਰ ਹੈ।
ਬੁਤ ਪ੍ਰਸਤੀ ਕਦੇ ਨ ਕਰ ਹੈ ॥
ਏਕ ਰਬ ਕੀ ਕਰਤ ਬੰਦਗੀ।
ਰਖਤ ਨ ਔਰਨ ਕੀ ਮੁਹ ਛੰਦਗੀ ॥
ਵੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕਤੇਬ ਕੁਰਾਨ।
ਪੜਤ ਸੁਨਤ ਨਹਿ ਮਾਨਤ ਕਾਨ ॥
ਗੁਰ ਜੋ ਕਥੀ ਕਲਾਮ, ਤਾ ਪਰ ਰਖਤ ਇਮਾਨ ਤਮਾਮ ॥
ਤਤ ਖਾਲਸਾ ਗੁਰ ਕਾ ਜਾਹਰ,
ਕਹਿਤ ਚੁਰਾਸੀ ਤੇ ਹੂੰ ਬਾਹਰ ॥
ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਿੰਦੂਨ ਤੇ ਨਯਾਰੀ,
ਗੀਤ ਇਨੋਂ ਮੈ ਹੈ ਭਲਸਾਰੀ ॥
ਪ੍ਰੇਤ ਪੀੜ ਗ੍ਰਹਿ ਪੀੜ ਨ ਮਾਨਤ,
ਮੜੀ ਮਸਾਣੀ ਕੋਨ ਪਛਾਨਤ ॥
ਗੰਗਾਦਿਕ ਤੀਰਥ ਨਹਿ ਜਾਵੈ,
ਸੂਤਕ ਪਾਤਕ ਨਹਿ ਮਨਾਵੈ ॥
ਜੰਝੂ ਤਿਲਕ ਨ ਛਾਪਾ ਧਰੈ,
ਸਰਾ ਹਿੰਦੂਆ ਕੀ ਨਹਿ ਪਰੈ ॥

ਗੀਤ ਹਿੰਦੂਆ ਵਾਰੀ ਜੈਤੀ,
ਤਜ ਰਾਖੀ ਇਨ ਬਿਧ ਤੇਤੀ ॥
ਬਨੇ ਰਹਿਤ ਸਭ ਸਕੇ ਬਰਾਦਰ,
ਇਕ ਕੋ ਦੂਸਰ ਦੇਵਤ ਆਦਰ ॥
ਹੈ ਇਨ ਮੈ ਇਤਫਾਕ ਮਹਾਨ,
ਸਿਖ ਸਿਖ ਪੇ ਵਾਰਤ ਪ੍ਰਾਨ ॥

(ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)

ਵੇਦਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਵੇਦ ਸ਼ਬਦ ਵਿਦ੍ ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਜਾਣਨਾ, ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ।

ਵੇਦ ਚਾਰ ਹਨ

ਸਯਾਮ, ਰਿਗ, ਯੁਜਰ, ਅਥਰਬਣ।

ਚਾਰ ਉਪਵੇਦ ਵੀ ਹਨ

ਅਯੁਰਵੇਦ, ਧਨੁਰਵੇਦ, ਗਾਂਧਰਵ ਵੇਦ, ਅਥਰਵਵੇਦ।

1. ਸਯਾਮ ਦੀ ਵੰਡ ਦੋ ਤਰਾਂ ਦੀ ਹੈ

(1) ਪੂਰਬਾਰਧ। (2) ਉਤ੍ਰਾਰਧ।

ਪੂਰਬਾਰਧ ਵਿਚ 6 ਧਿਆਏ 64 ਸ਼ਾਮ—640 ਮੰਤਰ ਹਨ।

ਉਤ੍ਰਾਰਧ ਵਿਚ 23 ਧਿਆਨ ਹਨ।

23 ਸ਼ਾਮ—424 ਮੰਤਰ ਹਨ। ਕੁਲ ਧਿਆਏ 29—ਸ਼ਾਮ 87—ਮੰਤਰ 1064 ਹਨ।

2. ਰਿਗਵੇਦ

ਇਸ ਵਿਚ 60 ਮੰਡਲ, 8 ਅਸ਼ਟਕ, 64 ਅਧਿਆਏ 85 ਅਨੁਵਾਦ ਹਨ।

1028 ਸੂਤਕ 2024 ਵਰਗ, 10518 ਮੰਤਰ। ਇਕ ਲੱਖ 53 ਹਜ਼ਾਰ ਸਤ ਸੌ ਬਾਨਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਚਾਰ ਲੱਖ 32 ਹਜ਼ਾਰ ਅੱਖਰ ਰਿਗਵੇਦ ਦੀ ਵੰਡ ਵੀ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇ ਭੈ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ।

3. ਯਜੁਰਵੇਦ

ਇਸਦੀ ਵੰਡ ਵੀ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕੁਲ 40 ਅਧਿਆਏ ਮੰਤਰ 1975।

4. ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਥਰਬਣ ਦੇ ਮੰਤਰ ਆਦਿਕ ਹਨ

ਕੁੱਲ ਚਾਰੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਮੰਤਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ—

1 ਸ਼ਾਮ 1364, 2. ਯਜੁਰ 1975, 3 ਰਿਗਵੇਦ 10518, ਅਥਰਵਣ 5747

ਕੁਲ ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਜੋੜ = 19404

ਛੇ ਰਸ = (ਖਟਰਸ)

ਮਿੱਠਾ, ਖੱਟਾ, ਸਲੂਣਾ, ਕੌੜਾ, ਚਰਪਰਾ, ਕਸੈਲਾ।

ਛਤੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

1. ਸਭ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ, 2. ਪੂਰੀਆਂ, 3. ਕਚੌਰੀ, 4. ਪੂੜੇ, 5. ਚਾਵਲ, 6. ਦਾਲਾਂ, 7. ਭੂਰਜੀ, ਸਾਗ, 8. ਕੜੀ, 9. ਵੜੀਆਂ, 10. ਸੇਵੀਆਂ, 11. ਖਿਚੜੀ, 12. ਪਕੌੜੇ, 13. ਚਟਨੀਆਂ, 14. ਅਚਾਰ, 15. ਮੁਰੱਬੇ, 16. ਬੂੰਦੀ ਦਹੀਂ ਭੱਲੇ, 177 ਰੈਤਾ, 18. ਪਾਪੜ, 19. ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ, 20 ਖੀਰ, 21. ਪੰਜੀਰੀ ਕਸਾਰ ਸੱਤੂ, 22 ਸੀਰਨੀ ਲੱਛੂ ਜਲੇਬੀ, 23 ਲਾਪਸੀ, 24. ਰਬੜੀ, 25. ਮਲਾਈ, 26. ਮਿਸਰੀ ਮੱਖਣ, 27. ਸਿਖਰਣੀ, 28. ਦੁੱਧ ਮਿਲਾਈ, ਅੰਬ ਰਸ, 29. ਦਧਿਤਕਰ, 30. ਕਾਂਜੀ ਹਾਜ਼ਮੇ ਕੇ ਪਾਣੀ, 31. ਫਲ ਖੁਸ਼ਕਤਰ, 32. ਤਾਰੀ, 33. ਮੱਠੀ ਮੱਠੈ, 34. ਫੇੜੀ, 35. ਘੋਵਰ, 36. ਚੁਰਣ ਆਦਿ।

(ਗੁੰ ਨਿੰ ਸਾੰ)

ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ 32 ਲੱਖਣ

ਜਿਸ ਬਾਲਕ ਦੇ ਪੰਜ ਦੀਰਘ, ਪੰਜ ਸੂਖਮ, ਸਾਤ ਰਕਤ, ਛੇ ਉਨਤ, ਤੀਨ ਵਿਸਤਰਿਤ, ਤਿੰਨ ਲਘੁ, ਤਿੰਨ ਗੰਭੀਰ ਹੋਵੇ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੱਖਣਾਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

1. ਭੁਜਾ, 2. ਨੇਤਰ, 3. ਹਨੁ, 4. ਨਾਸਾਂ, 5. ਵਸਥਲ ਇਹ ਜਿਸਦੇ ਵੱਡੇ ਹੋਵਣ—

1. ਤਵਚਾ, 2. ਕੇਸ਼, 3. ਅੰਗੁਲੀਆਂ, 4. ਦੰਦ, 5. ਅੰਗੁਲੀਆਂ ਦੀ ਗੰਢਾਂ।

ਇਹ ਪੰਜ ਜਿਸਦੀਆਂ ਸੂਖਮ ਹੌਲੀਆਂ ਹੋਵਨ ਉਹ ਦਿਕਪਾਲੋਂ ਦੇ ਪਦ ਵਾਲਾ ਹੋਤਾ ਹੈ—

1. ਹੱਥ ਦੇ ਥੱਲੇ, 2. ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਥੱਲੇ, 3. ਨੇਤਰਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਦੇਸ (ਨੇਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ) 4. ਤਾਲੂ, 5. ਜਿਹਬਾ, 6. ਅਧਰ ਹੋਠ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਨੂੰਹ ਜਿਸਦੇ ਲਾਲ ਹੋਵਨ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਰਾਜ ਸੁਖ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

1. ਕਛਾਂ, 2. ਪੇਟ, 3. ਅਲਕਾਂ, ਸਕੰਧ, 5. ਹੱਥ ਦੇ ਉਪਰ ਪਾਸੇ, 6. ਮੁਖ, ਇਹ ਜਿਸਦੇ ਚਿਪਟੇ ਸੇ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਚੇ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਬੜੇ ਐਸਵਰਜ਼ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

1. ਲਿਲਾਟ, 2. ਕਟਿ, 3, ਵਖਸਥਲ ਆਦਿਕ ਜਿਸਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਪੂਰਣ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

1. ਗ੍ਰੀਵਾਂ, 2. ਜੰਘਾਂ, 3. ਲਿੰਗ ਜਿਸਦੇ ਛੋਟੇ ਹੋਣ ਉਹ ਸਲਾਘਾ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

1. ਸਵਰ, 2. ਨਾਭੀ, 3. ਸਵਤਵ ਜਿਸਦੇ ਗੰਭੀਰ ਹੋਵੇ ਪੁਰਖ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਤਿਆਦਿਕ ਬੱਤੀ ਲੱਖਣ ਗੰਰਥਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਲਿਖੇ ਹਨ।

ਲੱਖਣਾਂ ਦਾ ਕਬਿਤ

1	2	3	4	5
ਸੁੰਦਰ	ਸੁਲਜ	ਸੁਧੀ	ਸਾਹਸੀ	ਸੁਹਿਰਦ
6	7	8	9	10
ਸਾਚੇ	ਸੂਰੇ	ਸੁਚ	ਸ਼ਾਵਧਾਨ	ਸਾਸਤ੍ਰਗ ॥

11	12	13	14	
ਉਦਮੀ	ਉਦਾਰ	ਗੁਨਗ੍ਰਾਹੀਐਂ	ਗੰਭੀਰ	ਲਾਲ
15	16	17	18	
ਸੁਧਮਨ	ਧਰਮੀ	ਛਮੀਂ	ਸੁਤੱਤਵ	ਗਯਾਨੀਯੇ
19	20	21	22	
ਇੰਦ੍ਰੀਜਿਤ	ਸਤਯਬ੍ਰਤੀ	ਸੁਕਿਰਤੀ	ਧ੍ਰਿਤੀ	
23	24	25	26	
ਬਿਨੀਤ	ਤੇਜਸੀ	ਦਯਾਲ	ਪ੍ਰੀਤ-ਹਰਿ	ਸੋ ਪ੍ਰਮਾਨੀਯੇ
27	28	29	30	31
ਲੋਭ	ਛੋਭ	ਹਿੰਸਾ	ਕਾਮ	ਕਪਟ
32				
ਗਰੁਰਤਾ ॥				

**ਲਛਣ ਏ ਬਤੀਸ ਛਿਤੀਸ ਕੇ ਬਖਾਨੀਘੇ
ਕਬਿਤ**

1	2	3	4	5	
ਸੁਕਿਰਤ	ਪ੍ਰਮਾਣ	ਕੁਲ	ਰੂਪ	ਕਿਰਯਾਵੇਦ	ਸਦਾ
6	7	8	9	10	
ਸਜਣ	ਸਬੁਧ	ਸਤ	ਸੀਲ	ਬ੍ਰਤਧਾਰੀ ਹੈ ॥	
11	12	13	14	15	
ਬਿਚੱਖਣ	ਬਿਨਈ	ਜਪੀ	ਵਿਸਵਾਸ	ਬੰਦਨੀਯ,	
16	17	18	19	20	
ਕਵਿ	ਨਿਰਲੋਭ	ਦਯਾ	ਦਾਨੀ	ਉਯਕਾਰੀ ਹੈ ॥	
21	22	23	24		
ਤੁਛ-ਨਿੰਦਾ	ਇੰਦ੍ਰੀਜਿਤ	ਸੁਚਿ	ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਬੁਧਿ		
25	26	27		28	
ਹਰਿ,	ਗੁਰ,	ਮਾਤ	ਪਿਤਾ-ਭਗਤ	ਪਿਆਰੀ ਹੈ ॥	
29	30	31	32		
ਸਾਸਤ੍ਰਗ	ਧਾਰਮਗ	ਮਿਤਭੁਕ	ਬਸਕਾਮ,		
ਬਤੀ ਸੁਭ ਲਖਣ ਨਰਾਂ ਜਗਤ ਮਝਾਰੀ ਹੈ ॥					

(ਗ੦ ਨਿੰ ਸਾ੦)

ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਬੱਤੀ ਲੱਖਣ

1. ਸੁੰਦਰਤਾ, 2. ਸਵੱਛਤਾ, 3. ਲੱਜਾ, 4. ਚਤੁਰਾਈ, 5. ਵਿਦਿਆ, 6. ਪਤਿ ਭਗਤੀ, 7. ਸੇਵਾ, 8. ਦਯਾ, 9. ਸਤਯ, 10. ਪ੍ਰਿਅਬਾਣੀ, 11. ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ, 12. ਨਿਮ੍ਰਤਾ, 13. ਨਿਸ਼ਕਪਟਤਾ, 14. ਏਕਤਾ, 15. ਧੀਰਜ, 16. ਪ੍ਰਨਨੇਸ਼ਠਾ, 17. ਸੰਜਮ, 18. ਉਦਾਰਤਾ, 19. ਗੰਭੀਰਤਾ, 20. ਉਦਮ, 21. ਸੂਰਬੀਰਤਾ, 22. ਰਾਗ, 23. ਕਾਵਯ, 24. ਚਿਤ੍ਰ, 25. ਔਸ਼ਧੀ, 26. ਰਸੋਈ, 27. ਫੁਲਵਾੜੀ, 28. ਸੀਉਣਾ ਪ੍ਰੋਣਾ।

29. ਘਰ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਯਥਾ ਯੋਗ ਸਿੰਗਾਰਣਾ।

30. ਘਰ ਆਏ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਦਾ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ।

31. ਬਜ਼ੁਰਗ ਦਾ ਸਨਮਾਨ।

32. ਸੰਤਾਨ ਦਾ ਪਾਲਨਾ।

ਚੌਹਾਂ ਜੁਗਾਂ ਦਾ ਨਿਰਨਾ

੧. ਸਤਿਜੁਗ :

ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ ਇਕ ਲੱਖ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਸਤਵਾਦੀ ਮਨੁਖ ਇਕ ਪਾਪ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਭੋਗਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਧਰਮ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪੈਰ ਕਾਇਮ ਸਨ। ਬਾਵਨ ਅਵਤਾਰ ਸਨ।

(ਚਾਰ ਪੈਰ=ਤੀਰਥ, ਤਪ, ਦਇਆ ਅਤੇ ਦਾਨ)

੨. ਟ੍ਰੈਤਾ :

ਧਰਮ ਦੀ ਇਕ ਕਲਾ ਚੁਕ ਗਈ। ਉਮਰ 10000 ਸਾਲ ਸੋਮਜਗ, ਹੋਮਜਗ, ਅਸਵਮੇਧ, ਗੋਮੇਯ ਜਗ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਦੇ ਪਾਪ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਨਗਰੀ ਨੂੰ ਪਾਪ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਯੁਗ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਸਨ ਦੋ ਕਲਾ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਚੁਕ ਗਈਆਂ।

੩. ਦੁਆਪਰ :

ਦੁਆਪਰ ਜੁਗ ਵਿਚ ਕਰਮ ਤੇ ਪੂਜਾ ਦੀ ਪਰਧਾਨਤਾ ਸੀ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਕਲਾਂ ਚੁਕ ਗਈਆਂ। ਉਮਰ 1000 ਬਰਸ ਰਹਿ ਗਈ। ਇਕ ਦੇ ਪਾਪ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਕੁਲ ਨੂੰ ਪਾਪ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਯੁਗ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਸਨ।

੪. ਕਲਿਜੁਗ :

ਕਲਿਜੁਗ ਉਮਰ 100 ਬਰਸ ਰਹਿ ਗਈ। ਜਿਹੜਾ ਕਰੇ-ਭਰੇ ਧਰਮ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਕਲਾ ਆਸਰੇ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਇਸ ਜੁਗ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਹਨ।

ਦਵੈਖ

ਪਰ ਸੁਖ ਦੇਖ ਪੁਰਖ ਜੋ ਜਲੇ, ਸਚ ਨ ਤਿਸਦੇ ਕੁਝ ਪਲੇ।

(ਮਿਡਲ ਕੋਰਸ ਹਿੱਸਾ)

ਬਿਪਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਖੀਰਾਦਿ ਤੇ ਮੋਰ ਮੋਦ ਘਨਿ ਬੈਨ।

ਸਾਧ ਸੁਖੀ ਪਰ ਹਿਤ ਵਿਖੇ, ਸਠਿ ਪਰ ਬਿਪਤਾ ਚੈਨ ॥

(ਸਾਰਕੁਤਾਵਲੀ)

ਪਰ ਸੁਖ ਦੇਖ ਪੁਰਖ ਜੋ ਜਲੇ,
ਪਰ ਦੁਖ ਲਾਭ ਸਮਝ ਕਰ ਚਲੈ।
ਸੋ ਸੁਖੀਆ ਨਾ ਕਦਰੀ ਹੋਇ;
ਦਵੈਖ ਬਲਾ ਵਿਚ ਪਏ ਨ ਕੋਇ ॥

ਦੋਹਰਾ

ਦਵੈਖ ਬਿਖ ਦੇ ਖਾਧਿਆ ਬਿਪਤ ਮੌਤ ਲਏ ਘੋਰ।
ਜਿਸ ਵਿਚ ਅੰਗੁਣ ਹੋਇ ਇਹ ਉਸਨੂੰ ਵਿਪਦਾ ਢੇਰ ॥

(ਮਿਡਲ ਕੋਰਸ ਹਿਸਾ ਪਹਿਲਾ)

ਚਾਰ ਬਰਣ

ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮਣ ॥
ਦੂਜਾ ਹਿਸਾ ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕਸ਼ਤੀ ॥
ਤੀਜਾ ਹਿਸ ਖੇਤੀ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਵੈਸ਼ ॥
ਚੌਥਾ ਹਿਸਾ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸੂਦਰ ॥

ਬ੍ਰਾਹਮਣ

1. ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਭ ਵਰਣਾਂ ਦਾ ਮੁਖ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਭ ਵਰਣਾਂ ਨਾਲੋਂ ਮੁਖ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸੀ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਮੁਖ ਅਥਵਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਖਦੇ ਹਨ।
2. ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਤੋ ਗੁਣ ਮੁਖਯ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਖਦੇ ਹਨ।
3. ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ।
4. ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹੇ ਪੜ੍ਹਾਵੇ ਜਗ ਕਰੇ ਕਰਾਵੇ ਦਾਨ ਦੇਵੇ ਤੇ ਲੇਵੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੇਆਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਖਦੇ ਹਨ ॥

ਸਰੁਤੀ ਉਤਪਾਦਯ ਪੁਤ੍ਰਾਨ ਮੁਨਯੋ ਨਿਰਪਤੇ ਯਤ੍ ਤਤ੍ਰਹ ਸ੍ਰੈਨੈਵਤਪ ਸਾਤੇਖਾਮ੍ਰਿਖੰ ਤੁੰ ਵਿਦਯਿ ॥

ਇਕ ਵੇਰ ਜਨਕ ਵੈਦੇਹ ਨੇ ਪ੍ਰਾਸ਼ਰ ਜੀ ਪਾਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਕਿਥੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕਰ ਰਿਖੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਜਾਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਏ, ਪ੍ਰਾਸ਼ਰ ਜੀ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਉਹ ਤਪਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੇ ਮਾਨਨੀਕੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਣੀ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਮ ਆਦਿਕ ਕਰਾਕੇ ਅਪਣੇ ਜੇਹਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਫੇਰ :-

ਜਦੋਂ ਰਾਜਾ ਨਹੁਖ ਸ੍ਰਪ ਜੋਨੀ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਿਆ ਕਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਨੇਕ ਵੇਦ ਵਚਨੋ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਯਥਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ :

ਕੋ ਭਵੇਦਾ ਜਨਵੇਦਯੰ ਕਿੰਚ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ॥

ਯਥਾ :-ਯੁਧਿਸ਼ਟਰੋ ਵਾਚ :

ਸਤਯੰ, ਦਾਨੰ, ਸ਼ੀਲੰ, ਮਾਨ੍ਰਿਸੰਸਯੰ ਤਪੋ ਘਿਰਣ ॥

ਦ੍ਰਿਸਯਤੇ, ਯਤ੍ਰ ਰਾਜੇ ਦ੍ਰਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਇਤਿਸਿਮ੍ਰਤ ।

ਗੁ: ਮ: ਨਿ:

ਸਤ ਵਸਤੂ ਦੇ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸੰਸਿਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ। ਅਹਿੰਸਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਅਰਥਾਤ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਸਦਾ ਦਯਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਵਲੋਂ ਸਦਾ ਘ੍ਰਿਣਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਸਭਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਦਯਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਅਰਥਾਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦਸਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਸਮਝਦਾ ਹੋਵੇ ਸੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ ਜੇ ਐਸੇ ਕਰਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸੂਦਰ ਸਦਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਸੂਦਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕੰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ

1. ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਤੋ ਗੁਣ, ਔਰ ਸਮਾਦਿ ਆਦਿਕ ਛੇ ਕਰਮ ਹੋਵੇ ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ।
2. ਜਿਸ ਵਿਚ ਖਤ੍ਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਕਰਮ ਆਦਿਕ ਹੋਵੇ ਉਹ ਖਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ।
3. ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੈਂਸਯ ਕੇ ਗੁਣ ਕਰਮ ਆਦਿਕ ਹੋਵੇ ਉਹ ਬੈਂਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ ॥
4. ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੂਦਰ ਦੇ ਗੁਣ ਕਰਮ ਆਦਿ ਹੋਵੇ ਉਹ ਸੂਦਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ। ਹੋਰ ਜੋ ਤੇਲ ਘ੍ਰਿਉ ਆਦਿਕ ਵਸਤੂਆਂ ਖਰੀਦੇ ਅਤੇ ਵੇਚੇ ਉਹ ਵੀ ਸੂਦਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ।
 1. ਜੋ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਹਿੰਸਾ ਕਰੇ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੇ) ਉਹ ਬਿੱਲਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ।
 2. ਜੋ ਭਖਯ ਅਭਖਯਾ ਗਮਯਾ ਗਮਯ ਕੁਝ ਨਾ ਜਾਣੇ ਉਹ ਪਸ਼ੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ।
 3. ਜੋ ਬਾਵਲੀ ਖੂਹ ਤਲਾਵ ਆਦਿਕ ਪੂਰ ਦੇਵੇ ਤੇ ਦੇਵਮੰਦ੍ਰ, ਬਾਗ ਆਦਿਕ ਨਾਸ਼ ਕਰੇ। ਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿਕ ਕੁਛ ਨਾ ਕਰੇ ਉਹ ਮਲੇਛ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ।
 4. ਜੋ ਚੋਰੀ ਕਰੇ ਚੁਗਲੀ ਕਰੇ ਉਹ ਚੰਡਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ।ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਖਤ੍ਰੀ ਭੁਜਾ ਤੋਂ, ਵੈਸ਼ ਪੇਟ ਤੋਂ, ਸੂਦਰ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

ਚਾਰ ਆਸ਼ਰਮ

ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ, ਬਾਨਪ੍ਰਸਤੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ।

1. ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ :

25 ਸਾਲ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ। 5 ਸਾਲ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਪਾਸ ਰਹਿਣਾ। ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕਰ ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਭਗਤੀ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਅਧੈਨ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ। ਅਗਰ ਇਛਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਇਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਧਰਮ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਜੀਵਨ ਗੁਜਾਰਨੇ ਅਤੇ ਧਰਮ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣਾ ਚਲਾਉਣਾ।

2. ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ :

ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਨੁਕੂਲ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਨਾ। ਜੋਗ ਉਲਾਦ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ ਦਾਨੀ, ਸੂਰਬੀਰ, ਭਗਤ ਤੇ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਜੋਗ ਵਿਦਿਆ ਦੇਣੀ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਸਾਧੂ ਸੇਵੀ ਬਣਾਉਣਾ।

3. ਬਾਨਪ੍ਰਸਤੀ :

ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਸੁਖਾਂ ਤੋ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦਾ ਸੁਖ ਤਿਆਗ ਕੇ ਜੰਗਲ ਬੇਲੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨਾ ਪਰਵਾਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਾ ਰਖਨਾ।

4. ਸੰਨਿਆਸੀ :

ਬਿਲਕੁਲ ਅਤੀਤ ਤਿਆਗੀ ਹੋ ਕੇ ਬਿਚਰਨਾ ਕੁਟੀਆ ਤੀਕ ਦੀ ਚੇਲੇ ਚਾਟੜਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਇਛਿਆ ਨਾ ਕਰਨੀ ਸਾਰੇ ਆਸ਼ਰਮ 25-25 ਸਾਲ ਬਦਲਣ ਦੀ ਹਦੈਤ ਹੈ ਕੋਈ ਮਹਾਤਮਾ ਉੜਕ ਤੀਕ ਸਾਧੂ ਵਿਰਤੀ ਵਿਚ ਬਿਚਰੇ ਹੈਨ।

ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦੇ 10 ਫਿਰਕੇ

ਸੰਕਰਾਚਾਰਜ ਦੇ ਚਾਰ ਚੇਲੇ ਸਨ। ਬਿਸਵਰੂਪ-

1. ਪਦਮਪਦ, 2. ਤ੍ਰੋਟਕ, 3. ਪ੍ਰਿਥਵੀਧਰ, 4. ਤੀਰਥ।

1. ਆਸ਼ਰਮ 2. ਏਹ ਦੋ ਨਾਮ ਬਿਸਵਰੂਪ ਕੇ ਬਨਯ।

1. ਆਰਨਯ, 2. ਏਹ ਦੋ ਨਾਮ ਪਦਮ ਪਾਦ ਕੇ ਹੈ ਫੇਰ।

1. ਗਿਰ, 2. ਪਰਬਤ, 3. ਸਾਗਰ ਏਹ ਤਿੰਨ ਨਾਮ।

ਤ੍ਰੋਟਕ ਕੇ ਹੈ ਫੇਰ 1. ਸੁਰਸਤੀ 2. ਭਾਰਤੀ 3. ਪੁਰੀ ਏਹ ਤਿੰਨ ਨਾਮ ਪ੍ਰਿਥਵੀਧਰ ਕੇ ਹੈ।

(ਗੁੰ ਨਿੰ ਸਾੰ)

ਦਸ ਨਾਮ ਇਕੱਠੇ

ਗਿਰੀ ਪੁਰੀ, ਭਾਰਤੀ, ਸਾਰਸਤੀ ਸਾਗਰ, ਪਰਬਤ, ਆਰਨਯ, ਬਨਯ, ਆਸ਼ਰਮ, ਤੀਰਥੀ।

ਸੰਨਿਆਸੀ ਲਈ ਭਿਖਿਆ ਦਾ ਅੰਨ ਖਾਣਾ, ਕਿਸੇ ਪੁਤਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਰਵਾਰ ਨਾਲ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਇਕਾਂਤ ਬਿਚਰਨਾ ਸੰਸਾਰ ਵਲੋਂ ਉਪਰਾਮ ਰਹਿਣਾ।

ਚਾਰ ਮੁਕਤੀਆਂ

1. ਸ਼ਲੋਕ ਮੁਕਤੀ :

ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਬਿਸਨੂੰ ਲੋਕ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣਾ ਅਤੇ ਬਿਸਨੂੰ ਪਾਸ ਰਹਿਣਾ ਉਥੋਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਭੋਗਣਾ।

2. ਸਰੂਪ ਮੁਕਤੀ :

ਬਿਸਨੂੰ ਲੋਕ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਭਗਵਾਨ ਜੈਸਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਣਾ।

3. ਸਾਮੀਪ ਮੁਕਤੀ :

ਪਾਰਖਦਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਗਵਾਨ ਪਾਸ ਰਹਿਣਾ ਭਾਵ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਣਨਾ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ ਅਰਦਲੀਏ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ॥

4. ਸਾਯੁਜਯ :

ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਮਿਲਾਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਜੀਵ ਦਾ ਈਸ਼ਰ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋਣਾ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਗੋਤਾ ਮਾਰਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣਾ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਜੈਸੇ ਹੋਰਨਾ ਦੇਹਾਂ ਵਿਚ ਦੇਵਤਾ ਜੈਸੇ ਜਲ ਵਿਚ ਦੁਧ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਜੀਵ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਸਾਯੁਜਯ ਮੁਕਤੀ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ। (ਗੁ: ਨਿ: ਸਾ:)

ਕਈ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਲ ਦੁੱਧ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜੇ ਜੀਵ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਈਸ਼ਵਰ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਗਿਆਨ ਨਿਸਫਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੀਵ ਈਸ਼ਵਰ ਨਾਲ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਫਲ ਸਿਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਇਸ ਲੋਕ ਮੇਂ ਬਿਤ ਜੀਵ ਦਾ ਲੋਕਾਂਤਰ ਮੇਂ ਬਿਤ ਈਸ਼ਵਰ ਸਾਥ ਸੰਯੋਗ ਗਿਆਨ ਸੇ ਸਿਧ ਹੋਵੇ ਹੈ ਯਾਤੇ ਸੰਯੋਗ ਰੂਪ ਮੁਕਤੀ ਕੋ ਗਿਆਨ ਦਾ ਫਲਪਨ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਯਹਿ-ਕਹੋ ਤਬ ਸੰਜੋਗ ਕੋ ਹੀ ਗਿਆਨ ਕਾ ਫਲਪਨ ਸਿਧ ਹੋਇਆ ਅਰ ਵਹੁ ਫਲਪਨਾ ਸਮਯਕ ਨਹੀਂ ਕਾਹੇ ਤੇ ਫਲ ਸੁਖ ਵਾ ਦੁਖ ਕਾ ਅਭਾਵ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪਰਸਿੱਧ ਹੈ ਔਰ ਸੁਖ ਕੋ ਸੁਖ ਸਰੂਪਤਾ ਦਾ ਦੁਖ ਕੀ ਅਭਾਵ ਰੂਪਤਾ ਸੰਭਵੈ ਨਹੀਂ ਯਾਤੇ ਸੰਜੋਗ ਰੂਪ ਮੁਕਤੀ ਕੋ ਫਲ ਨਾ ਹੋਣੇ ਸੇ ਬ੍ਰਹਮ ਭਾਵ ਮੁਕਤੀ ਫਲ ਹੈ ਯਹਿ ਮੁਕਤੀ ਜਹਾਂ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇ ਤਹਾਂ ਗਿਆਨੀ ਕੀ ਹੋਵੇ ਹੈ ਇਸੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਆਦਿਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ॥

ਮੁਕਤੀ

ਅਵਿਦਿਆ ਤਤ ਕਾਰਜ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਮੁਕਤੀ ਹੈ ॥ (ਗੁ: ਨਿ: ਸਾ:)

ਕਈਆਂ ਨੇ ਸਾਯੁਜਯ ਨੂੰ ਕੈਵਲਯ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਈਆਂ ਨੇ ਜੁਦੀ ਇਹ ਪੰਜਵੀਂ ਮੰਨੀ ਹੈ ਰਿਤੇ ਗਿਆਨਾ ਨਾ ਕੈਵਲਯ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੈਵਲਯ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਜੀਉਂਦੇ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਬਿਦੇਹ ਮੋਕਸ਼ ਨਿਰਗੁਣ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਣਾ ਇਉਂ ਤਤਬੇਤੇ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ॥

ਚਾਰ ਸਾਧਨ

ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਬਾਰਬਾਰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਜਾਂ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਸਾਧਨ ਕਹਿਲਾਦਾ ਹੈ ਸੋ ਇਹ ਸਾਧਨ ਚਾਰ ਹਨ :

1. ਬਿਬੇਕ, 2. ਬੈਰਾਗ, 3. ਖਟ ਸੰਪਤੀ 4. ਮਮੁਖਛਤਾ।

ਦੋਹਾ-

ਪ੍ਰਥਮ ਬਿਬੇਕ ਬਿਰਾਗਪੁਨ, ਸਮਾਦਿ ਖਟ ਸੰਪਤੀ ॥

ਕਹੀ ਚਤੁਰਥ ਮਮੁਛਤਾਂ, ਯੇ ਚਵਸਾਧਨ ਸਤੀ ॥

ਬਿਬੇਕ ਲਛਣ

ਦੋਹਾ-

ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਆਤਮ ਅਚੱਲ ਜਗ ਤਾਤੈਂ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ।

ਏਸੋ ਗਿਆਨ ਬਿਬੇਕ ਹੈ, ਸਭ ਸਾਧਨ ਕੋ ਮੂਲ ॥

ਆਤਮਾ ਅਵਿਨਾਸ਼ੀ ਕਹੀਏ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਅਚੱਲ ਕਹੀਏ ਕਿਰਿਆ ਰਹਿਤ ਹੈ ਔਰ ਜਗਤ ਆਤਮਾ ਸੇ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਕਹੀਏ। ਬਿਪਰੀਤ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਬਿਨਾਸ਼ੀ ਹੈ ਔ ਚਲ ਹੈ ਯਾ ਗਿਆਨ ਕਾ ਨਾਮ ਬਿਬੇਕ। ਯਹ ਬਿਬੇਕ ਹੀ ਸਰਬ ਸਾਧਨ ਕਾ ਮੂਲ ਹੈ। ਕਾਹੇ ਤੇ ਪ੍ਰਥਮ ਬਿਬੇਕ ਹੋਵੇ ਤੋਂ ਬੈਰਾਗ ਸੇ ਆਦਿ ਲੈ ਕੇ ਉਤਰ ਸਾਧਨ ਹੋਵੇ ਹੈ। ਔ ਬਿਬੇਕ ਨਹੀਂ ਤੋਂ ਉਤਰ ਸਾਧਨ ਹੋਵੇ ਨਹੀਂ ਯਾਤੇ ਬੈਰਾਗ ਸਮਾਦਿ ਖਟ ਸੰਪਤਿ ਮੁਮੁਖਤਾ ਇਨਕਾ ਬਿਬੇਕ ਹੇਤੂ ਹੈ।

ਬੈਰਾਗ ਲਛਣ

ਦੋਹਾ-

ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਭੋਗ ਜੋ, ਚਹੈ ਸਬਨ ਕੋ ਤਿਆਗ।

ਬੇਦ ਅਰਥ ਗਿਆਤਾ ਮੁਨੀ, ਕਹਤ ਤਾਹਿ ਬੈਰਾਗ ॥

ਦੋਹਾ-

ਸਮ ਦਮ ਸ਼ਰਧਾ ਤੀਸਰੀ, ਸਮਾਧਾਨ ਉਪਰਾਮ।

ਛਠੀ ਤਤਿਕਸ਼ਾ ਜਾਨੀਏ, ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਯਹ ਨਾਮ ॥

ਸਮ ਦਮ ਲੱਛਣ

ਦੋਹਾ-

ਮਨ ਬਿਸ਼ਮਨ ਤੈਂ ਰੋਕਨੋ, ਸਮ ਤਿਹ ਕਹਤ ਸੁਧੀਰ ॥

ਇੰਦ੍ਰਯ ਗਨ ਕੋ ਰੋਕਨੋ, ਦਮ ਭਾਖਤ ਬੁਧ ਬੀਰ ॥

ਸ਼ਰਧਾ ਲੱਛਣ

ਦੋਹਾ-

ਸਤਯ ਬੇਦ ਗੁਰੂ ਵਾਕਯ ਹੈ, ਸ਼ਰਧਾ ਅਸ ਬਿਸਵਾਸ।

ਸਮਾਧਾਨ ਤਾਕੂੰ ਕਹਤ, ਮਨ ਬਿਛੇਪ ਕੋ ਨਾਸ ॥

ਉਪਰਾਮ ਲੱਛਣ

ਚੌਪਾਈ-

ਸਾਧਨ ਸਹਿਤ ਧਰਮ ਸਭ ਤਿਆਗੈ,

ਲਖ ਬਿਖ ਸਮ ਬਿਖਅਨ ਤੈ ਭਾਗੈ ॥

ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਨੇਤਰ

ਦ੍ਰਿਗ ਨਾਰੀ ਲਖਿ ਬਹੈ ਜਿਹ ਗਲਾਨਾ।

ਯਹ ਲਛਣ ਉਪਰਾਮ ਬਖਾਨਾ ॥

ਤਤਿਖਸ਼ਾ ਲੱਛਣ

ਦੋਹਾ-

ਆਤਪ (ਧੁਪ) ਸੀਤ ਛੂਪਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਾ ਪਿਆਸ,
ਭੁਖ ਇਨਕੋ ਸਹਿਨ ਸੁਭਾਵ ॥
ਤਾਹਿ ਤਤਿਖਸ਼ਾ ਕਹਤ ਹੈ, (ਭੁਖ ਪਿਆਸ ਦਾ ਝੱਲਣਾ)
(ਪੰਡਤ) ਕੋਵਿਦ ਮੁਨਿਵਰ ਰਾਵ ।
ਸਮਾਦਿ ਖਟ ਸੰਪਤਿ ਕੋ, ਭਾਖਤ ਸਾਧਨ ਏਕ ।
ਇਸ ਨਵ ਸਾਧਨ ਭਨੈ, ਕਿੰਤੂ ਚਯਾਰਿ ਸਬਿਬੇਕ ॥

ਮਮੁਖਛਤਾ

ਦੋਹਾ-

ਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਰ ਬੰਧ ਕੀ ਹਾਨਿਮੋਖ ਕੋ ਰੂਪ ।
ਤਾਕੀ ਚਾਹ ਮਮੁਖਛਤਾ, ਭਾਖਤ ਮੁਨਿਵਰ ਭੂਪ ॥

ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਚਰਚਾ

ਵਾਦੁ, ਹੇਤੁ, ਜਲਪ, ਵਿਤੰਡਾ ਇਨਾ ਦਾ ਅਰਥ ਪਿਛੇ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ ।

ਚਾਰ ਅਵਸਥਾ

ਜਾਗ੍ਰਤ, ਸੁਪਨ, ਸੁਖੋਪਤਿ, ਤੁਰੀਆ ॥

1. ਜਾਗ੍ਰਤ :

ਪ੍ਰਤਖ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਹੋਇਆ ਜਾਗਦਿਆਂ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਵੇਖਣੇ ਅਤੇ ਕਰਨੇ ਜਾਗ੍ਰਤ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ।

2. ਸੁਪਨ :

ਕੁਝ ਜਾਗ੍ਰਤ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਹੀ ਸੁਪਨਾ ਇਸਨੂੰ ਨੀਂਦ ਕਾਲ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ । ਜਾਗ੍ਰਤ ਵਿਚ ਸਥੂਲ ਸ਼ਰੀਰ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸੁਪਨ ਵਿਚ 17 ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਸੂਖਮ ਸ਼ਰੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਹਿਤਾ ਨਾਮ ਦੀ ਨਾੜੀ ਵਿਚ ਅਗਲੇ ਪਿਛਲੇ ਸੰਸਕਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸੌਣ ਵੇਲੇ ਸੁਪਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

3. ਸੁਖੋਪਤਿ :

ਓਹ ਅਵਸਥਾ ਜਦੋਂ ਘੋਰ ਗਾਹੜੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੁੱਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਅਗਿਆਨ ਅਵਸਥਾ ਕਾਰਣ ਸ਼ਰੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਬਾਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸਿਰਫ ਉਠਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਹੀ ਇਤਨੀ ਹੀ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਜ ਹਮ ਬੜੇ ਸੁਖ ਸੇ ਸੋਏ ।

4. ਤੁਰੀਆ ਜਾਂ ਉਨਮਨੀ ਅਵਸਥਾ :

ਜਾਗ੍ਰਤ ਸੁਪਨ ਸਖਪਤੀ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੀ ਅਵਸਥਾ ਗਿਆਨ ਸਹਿਤ ਅਫੁਰ ਅਵਸਥਾ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਤੁਰੀਆ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਵਿਸ਼ਵ ਤੈਜਸ ਪ੍ਰਾਗਯ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਭ ਦਾ ਮੂਲ ਆਧਾਰ ਰੂਪ ਹੈ । ਸਤ

ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਕਰਨੇ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਇਕਾਗ੍ਰਤਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰਕ ਸਭ ਬਿਰਤੀਆਂ ਲੈ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕੋ ਇਕ ਅਭੇਦ ਚਿੰਤਨ ਹੀ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਦੀ ਅਨੰਦਾਕਾਰ ਅਵਸਥਾ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਨਿਰਬਾਣ ਪਦ ਸਹਿਜ ਪਦ ਸ਼ਾਨਤੀ ਪਦ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਜੋਗਾਨੰਦ ਪਰਮਾਨੰਦ ਨਾਲ ਵੀ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਭਿਨਾਸ਼ੀ ਸੁਖ ਰਾਜਯੋਗ ਵੀ ਇਸੇ ਇਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਦਸ ਦਿਸ਼ਾ ਚਾਰ ਕੁੰਟਾਂ

ਉੱਤਰ, ਪੱਛਮ, ਪੂਰਬ ਤੇ ਦੱਖਣ।

ਨੈਸ਼ਾਨ, ਨੈਰਤ, ਅਗਨ, ਵਾਯੂ, ਅਕਾਸ਼, ਪਤਾਲ।

ਸਤ ਦੀਪ

ਜੰਬੂ ਦੀਪ, ਕੁਸ ਦੀਪ, ਲਖਣਦੀਪ, ਸਵੇਤਦੀਪ, ਕਰੋਂਚ ਦੀਪ, ਸਾਕ ਦੀਪ, ਪੁਸ਼ਕਰ ਦੀਪ।

ਸਤ ਸਮੁੰਦਰ

ਖਾਰਾ ਸਮੁੰਦਰ, ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ, ਦੁਧ ਸਮੁੰਦਰ, ਘ੍ਰਿਤ ਸਮੁੰਦਰ, ਇਖਰਸ ਸਮੁੰਦਰ, ਮਧੂ ਸਮੁੰਦਰ, ਮਿਸ਼ਟ ਜਲ ਸਮੁੰਦਰ ॥

ਸਤ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

1. ਖਰਜ, 2. ਰਿਖਭ, 3. ਗੰਧਾਰ,
4. ਮਧਮ, 5. ਪੰਚਮ, 6. ਧੈਵਤ,
7. ਨਿਖਾਦ।

ਸਰਗਮਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ

ਸੁਰ ਨਾਮ ਹਾਲਤ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸੁਰਾਂ ਨਾਮ ਅਵਾਜ ਦਾ ਵੀ ਹੈ :-

ਸਾ, ਰੇ, ਗਾ, ਮਾ, ਪਾ, ਧਾ, ਨੀ

ਸਤ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਭੂਮਿਕਾ

1. ਸੁਭ ਇਛਾ :

ਸੁਭ ਇਛਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਬਧਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਾਂ ਤੇ ਪੁਛਾਂ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਬੰਧਨ ਕਿਉਂ ਕਰ ਮਿਟਦਾ ਹੈ ॥

2. ਸੁਵਿਚਾਰਨਾ :

ਜੋ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸੋਂ ਬਚਨ ਸੁਣੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀਚਾਰੀਏ ਜੋ ਸੰਤਾ ਨੇ ਖੋਟੇ ਕਿਹੜੇ ਦਸੇ ਹਨ ਤੇ ਸੁਭ ਕਰਮ ਕਿਹੜੇ ਦਸੇ ਹਨ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਕੇਹੜੇ ਕੇਹੜੇ ਗੁਣ ਹਨ ਤੇ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਵਿਚਾਰਕੇ ਸੁਭ ਧਾਰਨ ਕਰਨੇ ਅਸੁਭ ਹਟਵਾਣੇ ॥

3. ਤਨੁਮਾਨਸਾ :

ਅਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੂਖਮ ਕਰਨਾ, ਤੇ ਜਪ, ਤਪ ਦਾ ਅਹੰਕਾਰ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ, ਅਰ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਕੇਹੜੇ ਕੇਹੜੇ ਵਿਕਾਰ ਘਟੇ

ਹਨ ਤੇ ਕੇਹੜੇ ਕੇਹੜੇ ਸ਼ੁਭ ਲਛਣ ਆਏ ਹਨ ਅਰ ਮਨ ਦੀ ਹਉਮੈ ਘਟਾਵਣੀ ਆਦਿਕ ਤਨੁਮਾਨਸਾ ਅਖਵਾਉਂਦੀ ਹੈ ॥

4. ਸਤਵਾਪਤਿ :

ਸਤਵਾਪਤਿ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਹੈ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਤੇ ਸਰਬ ਜਗਤ ਨੂੰ ਅਨਿਤ ਜਾਣਨਾ ਸੋ ਤਿੰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਅਗਿਆਨ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਗਤ ਜਾਗ੍ਰਤ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਦੀ ਨਿਆਈ ਭਾਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਦ ਸਤਵਾਪਤਿ ਆਂਵਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜਗਤ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਨਿਆਈ ਭਾਸਦਾ ਹੈ ਏਰ ਚੌਥੀ ਸਤਵਾਪਤਿ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ ॥

5. ਅਸੰਸਕਤਿ :

ਜੈਸੇ ਸਖੋਪਤਿ ਆਦਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪੇ ਉਠਦਾ ਨਹੀਂ ਜੇ ਕੋਈ ਉਠਾਏ, ਤਾਂ ਉਠਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਪੰਜਵੀਂ ਭੂਮਿਕਾ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸੰਸੇ ਸਭਿ ਨਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਆਪ ਫੇਰ ਸੰਸਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੇ ਜਗਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੁਛ ਸੰਸਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕੋਈ ਉਠਾ ਕੇ ਕਰਾਏ ਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਪੇ ਭੁਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਚੌਥੀ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇਹ ਵਿਵਹਾਰ ਆਪੇ ਫੁਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

6. ਪਦਾਰਥੀ ਭਾਵਨਾ :

ਜੈਸੇ ਸਖੋਪਤਿ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਵਿਚਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਜਗਾਇਆ ਤੇ ਨਾ ਆਪ ਹੀ ਜਾਗ੍ਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਵੀ ਇਸ ਭੂਮਿਕਾ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਭੁਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਗਿਰਾਂਹ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਲੰਘਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਚਿਤ ਚੇਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜਦ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ (ਰੋਟੀ) ਛਕਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਗਤ ਅਵਸਥਾ ਜਗਤ ਦੇ ਕੰਮ ਕਦ ਚਿਤ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ।

7. ਤੁਰੀਆ :

ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਵਿਆਪਕ ਨਜ਼ਰ ਆਂਵਦਾ ਹੈ।

“ਆਪ ਨੂੰ ਸਭਸ ਦਾ ਸਾਖੀ ਤੇ ਨਿਰਾਲਾ ਕੂਟਸਥ ਥੀਂ ਵਖਰਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦ੍ਰਿੜ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਵਿ: ਸਾ:)

ਏਹ ਸਤਵੀਂ ਤੁਰੀਆ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ ਇਸ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸਦਾ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਤ ਅਵਸਥਾ

ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਆਦਮੀ (ਵਾ) ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਲਹਾਉ ਅਥਵਾ ਚੜਾਉ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਦੀ ਦੁਖ ਤਕਲੀਫ ਕਦੇ ਸ਼ੋਕ ਹੋਣਾ, ਕਦੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਅਨੰਦ ਮਨਾਉਣ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਅਵਸਥਾ ਹੈ।

ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਸਤ ਹੈ

1. ਅਗਿਆਨ :

ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ-ਮੈਂ ਰਬ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਜੈਸੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਅਗੇ ਬੱਦਲ ਹੋ ਕੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਢਕ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜੈਸੇ ਜੀਵ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ (ਰਬ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲੀ ਨੂੰ) ਅਗਿਆਨ ਢੱਕ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

2. ਆਵਰਣ :

ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਬ ਹੈ ਪਰ ਪਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਆਵਰਣ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਆਵਰਣ ਦੇਖ ਕੇ ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

3. ਭਰਾਂਤੀ :

ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਸਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਭਰਾਂਤੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਭਰਾਂਤੀ ਦੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਚੋਟਾਂ ਜਦ ਕਿ ਕੋਈ ਪਿਆਰਾ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੋਵੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਪੈਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਿਲ ਸਕਦਾ ਤੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸ਼ੋਕ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸੀ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਸ਼ੋਕ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

4. ਪਰੋਛ ਗਿਆਨ :

ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਦਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸਤ ਚਿਤ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਹੈ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਪਰੋਛ ਗਿਆਨ ਹੈ ਅੱਖੀਆਂ ਤੋਂ ਉਹਲੇ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਪਰੋਛ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਮਾਲੂਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ ਪਰ ਅਜੇ ਸਾਖਯਾਤ ਦ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਐਸਾ ਖਿਆਲ ਹੋਣ ਦਾ ਨਾਮ ਪਰੋਛ ਗਿਆਨ ਹੈ।

5. ਅਪਰੋਛ ਗਿਆਨ :

ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਦੀ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਐਸਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਭਾਵ ਕੇ ਐਸਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੋਇਆ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਦੇ ਚਰਣਾ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਅਪਰੋਛ ਗਿਆਨ ਹੈ।

6. ਸ਼ੋਕ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਣਾ :

ਜਦ ਜੀਵ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਵੇਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰਗਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਦੇਹ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਦਾ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਮਘਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਮੌਜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਆਵਣ ਜਾਣ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਵਿਖੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਸਾਰੀ ਧਰਮ ਸੰਸਾਰਿਕ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਖਚਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਐਸਾ ਸਮਝ ਕਰਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਸ਼ੋਕ ਨਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਹੈ।

7. ਖੁਸ਼ੀ :

ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਅਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਸੰਸੇ ਰਹਿਤ ਦੇਪਤਾ ਹੈ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਕੀ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਰੂਪ ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਵੇਦਾਂਤ

ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਅਦਵਯ ਬ੍ਰਹਮ ਰੁਪ ਹੂੰ
ਐਸਾ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਜੋ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋਵੇ ਉਸਦਾ ਦਾ ਨਾਮ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ।

ਸਤ ਸੁਧਾਂ

1. ਧੀਰਜ, 2. ਬੁਧਿ 3. ਬਿਬੇਕ 4. ਬਲ, 5. ਗਤਮਤਿ, 6. ਔਸਰ ਵਕਤ, 7. ਬਾਤ।

ਦੋਹਰਾ

ਤਵਾਂਰੀਖ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਪੰਨੇ 996 ਤੇ-

ਧੀਰਜ, ਬੁਧ, ਬਿਬੇਕ ਬਲ, ਗਤਮਿਤ ਔਸਰ, ਬਾਤ।

ਗੁਰ ਤ੍ਰਾਸ ਤੇ ਤੁਰਕਨ ਕੋ ਭੁਲ ਗਈ ਸੁਧ ਸਾਤ ॥

ਤਿੰਨ ਤਾਪ

1. ਆਧਿ, 2. ਵਿਆਧਿ, 3. ਉਪਾਧਿ।

1. ਆਧਿ : ਮਨ ਦੇ ਕਰਕੇ ਚਿੰਤਾਂ ਦਾ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਜੋ ਦੁਖ ਹੋਵੇ।

2. ਬਿਆਧਿ : ਸਰੀਰ ਆਦਿ ਦੁਖ ਤੋਂ ਜੋ ਕਲੇਸ਼ ਹੋਵੇ।

3. ਉਪਾਧਿ : ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਖੋਟੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਜੋ ਦੁਖ ਹੋਵੇ।

ਵੇਦਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ :

1. **ਆਧਿਆਤਮ** : ਜੋ ਅਵਿਦਿਆ ਰਾਗ ਦਵੈਸ਼ ਅਰ ਜਵਰ ਆਦਿਕ ਕਰਕੇ ਮਨ ਔਰ ਦੇਹ
ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਕ ਤਾਪ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਵਰ ਨਾਮ ਤਾਪ ਦਾ ਹੈ।

2. **ਅਧਿਭੋਤਕ** : ਜੋ ਸ਼ਤਰੂ ਸਰਪ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਭੋਤਕ ਕਹਿੰਦੇ
ਹਨ।

3. **ਅਧਿਦੈਵਕ** : ਜੋ ਸਰਦੀ ਗਰਮੀ ਬਰਖਾ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਦੈਵਕ
ਤਾਪ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੋਹਰਾ

ਸਤਰੁ ਰੋਗ ਜਬ ਉਪਜੇ ਤਦੇ ਕਰੇ ਤਿਸ ਨਾਸ।

ਪਿਛੋਂ ਕਰਨ ਵਿਨਾਹ ਤਿਸ ਬਹੁਤਾ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ॥

ਯਥਾ :

ਆਲਸ ਸੇ ਰੁਜ ਸ਼ਤਰੁ ਕੀ ਕਰੇ ਅਪੇਖਯਾ ਜੋਇ।

ਤਿਨ ਦੋਨੋਂ ਸੇ ਤਿਸੀ ਕਾ ਨਾਸ ਪਛਾਨੋ ਲੋਇ ॥

ਜਨਮ ਤਹੀ ਰੁਜਸਤ੍ਰ ਕਾ ਜੋਨਿਹਿ ਕਰਤਾ ਨਾਸ।

ਅਤਿ ਬਲਯੁਤ ਯਦਪਿ ਅਹੇ ਤਿਨਸੇ ਹੋਤ ਪ੍ਰਨਾਸ ॥

(ਪੰਚਤੰਤ੍ਰ)

ਤਿੰਨ ਗੁਣ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਮਾਇਆ ਰਚੀ ਫਿਰ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਪੇਦਾ ਕੀਤੇ, ਸਤੋ, ਰਜੋ, ਤਮੋ। ਸਤੋ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸਭ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਾ ਵਾਲਾ, ਰਜੋ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸਭ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤਮੋ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਸਭ ਦੀ ਲੈਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਤੋ ਰਜੋ ਤਮੋ + ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ ਅੱਠਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਨਾਮ ਮਾਇਆ ਹੈ।

ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਲਛਣ

ਗ੍ਰੰਥ ਸਮਾਪਤੀ ਕਾਮੋ ਮੰਗਲ ਮਾਚਰੇਤ੍ਰ।

ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਨਿਰਵਿਘਨ ਸਮਾਪਤੀ ਦੀ ਇਛਾ ਵਾਲਾ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੂਲਮੰਤਰ ਮੂਲ ਸਿੰਚਨ ਨਯਾਦਿ ਗੀਤੀ ਦਾ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਮੁਢ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਿਛ ਸਿੰਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਿਵੇਂ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਮਨੋਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਟਾਹ ਕੁੰਡਲ ਨੀਤੀ

ਕਟਾਹ ਕੁੰਡਲ ਨਯਾਇ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਮ ਗੁਰਦੇਵ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕੜਾਹੇ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਕੁੰਡੇ ਫੜ੍ਹ ਕੇ ਚੁਕਨ ਨਾਲ ਵਿਚਾਲਾ ਆਪੇ ਹੀ ਚੁਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਗੁਰ ਤੇ ਦੇਵ ਆਦਿ ਅੰਤ ਦੇ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਨਾਲ ਨਾਨਕ ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਤੇ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ

ਪੁਰਾਣੇ ਸਾਧੂ ਗੁਰ ਦੀਖਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲੇ ਨੂੰ ਚਰਣ ਘਾਲ ਪਿਲਾਂਦੇ ਸਨ ਉਸ ਨੂੰ ਚਰਨਾ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਜੋ ਪੰਜਾਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਕੇ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਰਾਹੀਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਉਹ ਛਕਣ ਦੀ ਹਦੈਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

ਤਿੰਨ ਲੋਕ

ਸਵਰਗ, ਮਾਤਲੋਕ, ਪਾਤਾਲ ਉਚ ਸਥਾਨ, ਮਧ ਸਥਾਨ ਡੂੰਘਾ ਸਥਾਨ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ ॥

ਅੰਨਵੈ

ਤੁਕ ਨੂੰ ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਕਰਨ ਦਾ ਨਾਮ ਅੰਨਵੈ ਹੈ। ਯਥਾ-

ਲਹੇ ਕਮਾਣਾ ਏਤ ਜੁਗ ਪਿਛਲੀ ਜੁਗੀ ਕਰੀ ਕਮਾਈ ॥

ਅੰਨਵੈ ਹੋਇਆ-

ਪਿਛਲੀ ਜੁਗੀ ਕਰੀ ਕਮਾਈ ਏਤ ਜੁਗ ਕਮਾਣਾ ਲਹੇ ॥

ਮੂਹੰਮਦ ਦੇ ਚਾਰ ਯਾਰ

ਅਲੀ, ਅਬੂਬਕਰ, ਉਮਰ, ਉਸਮਾਨ।

ਪੈਗੰਬਰ

ਪੈਗੰਬਰ-ਪੈਗਾਮ-ਸੁਨੇਹਾ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ।

ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਮਜ਼ਹਬ

ਸ਼ੀਆ, ਸੁੰਨੀ, ਰਾਫਜੀ, ਇਮਾਮਸਾਫੀ।

ਚੌਰਾਸੀ ਸਿਧਾਂ ਦੇ ਨਾਮ

1. ਭੰਗਰ, 2. ਸੰਗਰ, 3. ਲੰਘਰ, 4. ਝੰਗਰ, 5. ਉਰਮ, 6. ਧੂਰਮ, 7. ਕਨੀਫਾ, 8. ਹਨੀਫਾ, 9. ਲਹੁਰੀਪਾ, 10. ਸਾਗਰ, 11. ਮੰਗਰਿ, 12. ਰਾਜੀ ਰਤਨ, 13. ਪੂਰਨ ਨਾਸਕਾ, 14. ਬਿਬਾਲਕਾ, 15. ਜਾਲਕਾ, 16. ਖਿੰਬੜਾ, 17. ਸੁਰਤ ਸਿਧ, 18. ਨਿਰਤ ਸਿਧ, 19. ਕੇਵਲ ਕਰਣ, 20. ਸਿਮਪਤਾ, 21. ਗੌਨਗਲ, 22. ਅਮਰਨਿਧ, 23. ਚਤੁਰਬੈਨ, 24. ਰਾਇਐਨ, 25. ਕੇਲਕਰਨ, 26. ਔਘੜ, 27. ਪਰਬਤ, 28. ਈਸਰ, 29. ਭਰਥਰੀ, 30. ਭੂਤਵੇ, 31. ਕਰਨਸੇ, 32. ਸੰਭੁ, 33. ਅਛਰਦੈਨ, 34. ਪਲਕਨਿਧ, 35. ਪਿੱਪਲਕਾ, 36. ਸੌਰਮਾ, 37. ਗਿਰਬੋਧ, 38. ਸਾਲਕਾ, 39. ਕੈਸਰ ਕਰਨ, 40. ਗੈਲਸਾ, 41. ਅਗਨਿਧਾਰ, 42. ਮੁਕਤੀਸਰ, 43. ਚਲਨਿਨਾਚਤੋ, 44. ਸੂਰਐਨ, 45. ਸਿਧਸੈਨ, 46. ਗਿਰਵਰ, 47. ਜੋਤਲਗਨੀ, 48. ਜੋਤਮਗਨੀ, 49. ਬਿਮਲ, 50. ਜੋਤ, 51. ਸੀਤਲ ਜਲ, 52. ਅਘਰਘਰੂ, 53. ਤੁਲਮ ਜੋਗ, 54. ਪ੍ਰਤਪਾਨ, 55. ਅਕਾਲਨਿਰ, 56. ਭੋਲਸਰ, 57. ਰਾਮਕੁਵਰ, 58. ਕਿਸ਼ਨਕੁਵਰ, 59. ਬਿਸਨਪਤਿ, 60. ਸ਼ੰਕਰਜੋਗ, 61. ਬ੍ਰਹਮਜੋਗ, 62. ਮੀਰ ਹੁਸੈਨੀ, 63. ਮੀਰਜੰਥੀਲ, 64. ਕਵਲਨੈਨ, 65. ਨਵਲਨੈਨ, 66. ਸੁਰਸਵਤੀ, 67. ਗੁਵਰਧਨਸੈਨ, 68. ਗੁਫਾਵਾਸੀ, 69. ਅਕਲਨਾਸੀ, 70. ਕਲਕਸੰਗੀ, 71. ਏਕਰੰਗੀ, 72. ਕੇਵਲ ਕਰਮੀ, 73. ਕਰਮਨਾਸੀ, 74. ਕੁਲਬਿਬਾਸੀ, 75. ਮੂਲਮੰਤ੍ਰੀ, 76. ਜੋਗਦੰਤੀ, 77. ਜੋਗਰਹੰਤੀ, 78. ਈਸਪਰੰਗੀ, ਆਪਰੂਪੀ, 79. ਕਲੇਸ਼ ਧੂਪੀ, 80. ਰਹੀਮ ਜੋਗੀ, 81. ਖਲਾਸ ਮੁਗਲਾ, 82. ਕੰਦ ਜੋਗੀ, 83. ਸੰਤਾਲਕਾ, 84. ਜੋਗੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ॥

ਨਉ ਨਾਥ

1. ਆਦਿ ਨਾਥ :

ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਮਹਾਂਦੇਵ ਸੀ ਯੋਗੀ ਇਸਨੂੰ ਓਅੰਕਾਰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਯੋਗਮਤ ਦਾ ਬਾਨੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਗੋਰਖਨਾਥ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸੇ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ॥

2. ਮਛੰਦਰਨਾਥ :

ਇਸਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

3. ਉਦੇਨਾਥ :

ਇਹ ਪਾਰਥਾਤੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਸੀ ਆਈ ਪੰਥ ਇਸੇ ਦਾ ਚਲਾਇਆ ਹੈ।

4. ਸੰਤੋਖਨਾਥ :

ਇਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

5. ਕੰਥਡਨਾਥ :

ਇਹ ਗਣੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਸੀ ਗਜਬੇਲ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸੀ।

6. ਸਤਿਨਾਥ :

ਇਹ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਸੀ।

7. ਅਚੰਭ ਨਾਥ :

ਇਹ ਚੰਬੇ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਇਸਨੂੰ ਪਰਬਤ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

8. ਚੌਰੰਗੀ ਨਾਥ :

ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਥ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਉਤਰਨ ਵਾਲਾ ਰਾਜੇ ਸਲਬਾਹਨ ਦਾ ਪੁਤਰ ਪੂਰਣ ਸੀ।

9. ਗੌਰਖਠਾਥ :

ਇਸਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨੌ ਖੰਡ

1. ਕੁਲਖੰਡ, 2. ਹਿਰਨਮਯ ਖੰਡ, 3. ਇਲਾਬ੍ਰਤ ਖੰਡ, 4. ਕੇਤੁਮਾਲ, 5. ਹਰਿਵਰਖ ਕੰਡ, 6. ਰੰਮਯਕ, 7. ਕਿੰਪੁਰਖ, 8. ਭਦਰ, 9. ਭਾਰਤਖੰਡ।

ਗੰਗਾ ਦੀ ਉਲਟੀ ਰੀਤ

ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਪਛਮ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਅਰਬ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਗੰਗਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੋ ਕੇ ਪੂਰਬ ਵਲ ਬੰਗਾਲੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਕਲਕੱਤੇ ਦੇ ਪਾਸ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਟੀਕਾ ਕਰਨਾ

ਪਦਯ ਛੰਦਾ ਪਦਾਰਥੋਕਤਿ ਵਿਗ੍ਰਹਯ ਵਾਕਯ ਯੋਯਨਾ।

ਅਖਯਪੋ ਅਤਿ ਸਮਾਧਾਨੰ ਖਟ ਬਿਧੰ ਬਿਯਾਖਯਨੰ ਸਿੰਮ੍ਰਤੰ ॥

ਅਰਥਾਤ :

1. ਵਾਕ ਦੇ ਪਦ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਆਖਨੇ। 2. ਪਦਾ ਦੇ ਅਰਥ ਦਸਨੇ। 3. ਵਯਾਕਰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਪਦਾਂ ਦੀ ਸੰਧੀ ਕਢਕੇ ਵਯੁਤ ਪਤਿ-ਕਰਨੀ। 4. ਵਾਕ ਦੇ ਅਨਵੈ ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਕਰਨੇ। 5. ਵਾਕ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਸ਼ੰਕਾ ਕਰਨੀ। 6. ਉਸ ਸ਼ੰਕੇ ਦਾ (ਸਮਾਧਾਨ ਕਰਨਾ) ਉਤਰ ਦੇਨਾ ਇਹ ਛੇ ਵਿਧੀਆਂ ਟੀਕੇ ਦੀਆਂ ਕਹੀਆਂ ਹਨ ॥

ਚਾਰੇ ਜੁਗਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਨਿਰਨਾ

43 ਲੱਖ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਬਰਸ ਕੇ ਚਾਰੇ ਜੁਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਚਾਰੇ ਜੁਗ ਬਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਦਿਨ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਯੇ ਸਭ ਬਿਆਸ ਕੀ ਬਨਾਵਟ ਹੈ। ਸਾਤ ਹਜ਼ਾਰ ਬਰਸ ਕੇ ਪਹਿਲੇ ਕਾ ਕੁਝ ਅਨੁਭਵ ਜਗਤ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਪੁਰਾਣ ਕਾ ਮਤ ਜਗਤ ਕੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮੇਂ ਐਸਾ ਹੈ ਕਿ 60 ਪਲ ਕੀ ਏਕ ਘੜੀ ਹੋਤੀ ਹੈ। 60 ਘੜੀ ਕਾ ਇਕ ਦਿਨ ਹੋਤਾ ਹੈ। 30 ਦਿਨ ਕੋ ਇਕ ਮਾਸ (ਮੀਹਨਾ) ਕਹਤੇ ਹੈਂ। 12 ਮਹੀਨੇ ਕਾ ਸਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਲ ਕੇ ਪ੍ਰਮਾਣ (ਗਿਣਤੀ ਸੇ 4 ਲੱਖ 32000 ਬਰਸ ਕਾ ਕਲਜੁਗ 8 ਲਖ 60000 ਕਾ ਦੁਆਪਰ 12 ਲਖ 96000 ਬਰਸ ਕਾ ਤ੍ਰੇਤਾ 17 ਲਖ 28000 ਬਰਸ ਕਾ। ਇਸ ਕੋ ਏਕ ਕਲਪ ਕਹਤੇ ਹੈ। 994 ਕਲਪ ਕਾ ਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਏਕ ਦਿਨ ਹੋਤਾ ਹੈ ਉਸਮੇਂ ਚੋਦਾਂ ਮਨਵੰਤਰ ਹੋਤੇ ਹੈਂ। ਚਾਰ ਅਰਬ 19 ਕਰੋੜ 40 ਲੱਖ ਔਸੀ ਹਜ਼ਾਰ ਬਰਸ ਕਾ ਦਿਨ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਅਠ ਅਰਬ ਅਠਾਵਨ ਕਰੋੜ ਇਕਾਸੀ ਲਖ ਸਠ ਹਜ਼ਾਰ ਬਰਸ ਦਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਹੁਆ। ਦੋ ਖਰਬ ਸਤਾਵਨ ਅਰਬ 64 ਕਰੋੜ 48 ਲਖ

ਬਰਸ ਕਾ ਮਾਸ (ਮਹੀਨਾ) ਹੁਆ 23 ਖਰਬ 91 ਅਰਬ 73 ਕਰੋੜ 76 ਲੱਖ ਬਰਸ ਕਾ ਸਾਲ ਹੋਤਾ ਹੈ ਸਿ ਹਿਸਾਬ ਸੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੀ ਆਯੂਖਯ (ਅਵਸਥਾ) ਸੌ ਬਰਸ ਕੀ ਹੈ ਉਸਕੇ ਹਿਸਾਬ ਉਸਕਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਤੀਸ ਨੀਲ 91 ਖਰਬ 73 ਅਰਬ 76 ਕਰੋੜ ਬਰਸ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀਤਾ ਹੈ ਪੀਛੇ ਮਰ ਜਾਤਾ ਹੈ ਇਸੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸੂਨਯ ਰਹਿਤਾ ਹੈ ਪੀਛੇ ਦੂਸਰਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪੈਦਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ਵਹੁ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਬਨਾਤਾ ਹੈ ਔਰ ਨਿਤ ਪ੍ਰਲਯ ਜਬ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸੋਤਾ ਹੈ ਤਬ ਹੋਤੀ ਹੈ ॥ (ਅਬਿਲਾਖ ਸਾਗਰ ਪੰਨਾ 158)

ਮੰਗਲ :

ਵਸਤੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਨ (ਉਚਾਰਣ) ਕਰਨਾ ਵਸਤੂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਮੰਗਲ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ॥

ਕੱਜਲ ਕੀ ਹੈ ?

ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀਵੇ ਦੀ ਲਾਟ ਤੋਂ ਸੁਰਮਚੂ (ਸਲਾਈ) ਨੂੰ ਕਾਲਾ ਕਰਕੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸਨੂੰ ਕੱਜਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ਦੀਵੇ ਉਪਰ ਕਈ ਵੇਰ ਚਪਣੀ ਬੰਨ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਪਰ ਜੋ ਕਾਲਖ ਹੋਵੇ ਉਸਦਾ ਅਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾਉਣਾ ਯਾਦ ਰਹੇ ਦੀਵੇ ਘਿਉ ਦੀ ਲਾਟ ਦੀ ਕਾਲਖ ਹੀ ਨੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖਦਾਇਕ ਹੈ ॥

8 ਧਾਤਾਂ :

ਤਾਂਬਾ, ਕੈਹਾ, ਜਿਸਤ, ਪਿਤਲ, ਸਿੱਕਾ, ਕਲੀ, ਭਰਤ, ਲੋਹਾ, ਘੰਡੇ-ਹੇੜੇ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਕੀ ਹੈ ?

ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਜਨ ਚਾਂਦਨੀ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਕ ਘੜੇ ਵਿਚ ਛੇਕ ਪਾ ਕੇ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਦੀਵਾ ਬਾਲਕੇ ਉਪਰ ਕੈਂਹੇ ਦੀ ਥਾਲੀ ਰਖਕੇ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁੱਕ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਘੁੰਗਰੂ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਨਚਦੇ ਹਨ, ਪੈਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘੁੰਘਰੂਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸਿਰ ਹਿਲਨੇ ਕਰਕੇ ਥਾਲੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲਕੇ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਧੁੰਣ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਘੰਡੇ ਹੇੜੇ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਤਿਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਹਰਨ ਆਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਪਨੀ ਹੋਸ਼ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਦ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਜਨ ਹਰਨ ਨੂੰ ਫੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਚਕਵਾ ਚਕਵੀ

ਚਕਵਾ ਚਕਵੀ ਦਰਿਆ ਯਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਸੂਰਜ ਅਸਤਦਾ ਹੈ ਤਦ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਉਰਾਰ ਤੇ ਇਕ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਜਦ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ।

“ਚਕਵੀ ਜਉ ਨਿਸ ਬੀਛਰੈ ਆਨ ਮਿਲੈ ਪਰਭਾਤਿ”।

ਨਮਸਕਾਰ ਮੰਗਲ

ਜਿਸਦੇ ਆਦਿ, ਮਧਯਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਨਮਸਕਾਰ ਵਾਚਕ ਪਦਤ੍ਵ (ਪਦ ਪੁਨਾ) ਹੋਵੇ ਤਿਸਕਾ ਨਾਮ ਨਮਸਕਾਰਾਤਮਕ ਮੰਗਲ ਹੈ।

ਸਮੇਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ

ਪੰਦਰੇ ਵਾਰ ਨਿਮੇਖ ਦ੍ਰਿਗ ਤਾ ਕੋ ਵਿਸ਼ਾ ਪਛਾਨ।

ਵਿਸ਼ੇ ਬਏ ਦਸ ਪਾਂਚ ਤਾਕੋ ਚਸਾ ਬਖਾਨ ॥

ਤੀਸ ਚਸੇ ਕਾ ਹੋਵਤ ਪਲ, ਸਠ ਘੜੀ ਏਕਮੈ ਢਲ ਘੜੀ ਆਰਧ ਸਾਤ ਜਬ ਬੀਤੇ, ਤਾਸ ਸਮੇ ਕੇ ਪਹਿਰ ਅਖੀਤੇ। ਦੋ ਘੜੀ, ਪੰਦਰਾਂ ਥਿਤਾਂ 7 ਵਾਰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ (ਅਨ੍ਹੇਰਾ) ਸ਼ੁਕਲਾ (ਚਾਨਣਾ) ਦੋ ਪਖ ਹਨ। (ਬਸੰਤ, ਗ੍ਰੀਖਮ, ਪਾਵਸ, ਸਰਦ, ਹਿਮਕਰ, ਸਿਸਰ ਛੇ ਰੁਤਾਂ ਹਨ।

9 ਅੰਕ ਜਿਵੇਂ ਪੂਰਾ ਤਿਵੇਂ ਮੂਲਮੰਤਰ ਹੈ-ਅਤੇ ਪੰਜ ਅਖਰਾਂ-

1	2	3	4	5
ੴ	ਸਤਿਨਾਮ	ਕਰਤਾ-	ਪੁਰਖ	ਨਿਰਭਉ
6	7	8	9	
ਨਿਰਵੈਰ	ਅਕਾਲਮੂਰਤਿ	ਅਜੂਨੀ	ਸੈਭੰ	

ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਕਈਆਂ ਨੇ ਗੁਰ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਵੀ ਦੋ ਅੰਕ ਪੰਜੇ ਅੱਖਰ ਮੰਨਕੇ) (ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਮੰਤਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੇ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ

ਸ੍ਵਣ, ਤ੍ਵਚਾ, ਨੇਤਰ, ਰਸਨਾ, ਨਾਸਕਾ, ਵਾਕਯ, ਹਾਥ, ਪੈਰ, ਮੂਲ, ਉਪੱਸਥ।

ਕਪਾਹ ਬੀਜਣ ਦੀ ਜੁਗਤੀ

ਸਾਡੇ ਜੀਮੀਂਦਾਰ ਭਰਾ ਕਪਾਹ ਬੀਜਣ ਲਗਿਆਂ ਵੜੇਵਿਆ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਸੁਆਹ ਵਿਚ ਕੰਗੀ ਤਰਾਂ ਮਲ੍ਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੜੇਵੇਂ ਵਖ ਵਖ ਹੋ ਜਾਣ ਬਿਨਾਂ ਸੁਆਹ ਜਾਂ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਲਣ ਦੇ ਵਖੋ ਵਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਇਸੇ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ ਬੀਜੇ ਤਨ ਨਾਲ ਖੇਹ ਰਲਾਯਾ।

ਮਰਜੀਵੜੇ

ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਟੁਬੀਆਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਰਜੀਵੜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੁਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੇਠ ਲੋਕ ਮਰਜੀਵੜੇ ਨਾਲ ਖਰੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ 4 ਟੁਬੀਆਂ ਮਾਰ ਤੈਨੂੰ ਇਤਨੇ ਰੁਪਏ ਦੇਵਾਂਗੇ ਫਿਰ ਮਰਜੀਵੜੇ ਟੁਬੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ।

ਛੇ ਕਰਮ

ਜਪ, ਹੋਮ, ਸੰਧਯਾ, ਸ਼ਨਾਨ, ਅਤਿਥਿ ਸੇਵਾ ਦੇਵ ਅਰਚਾ (ਪੂਜਾ)।

ਬਾਰਾ ਰਾਸਾਂ

ਮੇਖ, ਬ੍ਰਿਖ, ਮਿਥਨ, ਕਰਕ, ਸਿੰਘ, ਕੰਨਯਾ, ਤੁਲਾ, ਬ੍ਰਿਸਚਕ, ਧਨ, ਮਕਰ, ਕੁੰਭ, ਧਨ, ਮੀਨ।

ਔਸੀਆਂ

ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਜਮੀਨ ਤੇ ਇਕ ਕਮਾਨ ਵਰਗੀ ਵਡੀ ਲਕੀਰ ਖਿਚ ਕੇ ਫਿਰ ਨਾਲ ਛੋਟੀਆਂ ੨ ਕਢਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਗਿਣਦੀਆਂ ਹਨ ਜੇਕਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਜਿਸਤ ਵਧੇ ਤਾਂ ਮੰਦੀ ਜੇਕਰ ਤਾਂਕ ਵਧੇ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਇਸ ਨੂੰ ਔਸੀਆਂ ਆਖਦੇ ਹਨ ॥

ਗਰਦਭ ਸ਼ਗਨ

ਕਬਿੱਤ :

ਵਾਮੇ ਅੰਗ ਜਾਤੋ ਭਲੇ ਦਾਹਨੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰੋ ॥ ਪਾਛੇ ਖਰ ਵਾਕ ਕਰੇ, ਜਾਤੇ ਹਟ ਜਾਈਏ ।

ਆਗੇ ਹੋਇ ਜੁ ਬੋਲ ਕਰੈ, ਤਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਨ ਚੋਰ ਹਰੈ,

ਮੈਥੁਨ ਕਰਤ ਰਾਹ ਬੀਚ ਸਿਧ ਪਾਈਐ ॥

ਲਿੰਗ ਕੋ ਉਲਾਰ ਦੌਰ, ਬਾਮੇ ਕਰ ਕਰੇ ਸੌਰ, ਕਾਰਜ ਕੀ ਸਿਧ ਔਰ, ਘਨੇ ਸੁਖ ਦਾਈਐ ॥

ਰਾਸਭ ਕੋ ਵਾਕ ਏਹ ਜਾਨੀਓ ਸ਼ਗਨ ਤਿਹ ਕੀਓ ਹੈ ਬਖਾਨ ਮੇਘ ਬੰਸ ਕ੍ਰਿਤ ਗਾਈਐ ॥

(ਭਡਲੀ ਮੇਘ ਮਾਲਾ)

ਗਿੱਦੜ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ :

ਗਿਦੜ ਦੇ ਬੋਲ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਦੇ ਅੱਠਾਂ ਪਹਿਰਾਂ ਦੀ ਵਖੋ ਵਖ ਬਹੁਤ ਲੰਮੇਰੀ ਜੇ ਵੇਖਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾ ਭੰਡਲੀ ਵਿਚ ਵੇਖੋ ॥ (੧੪੮ ਤੋਂ ੧੪੯)

ਤੁਰਨ ਸਮੇਂ :

ਤੁਰਨ ਵੇਲੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਾਣੀ ਲੈ ਕੇ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਸ਼ਗਨ ਮਰਦ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਅਪਸ਼ਗਨ ਅਗਨੀ ਦੋਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਅਪਸ਼ਗਨ ਹੈ ॥

ਨਿੱਛ :

ਤੁਰਨ ਲਗਿਆਂ ਇਕ ਨਿਛ ਵਜੇ ਤਾਂ ਅਪਸ਼ਗਨ ਤੇ ਜੇ ਦੋ ਵਜਨ ਤਾਂ ਸ਼ਗਨ ।

ਭਦ੍ਰਾ :

ਟੁਰਨ ਲਗਿਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਪਾਸੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਮੌਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥

ਮਨਮੁਖ ਦੀ ਅਵਸਥਾ :

ਮਨਮੁਖ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਵੇਸਵਾ ਦਾ ਨੱਕ ਤੋਤੇ ਵਾਂਗੂ ਕਮਲ ਵਾਂਗੂ ਅੱਖਾਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਰਗਾ ਮੁਖ, ਬਿੰਬਫਲ ਵਰਗੀ ਠੋਡੀ, ਸ੍ਰੀ ਫਲ ਵਰਗੇ ਸਥਲ (ਕੁਚ), ਅਨਾਰਾਂ ਦੇ ਦਾਨਿਆਂ ਵਰਗੇ ਕੰਦ, ਨਾਗ ਵਰਗੀ ਗੁਤ, ਭੌਰੇ ਵਰਗੀਆਂ ਭੋਹਾਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਮਾ ਵਿਚ ਮੰਨ ਅਠ ਟੋਟੇ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਛੇ ਚਿਰੰਜੀਵੀ :

ਅਸੂਸਥਾਮਾ, ਬਲੀ, ਬਯਾਸ, ਹਨੂੰਮਾਨ, ਭਬੀਖਣ, ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰਜ ।

ਛੇ ਜਤੀ :

ਗੌਰਖ, ਦੱਤਾਤਰੇਯ, ਹਨੂੰਮਾਨ, ਭੈਰਵ, ਲਛਮਣ, ਭੀਸ਼ਮਪਿਤਾਮਾ (ਦੇਵਬ੍ਰਤ, ਗੰਗੋਵ) ਇਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਹਨ ।

6 ਚੱਕਰ :

ਮੂਲਾ ਚੱਕਰ, ਨਾਭੀ ਚੱਕਰ, ਰਿਦਾ ਚੱਕਰ, ਕੰਠ ਚੱਕਰ, ਤਾਲੂ ਚੱਕਰ, ਦਸਵਦੁਆਰ ਚੱਕਰ ।

6 ਰਾਗ :

ਰਾਗ-ਹਿੰਡੋਲ-ਰਾਗਣੀਆਂ-ਤੇਲੰਗੀ, ਦੇਵਕਰੀ, ਬਸੰਤੀ, ਸੰਧੂਰ ਸਰਸ ਅਹੀਰੀ ।

2. ਭੈਰਉ-ਰਾਗ, ਰਾਗਣੀਆਂ, ਭੈਰਵੀ, ਬਿਲਾਵਲੀ ਪੁੰਨਿਆਕੀ ਬੰਗਲੀ ਅਸਲੇਖੀ ।

3. ਰਾਗ-ਮਾਲਕੌਸ-ਗੌਂਡਕਰੀ, ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ, ਗੰਧਾਰੀ ਸੀਹੁਤੀ ਧਨਾਸਰੀ (ਰਾਗਣੀਆਂ)।
4. ਰਾਗ-ਦੀਪਕ, ਰਾਗਣੀਆਂ ਕਛੇਲੀ ਪਟਮੰਜਰੀ, ਟੋਡੀ ਕਾਮੋਦੀ, ਗੂਜਰੀ।
5. ਸਿਰੀ, ਰਾਗ-ਰਾਗਣੀਆਂ-ਬੈਰਾੜੀ, ਕਰਨਾਟੀ, ਗਉੜੀ, ਆਸਾਵਰੀ, ਸਿੰਧਵੀ।
6. ਮੇਘ-ਰਾਗ, ਰਾਗਣੀਆਂ-ਸੋਰਠਿ, ਗੌਂਡ, ਮਲਾਰੀ ਆਸਾ, ਸੂਹੀ।

7 ਸੂਤਰ-ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ ਮਨ ਅਤੇ ਬੁਧ

7. ਦੀਪ :

ਜੰਬੂ ਦੀਪ, ਕੁਸ਼ ਦੀਪ, ਲਖਨ ਦੀਪ, ਸਵੇਤ ਦੀਪ, ਕ੍ਰੌਂਚ ਦੀਪ, ਸਾਨਦੀਪ, ਪੁਸ਼ਕਰ ਦੀਪ।

6. ਉਰਮੀਆ : ਜਯਤੇ, ਸਥੀਯਤੇ, ਵਰਧਤੇ, ਪ੍ਰਣਮਤੇ, ਖੀਯਤੇ, ਵਿਨਸਤੇ।

7 ਪੁਰੀਆਂ :

ਅਯੁਧਯਾ, ਮਥਰਾ, ਮਾਯਾ, ਕਾਂਸ਼ੀ, ਕਾਂਸ਼ੀ, ਅਵੰਤਕਾ, ਕਾਚੀ ਦ੍ਵਾਰਾਵਤੀ।

7 ਸਤਵਾਦੀ ਪੁਰਖ :

ਹਰੀ ਚੰਦ, ਦਸਰਥ, ਧਰਮਪੁੱਤਰ, ਰਾਮਚੰਦਰ, ਪਰਸਰਾਮ ਬਲਰਾਮ, ਸੈਵੀ ਰਾਜਾ।

7 ਰਿਸ਼ੀ :

ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ, ਅਤਰੀ, ਅੰਗਰੇ, ਭ੍ਰਿਗੂ, ਪੁਲਤ, ਕ੍ਰਤੂ, ਪੁਲਹ।

7 ਅਕਾਸ਼ :

ਭੂਰ, ਭਵਰ, ਸੂਰ, ਮਹਰ, ਜਨ, ਤਪ, ਸਤ।

7 ਪਤਾਲ :

ਅਤਲ, ਬਿਤਲ, ਸੁਤਲ, ਰਸਾਤਲ, ਤਲਾਤਲ, ਮਹਾਤਲ, ਪਤਾਲ।

7 ਧਾਰੀਆਂ :

ਗੰਧਮਾਦਨ, ਕੈਲਾਸ, ਸੁਮੇਰ, ਹਿਮਾਲਯ, ਉਦਯਾਚਲ, ਬਿਧਯਾਚਲ, ਲੋਕਾਲੋਕ।

ਭੈਰੋਂ ਦਾ ਦਲ

ਸਾਰੇ ਭੈਰੋਂ ਅੱਠ ਹਨ-ਵਿਦਯਾਰਾਜ, ਕਾਮਰਾਜ, ਨਾਗਰਾਜ, ਸੂਛੰਦ ਰਾਜ, ਲੰਬਤ ਰਾਜ, ਭੂਦੇਵ ਰਾਜ, ਉਗਰਰਾਜ ਵਿਘਨਰਾਜ।

ਖੇਤਰਪਾਲ 49 ਹਨ

1. ਅਜਰ 2. ਮਾਪ ਕੁੰਭ 3. ਇੰਦਰੋਤਸਤੀ 4. ਈੜਾਦਾਰ 5. ਉਕਤ ਸੰਗਯਾ 6. ਉਸਮਾਦ
7. ਰਿਸ਼ੀ-ਸੂਦਨ 8. ਰੀਮੁਕਤ 9. ਰਿਪੁਤਕੇਸ 10. ਨ੍ਰੀਪਕ 11. ਕੇਕ ਦੰਸਟ੍ਰਕ 12. ਐਰਾਵਤ
13. ਓਘਧੰਧੂ 14. ਓਸਧੀਸ 15. ਅੰਜਰ 16. ਅਸਤਰਾਵਰ 17. ਕਵਲ 18. ਖਰੂਖਾਨਲ 19.
- ਗਾਮੁਖ 20. ਘੰਟਾਦ 21. ਓਮਣ 22. ਚੰਡਬਾਲਨ 23. ਛਟਾਟੋਪ 24. ਜਟਾਲ 25. ਭ੍ਰਿਗੀਵ
26. ਵਿੜ 27. ਚਰ 28. ਟੇਕ 29. ਪਾਣੀ 30. ਅਨੁਸਠਾਨ ਬੰਧ 31. ਡਾਮਰ 32. ਢੱਕਾਰਵ
33. ਠਵਾਰਣ 34. ਤੜਤ 35. ਦੇਸਬਿਰ 36. ਦੰਤਰ ਧਾਨਦ 37. ਤ੍ਰਿਕਾਤਾਤ 38. ਪ੍ਰਚੰਡ

39. ਫਟਾਕਾਰ 40. ਭਿੰਗ 41. ਮੇਘ ਭਾਸੁਰ 42. ਜੁਗਾਂਤ 43. ਰੋਝ 44. ਲੌਬੇਸ਼ਨ ਦਸੂ 45. ਸੂਕਨੰਦ 46. ਖੜਾਲ 47. ਸੁਨਾਮ 48. ਅਹੰਬੁਕ 49. ਬੀਰਸੰਗ

(ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸ਼ਬਦ ਕਲਪ ਦ੍ਰਸ ਕੋਸ਼ ਵਿਚੋਂ)

ਰੋਹਣੀ ਆਦਿ ਨਛੱਤ੍ਰ ਦਾ ਸਪਤ ਚੱਕਰ

ਸੂਰਜ (ਅਥਵਾ ਵਾਯੂ)

1. ਨਾੜੀ :

(ਜਿਸ ਵਿਚ ਰੋਹਣੀ, ਸ੍ਵਾਤੀ ਜੇਸਠਾ ਅਤੇ ਅਮਿਨੀ ਨਛੱਤ੍ਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

2. ਮੰਗਲ ਦੀ ਦਹਿਲ ਨਾੜੀ :

ਜਿਸ ਵਿਚ ਮ੍ਰਿਗਸ਼ਿਰ, ਚਿਤ੍ਰਾ, ਮੂਲਾ ਅਤੇ ਰੇਵਤੀ ਨਛੱਤ੍ਰ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।

3. ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ ਦੀ ਸੌਮਯ ਨਾੜੀ :

ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਰਦ੍ਰਾ, ਹਸਤ, ਪੂਰਬਾ, ਖਾੜਾ, ਉਤ੍ਰਾ, ਭਾਦ੍ਰਪਨ, ਨਛੱਤ੍ਰ ਵਸਦੇ ਹਨ।

4. ਸ਼ੁਕਰ ਦੀ ਨੀਰ ਨਾੜੀ :

ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੁਨਰਬਸੂ, ਉਤ੍ਰਾ, ਫਾਲਗੁਣੀ, ਉਤ੍ਰਖਾੜਾ ਪੂਰਬਾ ਅਰ ਭਾਦ੍ਰਪਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

5. ਬੁਧ ਦੀ ਜਲ ਨਾੜੀ :

ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੁਖ, ਪੂਰਬ ਫਾਲਗੁਣੀ ਅਭਿਜਿਤ ਤੇ ਸਤਭਿਖਾ ਨਛੱਤ੍ਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

6. ਸ਼ਨੀ ਦੀ ਉਰਧਾ ਨਾੜੀ :

ਜਿਸ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਤਕਾ, ਵਿਸਾਖਾ, ਅਨੁਰਾਧਾ ਤੇ ਭਰਣੀ ਨਛੱਤ੍ਰ ਹੈ।

7. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਨਾੜੀ :

ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਘਾ, ਸ੍ਵਣ ਤੇ ਧਨੇਸ਼ਟਾ ਨਛੱਤ੍ਰ ਹੈ।

ਸੱਤ ਸੁਹਾਗਣਾਂ

ਸੀਤਾ, ਤਾਰਾ, ਮਦੋਦਰੀ, ਦਰੋਪਤੀ, ਅਹੱਲਿਆ, ਲਛਮੀ ਤੇ ਪਾਰਬਤੀ।

ਸੱਪਾਂ ਦੀ ਅੱਠਾਂ ਕੁਲਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ :

ਸੇਸਨਾਗ, ਬਾਸ਼ਕ, ਤੱਛਕ, ਕੋਟਕ, ਪਦਮ, ਮਹਾਂਪਦਮ, ਸੰਖ, ਏਲਾਪਤ੍ਰ।

ਅੱਠ ਪੰਜ ਸੈਰੀਆ

1. ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੇ 2. ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ 3. ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣਾਦਿਕ ਪੌਣ 4. ਪੰਜ ਨਾਗਾਦਿਕ ਪੌਣ 5. ਰਸਦਾਇਕ ਸੂਖਮ ਤੱਤ 6. ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਆਦਿ ਸਥੂਲ ਤੱਤ 7. ਕਾਮਦਾਇਕ ਪੰਜ ਗੁਣ 8. ਸੰਤੋਖਾਦਾਇਕ ਪੰਜ ਗੁਣ।

ਅੱਠ ਧਾਤਾਂ

ਸੋਨਾ, ਚਾਂਦੀ, ਲੋਹਾ, ਜਿਸਤ, ਕਲੀ, ਤਾਂਬਾ, ਸਿੱਕਾ, ਪਿੱਤਲ।

ਰਕਤ, ਨਾੜੀ, ਤੁਚਾ, ਰੋਮ 4 ਮਾਤਾ ਦੀਆਂ।

ਬੀਰਜ, ਅਸਤੀ, ਚਰਬੀ, ਮਿਝ 4 ਪਿਤਾ ਦੀਆਂ।

ਅੱਠ ਯੋਗ ਦੇ ਅੰਗ

ਯਮ, ਨਿਯਮ, ਆਸਣ, ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ, ਪ੍ਰਤਿਹਾਰ, ਧਾਰਨਾ, ਧਯਾਨ, ਸਮਾਧੀ।

ਤਿੰਨ ਸਰਣਾਂ

1. ਪਹਿਲੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਸਹਾਇਕ ਨਹੀਂ।
2. ਦੂਸਰੀ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨਾ ਬਿਪਤਾ ਸਮੇਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਬਚਾਇਆ ਹੈ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਸਦਾ ਲਈ ਸੇਵਕ ਹਾਂ।
3. ਆਪਣਾ ਆਪ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨਾ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਮਿਤਰਾ ਤੂੰ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜ ਦੋਸ਼

1. ਅਵਿਦਿਆ :

ਜੀਵ ਅਵਿਦਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਈ ਐਸੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੇਹੜੇ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ :-

1. ਕਾਹਲ ਕਰਨੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਕਰਨੀ।
2. ਦੂਜਾ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਆਨਣਾ ਨਾ ਕਦਰ ਕਰਨੀ।
3. ਆਮਦਨੀ ਖਰਚ ਨੂੰ ਨਾ ਵਿਚਾਰਨਾ।
4. ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਰਤਾਵ ਕਿਹੇ ਜਿਹਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
5. ਹਰ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਵੀ ਮੰਨਣਾ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਕਰਨੀ।
6. ਕੀ ਗੁਰਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹਾਂ ਜਾਂ ਧਰਮ ਤੋਂ ਉਲਟ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।
7. ਉਸਤਾਦਾਂ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਦਰ ਕਰਨੀ ਹੈ।
8. ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਸੋਚਣਾ ਅਵਿਦਿਆ ਹੈ।

2. ਅਸੰਮਤਾ :

ਆਪਸੀ ਵਿਰਤੀਆਂ ਦਾ ਟਕਰਾਅ ਰਹਿਣਾ ਧਰਮ ਬਿਵਹਾਰ, ਸਮਾਜਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ ਪੱਖ ਵਿਚ ਭੇਦ ਬੁਧੀ ਰਹਿਣੀ ਰਾਇ ਦਾ ਪ੍ਰਸਪਰ ਨਾ ਮਿਲਣਾ।

3. ਰਾਗ :

ਪ੍ਰਵਾਰ ਮਿਤਰਾਂ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਧਰਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਪਿਠ ਦੇ ਦੇਣੀ ਰਾਜ ਨਾਮ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਾ ਹੈ।

4. ਦਵੈਸ਼ :

ਦੂਸਰੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵੇਖ ਕੇ ਈਰਖਾ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨੀ ਏਹੋ ਜੇਹੇ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਦੂਖ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

5. ਅਭਿਨਿਵੇਸ਼ :

ਕਿਸੇ ਮਹਾਨ ਗੁਣਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਅਖੌਂ ਪਰੇ ਕਰਕੇ ਦੋਸ਼ ਅਰੋਪਣ ਕਰਨੇ ਐਵੇਂ ਝੂਠਾ ਹਠ ਕਰੀ ਜਾਣਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ

ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਅਵਿਦਿਆ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ, ਹਰੀ ਗੋਵਿੰਦ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਜਾਣ ਕੇ ਸਭ ਨਾਲ ਰਾਗ (ਪ੍ਰੇਮ) ਕਰਕੇ ਮੋਹ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨਾ ਮੋਹ ਮਮਤਾ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਸਤਤ ਨਿੰਦਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਮੋਹ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਅਸਮਤਾ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਬ੍ਰਹਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਦ੍ਰਿਖ ਦਾ ਨਾਸ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜਾਣ ਕੇ ਅਭਿਨਿਵੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ।

ਤਿੰਨ ਦੋਸ਼

1. ਮਲ ਦੋਸ਼ :-

ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਨਵਿਰਤੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਹ ਬੁਧੀ ਦਾ ਮਲੀਨਤਾ ਰੂਪੀ ਦੋਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

2. ਵਿਛੇਪ ਦੋਸ਼ :-

ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲਤਾ ਕਰਕੇ ਮਨ ਦਾ ਚੰਚਲ ਰਹਿਣਾ ਭਜਨ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਣ ਹੈ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਵਿਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

3. ਆਵਰਣ ਦੋਸ਼ :-

ਅੰਤਸਕਰਣ ਤੇ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਪਰਦਾ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਸਤਾ ਨਾ ਸਮਝਣ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੀਵ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਵਿਰਤੀ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਹੋਵੇ ਹੈ।

ਪੰਜ ਤੱਤ :-

ਅਕਾਸ਼, ਵਾਯੂ, ਅਗਨੀ, ਪਾਣੀ, ਧਰਤੀ ਈਸ਼ਵਰ ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੇਲੇ ਮਾਯਾ ਅਤੇ ਮਾਯਾ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਪੰਜ ਤੱਤ ਪੰਜੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀਆਂ ਆਦਿ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ 84 ਲੱਖ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਉਸਦੀ ਇੱਛਾ ਵਿਚ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਆਪ ਤਿੰਨ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰਲੇਪ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜ ਕੋਸ਼ :- ਕੋਸ਼ ਨਾਮ ਮਿਆਨ ਦਾ ਜਿਵੇਂ ਤਲਵਾਰ ਤੋਂ ਕੋਸ਼ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਤਿਵੇਂ ਕੋਸ਼ (ਮਿਆਨ) ਸਰੀਰ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

1. ਅਨੰਦਮਯ ਕੋਸ਼ :-

ਕਾਰਣ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਅਨੰਦਮਯ ਕੋਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, (ਸੁਧ ਸਤੋ ਗੁਣ ਸਹਿਤ ਮਾਯਾ ਈਸ਼ਰ ਦਾ ਕਾਰਣ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਤੇ ਮਲਿਨ ਸਤੋ ਗੁਣ ਸਹਿਤ ਅਵਿਦਿਆ ਅੰਸ਼ ਜੀਵ ਦਾ ਕਾਰਣ ਸਰੀਰ ਹੈ) ਕਿਉਂਕਿ ਉਤਰ ਸਰੀਰ ਕੇ ਆਰੰਭਕ ਪੰਜ ਸੂਛਮ ਭੂਤ ਮਨ, ਬੁਧ, ਚਿਤ, ਅਹੰਕਾਰ, ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣ, ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰਿਯ, ਪੰਜ ਗਯਾਨ ਇੰਦ੍ਰਿਯ ਜੀਵ ਕਾ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਹੈ ਸਪੂਰਣ ਸਥੂਲ ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ ਈਸ਼ਰ ਕਾ ਸਥੂਲ ਸਰੀਰ ਹੈ ਔਰ ਜੀਵਨ ਕੇ ਵਯਸਟਿ ਸਥੂਲ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜ ਕੋਸ਼ ਹਨ।

2. ਵਿਰਾਯਾਨ ਮਯ, ਮਨੋਮਯ, ਪ੍ਰਾਣਮਯ ਇਹ ਤਿੰਨ ਕੋਸ਼ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਦੇ ਹਨ, ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਯ ਔਰ ਨਿਸਚਯ ਰੂਪ ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਬੁਧਿ ਵਿਗਿਆਨ ਮਯ ਕੋਸ਼ ਕਹੀਏ ਹੈ।

3. ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਯ ਅਤੇ ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪ ਅੰਤਸਕਰਣ ਕੀ ਵਿਰਤੀ ਮਨੋਮਯ ਕੋਸ਼ ਕਹੀਏ ਹੈ।

4. ਪੰਚ ਪ੍ਰਾਣ ਅਤੇ ਪੰਚ ਕ੍ਰਮ ਇੰਦ੍ਰੀਯ ਪ੍ਰਾਣਮਯ ਕੋਸ਼ ਕਹੀਏ ਹੈ।

5. ਸਬੂਲ ਸਰੀਰ ਅੰਨਮਯ ਕੋਸ਼ ਕਹੀਏ ਹੈ।

ਇਸ ਰੀਤੀ ਸਹਿਤ ਤਿੰਨਾਂ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪੰਚ ਕੋਸ਼ ਹਨ ਈਸ਼ਵਰ ਕੇ ਸਰੀਰ ਮੇਂ ਈਸ਼ਵਰ ਕੇ ਕੋਸ਼ ਜੀਵਨ ਕੇ ਸਰੀਰਨ ਮੈ ਜੀਵ ਕੇ ਕੋਸ਼ ਹੈ ਮਿਆਨ ਕੀ ਨਿਆਈ ਪੰਚ ਕੋਸ਼ ਆਤਮਾ ਕੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਅਛਾਦਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। (ਵਿ: ਸਾ:)

ਅੱਠ ਜੋਗ ਦੇ ਅੰਗ

ਚਿਤ ਦੀਆਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਨਾਮ ਯੋਗ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਫਲ ਪੰਜ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਹੈ।

1. ਯਮ :- ਅਹਿੰਸਾ, ਸਤਯ, ਪਰਧਨ, ਪਰਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਤਿਆਗ, ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ, ਧੀਰਜ।

2. ਨਿਯਮ :- ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ, ਸੰਤੋਖ, ਤਾਪ, ਵਿਦਿਆ, ਅਭਿਆਸ, ਹੋਮ, ਦਾਨ, ਸ੍ਰਧਾ।

3. ਆਸਨ :- 84 ਆਸਣ ਜੋਨੀਆ ਦੀ ਬੈਠਕ ਤੋਂ ਲਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੂਰਮਆਸਣ, ਮਯੂਰਆਸਣ ਮਾਛੂਕਾਸਣ, ਹਸਾਸਨ, ਬੀਰਾਸਨ ਆਦਿਕ ਪਰ ਅਭਿਆਸੀ ਵਾਸਤੇ ਸਿਧਾਸਨ ਅਤੇ ਪਦਮਾਸਨ ਦੋ ਹੀ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਹਨ।

4. ਸਿਧਾਸਨ :- ਗੁਦਾ ਅਰ ਲਿੰਗ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜੋ ਨਾੜੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਖੱਬੇ ਪੈਰ ਦੀ ਅੱਡੀ ਨਾਲ ਦਬਾਉਣਾ, ਸੱਜੇ ਪੈਰ ਦੀ ਅੱਡੀ ਪੇਡੂ ਉਤੇ ਰਖਣੀ, ਦੋਹਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਲੱਤਾਂ ਹੇਠ ਲੁਕੇ ਲੈਣੇ ਛਾਤੀ ਤੋਂ ਚਾਰ ਉਂਗਲ ਦੀ ਵਿਥ ਰਖਕੇ ਠੋਡੀ ਨੂੰ ਅਚਲ ਕਰਨਾ, ਨੇਤਰਾਂ ਦੀ ਟੱਕ ਭੋਹਾਂ ਦੇ ਮੱਧ ਟਿਕਾਉਣੀ ਤਲੀਆਂ ਉਤੇ ਨੂੰ ਕਰਕੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਪੱਟਾਂ ਉਪਰ ਅਡੋਲ ਰਖਣੇ।

5. ਪਦਮਾਸਨ :- ਖੱਬੇ ਪੱਟ ਉਤੇ ਸੱਜਾ ਪੈਰ ਸੱਜੇ ਉਪਰ ਖੱਬਾ ਪੈਰ ਰਖਣਾ ਸੱਜੀ ਬਾਂਹ ਪਿੱਠ ਪਿਛੋਂ ਲਿਆਕੇ ਸੱਜੇ ਪੈਰ ਦਾ ਅੰਗੂਠਾ ਅਰ ਖੱਬੀ ਬਾਂਹ ਲਿਆਕੇ ਖੱਬੇ ਪੈਰ ਦਾ ਅੰਗੂਠਾ ਫੜਨਾ ਠੋਡੀ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਨੇਤਰਾਂ ਦੀ ਟਕ ਨਕ ਦੀ ਨੋਕ ਉਤੇ ਠਹਿਰਾਉਣੀ।

6. ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ :- ਸਵਾਸਾ ਦੀ ਗਤੀ ਨੂੰ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਹੈ। ਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ 72000 ਨਾੜੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦਸ ਨਾੜੀਆਂ ਪ੍ਰਾਣ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਸਹਾਇਕ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਯਥਾ ਨੱਕ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਇੜਾ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਪਿੰਗਲਾ, ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਮੱਧ ਸੁਖਮਨਾ (ਸੁਸਮਨਾ) ਖੱਬੇ ਨੇਤਰ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰੀ ਸੱਜੇ ਵਿਚ ਹਸਤਿ ਜਿਹਵਾ ਸੱਜੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਪੁਸ਼ਾ ਖੱਬੇ ਵਿਚ ਯਸ਼ ਸ੍ਰਿਨੀ, ਮੁਖ ਵਿਚ ਅਲੰਬੁਸ਼ਾ ਲਿੰਗ ਵਿਚ ਕੁਹੂ ਅਰ ਗੁਦਾ ਵਿਚ ਸੰਖਨੀ ਨਾੜੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੇ ਕਠਿਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੇਅੰਤ ਹਨ, ਪਰ ਮੁਖੋਂ ਕਹੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਚੰਦ੍ਰਾਂਗ ਅਰ ਸੂਰਯਾਂਗ। ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਪਹਿਲਾ ਇਉਂ ਹੈ ਕਿ ਇੜਾ ਦੇ ਰਸਤੇ 12 ਵੇਰ ਉਅੰ ਜਪ ਕਰਕੇ ਸਨੇ ਸ੍ਰਾਸਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਖਿਚਣਾ (ਪੂਰਕ ਕਰਨਾ) 16 ਵੇਰ ਉਅੰ ਦੇ ਜਪ ਸਾਥ ਸ੍ਰਾਸ ਸਨੇ ਬਾਹਰ ਛੱਡਣੇ ਅਰਥਾਤ (ਰੇਚਕ ਕਰਨਾ)।

ਦੂਜਾ ਸੂਰਯਾਂਮ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਪਿੰਗਲਾ ਦੇ ਰਸਤੇ ਚੰਦ੍ਰਾਂਗ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰਕ ਕਰਕੇ, ਕੁੰਭਕ ਪਿਛੋਂ ਇੜਾ ਦੁਆਰਾ ਰੇਚਕ ਕਰਨਾ ਫੇਰ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹੋਏ 36 ਬਾਰ ਪੂਰਕ 46 ਵਾਰ ਉਅੰ ਜਪ ਸਹਿਤ ਕੁੰਭਕ ਔਰ 30 ਵਾਰ ਉਅੰ ਸਿਮਰਣ ਕਰਕੇ ਰੇਚਕ ਕਰਨਾ।

ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਭੁਯੰਗਨਾ ਨਾੜੀ (ਕੁੰਡਲਨੀ) ਜਿਸਨੇ ਸੁਖਮਨਾ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਕਿਵਾੜ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਹਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਔਰ ਸੁਖਮਨਾ ਦੁਵਾਰਾ ਦਸਮ ਦਵਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਾਨ ਦਸ ਹਨ

ਪ੍ਰਾਨ, ਅਪਾਨ, ਸਮਾਨ, ਉਦਾਨ, ਵਯਾਨ, ਨਾਗ, ਕੂਰਮ, ਕ੍ਰਕਲ, ਦੇਵਦਤ, ਧਨੰਜਯ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਮੁਖ ਹਨ ਦੂਜੇ ਉਪਰ ਪ੍ਰਾਣ ਹਨ ਪੰਜ ਹੀ।

ਇਸ ਕਸ਼ਟ ਸਾਧਯ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਤੋਂ ਛੁਟ ਇਕ ਹੰਸ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਰੀਤੀ ਐਸੇ ਹੈ ਇਕਾਗਰ ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਸਵਾਸ ਦੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਪਰ 'ਹ' ਦਾ ਔਰ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਪਰ 'ਸ' ਦਾ ਸਿਮਰਣ ਕਰਨਾਹੰਸ ਨਾਮ ਨਿਰੰਜਨ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਹੈ ਏਸੇ ਦਾ ਉਲਟਾ ਸੋਹੰ ਹੈ। ਨਾਨਕ ਸੋਹੰ ਹੰਸਾ ਜਪੁ ਜਾਪਹੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਤਿਸੈ ਸਮਾਹਿ ॥ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 60 ਘੜੀ ਵਿਚ 2,6000 ਵਾਰ ਜਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਏਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਅਜਪਾ ਜਾਪ ਅਥਵਾ ਅਜਪਾ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਹੈ।

5. ਪ੍ਰਤਯਾਹਾਰ :- ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ ਗੰਧ ਤੋਂ ਇੰਦ੍ਰਿਯਾਂ ਦੇ ਵੇਗ ਨੂੰ ਵਰਜਕੇ ਆਤਮਾ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਮਨ ਜੋੜਨ ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਤਿਆਹਾਰ ਹੈ।

6. ਧਾਰਨਾ :- ਚਿਤ ਨੂੰ ਇਕਾਗ੍ਰ ਕਰਨਾ, ਅਰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਅਸਥਾਨ ਔਰ ਵਸਤੂ ਵਿਚ ਜੋੜਨਾ।

7. ਧਯਾਨ :- ਧੇਯ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਹੋਰ ਵਲ ਚਿਤ ਦਾ ਨਾ ਜਾਣਾ।

8. ਸਮਾਧਿ :- ਸਾਰੇ ਸੰਕਲਪ ਮਿਟਕੇ ਧੇਯ ਵਿਚ ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਲਿਵਲੀਨ ਹੋਣਾ, ਅਰ ਉਸਦਾ ਸਾਖਿਆਤ ਭਾਸਣਾ ਸਮਾਧੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਹਠ ਯੋਗ ਅਰ ਜੋਗ ਦੇ ਭੇਖ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟਦਾਇਕ ਦਸਦੇ ਹੋਏ ਸਹਿਜ ਯੋਗ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

(ਗੁਰਮਤ ਪ੍ਰਭਾਕਰ)

9. ਗਰੈਹ :- ਸੂਰਜ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਮੰਗਲ, ਬੁਧ, ਬ੍ਰਹਸਪਤਿ, ਸ਼ੁਕਰ, ਸ਼ਨੀ, ਰਾਹੂ, ਕੇਤੂ।

10. ਗੋਲਕਾ :- ਦੋ ਨਾਸਕਾ, ਦੋ ਕੰਨ, ਦੋ ਅੱਖਾਂ, ਮੁਖ, ਲਿੰਗ, ਗੁਦਾ।

11. ਗੁਰਪੁਰਬ :- ਅਸ਼ਟਮੀ, ਚੌਦੇ, ਅਮਾਵਸ, ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ, ਸੰਕ੍ਰਾਤ, ਉਤ੍ਰਾਯਨ ਦਖਣਾਯਨ, ਵਯਤਿਪਾਤ, ਚੰਦ੍ਰ ਗ੍ਰਹਣ, ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਹਣੇ।

ਦਸ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ

ਕਰਨ, ਤਵਚਾ, ਨੇਤਰ, ਰਸਨਾ, ਨਾਸਕਾ, ਮੁਖ, ਪੈਰ, ਹਥ, ਗੁਦਾ, ਲਿੰਗ।

ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਪੰਥ

1. ਹੇਤੁ ਪੰਥ 2. ਪਾਵਪੰਥ 3. ਆਈ ਪੰਥ 4. ਗਮਯ ਪੰਥ 5. ਪਾਗਲ ਪੰਥ 6. ਗੋਪਾਲ ਪੰਥ
7. ਕੰਥੜੀ ਪੰਥ 8. ਬਨ ਪੰਥ 9. ਧੂਜ ਪੰਥ 10. ਚੋਲੀ ਪੰਥ 11. ਰਾਵਲ ਪੰਥ 12. ਦਾਸ ਪੰਥ।

ਬੁਧ ਮਤ ਦੇ ਦਸ ਅਸੂਲ

1. ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਾਨੋ ਨਾ ਮਾਰਨਾ।
2. ਚੋਰੀ ਨਾ ਕਰਨੀ।
3. ਪਰਇਸਤ੍ਰੀ ਗਮਨ ਨਾ ਕਰਨਾ।
4. ਝੂਠ ਨਾ ਬੋਲਣਾ।
5. ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣਾ।
6. ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਪ੍ਰਸਾਦ ਨਾ ਛਕਣਾ।
7. ਨਾਚ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਿਆਂ ਕੌਤਕਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਣਾ।
8. ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਵਰਤਣਾ।
9. ਚੰਗੇ ਬਸਤ੍ਰ ਤੇ ਮੰਜੇ ਨੂੰ ਨਾ ਵਰਤਣਾ।
10. ਸੋਨਾ ਚਾਂਦੀ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਨਾ ਲੈਣਾ।

12. ਤਿਲਕ :- ਮਸਤਕ ਤੇ ਕੇਸਵ, ਪੇਟ ਵਿਚ ਨਾਰਾਯਨ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਮਾਧਵ, ਕੰਠ ਵਿਚ ਗੋਬਿੰਦ, ਸੱਜੀ ਵੱਖੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸੱਜੀ ਬਾਂਹ ਤੇ ਮਧੁਸੂਦਨ, ਸਜੇ ਕੰਨ ਤੇ ਤ੍ਰੀਬਿਕ੍ਰਮ; ਖੱਬੀ ਵੱਖੀ ਤੇ ਬਾਵਨ, ਖੱਬੀ ਬਾਂਹ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਧਾਰ, ਹੋਠ ਤੇ ਪਦਮ ਨਾਭ, ਘੰਡੀ ਤੇ ਦਾਮੋਦਰ, ਚੋਟੀ ਵਿਚ ਵਾਸਦੇਵ।

13. ਤਾਲ :- ਚੰਚਲਤਾ ਦਾ ਵਾਚਕ ਹੈ, ਇਹ ਆਮ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਨੀ ਤਾਂ ਤੇਗ ਤਾਲੀ ਹੈ।

14. ਪਿਤਰ ਕਰਮਪਦ :- ਗਰੁੜ ਪੁਰਾਨ ਦੇ ਤੇਰਵੇ ਅਧਿਆਏ ਵਿਚ ਤੇਰਾਂ ਪਦ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਛਾਤ੍ਰੋ ਪਾਨਹ ਵਸਤ੍ਰਾਣਿ ਮੁਦ੍ਰਿਕਾ ਕਮੰਡਲ। ਆਸਨੰ ਪੰਚ ਪਾਤ੍ਰੇਣ ਪਦੋ ਪੰਚ ਵਿਧ ਸਿਮ੍ਰਤਮ॥ ਦੰਡੇਨ ਤਾਮ੍ ਪਾਤ੍ਰਾਣਿ ਹਯ ਮਾਮਨੈਰ ਭੋਜਨੈ ਰਪਿ॥ ਅਰਥ ਪਗਯਪ ਵੀਤੈਸ਼ਰ ਪਦੰ ਸੰਪੂਰਣਤਾ ਵਸਤ੍ਰ, ਤ੍ਰਯਦਸ ਪਦਾਨਤਥੰ ਯਥਾ ਸਕਤਯਾ ਵਿਧਾਯ ਚ ਤ੍ਰੋਯਦਸ਼ੋ ਭਯੋ ਵਿਪ੍ਰੈ ਭਯ: ਪ੍ਰਦਦਯਾਤ ਦ੍ਵਾਦਸੇ ਅਹਨਿਸ।

ਅਰਥ :- ਛਤਰੀ, ਜੁਤੀ, ਬਸਤ੍ਰ, ਅੰਗੂਠੀ (ਮੁੰਦ੍ਰੀ) ਕਮੰਡਲ, ਆਸਨ, ਰਸੋਈ ਦੇ ਪੰਜ ਭਾਂਡੇ, ਸੋਟੀ ਤਰਪਣ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂਬੇ ਦਾ ਬਰਤਨ, ਕੱਚਾ ਅੰਨ, ਪੱਕਾ ਭੋਜਨ, ਧਨ ਤੇ ਜਨੇਊ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਯਥਾ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇਰਾ ਪਦ ਨੂੰ ਕਰਕੇ ਬਾਰਵੇਂ ਦਿਨ ਤੇਰਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰੇ।

15. ਤੱਤ :- ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ, ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣ, ਪੰਜ ਸੂਖਮ ਤੱਤ ਮਨ ਤੇ ਬੁਧ ਇਹ ਸਤਾਰਾਂ ਤਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

16. ਸਿੰਗਾਰ-ਕਬਿੱਤ :- ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਕਲ ਸੁਚ ਮਜਨ, ਅਮਲ ਵਾਸ ਜਾਵਕ ਸੁਦੇਸ ਕੇਸ ਪਾਸਨ ਸੁਧਾਰਬੋ॥ ਅੰਗ ਰਾਜ ਭੂਸ਼ਣ ਬਿਵਿਧ ਮੁਖ ਵਾਸ ਰੰਗ ਕਜਲ ਕਲਿਤ ਲੋਲ ਲੋਚਨ

ਨਿਹਾਰਬੋ। ਲੋਚਨ ਹਸਨ ਮ੍ਰਿਦੁ ਚਾਤਰੀ ਚਲਨ ਚਾਰ ਪਲ ਪਲ ਪਤਿਬ੍ਰਤ ਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰਤਿਧਾਰਬੋ। ਕੇਸੋ ਦਾਸ ਸਵਿਲਾਸ ਕਰਹੋ ਕੁਵਰ ਰਾਧੇ ਇਹ ਬਿਧ ਸੋਰਹੂੰ ਸਿੰਗਾਰਨ ਸਿਰੰਗਾਰਬੋ ॥

17. ਪੁਰਾਣ :- ਮਤਸ, ਕੂਰਮ, ਲਿੰਗ, ਸ਼ਿਵ, ਸਕੰਦ, ਅਗਨੀ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨਾਰਦ, ਭਾਗਵਤ (ਦੇਵੀ) ਗਰੁੜ, ਪਦਮ, ਬੈਰਾਹ, ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ ਬ੍ਰਹਮ ਵੈਵਰਤ, ਮਾਰਕੰਡੇਯ, ਭਵਿਸ਼ਯਤ, ਵਾਮਨ, ਬ੍ਰਹਮ।

18. ਦੁਖ :- ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਤੇ ਛੇਵਾਂ ਮਨ, ਛੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਖਯ ਛੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਖਿਯਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ (ਛੇ ਤਿਆਂ ਅਠਾਰਾਂ) ਸਰੀਰ, ਸੁਖ ਤੇ ਦੁਖ।

19. ਸਿਧੀਆਂ :- ਅਣਮਾ, ਮਹਿਮਾ, ਗੁਰਮਤਾ, ਲਘੁਮਾ, ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਵਸੀਕਰਣ, ਕਾਮਯ, ਈਸਤਾ, ਅਨੂਰੱਮੀ, ਦੂਰ ਸਰਵਣ, ਮਨੋਵੇਗ, ਕਾਮਰੂਪ, ਪ੍ਰਕਾਯ ਪਰਵੇਸ, ਸ੍ਰਫੰਦ ਮ੍ਰਿਤੂ, ਸੁਰ ਕ੍ਰੀੜਾ ਦਰਸ਼ਨ, ਸੰਕਲਪ, ਅਪਰਤਿ ਹਤਿ ਗਤਿ ਦੂਰ ਦ੍ਰਸ਼ਨ।

20. ਯਗ :- ਅਸੂਮੇਧ, ਗਜਮੇਧ, ਗੋਮੇਧ, ਅਜਮੇਧ, ਨਰਮੇਧ, ਅਸੂਰਾਜ, ਬ੍ਰਹਮਯੱਗਯ, ਅਨਜਗਯ ਹੋੜ, ਚਾੜ।

6 ਅੰਗ ਬੇਦਾਂ ਦੇ ਅਤੇ 14 ਵਿਦਿਆ :- 4 ਬੇਦ 6 ਬੇਦਾਂ ਦੇ ਅੰਗ, ਸਿਖਯਾ, ਕਲਪ, ਵਿਆਕਰਣ, ਨਿਰੁਕਤ, ਜਯੋਤਿਸ਼ ਛੰਦ ਮੀਮਾਂਸਾ ਨਯਾਯ, ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪੁਰਾਨ।

ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਚਾਰ ਭੂਖਣ :-

ਕਾਵਯ ਰਚਨਾ, ਵਕਤੱਬਯ ਰਚਨਾ, ਨੰਮ੍ਰਤਾ, ਵਿਦਿਆ ਦੇਣ ਵਿਚ ਉਦਾਰਤਾ।

27 ਨਛੱੜ :-

ਅਸ਼ਵਨੀ, ਭਰਨੀ, ਕ੍ਰਿਤਕਾ, ਰੋਹਣੀ, ਮ੍ਰਿਗਸਿਰ, ਆਰਦਰਾ ਪੁਨਰਬਸੂ, ਪੁਸ਼ਯ, ਅਸਲੇਖਾ, ਮਯਾ, ਪੂਰਬਾ, ਉਤਰਾ, ਹਸਤ, ਚਿਤਰਾ, ਸ੍ਰਾਂਤੀ, ਵਿਸਾਖਾ, ਅਨੁਰਾਧਾ, ਜੇਸ਼ਟਾ, ਮੂਲ, ਪੂਰਬਖਾੜਾ ਉਤਰਾਖੜਾ, ਅਭਿਜਿਤ, ਸ੍ਰਵਣ, ਧਨੇਸ਼ਟਾ, ਸਤ ਤਾਰਕਾ, ਪੂਰਬ ਭਾਦਰਪਦ, ਉਤਰਾਭਾਦ੍ਰਪਦ।

27 ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ :- ਮਨੁ, ਯਾਗਵਲਕ, ਲਘੁਅੜੀ, ਅੜੀ, ਬ੍ਰਿਧਅੜੀ, ਵਿਸਨੁ, ਲਘੁ ਹਾਰੀਤ, ਬ੍ਰਿਧ ਹਾਰੀਤ, ਔਸ਼ਨਸ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਔਸਨਸ ਸਿਮ੍ਰਤੀ, ਆਗਿਰਸ, ਯਮ ਆਪਸਤੰਬ, ਸੰਵਰਤ, ਕਾਤਯਾਯਨ, ਬ੍ਰਹਸਪਤਿ, ਸਰਾਸਰ, ਬ੍ਰਿਹਤ ਪ੍ਰਾਸਰ, ਲਘੁਬਿਆਸ, ਵਿਆਸ ਸੰਹਿਤਾ, ਸੰਖ ਵਸ਼ਿਸਟ, ਗੌਤਮ, ਸਤਾਪਤ, ਲਿਖਿਤ, ਦਖਛ, ਬ੍ਰਿਧਗੌਤਮ ਪੁਲਸਤ, ਲਘੁ, ਬੁਧ, ਕਸ਼ਪ, ਨਾਰਦ ਸਿਮ੍ਰਤੀ।

24 ਅਵਤਾਰ :-

ਮਛ, ਕਛ, ਬੈਰਾਹ, ਮੋਹਨੀ, ਨਰਸਿੰਘ, ਪਰਸਰਾਮ, ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ, ਬਯਾਸ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਬਲਭੱਦਰ, ਬਾਵਨ, ਬੁਧ, ਨਾਰਦ, ਰਿਖਭਦੇਵ, ਕਲਪ, ਹੰਸ, ਪ੍ਰਿਥੂ, ਦਤਾਤ੍ਰੇਯ, ਨਾਰਾਯਣ, ਹਯ ਗਰੀਵ, ਵੈਵਸ੍ਰੁਤਨ, ਧਨੰਤ੍ਰ, ਕਲਕੀ।

52 ਅੱਖਰ (ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ) :-

ਅੱਖਰ ਤਾਂ 34 ਹੀ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਕਰਕੇ 52 ਹਨ ਆ, ਇ, ਏ, ਕ, ਖ, ਗ, ਙ, ਚ, ਛ, ਜ, ਝ, ਞ, ਟ, ਠ, ਡ, ਢ, ਣ, ਤ, ਥ, ਦ, ਧ, ਨ, ਪ, ਰ, ਫ, ਬ, ਭ, ਮ, ਯ, ਰ, ਲ, ਵ, ਸ, ਹ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਤ੍ਰੈ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਲੋਪ ਕਰਕੇ ਚੌਤੀ ਜਾਣ ਲੈਣੇ।

ਨਮਸਕਾਰ

ਆਦਿਕਾਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਜੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਵਸਤੂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਲਖਣ ਇਹ ਹੈ :-

ਨਮਸਕਾਰਾਦਿ ਮੰਤਰਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼੍ਵਰ ਸੰਕੀਰਤਨੰ ਵਸਤੂ ਨਿਰਦੇਸ਼ :

ਅਮੀਰ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਦਾ ਨਾਮ

ਸਿੰਧ ਵਿਚ ਇਕ ਫਿਰਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸਿਫਤ ਅਮੀਰ ਹੈ ਉਸੇ ਫਿਰਕੇ ਬਿਚੋਂ ਕਾਬਲ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ ਇਸੇ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਅਮੀਰ ਕਾਬਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਬੁਤਾਤ

ਤਸਵੀਰਾਂ ਬਨਾਣ ਵਾਲੇ ਮਸੱਵਰ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫਰ।

ਪੰਜ ਪਾਂਡਵ

ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ, ਅਰਜਨ, ਭੀਮਸੈਨ, ਨਕੁਲ, ਸਹਦੇਵ।

ਕਪਾਹੀ ਤੇ ਘੋਈ :- ਕਪਾਹ ਵੇਚਣ ਕਰਕੇ ਅੱਲ ਕਪਾਹੀ ਘਿਉ ਵੇਚਣ ਕਰਕੇ ਘੋਈ ਅਲ ਪੈ ਗਈ।

ਸਰ ਦਾ ਅਰਥ :- ਖੁਲਾ ਪਾਣੀ ਕਈਆਂ ਨੇ ਸਰ ਦਾ ਅਰਥ ਸਿਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਸਰ ਦਾ ਅਰਥ ਨਾਲ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਨਾਲ।

ਪੌਂਡ ਵਾਂਗ ਸਿੱਕਾ ਦਸ ਰੁਪਏ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਧੌਖਾ

ਫੰਦਕ ਜੋ ਤਿਤਰ ਬਟੇਰਾ ਆਦਿਕ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਮੁਲਹੁ ਪੰਛੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਛੀ ਕੁਟੰਬੀ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਫਸਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਇਵੇਂ ਹੀ ਮਕਰਾ ਹਾਥੀ ਸੁਦਾਗਰਾਂ ਪਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦੂਜੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਵੀ ਛਲ ਨਾਲ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾ ਕੇ ਸੁਦਾਗਰਾਂ ਦੀ ਉਪਜੀਵਕਾ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਐਸ਼ ਲੁਟਦਾ ਹੈ ਕਈ ਬੰਦੇ ਵੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾ ਕੇ ਮੌਜਾਂ ਲੁਟਦੇ ਹਨ। ਧੌਖਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਖ ਕਾਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੰਧਰਵ ਨਗਰੀ

ਹਰੀਸ਼ ਚੰਦਰ ਸੂਰਜ ਬੰਸ ਵਿਚ 28ਵਾਂ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜੋ ਮਹਾਤਮਾ ਤੇ ਸਖੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਪੁਰੀ ਜੋ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਹੈ ਗੰਧਰਵ ਨਗਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਭਰਮ ਮਾਤ੍ਰ ਨਗਰੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਨੂੰ ਗੰਧਰਵ ਨਗਰੀ ਜਾਂ ਹਰੀ ਚੰਦ ਨਗਰੀ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਭਰਮ ਕਦੀ ਰਾਹੀ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਭਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਵੇਰੇ, ਸੰਝ ਨੂੰ ਵੀ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿਸੇ ਵਿਚ ਭਰਮ ਦਾ ਨਗਰ ਬੱਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਭਰਮ ਮਾਤ੍ਰ ਹੈ।

ਪੰਜ ਕਪੜੇ :- ਸਾਫਾ, ਚੋਗਾ, ਕੁੜਤਾ ਪਜਾਮਾ, ਦੁਪੱਟਾ।

ਥੈਲੀ :- ਪੰਜ ਸੌ ਦੀ ਥੈਲੀ ਅਤੇ ਦੋ ਥੈਲੀਆਂ ਦਾ ਤੋੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਜੋ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ

ਸੌਂਫ, ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁਲ, ਅੰਬਲਤਾਸ, ਬਨਖਸ਼ਾ, ਸ਼ਰਨਾ, ਤ੍ਰਿਵੀ, ਚੰਦਨ ਦਾਨਾ, ਲਾਚੀ ਡੋਡਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਕਾਹੜਕੇ ਵਿਚ ਕੋਰੀ ਖੰਡ ਪਾ ਕੇ (ਧਮ੍ਰਾਨ ਵਾਲੇ) ਦਿਨ ਬਾਲ ਨੂੰ ਪਿਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਹੈ।

ਪੰਜ ਗੁਰਮੁਖ

ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ।

ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ।

ਭਾਈ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ।

ਭਾਈ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ।

ਭਾਈ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ।

ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ

ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਸੀ-ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ, ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ, ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ, ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ।

ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ

ਦਯਾ ਸਿੰਘ, ਧਰਮ ਸਿੰਘ, ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ, ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ, ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ।

ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ

1. ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ

2. ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

3. ਬਾਬਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

4. ਬਾਬਾ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਦਸ ਗੁਰੂ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਗੱਦੀ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਜੁਗੋ ਜੁਗ ਅਟੱਲ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ।

40 ਮੁਕਤੇ (ਚਮਕੌਰ ਵਾਲੇ)

1. ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ 2. ਹਰਦਾਸ ਸਿੰਘ 3. ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ 4. ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ 5. ਕਰਮ ਸਿੰਘ
6. ਸੰਤ ਸਿੰਘ 7. ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ 8. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ 9. ਸੱਡਣ ਸਿੰਘ 10. ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ 11. ਸੰਗੋ
ਸਿੰਘ 12. ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ 13. ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ 14. ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ 15. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ 16. ਰਤਨ
ਸਿੰਘ 17. ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ 18. ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ 19. ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ 20. ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ 21. ਪ੍ਰੇਮ
ਸਿੰਘ 22. ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ 23. ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ 24. ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਘ 25. ਟੇਕ ਸਿੰਘ 26. ਠਾਕੁਰ
ਸਿੰਘ 27. ਤੁਲੋਕ ਸਿੰਘ 28. ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ 29. ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ 30. ਖੜਕ ਸਿੰਘ 31. ਗੁਰਦਾਸ
ਸਿੰਘ 32. ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ 33. ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ 34. ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ 35. ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ 36.
ਦਯਾਲ ਸਿੰਘ 37. ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਘ 38. ਦਾਮੋਦਰ ਸਿੰਘ 39. ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ 40. ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ।

ਮੁਕਤਸਰ ਵਾਲੇ 40 ਮੁਕਤੇ

1. ਭਾਈ ਸਮੀਰ ਸਿੰਘ 2. ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ 3. ਮਯਾ ਸਿੰਘ 4. ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ 5. ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ
6. ਕਰਮ ਸਿੰਘ 7. ਕਰਨ ਸਿੰਘ 8. ਸੁਹੇਲ ਸਿੰਘ 9. ਸਰਜਾ ਸਿੰਘ 10. ਸੁਲਤਾਨ ਸਿੰਘ 11.
ਹਰਸਾ ਸਿੰਘ 12. ਹਰੀ ਸਿੰਘ 13. ਸੰਤ ਸਿੰਘ 14. ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ 15. ਕੀਰਤ ਸਿੰਘ 16.
ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ 17. ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ 18. ਬੂੜ ਸਿੰਘ 19. ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ 20. ਦਯਾਲ ਸਿੰਘ 21.
ਭਾਗ ਸਿੰਘ 22. ਬੂੜ ਸਿੰਘ 23. ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ 24. ਭੰਗਾ ਸਿੰਘ 25. ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ 26. ਧਰਮ
ਸਿੰਘ 27. ਘਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ 28. ਚੰਬਾ ਸਿੰਘ 29. ਜਾਦੋ ਸਿੰਘ 30. ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ 31. ਜੰਗ ਸਿੰਘ
32. ਮੱਜਾ ਸਿੰਘ 33. ਮਾਨ ਸਿੰਘ 34. ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ 35. ਦਯਾਲ ਸਿੰਘ 36. ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ
37. ਦਿਲਬਾਗ ਸਿੰਘ 38. ਮਹਾ ਸਿੰਘ 39. ਸੁਲਤਾਨ ਸਿੰਘ 40. ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ। ਸਰਦਾਰ ਮਹਾਂ
ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਸਨ ਅਤੇ ਭਾਗੋ ਜੀ ਨੇ ਵੰਗਾਰ ਦਿਤੀ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ
ਕਿਉਂ ਨਾ ਲੜੇ।

ਪੰਜ ਤਖਤ

1. ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ 2. ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਜੀ 3. ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
4. ਸ੍ਰੀ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ 5. ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ।

ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ

ਜਪੁ, ਜਾਪ, ਸਵੈਯੇ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਲੇ) ਚੌਪਈ, ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਵਡਾ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ

ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ, ਸੁਖਮਨੀ, ਦਖਣੀ ਓਅੰਕਾਰ, ਸਿਧ ਗੋਸ਼ਟਿ, ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਪੂਰਾ।

ਪੰਜ ਮਾਲਾ

ਖੇਚਰੀ, ਭੂਚਰੀ, ਚਾਚਰੀ, ਉਨਮਨੀ, ਅਗੋਚਰੀ। ਇਹ ਮੁਦ੍ਰਾ ਕਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ

ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਕਰਮ ਸਿੰਘ, ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ, ਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ।

ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ

ਆਪ ਸੀਤਲਤਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤਾ

ਵਾਇ ਸਮਤਾ, ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਧੀਰਜਤਾ, ਅਕਾਸ਼ ਅਸੰਗਤਾ।

ਪੰਜ ਕਰੋਹਤਾ

ਨੜੀਮਾਰ, ਕੁੜੀਮਾਰ, ਵੇਸਵਾਗਾਮੀ, ਰੋਮ ਪ੍ਰਹਾਰੀ, ਹਲਾਲ ਭਖਸ਼ੀ।

ਚਾਰ ਕਰੋਹਤਾ

ਕੁਠਾ ਖਾਣਾ, ਤੰਮਾਕੂ, ਪਰਇਸਤ੍ਰੀ ਗਮਨ, ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ।

9 ਰਸ ਕਵਿਤਾ ਦੇ

1. ਸਿੰਗਾਰ ਰਸ 2. ਬੀਰ ਰਸ 3. ਕਰਣਾਂ ਰਸ, 4. ਅਦਭੁਤ ਰਸ 5. ਹਾਸਯੋ ਰਸ 6. ਭਯਾਨਕ ਰਸ 7. ਬੀਭਤਸ ਰਸ 8. ਰੌਦਰ ਰਸ 9. ਸ਼ਾਂਤੀ ਰਸ।

ਦੋਹਿਰਾ :-

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਿੰਗਾਰ, ਸੁ ਹਾਸ ਰਸ ਬਹੁਰ ਕਰਨ ਰਸ ਜਾਨ ॥

ਰੌਦਰ ਬੀਰ ਭਯਾਨ ਕਹਿ, ਕਹਿ ਬੀਭਤਮ ਵਖਾਨ ॥

ਅਦਭੁਤ ਰਸ ਕਵਿਰਾਜ ਕਹਿ, ਸਮਰਸ ਕਹੀਏ ਔਰ ॥

ਨਵਰਸ ਨਾਮ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ ਇਹ ਵਰਤਣ ਕਵਿ ਸਿਰ ਮੌਰ ॥

1. ਸਿੰਗਾਰ ਰਸ :- ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਨਾਲ ਸਿੰਗਾਰਨਾ।

2. ਬੀਰ ਰਸ :- ਜੋਧਿਆਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਜਾਂ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂਸੁਣਾ ਕੇ ਜੋਸ਼ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ।

3. ਕਰੁਣਾ ਰਸ :- ਜਿਸ ਅਸਚਜ ਕਥਾ ਸੁਣਕੇ ਸ਼ੋਕ ਅਵਸਥਾ ਸੁਣਕੇ ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ।

ਮਾਤਾ ਕੋਰਾਂ ਹਾ ਜੋ ਮਾਰੀ ਕਿਉਂ ਵੈਰੀ ਮੈਂ ਜਾਇਆ ॥

ਦੁਖੀ ਪੀਪਲ ਪਾਲਿਆ ਸੀ ਚੁਲੀ ਸੀ ਪਾਣੀ ਪਾਇਆ ॥

ਕੰਦੀ ਦਿਤੀਆਂ ਤੇ ਸਾਹੇ ਪੁੰਨੇ ਮੋਤੀ ਲਗਨ ਗਣਾਇਆ ॥

ਵੇ ਲੋਕੋ ਜਾਜੀ ਮਾਂਜੀ ਸਭ ਮੁੜ ਆਏ ਮੇਰਾ ਲਾੜਾ ਅਜੈਨ ਆਇਆ

ਪੁਤ ਮੋਇਆ ਮਾਂ ਫਿਰੇ ਨਿਮਾਣੀ ਕੋਈ ਨ ਆਖੇ ਅੰਮਾ ॥

ਦੁਖੀ ਪਾਲ ਪਰਵਰਦਾ ਕੀਤਾ ਮੂਲ ਚੁੰਘਾਇਆ ਮੰਮਾ ॥

ਲਿਖੀਆਂ ਮੇਰੀ ਲੇਖ ਆ ਪਈਆਂ ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ ਕਲੰਮਾ ॥

ਅਗਰਾ ਕਹੇ ਪੁਤ ਹਥ ਆਵਨ ਪੂਰਿਆ ਬਾਝ ਕਰੰਮਾ ॥

ਨਿੱਕਾ ਜੇਹਾ ਪਾਲਿਓਂ ਹੋਯੋ ਪੁਤ ਅਜ ਸ਼ਹੀਦ ॥

ਸੂਰਤ ਵਾਂਗੂ ਨਬੀ ਦੇ ਹੈਸੀ ਮਰਦ ਰਸ਼ੀਦ ॥

ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪੁਤ ਹੈ ਲੈ ਚਲ ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ॥
ਪਿਛੇ ਤੇਰੇ ਅਕਬਰਾ ਹੋਵਾਂ ਬਹੁਤ ਖੁਆਰ ॥

4. ਅਧਿਭੂਤ :- ਅਸਚਰਜਤਾ ਤਾ ਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਵਾਲਾ।

ਕੁਝ ਉਡਨ ਦੇ ਬਾਦ ਆਇਆ ਲੋਕ ਸੀ ॥

ਸੁੰਦਰ ਅਰ ਰਮਣੀਕ ਸੋਭਾ ਬਹੁਤ ਸੀ ॥

ਚਮਕੇ ਵਾਂਗ ਬਲੌਰ ਧਰਤੀ ਐਸ ਦੀ ॥

ਬਨ ਬਿਛ ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਸੂਖਮ ਅਤਿ ਹੀ ॥

ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋਰੇ ਰੰਗ ਰਚਨਾ ਹੋਰ ਹੀ ॥

ਮੂੰਹੋਂ ਸਕਾਂ ਨ ਆਖ ਦੇਖੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ॥

ਸਣੀ ਨਾ ਸੋਚੀ ਸੰਗ ਪਹਿਲੇ ਕਦੀ ਬੀ ॥

5. ਹਾਸਯ :- ਅਨੋਖੀ ਗਲ ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ।

ਸਿਠਣੀ :- ਅਸਾਂ ਕੀ ਕਰਣੇ ਪਤਿਆਂ ਬਾਝ ਕਰੇਲੇ।

ਫਲਾਣ ਸਿੰਘ.....ਇਉਂ ਵੇਖਦਾ।

ਜਿਉਂ ਚਾਮ ਚੜਕ ਦੇ ਡੇਲੇ।

ਯਾ ਗਾਉਣਾ :- ਅੰਮਾਂ ਤੇਰੀ ਵਿਕਣ ਲੱਗੀ ਵੇ ਲਾੜਿਆ ਸਦ ਲੈ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ।

ਯਾ ਗਾਉਣਾ :- ਖਾਧੀਆਂ ਸੀ ਖਿੱਲਾਂ ਜੰਮੀਆਂ ਸੀ ਇੱਲਾਂ।

ਅੰਬਰ ਭਾਉਂਦੀਆਂ ਵੇ ਤੇਰੀਆਂ ਨਾਨਕੀਆਂ।

ਯਾ ਵਧਾਈ ਦੇਮ ਸਮੇਂ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਵਧਾਈਆਂ ਨੰਦੀਏ ਤੈਨੂੰ ਵਧਾਈਆਂ ਜੀ।

ਤੇਰੇ ਪੋਤੇ ਨੂੰ ਤੇਰੇ ਦੋਹਤੇ ਨੂੰ ਤੇਰੇ ਬਾਪ ਬੇਟੀ.....ਨੂੰ ਵਧਾਈਆਂ ਜੀ।

6. ਭਯਾਨਕ ਰਸ :- ਜਿਹੜੀ ਕਵਿਤਾ ਮਨ ਵਿਚ ਖੌਫ ਪੈਦਾ ਕਰੇ।

7. ਬੀਭਤਸ ਰਸ :- ਨਿੰਦਿਆ ਰਸ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਕੇ ਬੁਰਾਈ ਦੂਰ ਕਰਨੀ।

ਭੰਨ ਬੋਤਲ ਲੋੜ ਪਿਆਲੇ ਨੂੰ ॥

ਲਖ ਲਾਨਤ ਪੀਣ ਵਾਣੇ ਨੂੰ ॥

ਯਥਾ :-

ਏਹ ਰੰਨ ਭਵਰ ਸੰਦੇਸਾ ਨਾਲੇ ਲੁਚਪਨ ਦਾ ਘਰ ਜਾਨੋਂ ਜੁਲਮ ਮਾਨੋਂ।

ਭਾਂਡਾ ਐਬਾਂ ਦਾ ਹੈ ਸ਼ੱਕੀ ਸੋ ਸੋ ਕਪਟ ਕਰਾਨੋਂ ਖੂਬ ਪਛਾਨੋਂ।

ਰਾਹ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਵੱਟਾ ਧਰਦੀ ਨਰਕ ਨਗਰ ਦਰਬਾਨੋਂ ਰੰਨ ਸਿਵਾਨੋਂ।

ਪਾਪ ਪਟਾਰੀ ਜ਼ੈਹਰ ਗਲੇਫੀ ਫੰਦਾ ਮਰਦ ਫਸਾਨੋਂ ਹੈ ਰੰਨ ਜਾਨੋਂ।

ਕੰਜਰੀ ਭਾਂਬੜ ਕਾਮ ਅਗਨ ਦੀ ਬਾਲਨ ਬਲੇ ਸੁਹੱਪਨ ॥

ਏਸ ਹੋਮ ਵਿਚ ਹੂਤੀ ਕਰਦੇ ਕਾਮੀ ਸਭ ਧਨ ਜੋਬਨ ॥
 ਹੋਠ ਕੰਜਰੀ ਭਾਵੇਂ ਸੋਹਣੇ ਚੁੰਮੇ ਕੌਣ ਕੁਲੀਨਾਂ ॥
 ਬੰਨਿਆ ਠੀਕਰ ਚੋਰ ਯਾਰ ਦਾ ਬੁਕਨ ਠਗ ਮਲੀਨਾ ॥
 ਭਠ ਔਹਦਾ ਨੰਬਰਦਾਰੀ ਦਾ, ਏਹ ਪਿਟਨਾਂ ਨਿਤ ਦਿਹਾੜੀ
 ਨੰਬਰਦਾਰੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਸਾਨ, ਹਾਕਮਾਂ ਕੀਤੇ ਬੇਈਮਾਨ ॥
 ਭੁਲ ਗਿਆ ਨੇ ਸਭ ਧਿਆਨ, ਸਦਕੇ ਅ ਅ ਗਲੀ ਪਲਕ ਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦਾ
 ਭਠ ਔਹਦਾ ਨੰਬਰਦਾਰੀ ਦਾ ॥
 ਇਹ ਪਿਟਨਾਂ ਨਿਤ ਦਿਹਾੜੀ ਦਾ ॥

8. ਰੌਦਰ ਰਸ :- ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਵਿਤਾ ਬੀਰ ਰਸ ਤੇ ਰੌਦਰ ਰਸ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

9. ਸ਼ਾਂਤੀ ਰਸ :- ਸ਼ਾਂਤੀ ਰਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਸ।

ਨੌ ਗ੍ਰਹਿ

1. ਸੂਰਜ :- ਇਹ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਸ ਬਦਲਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਸੰਗਰਾਂਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

2. ਚੰਦ੍ਰਮਾ :- ਸਵਾ ਦੋ ਦਿਨ ਵਿਚ ਰਾਸ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

3. ਮੰਗਲ :- 1½ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਰਾਸ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

4. ਬੁਧ :- ਇਹ 1 ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਰਾਸ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

5. ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ :- 13 ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਰਾਸ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿੰਘ ਰਾਸ ਵੀ ਇਸੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

6. ਸ਼ੁਕਰ :- 27 ਦਿਨ ਵਿਚ ਰਾਸ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

7. ਸ਼ਨਿਚਰ :- 2½ ਵਰੇ ਵਿਚ ਰਾਸ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

8.-9. ਰਾਹੂ, ਕੇਤੂ :- ਡੇਢ ਵਰੇ ਵਿਚ ਰਾਸ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਬੁੱਧ ਮਤ ਦੇ ਅਸੂਲ

1. ਸੱਚੇ ਵਿਚਾਰ :- ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਹਿਮ ਜਾਂ ਭੁਲੇਖੇ ਦੇ।

2. ਸੱਚੇ ਇਰਾਦੇ :- ਉਚੇ ਸਮਝਦਾਰ ਤੇ ਉਦਮੀ ਦੇ ਕਰਨ ਯੋਗ।

3. ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ :- ਮੁਲਾਇਮ ਸਰਲ ਤੇ ਸੂਧੀ।

4. ਸੱਚਾ ਚਲਨ :- ਸਾਂਤ, ਭਲਾ ਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ।

5. ਸੱਚੀ ਕਮਾਈ :- ਕਿਸੇ ਜਾਨਦਾਰ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਜਾਂ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

6. ਸੱਚਾ ਉੱਦਮ :- ਸ਼ੈ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਸ਼ੈ ਸੰਜਮ ਵਾਲਾ।

7. ਸੱਚੀ ਚੇਤਨਤਾ :- ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਤੇ ਸੁਚੇਤ ਮਨ ਸਹਿਤ।

8. ਸੱਚੀ ਖੁਸ਼ੀ :- ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਗਹਿਰਾਈਆਂ ਤੇ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੀ।

ਚਾਰ ਵੰਡਾਂ

1. ਸਰੀਰ ਦਾ ਧਿਆਨ 2. ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ 3. ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ 4. ਬੁਧੀ ਦਾ ਧਿਆਨ।

ਤੀਜੀ ਵੰਡ

1. ਭੁਲਾਂ ਦੇ ਉਠਣ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਯਤਨ।
2. ਆ ਚੁਕੀਆਂ ਭੁਲਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਯਤਨ।
3. ਨਵੀਂ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ।
4. ਮੌਜੂਦਾ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਵਧਾਣ ਦਾ ਯਤਨ।

ਤੀਜੀ ਵੰਡ

1. ਜੋਸ਼ 2. ਚਤੁਰਤਾ 3. ਧਿਆਨ 4. ਖੋਜ 5. ਖੁਸ਼ੀ 6. ਆਰਾਮ 7. ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ।

ਸਿਧਾਂਤ

1. ਸਰਪ ਪਾਪਸ ਅਕਰਣਪ :- ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰੇ।
2. ਕੁਸ਼ਲਸ ਉਰ ਸੰਪਦਾ :- ਸਭ ਚੰਗਿਆਈਆਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ।
3. ਸੱਚਿਤ ਪਰਯੋਦਪਣਮ :- ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਨ ਲਈ।
4. ਏਤਮ ਬੁਧਾਨੁਸ਼ਾਸਨਮ :- ਇਹ ਸਦਾ ਲਈ ਬੁਧਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ।

ਤਿੰਨ ਅਖਰਾ ਗਿਆਨ

ਬੁਧ ਸਰਣੰ ਗੱਛਾਮੀ, ਧੰਮ ਸਰਣੰ, ਸੰਘੰ ਸਰਣੰ ਗੱਛਾਮੀ।

ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਣ

1. ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸ਼ਦਰ ਸਤਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬੁਤ ਨੂੰ ਨਾ ਦਿਆਂਗੇ।
2. ਚੋਰੀ ਵਿਕਾਰ ਠੱਗੀ ਸਦਾ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿਆਂਗੇ।
3. ਲਕੜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਮਾਰਾਂਗੇ।
4. ਸਦਾ ਹੀ ਪੈਗੰਬਰ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿਆਂਗੇ।

ਬੀਬੀ ਫਾਤਮਾ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਦਾਜ

ਦੋ ਹਥਿਆਰ, ਇਕ ਚੱਕੀ, ਦੋ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਘੜੇ, ਇਕ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਲੋਟਾ, ਇਕ ਬਿਸਤਰਾ।

ਪੰਜ ਅਸੂਲ :- 1. ਈਮਾਨ 2. ਨਮਾਜ਼ 3. ਜ਼ਕਾਤ 4. ਰੋਜ਼ੇ 5. ਹਜ਼।

ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਅਸੂਲ

1. ਪਵਿਤ੍ਰ ਜਲ ਛਿੜਕਣਾ।
2. ਗਿਰਜਾ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਦਿਨ ਵਿਚ ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ ਜਗਾਉਣੀਆਂ।
3. ਚੰਗੇ ਪੁਸ਼ਾਕੇ ਪਾਕੇ ਗਿਰਜਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਣਾ।
4. ਬਾਜਾ ਬਜਾਉਣਾ ਭਜਨ ਗਾਉਣੇ।

5. ਸਲੀਬ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਣਾਉਣਾ (ਆਪਣੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਨਾਲ ਖਾਸ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੱਥੇ ਤੇ ਫਿਰ ਛਾਤੀ ਤੇ ਫਿਰ ਖੱਬੇ ਸੱਜੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਲਾਉਣੀਆਂ।

6. ਧੂਪ ਧੁਖਾਓਣੀ।

7. ਜਿਸਮ ਝੁਕਾਉਣਾ ਤੇ ਗੋਡੇ ਟੇਕਣੇ।

8. ਪਵਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਵਰਤਾਣਾ।

1. ਪੋਪ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਇਬ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਉਹ ਅਭੁਲ ਹੈ।

2. ਪੁਰਾਣਿਆਂ ਸੰਤਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ।

3. ਅਰਦਾਸ ਸਮੇਂ ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ ਜਗਾਉਣ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਬੇਲੋੜੀਆਂ ਸਮਝੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

4. ਪਾਦਰੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

5. ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਬੰਧ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਰਦ ਔਰਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਲੋਂ ਤਲਾਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

6. ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਤੇ ਨਵੇਂ ਅਹਿਦਨਾਮਿਆਂ ਦਾ ਹਰ ਮੁਲਕ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਤਰਜਮਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਰੋਮਨ ਕੈਥਲਿਕ ਯੂਨਾਨੀ ਤੇ ਲੇਟਿਨ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦੇਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।)

ਮਨਸੂਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ :- 1. ਦਾਨ ਦੀ ਹੱਦ ਕਿਥੇ ਹੈ ?

2. ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਹੱਦ ਕਿਥੇ ਹੈ ?

3. ਤਿਆਗ ਦੀ ਹੱਦ ਕਿਥੇ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ :-

1. ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਪਦਾਰਥ ਹੁੰਦਾ ਭੀ ਆਪ ਭੁਖਾ ਰਹਿ ਕੇ ਲੋੜਵੰਦ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੇ।

2. ਸੂਲੀ ਨੂੰ (ਮੌਤ) ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਣ ਵੱਤ ਜਾਣ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਕਰੇ।

3. ਜਿਥੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਦੇਹ ਤਿਆਗਣ ਤੋਂ ਵੀ ਕਲੇਸ਼ ਨਾ ਕਰੇ।

ਦਰਦਵੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਆਂਹੀ ਸੁਣ ਕੇ,

ਆਪ ਖੁਦਾਵੰਦ ਡਰਿਆ ॥

ਅਰਸ਼ਾਂ ਮੁਅੱਲਾ ਦਾ ਕੰਬਿਆ ਕਿੰਗਰਾ,

ਜਦ ਆਸ਼ਕ ਸੂਲੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ॥

ਬ੍ਰਹਮ ਸਮਾਜ ਮਤ ਦੇ ਅਸੂਲ

1. ਈਸ਼ਵਰ ਇਕ ਹੈ ਵਿਆਪਕ ਹੇ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਸ ਦਾ ਜਲਵਾ ਹੈ।

2. ਜਾਤ ਪਾਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਛੂਤ ਛਾਤ ਇਕ ਗਲਤ ਖਿਆਲ ਹੈ।

3. ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਅਰਥਾਤ ਹਰ ਸਖਮ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲਾਂ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਮਜ਼ਬ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਦਾ ਹੋਇਆ ਇਸ ਸਮਾਜ ਦਾ ਕੱਟੜ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।

4. ਇਸ ਸਮਾਜ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਤ ਪਾਤ ਆਦਿ ਕੀ ਕੈਦ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

5. ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਖਾਨ ਪਾਨ ਇਕ ਹੈ ਅਤੇ ਹਲਾਲ ਜਾਂ ਹਰਾਮ ਗੋਸ਼ਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ।

6. ਹਰ ਇਕ ਨਬੀ ਦੇਸ ਤੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਚਾਲ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਚੀ ਤਾਲੀਮ ਦੇਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

7. ਹਰ ਇਕ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤ (ਕਲਾਮ) ਇਲਾਹੀ ਇਕ ਖਾਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਸੱਚੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਨਬੀ ਜਾਂ ਅਵਤਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਨਹੀਂ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਉਹ ਕੇਵਲ ਵੱਡੇ ਆਦਮੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੂਹਾਨੀ ਤਰੱਕੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

8. ਆਵਾਗਵਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਗਲਤ ਹੈ।

ਨੌ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਲਈ ਦਾਨ

1. ਸੂਰਜ :- ਕਣਕ, ਗੁੜ, ਤਾਂਬਾ, ਸੋਨਾ, ਲਾਲ, ਚੰਦਨ, ਲਾਲ ਗਊ, ਮੂੰਗ, ਲਾਲ ਕਪੜਾ ਇਤਿਆਦਿਕ ਲਾਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਦਾਨ।

2. ਚੰਦ੍ਰਮਾ :- ਚਿੱਟੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਦਾਨ, ਜੈਸੇ ਮੋਤੀ ਸ਼ੁਧ, ਚਿੱਟਾ ਬਸਤਰ, ਸੇਖ ਚਾਵਲ, ਚਾਂਦੀ ਆਦਿਕ।

3. ਮੰਗਲ :- ਲਾਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਦਾਨ, ਸੋਨਾ, ਤਾਂਬਾ ਆਦਿਕ ਸੂਰਜ ਦੇ ਦਾਨ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ।

4. ਬੁਧ :- ਹਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾਨ, ਹਰਾ ਕਪੜਾ, ਮੂੰਗੀ, ਕਹੋਂ ਦਾ ਭਾਂਡਾ, ਘਿਉ, ਪੰਨਾ ਆਦਿਕ।

5. ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ (ਪੀਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਦਾਨ) :- ਪੀਲਾ ਬਸਤ੍ਰ, ਹਲਦੀ ਪੁਖਰਾਜ, ਮੋਦਿਕ (ਬੂੰਦੀ ਦੇ ਲੱਛੂ)।

6. ਸ਼ੁਕਰ ਚਿੱਟੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਦਾਨ :- ਚਿੱਟਾ ਕਪੜਾ, ਚਾਂਦੀ, ਚੌਲ, ਦੁਧ, ਖੰਡ ਆਦਿਕ।

7. ਸ਼ਨੀ ਕਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਦਾਨ :- ਕਾਲਾ ਕਪੜਾ, ਤਿਲ, ਤੇਲ, ਮਾਂਹ, ਕਾਲੀ ਗਊ, ਲੋਹਾ ਕਾਲੀ ਮੱਝ ਆਦਿਕ।

8. ਰਾਹੂ :- ਘੋੜਾ, ਖੜਗ, ਨੀਲਮ, ਤਿਲ, ਨਰੇਲ, ਸਪਤ, ਅੰਨ ਆਦਿ।

9. ਕੇਤੂ :- ਕਸਤੂਰੀ, ਕੰਬਲ, ਖੜਗ, ਬਕਰਾ, ਤਿਲ, ਕਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਹੋ ਜਹੀਆਂ ਹੋਰ।

(ਨਉ ਦੁਆਰ)

(ਦੋਹਿਰਾ) ਗਜ ਹਜ਼ਾਰ ਹਯ ਲਖ ਤੇ ਜੋ ਕਾ ਨਹਿ ਹੋਇ।

ਸੋ ਕਾਰਜ ਭੂਪਾਲ ਕਾ ਕਿਲੇ ਇਕ ਤੇ ਹੋਇ ॥

(ਪੰਚ ਤੰਤ੍ਰ)

10 ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ

1. ਆਪ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਹਿ ਕੇ ਮੁਕਰ ਜਾਣਾ ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਨਾ।
2. ਜੀਵ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨੀ ਅਰਥਾਤ ਹਰ ਵਕਤ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਗਲੇ ਕੱਟਣੇ।
3. ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਕੰਮ।
4. ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਸੰਗ ਕਰਨਾ।
5. ਖੋਟੇ ਬਚਨ ਬੋਲਣੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੋਲਣ ਕਰਕੇ ਸਣਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੁਖਿਤ ਹੋ ਜਾਣਾ।
6. ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ।
7. ਚੁਗਲੀ ਕਰਨੀ -ਚੁਗਲੀ ਕਰਕੇ ਕਈ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਪਾਉਣੀ।
8. ਪਰਾਏ ਧੰਨ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਨੇ।
9. ਬੁਰਾ ਚਿਤਵਣਾ -ਹਰ ਇਕ ਦਾ ਬੁਰਾ ਚਿਤਵਣ ਵਲ ਹੀ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ।
10. ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਬਕਬਾਦ ਕਰਨਾ ਇਹ ਦਸ ਪਾਪ ਹਨ।

(ਗੁਰਮਤ ਨਿਰਣਯ ਸਾਗਰ)

11. ਪੁਰਬ

ਅਸ਼ਟਮੀ ਦਾ ਦਿਨ, ਚੌਦਸ ਦਾ ਦਿਨ, ਅਮਾਵਸ ਦਾ ਦਿਨ, ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਦਾ ਦਿਨ, ਸੰਗਰਾਂਦ ਦਾ ਦਿਨ, ਉਤਰਾਇਣ, ਦਖਣਾਇਣ, ਵਯਤਿਪਾਤ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਦਾ ਦਿਨ, ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਹਿਣ ਦਾ ਦਿਨ।

ਕਈਆ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨੇ ਹਨ

ਵਿਸਾਖੀ, ਦਿਵਾਲੀ, ਮਾਘੀ, ਦੁਸੈਹਰਾ, ਟੁਕੜੀ, ਨਿਮਾਨੀ, ਦੁਆਦਸੀ, ਵਿਤੀਪਾਤ, ਵੈਧਿਰਤ ਤੇ ਜਨਮ ਅਸ਼ਟਮੀ।

10 ਅਵਤਾਰ

ਮਛ, ਕਛ, ਬਰਾਹ, ਨਰਸਿੰਘ, ਵਾਮਨ, ਪ੍ਰਸਰਾਮ, ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬੁੱਧ, ਕਲਕੀ।

ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਪੰਥ

ਹੇਤੁ, ਪਾਵ, ਆਈ. ਗਮਯ, ਪਾਗਲ, ਗੋਪਾਲ, ਦਾਸ, ਕੰਥੜੀ, ਬਨ, ਧਵਜ, ਚੋਲੀ, ਰਾਵਲ।

(ਗੁ: ਨਿ: ਸਾ:)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਮਤ ਹੈ :- ਕਪਲ ਕੇ, ਰਾਮ ਕੇ, ਰੰਗ ਨਾਥੀ, ਸਤਿਨਾਥੀ, ਬੈਰਾਗ ਕੇ, ਨਾਟੇਸਰੀ ਇਹ ਹੋਰ ਮਿਲਾ ਕੇ 18 ਗਿਣਦੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ :- 1 ਪੂਰਮ ਨਾਥੀ, ਮੰਨਾਥੀ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲਾ ਕੇ ਵੀਹ ਪੂਰੇ ਗਿਣਦੇ ਹਨ।

(ਗੁ: ਨਿ: ਸਾ:)

ਬਾਰਾਂ ਰਾਸ਼ਾ :- ਮੇਖ, ਬ੍ਰਿਖ, ਮਿਥਨ, ਕਰਕ, ਸਿੰਘ, ਕੰਨਯਾ, ਤੁਲਾ, ਬ੍ਰਿਸਚਕ, ਧਨ, ਮਕਰ, ਕੁੰਭ, ਮੀਨ।

ਬਾਰਾਂ ਗੁਣ :- 1. ਧਨਵਾਨ ਹੋਣਾ 2. ਚੰਗਾ ਉਤਮ ਕੁਲ ਵਿਚ ਜਨਮ ਹੋਣਾ 3. ਸਰੀਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੋਹਣਾ ਹੋਣਾ 4. ਤਪ ਆਦਿਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ 5. ਪੰਡਿਤ ਆਦਿਕ ਭਾਵ ਚੰਗਾ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਣਾ 6. ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ (ਇੰਦ੍ਰੀਯ ਨਿਰਦੋਖ ਹੋਣੇ) 7. ਸਰੀਰ ਦੀ ਕਰਾਂਤੀ ਚੰਗੀ ਹੋਣੀ ਅਥਵਾ ਲਾਲ ਸੂਹਾ ਰੰਗ ਹੋਣਾ 8. ਪਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ 9. ਉੱਦਮ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ 10. ਬਲ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ 11. ਅਸ਼ਟਾਂਗ ਯੋਗ ਭਾਵ ਕਿ ਯੋਗ-ਭਯਾਸ ਦੇ ਅਠੇ ਅੰਗ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਯੋਗ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਵਾਕਫ ਹੋਵੇ 12. ਉੱਤਮ ਪ੍ਰਗਯ ਅਰਥਾਤ ਉੱਤਮ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉੱਤਮ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰ ਰਖੇ।

15 ਬਿਤਾਂ :- ਏਕਮ, ਦੂਜ, ਤੀਜ, ਚੌਥ, ਪੰਚਮੀ, ਖਸ਼ਟਮੀ, ਸਪਤਮੀ, ਅਸ਼ਟਮੀ, ਨੌਮੀਦਸਮੀ, ਇਕਾਦਸੀ, ਦੁਆਦਸੀ, ਤ੍ਰਉਦਸੀ, ਚਉਦਸ, ਅਮਾਵਸ।

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ :- ਅਮਾਵਸ ਤੋਂ ਚਾਨਣਾ ਪਖ ਪੂਨਿਆ ਤੋਂ ਅਨੇਰ ਪਖ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(ਤੇਰਾਂ ਤਾਲ)

ਰਾਗ ਗਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਲਹਾਉ ਚੜ੍ਹਾ ਅਤੇ ਰਾਂਗਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ (ਚਾਲ ਅਥਵਾ ਰਫਤਾਰ ਦਾ) ਜੋ ਹਿਸਾਬ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਤਾਲ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਤਾਲ ਤੇ ਸੁਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਾਗ ਦਾ ਗਾਉਣਾ ਨਿਸ਼ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਰਾਗ ਦਾ ਗਾਵਣਾ ਤਾਲ ਸੁਰ ਨਾਲ ਹੀ ਸੋਢਦਾ ਹੈ ਜੇ ਕੋਈ ਰਾਗੀ ਬੇਸੁਰਾ ਜਾਂ ਬੇਤਾਲਾ ਗਾਵੇ ਤਾਂ ਮਖੌਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਤਾਲ ਸਿਰ ਗਾਵੇ ਤੇ ਆ-ਧਾ ਠੀਕ ਆਵੇ ਤਾਂ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਆ ਧਾ ਵੇਲੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿਰ ਹਿਲਾਂਦੇ ਅਥਵਾ ਹਥੀ ਤਾਲ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਰਾਗ ਵਿਦਿਆ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਤੇ ਅਥਵਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਆਪਣੀ ਬੁਧ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਗ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਤੇ ਤੇਰਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਨੀਚੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

1. ਯਕਾ :- ਇਸ ਤਾਲ ਦੀਆਂ ਛੇ ਮਾਤਰਾਂ ਗਿਣੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੋਗਣ ਵਿਚ ਹੋਮ ਕਰਕੇ 12 ਕੱਚੀਆਂ ਮਾਤ੍ਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਈ ਰਾਗੀ ਨਾ ਵਿਚ 12 ਤੇ ਦੁਗਣ ਵਿਚ 24 ਗਿਣਦੇ ਹਨ। ਦਾਦਰਾ ਤਾਲ ਵੀ ਇਸੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

2. ਤਾਲ (ਅਥਵਾ ਢਹੀਆ) :- ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਦੋ ਤਾਰ ਜਾਂ ਢਈਆ ਸਦਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਮਾਤਰਾਂ ਗਿਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਚੰਚਲ ਤਾਲ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਦੁਗਣ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ 14 ਕੱਚੀਆਂ ਮਾਤਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਧਮਾਰ ਤੇ ਆਡਾ ਤੇ ਗੀਤ ਫਰੋਦਸਤ ਆਦਿਕ ਦੀਆਂ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਵੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।

ਨੌਟ :- ਇਹ ਮਾਤ੍ਰਾ ਹੱਥ ਦੀ ਤਾਲੀ ਵਜਾ ਕੇ ਜਾਂ ਉੱਜ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ ਇਕ ਰਸ ਇਕ ਚਾਲ ਨਾਲ ਗਿਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੈਸੇ ਟਾਈਮ ਪੀਸ ਜਾਂ ਜਲਧਾਰਾ ਦੀ ਚਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਵੈਸੇ ਮਾਤਰਾ ਗਿਣਨ ਦੀ ਚਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

3 **ਤਾਲ** :- ਇਸ ਦੀਆਂ ਅੱਠ ਮਾਤਰਾ ਹਨ, ਦੁਗਣ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ 16 ਮਾਤਰਾਂ ਕੱਚੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਤਾਰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਮ ਤਾਰ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਨਕਲਦੇ ਹਨ।

4. **ਚਾਲ** :- ਇਸ ਦੀਆਂ ਬਾਰਾਂ ਮਾਤਰਾ ਹਨ, ਦੁਗਣ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀਆਂ 24 ਮਾਤਰਾਂ ਕੱਚੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

5. **ਚਾਲ** :- ਇਸ ਤਾਲ ਦੀ ਅਸਵਾਰੀ ਵੀ ਰਾਗੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਦੀਆਂ 15 ਮਾਤਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁਗਣ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ 30 ਕੱਚੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

6. **ਤਾਲ** :- ਇਸ ਦੀਆਂ 16 ਮਾਤਰਾ ਹਨ ਤੇ ਦੁਗਣ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ 32 ਕੱਚੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਈ ਰਾਗੀ ਇਸਦੇ 12 ਮਾਤਰੇ ਪੱਕੇ ਤੇ 24 ਕੱਚੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਚਾਰ ਤਾਲ ਮਿਲਦਾ ਜੁਲਦਾ ਦਸਦੇ ਹਨ।

7. **ਤਾਰ** :- ਇਸ ਦੇ ਚੌਦਾਂ ਮਾਤਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੁਗਣ ਵਿਚ 28 ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸਾਰੇ ਤਾਰ ਤਿੰਨ ਤਾਲ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਤਿੰਨ ਤਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤਾਰ ਹੈ ਤੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ਤਿੰਨ ਤਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਖੱਮ ਦੇ ਕੇ ਇਕ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰਾ ਉਚਾਰਣ ਅਥਵਾ ਗਿਣਨ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਹੀ ਹਰ ਇਕ ਤਾਰ ਵਿਚ ਲਾਉਣ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ 13 ਤਾਲ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

(ਰਾਗੀ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਸੈਦਪੁਰ ਵਾਲਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ

ਚੌਦਾਂ ਰਤਨ

ਦੋਹਿਰਾ :- ਧਨ, ਧਨੰਤਰ, ਧੇਨ, ਹਯ, ਕਮਲਾ, ਸੰਖ, ਗਜਿੰਦ।

ਜਹਿਰ, ਸੁਰਾ, ਮਨਿ, ਕਲਪਤਰੂ, ਰੰਭਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਚੰਦ ॥

ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਵੰਡ

1. **ਧਨ** :- ਕੁਬੇਰ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

2. **ਧੇਨ** :- ਕਾਮਧੇਨ ਗਊ ਦੇਵਤਿਆਂ ਲੈ ਲਈ।

3. **ਘੋੜਾ** :- ਸਤਮੁਖੀ ਘੋੜਾ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

4. **ਧਨੰਤਰ** :- ਹਕੀਮੀ ਵਿਦਿਆ ਧਨੰਤਰ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ।

5. **ਕਮਲਾ** :- ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਸਾਂਭ ਲਈ।

6. **ਮਣੀ** :- ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ (ਮਣੀ ਸੱਪ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਮਣੀ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਤਾਕਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਸੱਪ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਝਟ ਅਗੋਂ ਰਸਤਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕੰਧ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਚਾਹੇ ਕੰਧ ਰਸਤਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।

7. **ਐਰਾਵਤ ਹਾਥੀ** :- ਇਹ ਚਿੱਟਾ ਹਾਥੀ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

8. **ਅੰਮ੍ਰਿਤ** :- ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

9. ਰੰਭਾ :- ਇਹ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ (ਇਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਪੱਛਰਾਂ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਨਾਚ ਕਰਦੀ ਹੈ)।

10. ਚੰਦ੍ਰਮਾ :- ਕੁਲ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

11. ਵਿਹੁ :- ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੈ ਕੇ ਕੰਠ ਵਿਚ ਰਖ ਲਈ। ਕੰਠ ਨੀਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਨੀਲ ਕੰਠ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

12. ਕਲਪਤਰੂ :- ਇਹ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

13. ਸ਼ਰਾਬ :- ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ।

14. ਸੰਖ :- ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਇਸ ਦੇ ਵਜਣ ਨੂੰ ਗੰਥਕਾਰਾਂ ਨੇ ਦੇਵਧੁਨੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

15. ਇੰਦ੍ਰਯ ਰੂਪ ਰਤਨ :- ਚਤੁਸ਼ਟੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ (ਮਨ, ਬੁਧ, ਚਿਤ, ਅਹੰਕਾਰ) ਪੰਚ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਯ, ਪੰਚ ਕਰਮ, ਇੰਦ੍ਰਯ ਇਹ ਚੌਦਾਂ ਰਤਨ ਹਨ।

ਨੌ ਰਤਨ (ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ)

1. ਮਾਣਕ ਸੁਰਖ 2. ਹੀਰਾ ਸਫੈਦ 3. ਪੰਨਾ ਸਬਜ਼ 4. ਗੁਲਮੇਦਕ ਸ਼ਰਬਤ 5. ਪਿਖਰਾਜ ਜਰਦ 6. ਨੀਲਕ ਨੀਲੀ 7. ਲਸਨੀਆਂ ਭੂਰਾ 8. ਮੋਤੀ ਗੋਲ 9. ਲਾਲ (ਅਭਿਲਾਖ ਸਾਗਰ)।

ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ

1. ਭੂਰ ਲੋਕ 2. ਭੁਵਰ ਲੋਕ 3. ਸਵਰ ਲੋਕ 4. ਮਹਰ ਲੋਕ 5. ਜਨ ਲੋਕ 6. ਤਪ ਲੋਕ 7. ਸਤ ਲੋਕ।

ਇਹ ਸਤ ਉਪਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹੇਠਲੇ ਸਤ ਇਹ ਹਨ :-

1. ਅਤਲ ਲੋਕ 2. ਸੁਤਲ ਲੋਕ 3. ਪਾਤਲ ਲੋਕ 4. ਵਿਤਲ ਲੋਕ 5. ਰਸਾਤਲ ਲੋਕ 6. ਤਲਾਤਲ ਲੋਕ 7. ਮਹਾਤਲ ਲੋਕ।

(ਵਿਚਾਰ ਸਾਗਰ)

ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ

1. ਬਿਬੇਕ 2. ਵਿਚਾਰ 3. ਸੰਤੋਖ 4. ਸਤਯ 5. ਵੈਰਾਗ 6. ਪ੍ਰੇਮ 7. ਭਗਤੀ 8. ਯੋਗ 9. ਧਰਮ 10. ਦਯਾ 11. ਨਿਸਚਯ 12. ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ 13. ਉਦਾਸ 14. ਅਠੰਦ ਇਹ ਗਿਆਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸੇ ਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(ਅਭਿਲਾਖ ਸਾਗਰ)

ਹੋਰ 14 ਲੋਕ

1. ਸਤਯ ਲੋਕ 2. ਬੈਕੁੰਠ ਲੋਕ 3. ਸ਼ਿਵ ਲੋਕ 4. ਸੂਰਜ ਲੋਕ 5. ਦੇਵਲੋਕ 6. ਪਿਤਰ ਲੋਕ 7. ਸਿਧ ਲੋਕ।

ਸਤ ਇਹ ਹਨ ਤੇ ਸਤ ਨੀਚ ਲਿਖੇ ਹਨ :-

1. ਮਾਯਾ ਲੋਕ
2. ਯਮ ਲੋਕ
3. ਗੰਧੂਬ ਲੋਕ
4. ਯਖ ਲੋਕ
5. ਕਿੰਨਰ ਲੋਕ
6. ਨਾਗ ਲੋਕ
7. ਦੈਂਤ ਲੋਕ।

ਵਯਾਕਰਣ 8 ਹਨ

ਇੰਦ੍ਰ, ਚੰਦ੍ਰ, ਕਾਸ਼ਕ੍ਰਿਸਤਨ, ਅਪਿਸ਼ਲੀ, ਸਾਕਟਾਯਨ ਪਾਣਿਨੀ, ਅਮਰ, ਜੈਨੇਦ੍ਰ।

14 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਦਿਆ

ਸ਼ਲੋਕ :

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਰਸਾਇਣੰ ਸ਼ਰੁਤੀ ਕਥਾ ਵੈਦੰਯਸ ਤਥਾ ਜੋਤਸੰ ॥

ਵਯਕਰਣੰ ਚ ਧਨੁਰਧਰੰ ਜਲਤ੍ਰੰਗ ਮੰਤਰਾਖਰੰ ਵੈਦਕੰ ॥

ਕੋਕੰ ਵਾਨੂੰ ਵਾਜਨੰ ਨਟਨਿਰਤੰ ਸੰਬੋਧਨੰ ਚਾਤਰੀ ॥

ਵਿਦਿਆ ਨਾਮ ਚਤੁਰਦਸ ਪ੍ਰਤੀਦਿਨੰ (ਭੋਜ ਪ੍ਰਬੰਧ)

ਚਕਿਤਸਾ ਦੇ ਤਿੰਨ ਭਾਗ :- ਨਿਦਾਨ, ਨਿਰਘੰਟੂ ਚਕਿਤਸਾ

(ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜਨਮ ਸਾਖੀ)

ਨਹਿ ਪ੍ਰਦੇਸ ਸਵਿਦਯ ਨੂੰ, ਪ੍ਰਿਯਵਾਦੀ ਰਿਪ ਨਾਂਹਿ ॥

ਉਦਯੋਗੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਹਿ ਸਮਰਥ ਬਡ ਕ੍ਰਿਤ ਕਾਹਿ ॥

ਦੋਹਿਰਾ : ਰਾਜ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆ ਦੋਊ ਨਹਿ ਹਨ ਇਕ ਸਮਾਨ ॥

ਨਿਰਪਤ ਪੂਜੀਏ ਦੇਸ ਵਿਚ ਗੁਨੀ ਸਰਥ ਅਸਥਾਨ ॥

ਦੋਹਿਰਾ : ਵਿਦਿਆ ਬੰਧ ਪ੍ਰਦੇਸ ਮੇਂ ਵਿਦਿਆ ਦੇਸ ਵਿਸੇਖ ॥

ਪੂਜ ਨਿਰਪੋਕਰ ਅਘਹਤੀ ਵਿਦਯਾ ਬਿਨ ਪਸੁ ਦੇਖ ॥

ਤਬ ਲਗ ਵਿਦਯਾ ਪੜੀਐ ਜਬ ਲਗ ਘਟ ਮੈ ਪਰਾਣ ॥

ਜਹਾ ਧਨੀ ਪੁਖ ਪਹੁੰਚੇ ਨਹੀਂ ਤਹਾਂ ਪਹੁੰਚੇ ਵਿਦਵਾਨ ॥

(ਸਾਰਕੁਤਾਵਲੀ)

ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਸੜ੍ਹ ਹੈਂ ਪੁੜ੍ਹ ਪਛਾਵਤ ਨਾਂਹਿ ॥

ਸੋਭ ਨ ਪਾਵਤ ਸਭਾ ਮੋਹਿ ਜਿਉ ਬਗ ਹੰਸਨ ਮਾਹਿ ॥

(ਚਣਾਕਾ)

ਪੰਜ ਵਾਵਿਆਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ

ਵਿਦਿਆ, ਵਚਨਾਂ, ਵਪੂਤੇ, ਵਸਤ੍ਰ ਵਿਭਵ ਮਨਾਇ ॥

ਪੰਜੇ ਵਾਵੇ ਮਾਨੁਖ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਡਾਈ ਧਾਇ ॥

ਅਰਥਾਤ ਵਿਦਿਆ ਵਪੁ ਯਾ ਸਰੀਰ ਵਸਤ੍ਰ (ਕਪੜੇ) ਵਚਨ ਵਿਭਵ (ਧਨ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਵਾਵਿਆਂ ਨਾਲ ਮਨੁਖ ਵਡਿਆਈ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਦੋਹਾ : ਨੀਚ ਕੁਲ ਦਾ ਵਿਦਵਾਨ ਵੀ ਸਤਿਕਾਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ :-

ਉਤਮ ਕੁਲ ਕਿਸ ਕੰਮ ਹੈ, ਵਿਦਿਆ ਗੁਣ ਤੇ ਹੀਨ ॥

ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਵਿਦਵਾਨ ਨੂੰ ਪੂਜਣ ਦੇਵ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥

ਜਾਤੀ ਦੇ ਪੰਡਤਾਂ ਵਾਰੇ

ਲੰਮਾ ਸਾੜਾ, ਲੰਮੀ ਮਾਲਾ, ਲੰਮਾ ਟਿਕਾ ਚੰਦਣਾ ।

ਗਿਲਾ ਪਰਨਾ ਮੋਢੇ ਧਰਿਆ ਹੋਇ ਚਾਲ ਬਿਚੱਛਣਾ ॥

ਪੰਡਾ ਨਾਲ ਬੁਧੀ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਤ ਅਸਤ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ ਇਕ ਪੰਡਿਤ ਵੇਦਾਤੀ ਹੁੰਦੇ
ਹਨ ਦੂਜੇ ਬ੍ਰਹਮਣਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜੰਮਣ ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਵੇਂ ਇਲ ਦਾ ਨਾ ਕੋਕੋ ਨਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣ ।

(ਕੁੰਡਲੀਆਂ)

ਚਾਹੇ ਮਣਿ ਨੂੰ ਮਗਰ ਦੇ ਮੁਖ ਤੇ ਲਏ ਉਖਾੜ ॥

ਤਰਕੇ ਹਥੀ ਦੋਇਤੇ, ਲਏ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਰ ॥

ਲਏ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਰ, ਸਰਪ ਕ੍ਰੋਧੀ ਸਿਰ ਰਖੇ ॥

ਮੂਰਖ ਮਨ ਨ ਬਿਚਾਰ, ਕਰੇ ਉਪਦੇਸ਼ਹਿ ਲਖੇ ॥

ਸਮਝੇ ਨਹੀਂ ਗੁਆਰ ਹੋਰ ਦੀ ਹੋਰ ਸੁਣਾਏ ॥

ਕਰੇ ਸੋਈ ਉਹ ਅੰਤ, ਗਲ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਚਾਹੇ ॥

ਕਾਲੇ ਬਗੇ ਹੋਣ ਨਾ, ਮਣਾਂ ਸਬੂਣੀ ਘਾਲ ॥

ਨਿੰਮ ਮਧੁਰ ਨਹਿੰਨ ਹੋਵਦੀ, ਸਿੱਜੇ ਗੁੜ ਘੇ ਨਾਲ ॥

ਸਿੱਜੇ ਗੁੜ ਘੇ ਨਾਲ, ਯਤਨ ਭਾਵੇਂ ਅਤਿ ਕਰੀਏ ॥

ਮੂਰਖ ਹਿੰਦਯ ਨ ਗਿਆਨ, ਹੋਏ ਭਾਵੇਂ ਪਿਟ ਮਰੀਏ ॥

ਘਟੇ ਵਧੇ ਨਾ ਰਤੀ, ਚਲਣ ਉਲਟੀ ਨਿਤ ਚਾਲੇ ॥

ਉਜਲ ਕਦੇ ਨਾ ਹਣ, ਰਹਿਣ ਕਾਲੇ ਦੇ ਕਾਲੇ ॥

ਕਮਲ ਨਾਰ ਦੀ ਤਾਰ ਤੇ, ਜਗ ਨੂੰ ਬੰਨਣ ਧਾਇ ॥

ਫੁਲ ਸਰੀਰਾਂ ਪਕੜ ਕੇ, ਹੀਰਾ ਬਿੰਨਣ ਜਾਇ ॥

ਹੀਰਾ ਬਿੰਨਣ ਜਾਇ ਕਰੋ ਕਿਤਨੀ ਚਤਰਾਈ ॥

ਖਲ ਨੂੰ ਦਸੋ ਗਿਆਨ, ਤਜੇ ਨਾਹੀ ਨਿਠੁਰਾਈ ॥

ਦੇਖੇ ਮੂਰਖ ਲੋਕ, ਹਠੀ ਬਾਂਦੀ ਅਤਿ ਚਬਲ ॥

ਸੁਣਨ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਾਂਹਿ, ਲਜ ਬਿਨ ਜਯੋਂ ਨੇ ਕਮਲ ॥

(ਵਿਦਿਆ ਰਤਨਾਕਰ)

ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਤਿਆਗਣ ਯੋਗ 10 ਔਗੁਣ

(ਰਾਜ ਪਲਾਸੀ ਪੁੰ)

ਤਿਆਗੀ ਦਸ ਵਿਰੋਧ ਮਤ ਸਾਧਨ, ਹਿੰਸਾ, ਹੰਕਾਰ, ਆਲਸ, ਕ੍ਰਿਪਨ, ਅਪ੍ਰਮਾਨ, ਕਠੋਰਤਾ,
ਜੜਤਾ, ਕੁਲੀਚਤਾ ਅਸਤ੍ਰਿਜ ਕਲਮਾ ਸੁ ਅਭਗਤ ਮਾਨੰ ॥

ਅਰਥ :- ਉਪਰ ਦਸੇ 10 ਅਵਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਾਲਸਾ ਤਿਆਗੀ ਹੋਵੇ ।

1. ਗੁਰਮਤ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਭਾਵ ਮਨਮਤ ਦਾ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ।
2. ਮਨ ਬਾਣੀ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਜਾਂ ਦੁਖ ਦੇਣਾ।
3. ਹੰਕਾਰ ਕਰਨਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।
4. ਭਜਨ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਵਲੋਂ ਆਲਸ ਦੇਰੀ ਕਰਨੀ।
5. ਸੁਭ ਮਾਰਗ ਮਾਯਾ ਮਾਇਆ ਨਾ ਖਰਚਣੀ, ਨਾ ਆਪ ਵਰਤਣੀ ਕ੍ਰਿਪਨਤਾ ਹੈ।
6. ਅਪ੍ਰਮਾਨ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ)।
7. ਦਿਲ ਦਾ ਕਠੋਰ ਹੋਣਾ।
8. ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ।
9. ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਰਹਿਣਾ।
10. ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਦਸ ਅਵਗੁਣਾਂ ਸਹਿਤ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ (ਅਭਗਤ) ਭਗਤੀ ਰਹਿਤ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਖਾਲਸਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਵਗੁਣਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗੀ।

ਦਸ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਖਾਲਸਾ ਹੈ

ਦਇਆ, ਦਾਨ, ਛਮਾ, ਸਨਾਨ, ਸੀਲ, ਸੁਚ, ਸਤਭਾਖਨ, ਸਾਧਨ, ਸਿਧ, ਸੂਰ, ਭਗਤਮਾਨੰ, ਦਸ ਗ੍ਰਾਹੀ ਆਸਤ।

ਪ੍ਰਮਾਨ :- ਦਸ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਖਾਲਸਾ (ਪ੍ਰਧਾਨ) ਮੁਖੀ ਹੈ।

1. ਸਰਵ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨੀ।
2. ਸਿਰਪ੍ਰਯੰਤ ਦਾਨੀ ਹੋਣਾ।
3. ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਦਾ ਕੁਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਖਿਮਾ ਕਰਨੀ।
4. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ।
5. ਉਤਮ ਸੁਭਾਵ ਯੁਕਤ ਹੋਣਾ।
6. ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ।
7. (ਸੁਚ) ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਰਖਣੀ।
8. ਸਾਧਨਾਂ ਸਹਿਤ ਹੋਣਾ।
9. ਸਿਧ ਰੂਪ ਹੋਣਾ।
10. ਸੂਰਮਾ ਹੋਣਾ।

ਉਪਰ ਦਸੇ ਦਸ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਖਾਲਸਾ ਵੱਡਾ ਭਗਤ ਆਸਤਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਅਨਾਹਦ ਸ਼ਬਦ

ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਮਰ ਗੰਜਾਰ ਸੰਖਧੁਨੀ ਦੁਤੀ ਕਹੀਜੈ ॥
 ਤ੍ਰਿਤੀ ਵਜੈ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਚਤੁਰਥ ਤਾਲ ਸੁਨੀਜੈ ॥
 ਪੰਚਮ ਘਟਾ ਨਾਦ ਖਸਟਮ ਬੀਨਾ ਧੁਨ ਹੋਈ ॥

ਸਪਤਮ ਵਜੇ ਭੇਰੀ ਅਸ਼ਟਮ ਦੁੰਦਭੀ ਸੋਈ ॥
ਨਵ ਮੇਂ ਗਰਜ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਦਸਮ ਮੇਘ ਘੋਖਹਿ ਗੁਨੈ ॥
ਕਹੈ ਸੁੰਦਰ ਅਨਾਹਦ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਦਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਯੋਗੀ ਸੁਨੈ ॥

1. ਭਵਰੀ, ਘੁੰਗਰੂ, ਸੰਖ, ਘੰਟਕ, ਕੈਸੀਆਂ, ਮੁਰਲੀ, ਭੇਰੀ, ਢੋਲਕ, ਨਫੀਰੀ, ਸ਼ੇਰ ਜਾਂ ਬੱਦਲ
ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ॥

ਰਾਮ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਨਾਮ ਕੇ ਅਖਰ ਤੀਨਾ ॥
ਰਕਾਰ ਅਕਾਰ ਮਕਾਰ ਪ੍ਰਵੀਨਾ ॥
ਰਕਾਰ ਅਗਨਿ ਤੁਲ ਪਾਤਕ ਨਾਸ਼ੇ ॥
ਅਕਾਰ ਰਵਿ ਸਮ ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ ॥
ਮਕਾਰ ਚਾਂਦ ਸਮ ਸੀਤਲ ਕਰਹੀਂ ॥
ਤੀਨ ਤਾਪ ਪਲ ਮੇਂ ਪਰਹਰਹੀ ॥
ਗਣਪਤਿ ਪੂਜ ਹੂਆ ਇਸ ਕ੍ਰਿਪਾ ॥
ਵਾਲਮੀਕਿ ਉਧਰਾ ਜਪ ਉਲਟਾ ॥
ਪਾਰਬਤੀ ਸ਼ਿਵ ਕੀਆ ਬਖਾਨਾ ॥
ਸਹਸਰ ਨਾਮ ਤੁਲ ਰਾਮ ਨਾਮਾ ॥
ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਾ ਬੜ ਪ੍ਰਤਾਪਾ ॥
ਭਵਸਾਗਰ ਉਤਰੇਂ ਸਭ ਪਾਪਾ ॥

ਨਾਮ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ

ਕੋਟਿ ਯਗ ਬ੍ਰਤ ਪੂਜਾ ਧਿਆਨਾ ॥
ਵੇਦ ਪਾਠ ਤਪ ਦਾਨ ਇਸਨਾਨਾ ॥
ਕੋਟਿ ਜਾਪ ਧਰਮ ਬਹੁ ਨਾਨਾ ॥
ਸਭ ਫਲ ਨਹੀਂ ਤੁਲ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ॥
ਦੋਹਾ : ਸਤਯੁਗ ਮੈਂ ਦਸ ਬਰਸ ਮੇਂ ਹਰੀ ਸਿਮਰਨ ਫਲ ਹੋਇ ॥
ਤ੍ਰੇਤਾ ਮੇਂ ਇਕ ਬਰਸ ਮੇਂ ਸੋਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ ॥
ਤ੍ਰੇਤਾ ਮੇਂ ਇਕ ਬਰਸ ਮੇਂ ਜੋ ਫਲ ਹੋਵੇ ਤੱਤ ॥
ਦ੍ਵਾਪਰ ਮੇਂ ਇਕ ਮਾਸ ਮੇਂ ਸੋਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੱਤ ॥
ਦ੍ਵਾਪਰ ਮੇਂ ਇਕ ਮਾਸ ਮੇਂ ਜੋ ਫਲ ਰਾਮ ਜਪਾਤ ॥
ਕਲਿਯੁਗ ਮੇਂ ਇਕ ਦਿਵਸ ਮੇਂ ਸੋਈ ਰਾਮ ਫਲ ਤਾਤ ॥

ਨਾਮ ਮਹਾਤਮ

ਜਪ ਕਰਨਾ ਜੱਗਾਦਿ ਸੇ, ਦਸ ਗੁਣ ਹੈ ਅਧਿਕਾਯ ॥

ਸ਼ਬਦ ਬਿਨਾਂ ਜਪ ਕਰਨ ਜੋ, ਸ੍ਰੋਸ਼ਟ ਹੈ ਸੋ ਭਾਯ ॥
 ਸ੍ਰਾਸੋਂ ਸੇ ਜੋ ਸਿਮਰਨਾ, ਸਹਸ੍ ਗੁਣਾ ਹੈ ਮੀਤ ॥
 ਇਸਸੇ ਓਂ ਕਾ ਜਾਪ ਕਰੋ, ਸਰਧਾ ਕਰ ਨਿਤ ਨੀਤ ॥
 ਸੁਧ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਸਥਾਨ ਮੇਂ, ਬੈਠੇ ਜਾਇ ਏਕਾਂਤ ॥
 ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਵਸ ਇੰਦ੍ਰਯ, ਮਨ ਕੀ ਲਹੇ ਭ੍ਰਾਂਤ ॥
 ਜਾਪ ਕਰੇ ਓਂਕਾਰ ਕਾ ਦ੍ਵਾਦਸ ਸਹੱਸਰ ਬਾਰ ॥
 ਏਕ ਬਰਸ ਕਰਤਾ ਰਹੇ, ਬਿਨਾਂ ਵਿਘਨ ਇਕ ਸਾਰ ॥
 ਪਾਪ ਔਰ ਮਹਾਪਾਪ ਭੀ, ਨਾਸ਼ ਹੋਇੰ ਤਤਕਾਲ ॥
 ਸਦਾ ਸ਼ਾਂਤ ਹਰਿ ਉਰ ਵਸੇ, ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਕਮਾਲ ॥

ਛੁਪੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਵਸਤੂਆਂ :- ਆਯੁਰ ਘ੍ਰਿਤੇ ਗੁੜੇ ਰੋਗੋ ਮਿਰਤੁਰਲੀਨੋ ਬਿਦਾਹਿਸ਼ੁ ਆਰੋਗਿਯੰ ਕਟੂ ਤਿਕਤੇਸ਼ੁ ਮਾਂਸ ਪਯ: ਸੁਚ ॥

ਅਰਥ :- ਘੀ ਵਿਚ ਉਮਰ, ਗੁੜ ਵਿਚ ਰੋਗ, ਵਿਦਾਹੀ ਵਿਚ ਮੌਤ, ਕੌੜੇ ਤੇ ਚਰਪਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਅਰੋਗਤਾ, ਮਾਂਸ ਅਤੇ ਦੁਧ ਵਿਚ ਬਲ (ਲੀਨ) ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵਿਦਾਹੀ ਨਾਮ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਹੈ।

ਵਿਦਿਆ :- ਵਿਦ ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਵਯੁਤਪਤਿ

ਅਰਥ ਜਾਨਣਾ, ਵਿਦਿਆ, ਜਾਨਣ ਦੀ ਕਿਰਿਆ।

ਵਯਾਕਰਣ :- ਸੰ: ਵਿ-ਆ-ਕ੍ਰਿ ਸੰਗਯਾ-ਜੁਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਰਿਆ, ਅਲਗ ਕਰਨਾ, ਨਿਖੇੜਨਾ 2. ਧਾਤੂ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸੁਧ ਰੂਪ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਾਣੇ ਜਾਦੇ ਹਨ। ਅਰਥੀ ਵਿਚ ਇਸਨੂੰ ਸਰਫੋਨਹਵ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਗ੍ਰਾਮਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਵਯਾਸ :- ਵਿਸਤਾਰ ਫੈਲਾਉ, ਬਿਆਸ ਪੂਜਾ ਹਾੜ ਸੁਦੀ 15 ਜੂਨ ਨੂੰ ਪੂਜਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(ਵਯਾਸਨ) 8 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ :- ਸੰ ਸੰਗਯਾ-ਵਿਪੱਤਿ, ਮੁਸੀਬਤ।

2. ਗਿਰਾਓ, ਪਤਨ।

3. ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਕਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ਉਪਜਿਆ ਦੋਸ਼।

4. ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ਯ ਦੀ ਬਾਦੀ (ਆਦਤ) ਮਨੂ ਨੇ ਕਾਮ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਦਸ ਕ੍ਰੋਧ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਅੱਠ ਵਯਸਨ ਲਿਖੇ ਹਨ :-

ਕਾਰਜ-ਸ਼ਿਕਾਰ, ਜੂਆ, ਦਿਨੇ ਸੌਣਾ, ਨਿੰਦਾ, ਇਸਤ੍ਰੀ, ਮੈਥੁਨ, ਸਰਾਬੁਖੋਰੀ, ਨਾਚ, ਗਾਉਣਾ, ਵਜਾਉਣਾ ਅਤੇ ਅਵਾਰਾਗਰਦੀ।

ਕ੍ਰੋਧਜ :- ਚੁਗਲੀ, ਵਿਚਾਰ ਬਿਨਾਂ ਕੀਤਾ ਕੰਮ, ਛਲ, ਈਰਖਾ, (ਹਸਦ) ਕਿਸੇ ਦੇ ਗੁਣਾ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ ਰੋਪਣ, ਚੋਰੀ, ਬਦਜ਼ਬਾਨੀ, ਮਾਰਕੁਟਾਈ, ਸੌਕ, ਦਿਲ ਦਾ ਲਗਾਉ ਜਿਵੇਂ ਉਸਨੂੰ ਲਿਖਣ ਪੜਨ ਦਾ ਵਯਾਸਨ ਹੈ ਸੰ: ਵਯਸਨ, ਵਿਰੁਧ ਭੋਜਨ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਭੋਜਨ ਅਥਵਾ ਨਿਰਾਹਾਰ।

ਦਸ ਕਾਮ ਸਮੁਤਥਾਨੀ ਤਥਾਸ਼ਟੋ ਕ੍ਰੋਧਜਾਨੀ ਚ ॥
 ਬਿਅੱਸਨਾਨੀ ਦੁਰਤਾਨਿ ਪ੍ਰਯਤਨੇਨ ਬਿਬਰਜੇਤ (ਮਨੁ)
 ਗਾਉਣਾ ਵਜਾਉਣਾ ਉੱਤਮ ਵਿਦਿਆ ਹੈ ਪਰ ਹੋਰ ਕੰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸੇ ਪਰਾਯਣ ਹੋਣਾ
 ਬਿਅਸਨ ਹੈ ॥

ਓਅੰਕਾਰ ਦੀ ਮਹਿਮਾ

ਓਂ ਪਿਆਰਾ ਪ੍ਰਾਣ ਸੇ,
 ਦੁਖ ਕਾ ਨਾਸ਼ਨਹਾਰ
 ਸੁਖ ਸੂਰੂਪ ਸਬ ਜਗਤ ਕੇ,
 ਉਤਪੰਨ ਕਰਨੇਹਾਰ ॥੧॥
 ਪੂਜਨੀਯ ਅਘਨਾਸ਼ ਦੇਵ,
 ਕਾ ਹਮ ਕਰਤੇ ਧਯਾਨ ॥
 ਜੋ ਹਮਾਰੀ ਬੁਧਿ ਕੋ,
 ਉੱਤਮ ਕਰਮ ਲਗਾਨ ॥੨॥

(ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਛੰਦ)

16 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪੂਜਾ

1. ਅਵਾਹਨ :- ਪਰਾਤਾਕਾਲ ਆਪਣੇ ਸਵਾਮੀ ਕੋ ਸੁਤਿਆਂ ਉਠਾਣਾ ਤੇ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਨੀ।
 ਸਵਾਮੀ ਦੇ ਜਗਾਵਨ ਲਈ ਕੋਈ ਪਦ ਯਾ ਸਲੋਕ ਆਦਿਕ ਪੜ੍ਹਨੇ ਅਤੇ ਗਾਵਨੇ।
2. ਆਸਨ :- ਝਾੜੂ ਲੇਪਨ ਆਦਿਕ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਕਰਕੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਫਰਸ਼ਾਇਦਕ ਅਤਯੰਤ ਪ੍ਰੇਮ
 ਨਾਲ ਬਿਛਾਵਣੇ।
3. ਪਾਦਯ :- (ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਕਿਸੇ ਕਪੜੇ ਨਾਲ ਸਾਫ ਕਰਨੇ)।
4. ਅਰਘ :- (ਹਾਥ ਮੂੰਹ ਧੁਵਾਉਣਾ)।
5. ਆਚਮਨ :- (ਦਾਤਨ ਕੁਰਲਾ ਕਰਾਨਾ)।
6. ਇਸ਼ਨਾਨ :- ਕਪੜੇ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਪੂੰਝਨਾ ਤੇ ਨਵੇਂਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰਾਵਨੇ।
7. ਬਸਤ੍ਰ :- (ਭੂਖਣ ਬਸਤ੍ਰ ਅੰਗਾਂ ਮੇਂ ਪਹਿਰਾਵਨੇ)।
8. ਜਨੇਉ :- ਸਰਵਣ ਜਾਂ ਰੇਸ਼ਮ ਜਾਂ ਸੂਤ ਦਾ ਜਨੇਉ ਸਾਫ ਕਰ ਅਥਵਾ ਹਰਿਆ ਕਰ
 ਪਹਿਰਾਵਨਾ।
9. ਸੁਗੰਧ :- 1. ਚੰਦਨ 2. ਕੇਸਰ 3. ਕਸਤੂਰੀ 4. ਗੋਰੋਚਨ 5. ਕਪੂਰ 6. ਅਤਰ, ਆਦਿਕ
 ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲਗਾਵਣੀਆਂ।
10. ਪੁਸ਼ਪ :- ਫੂਲ ਮੁਕਤਾਦਿਕੋਂ ਵਿਚ ਗੁੰਦਨੇ ਔਰ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਪਹਿਰਾਵਣੀ।
11. ਧੂਪ :- ਅਗਰ ਚੰਦਨਾਦਿਕ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਧੂਪ।

12. ਦੀਪ :- ਘਿਉ ਆਦਿਕ ਦਾ ਦੀਵਾ ਜਗਾਵਣਾ ਤੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਆਰਤੀ ਆਦਿਕ ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

13. ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਛਕਾਣੇ :- ਆਚਮਨ ਕਰਾਨਾ, ਜਲ ਪਿਲਾਣਾ, ਚੂਲਾ ਕਰਾਨਾ, ਹੱਥ ਧੁਵਾਉਣੇ, ਤੌਲੀਏ ਜਾਂ ਸਾਢੇ ਸੇ ਹੱਥ ਮੂੰਹ ਸਾਫ ਕਰਨਾ, ਪਾਨ ਆਦਿਕ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਛਕਣ ਲਈ ਦੇਣੇ (ਪਾਨ ਆਦਿਕ ਛਕਣੇ ਪੂਰਬ ਦੇਸ ਦੀ ਆਮ ਰੀਤੀ ਹੈ)।

14. ਦਖਣਾ :- ਯਥਾ ਸ਼ਕਤੀ ਮਾਇਆ ਆਦਿ ਦੀ ਭੇਟਾ ਚੜ੍ਹਾਵਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਮਾਇਆ ਪਤੀ ਤੋਂ ਵਖਰੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਸਭ ਕੁਝ ਪਤੀ ਦਾ ਹੀ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ਼ਟ ਦੇਣ ਅਗੇ ਮਾਇਆ ਚੜ੍ਹਾਵਣੀ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ।

15. ਨੀਰਾਜਨ :- (ਆਰਤੀ ਕਰਨੀ, ਪ੍ਰਦਛਣਾ ਕਰਨੀ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨਾ, ਮੂੰਹੋਂ ਉਸਤਤ ਪੜ੍ਹਨੀ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੂਲ ਲੈ ਕੇ ਬਰਸਾਉਣੇ)।

16. ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਕਰਨਾ :- ਪਲੰਘ ਆਦਿਕ ਡਾਹ ਕੇ ਉੱਪਰ ਸੇਜਾ ਬਿਛਾਵਣੀ ਤੇ ਸੁਗੰਧੀ ਅਤਰ ਆਦਿਕ ਕੋਲ ਰਖਣੇ, ਫੇਰ ਪੈਰ ਦਬਾਉਣੇ ਆਦਿਕ।

(ਗੁਰਮਤ ਨਿ: ਸ:)

ਸੋਲਾਂ ਸੀਗਰ

1. ਸਕਲ ਸੁਚ :- ਜਲ ਦਾਤਨਾਦਿਕੋ ਸੇ ਸਭ ਅੰਗਾਂ ਕੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਰਖਣੀ।
2. ਮੰਜਨ :- ਬਟਨਾ ਆਦਿਕ ਮਲਨਾ ਤੇ ਸਰੀਰ ਸੂਛ ਰਖਣਾ।
3. ਅਮਲ ਬਸਤ੍ਰ :- ਚੰਗੇ ਸੂਛ ਕਪੜੇ ਪਹਿਨਣੇ।
4. ਕਰਪਾਦ ਰਾਗ :- ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਮਹਿੰਦੀ ਆਦਿਕ ਦਾ ਰੰਗ ਲਗਾਵਣਾ।
5. ਕੇਸ ਸੋਭਾ :- ਕੇਸਾਂ ਦੀਆਂ ਪੱਟੀਆਂ ਸਵਾਰਨੀਆਂ।
6. ਅੰਗ ਰਾਗ :- ਸਰੀਰ ਦਿਆਂ ਅੰਗਾਂ ਪੁਰ ਚੰਦਨ ਕੇਸਰਾਦਿਕ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾ ਕੇ ਲੇਪ ਕਰਨਾ।
7. ਭੂਖਣ :- ਅੰਗੋਂ ਮੇਂ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਗਹਿਣੇ ਪਹਿਰਣੇ।
8. ਮੁਖ ਬਾਸ :- ਲਾਚੀਪਾਨਾਦਿਕ ਸੇ ਮੂੰਹ ਸੁਭ ਵਾਸਨਾ ਵਾਲਾ ਬਣਾਉਣਾ।
9. ਮੁਖ ਰਾਗ :- ਬੁੱਲਾ ਦੰਦਾਂ ਵਿਚ ਸੋਭਾ ਅਰਥ ਸੁਰਖ ਜਾ ਸਿਆਹ ਮਿਸੀ ਮਲਨੀ।
10. ਲੋਲ ਲੋਚਨ ਦਰਸ਼ਨ :- ਚੰਚਲ ਨੇਤਰੋਂ ਸੇ ਕਟਾਖਯ ਕਰਨੇ ਤਿਰਛਾ ਦੇਖਣ ਦਾ ਨਾਮ ਕਟਾਖ ਹੈ।
11. ਅੰਜਨ ਨੇਤਰ :- ਸੁਰਮੇ ਕਜਲਾਦਿਕ ਸੇ ਨੇਤਰ ਸੋਭਿਤ ਕਰਨੇ।
12. ਮੁਖ ਭਾਖਣ :- ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਬੋਲਣਾ।
13. ਮੰਜੁਹਾਸ :- ਪ੍ਰਸੰਨ ਬਦਨ ਸੇ ਸੁੰਦਰ ਹਸਣਾ।
14. ਚਿਤਰਾਤੁਰੀ :- ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਚਤੁਰਾਈ ਸੰਯੁਕਤ ਹੋਣਾ।
15. ਚਲਨਹਾਰ :- ਹਾਥੀ ਵਾਂਗੂੰ ਮਸਤ ਤੁਰਨਾ।

16. ਪਤਿਬਰਤ ਪਾਲਨ :- ਖਿਨ ਖਿਨ ਵਿਚ ਪਤਿਬਰਤ ਧਰਮ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨੀ।

(ਗ: ਨਿ: ਸ:)

64 ਕਲਾਂ ਜਾਂ ਵਿਦਿਆ

1. ਗੀਤ ਗਾਵਣਾ 2. ਵਾਦਯ ਬੀਣਾਂ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਆਦਿਕ ਵਾਜੇ ਵਜਾਵਣੇ 3. ਨਿਰਤਕਾਰੀ ਕਰਨਾ 4. ਆਲੇਖਯ ਤਸਵੀਰਾਂ ਆਦਿਕ ਖਿਚਣੀਆਂ 5. ਨਾਨਯ-ਸਾਂਗ ਆਦਿਕ ਬਨਾਵਣੇ। 6. ਬਹੁਤੇ ਛੇਕ ਤੇ ਤਿਲਕ ਰਚਨਾ ਦੀ ਚਤੁਰਾਈ। 7. ਤੰਡੁਲ ਕੁਸਲ ਬਲ ਬਿਕਾਰ-ਪੂਜਨ ਵਿਚ ਚਾਵਲ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨੀ। 8. ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਸੇਜ ਬਣਾਵਣੀ 9. ਅੰਗਾਂ ਦੰਦਾਂ ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਰੰਗ ਆਦਿਕ ਬਣਾਵਣੇ 10. ਜੜਾਊ ਕੰਮ ਕਰਨਾ 11. ਸੋਹਣਾ ਪਲੰਘ ਤੇ ਸੋਹਣੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨੀ 12. ਉਦਕ ਵਾਦਯਜਲ ਤਰੰਗ ਨਾਲ ਜਲ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵਜਾਵਣੇ 13. ਉਦਕਘਾਤ :- ਜਲ ਨੂੰ ਡਕ ਲੈਣਾ ਜਲ ਵਿਚ ਤਰਨਾ 14. ਚਿਤਰਾਯੋਗ :- ਅਨੇਕ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਭਲੇ ਉਪਾਉ ਸੋਚਣੇ 15. ਮਾਲਗਰਥਨ - ਵਿਕਲਪ ਹਾਰ ਬਨਾਵਣੇ 16. ਸੇਖਰਾ ਪੀੜਾ ਯੋਜਨ-ਸਿਰਮੇ, ਮਾਲਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗਹਿਣੇ ਬਨਾਵਣੇ ਯਾਨੇ ਜੋੜਨੇ 17. (ਨਿਪੱਥਯੋਗ) :- ਤੰਬੂ ਕਨਾਤ ਲਗਾਵਣ ਦੀ ਚਤੁਰਾਈ 18. ਕਰਣ ਪੜ੍ਹ ਬੰਗ :- ਕੰਨ ਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ 19. ਗੰਧ ਯੁਕਤ :- ਅਤਰ ਆਦਿਕ ਬਨਾਵਣੇ ਦੀ ਯੁਕਤੀ, ਅਕਲ 20. ਭੂਖਣ ਯੋਜਨ ਗਹਿਣੇ ਪਹਿਰਾਵਣੇ ਦੀ ਅਕਲ 21. ਇੰਦ੍ਰ ਜਾਲ :- ਮਦਾਰੀਆਂ ਵਾਂਗ ਤਮਾਸ਼ੇ ਤੇ ਖੇਲਾਂ ਆਦਿਕ ਕਰਨੀਆਂ 22. ਕੋਚ ਮਾਰਯੋਗ :- ਕੁਚੁਮਾਰ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਰਾਕਸ਼ ਨੇ ਜੋ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਕੋ ਜਾਹਰ ਕਰਨਾ ਵਾ ਉਸਕੇ ਲਿਖੇ ਰੂਪ ਦਸਣੇ 23. ਹਸਤ ਲਾਘਵੰ:- ਹਥ ਚਲਾਕੀ ਅਥਵਾ ਹਥ ਫੇਰੀ ਕਰਨੀ 24. ਕਪੂਪ ਭਖਵਿਕਾਰ ਕਿਰਿਆ:- ਭੋਜਨ ਬਨਾਵਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਚਤੁਰਾਈ 25. ਪਾਨਕਰ ਸਰਗ ਸਵਯੋਜਨੰ-ਲੂਣ ਮਿਰਚ ਵਾਲੇ ਇਮਲੀ ਅਨਾਰਦਾਨੇ ਆਦਿਕੋਂ ਕੇ ਰਸ ਔਰ ਔਸ਼ਧੀਆਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਔਰ ਸ਼ਰਾਬ ਤੇ ਅਰਕਾਂ ਦਾ ਕਢਣਾ ਭਾਵ ਨਾਮੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਵੈਦਯਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਤਾਰ ਹੋਣਾ 26. ਸੂਚੀ ਵਾਯਕਰਮ:- ਸੂਈ ਕੁੰਡੀ ਦਾ ਕਰਮ 27. ਸੂਤ ਕ੍ਰੀੜਾ-ਸੂਤਰ ਦੀ ਡੋਰ ਨਾਲ ਲਾਟੂ ਤੇ ਪੁਤਲੀਆਂ ਆਦਿਕ ਨਚਾਵਨ ਦੇ ਤਮਾਸ਼ੇ। 28. ਪ੍ਰੇਲ ਦਾ :- ਪਹੇਲੀਆਂ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਆਦਿਕ 29. ਪਤਿਪਾਲਾ-ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਬਨਾਵਣੀ 10. ਦੁਰਬਚਕ ਯੋਗ-ਜੋ ਚੀਜ਼ ਜਾਂ ਗਲ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਔਖਾ ਹੋਵੇ ਤਿਸਦੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਉਪਾਉ 32. ਪੁਸਤਕ ਵਾਚਨ:- ਟੁਟੇ ਹੋਏ ਅੱਖਰ ਮੇਲ ਕੇ ਸੁੰਦਰ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਪਾਠ ਕਰਨਾ 32. ਨਾਟਕਾਖਯਾਯ ਕਾ ਦਰਸ਼ਨ :- ਨਾਟਕਾਂ ਵਿਚ ਕਹੀ ਹੋਈ ਕਥਾ ਨੂੰ ਰਚਕੇ ਦਿਖਾਵਣਾ 33. ਕਾਬਯ ਸਮੱਸਿਆ-ਪੂਰਨ ਕਵਿ ਕੀ ਸਮਰਥ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਹੇਤ ਕਹੇ ਘਾਟੇ ਵਾਲਾ ਛੰਦ ਪੂਰਨ ਕਰਨਾ-ਜੈਸੇ ਅਕਬਰ ਜੀਤੀ ਚਾਰ ਦਿਸ਼ ਲੈ ਕਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਤਹਾਂ ਮੇਰ ਕਿਨਜੀਤਿਯੋ ਮਾਲਾ ਕੈਸੋ ਫੇਰ 34. ਪਟਿਕਾ ਵੇਤਰ ਬਾਣਿ ਵਿਕਲਪ-ਬੈਂਤ ਤੀਰ ਨਿਵਾਰਾਦਿ ਪਟੀਆਂ ਦਾ ਨਾਨਾ ਰੀਤ ਸੇ ਬਨਾਵਣਾ 35. ਤਰਕੂ ਕਰਮ-ਤਰਲੇ ਢੇਰਨੀ ਆਦਿ ਕੋ ਕੇ ਸੂਤ ਅੰ ਵਾਣ ਵਟਣੇ ਦੀ ਅਕਲ 36. ਤਖਣ-ਛਿਲਣ ਔ ਕੱਟਣ ਦੀ ਕਾਰਾਗਰੀ 37. ਬਾਸੁਤ ਵਿਦਿਆ-ਮੰਦਰ ਰਚਨ ਦੀ ਕਾਰਾਗਰੀ 38. ਰੂਪ ਰਤਨ ਪ੍ਰੀਖਿਆ :- ਜੌਹਰੀ ਹੋਣਾ 39. ਧਾਤੁ ਬਾਦ ਰਸਾਇਣ-ਰਸਾਇਣ ਵਿਦਿਆ 40. ਮਣੀ ਰਾਗ ਗਯਾਨੰ-ਹੀਰ ਆਦਿਕੋਂ ਸੇ ਰੰਗੋਂ ਕਾ ਬਨਾਣਾ ਜਾਨਣਾ 41. ਆਕਰ

ਗਯਾਨ-ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਖਾਣਾਂ ਦਾ ਗਯਾਨ 42. ਬ੍ਰਿਛ ਆਯੁਰਵੇਦ ਯੋਗ-ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਵੇਲਾਂ ਦਾ ਲਗਾਉਣਾ ਤੇ ਪਿਉਂਦ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਜਾਨਣੇ 43. ਮੇਰ ਕੁਕਟ ਲਾਵਕ ਯੁਧ-ਬਿਧਿ ਮੀਢੇ ਕੁਕੜ ਬਟੇਰਿਓ ਦੀ ਲੜਾਈ ਕਾ ਪ੍ਰਕਾਰ 44. ਸੁਕ ਸਾਰਿਕਾ ਪ੍ਰਲਾਪਨ-ਤੋਤੇ ਮੈਨਾਂ ਪੜ੍ਹਾਵਨ 45. ਉਤਸਾਦਨ ਮੰਤ੍ਰ ਮੇਂ ਸ਼ਤਰੂ ਕੋ ਉਚਾਟਨ ਕਰਨਾ 46. ਕੇਸ ਮਾਰਜਨ-ਕੋਮਲ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਧੋਣ ਤੇ ਸਵਾਰਨ ਦੀ ਚਤੁਰਾਈ 47. ਅਖਰ ਮੁਸ਼ਟਕਾ ਕਥਨ-ਅੱਖਰ ਦੇਖੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦਸਣੇ ਤੇ ਮੁਠ ਵਾਲੀ ਬਿਨਾਂ ਦੇਖੇ ਤੋਂ ਦਸਣੀ 48. ਮਲੇਛਿਤ ਕਵਿ ਕਲਪਯਵਨ-ਵਿਦਿਆ ਜਾਣਨੀ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਬਨਾਵਣੀਆਂ 49. ਦੇਸ ਭਾਖਾ ਗਿਆਨ-ਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ਾਂਤਰੋਂ ਕੀਆ ਬੋਲੀਆਂ ਜਾਣਨੀਆਂ 50. ਪੁਸ਼ਪ ਸਕਟ ਕਾ ਨਮਿੱਤ-ਫੂਲੋਂ ਕੀ ਗਡੀ ਸਬਬ ਜਾਨਣਾ 51. ਯੰਤ੍ਰਿ ਮਾਤ੍ਰਕਾ, ਆਕਾਰ ਸੇ ਲੇਖਯ ਪ੍ਰਯੰਤ ਅਖਰੋਂ ਕਾ ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰਕਾ ਹੈ ਤਿਨ ਕੇ ਮੰਤ੍ਰਿ ਮਹੋਦਧਿ ਮੇਂ ਕਹੇ ਯੰਤ੍ਰੋਂ ਕਾ ਜਾਨਣਾ 52. ਧਾਰਨ ਮਾਤ੍ਰਕਾ-ਮਾਤ੍ਰਕਾ ਕੇ ਧਯਾਨ ਆਦਿਕੋਂ ਕਾ ਪ੍ਰਕਾਰ 53. ਸੰਪਾਦਯੋ ਨਾ ਫਾਟ ਸਕਤੇ-ਹੀਰੇ ਕੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਨੇ 54. ਮਾਨਸੀ ਕਾਬਯ ਕਿਰਯਾ-ਦੂਸਰ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਥਿਤ ਵਸਤੂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰ 55. ਕਿਰਿਆ ਵਿਕਲਪ ਇਕ ਕੰਮ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਤਰਾਂ ਸੇ ਬਨਾਉਣਾ 56. ਛਲਤਿਕ ਯੋਗ-ਛਲ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ 57. ਅਭਿਦਾਨ ਕੋਸ਼-ਛੰਦਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਲਿੰਗਾਨੁ ਸਾਸਨ ਔਰ ਕੋਸ਼ ਔਰ ਪਿਗਲੋਂ ਕਾ ਜਾਨਣਾ 58. ਬਸਤ੍ਰ ਗੋਪਨ-ਦੁਸ਼ਾਲੇ ਰੇਸ਼ਮ ਆਦਿਕ ਬਸਤ੍ਰੋਂ ਕੀ ਰਖਯਾ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਰ 59. ਦਯਤ ਬਿਸ਼ੇਖ-ਚੌਪੜ ਗੰਜਫਾ ਦਾ ਜਾਣਨਾ 60. ਆਕਰਣ ਕਰੀੜਾ ਦੂਰ ਦੇਸ਼ ਗਏ ਕੋ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਸੇ ਖੀਚ ਲੇਣਾ 61. ਬਾਲਕ ਕ੍ਰੀੜਾ-ਬਾਲਕਾਂ ਦੇ ਬਿਨੋਦ ਹੇਤ ਖੇਲਣ ਆਦਿ 62. ਬੈਨਾਯ ਕੀ ਵਿਦਿਆ ਗਿਆਨ-ਗਣੇਸ਼ ਦੇਵਤਾ ਕੀ ਲਿਖਨਾਦਿ ਵਿਦਿਆ ਕਾ ਗਿਆਨ 63. ਬੈਜਯਿਕੀ ਵਿਦਿਆ ਗਿਆਨ-ਜੈ (ਫਤੇ) ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਗਯਾਨ 64. ਬੈਤਾਲ ਕੀ ਵਿਦਯਾ ਚਾ ਗਯਾਨ-ਭੂਤਾਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਜੰਤ੍ਰਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਜਾਨਣਾ।

(ਗੁਰਮਤ ਨਿਰਣੇ ਸਾਗਰ)

ਬ੍ਰਹਚਰਜ :-

ਮੈਥਨ ਅਸ਼ਟ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਨਾਥ ਕਹਿਓ ਸ਼੍ਰੋਤ ਮਾਹਿ ॥

ਇਨਤੇ ਨਿਜ ਬਿਪਰੀਤ ਜੋ ਬ੍ਰਹਚਰਜ ਕਹਿ ਤਾਹਿ ॥

ਅੱਠ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਮੈਥਨ

ਸ੍ਰਵਣ, ਸਿਮਰਣ, ਕੀਰਤਨ, ਚਿਤਵਨ ਬਾਤ ਇਕੰਤ ॥

ਦ੍ਰਿੜ ਸੰਕਲਪ ਪ੍ਰਯਤਨ ਤਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਸ਼ਟ ਕਹੰਤ ॥

ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣ

1. ਪ੍ਰਾਣ-ਨਿਵਾਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਭੁਖ ਪਿਆਸ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।
2. ਅਪਾਣ-ਗੁਦਾ ਅਸਥਾਨ ਮਲਮੂਤਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਵਾਂਦੀ ਹੈ।
3. ਸਮਾਨ-ਨਾਭੀ ਅਸਥਾਨ ਖਾਧੀ ਪੀਤੀ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਹਜਮ ਕਰਦੀ ਹੈ।
4. ਉਦਾਨ-ਕੰਠ ਅਸਥਾਨ ਸਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ।

5. ਵਯਾਨ-ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਰਸਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਪਰ ਮਿਲਾਂਦੀ ਹੈ।

ਉਪਪ੍ਰਾਣ :- ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਜਲ ਤੇਜ, ਵਾਯੂ, ਅਕਾਸ਼ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਰਜੋ ਗੁਣ ਤੋਂ ਇਕ ਇਕ ਕਰਮ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕਰੀ ਹੈ ਔਰ ਅਪਾਨ, ਸਮਾਨ, ਪਰਾਣ, ਦਾਨ, ਵਯਾਨ ਇਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਆਦਿਕ ਇਕ ਇਕ ਰਜੋ ਗੁਣ ਅੰਸ਼ ਤੇ ਉਤਪਤੀ ਕਰੀ ਹੈ।

1. ਨਾਗ ਤੋਂ ਨਿਮੇਖ 2. ਕੂਰਮ ਤੋਂ ਛੀਕ 3. ਕ੍ਰਿਕਲ ਤੋਂ ਜੰਭਾਈ 4. ਦੇਵਦਤ ਤੋਂ ਮ੍ਰਿਤ ਸਰੀਰ 5. ਧਨੰਜਯ ਫੁਲਾਵਣ ਕ੍ਰਿਆ ਹੋਵੇ

ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣ ਇੰਦਰੇਯ :-

ਦੋਹਰਾ-ਧਾਵਨ, ਕੂਦਨ, ਪਸਰਨਾ ਸਕੁਚਨ, ਚਲਨ ਸਪੌਨ ॥

ਪਾਂਚ ਕਹੇ ਗੁਣ ਜਾਨੀਏਂ ਤਥਾ ਅੰਸ਼ ਗਤਿ ਤੌਨ ॥

ਚੌਦਾਂ ਰਤਨ :-

ਦੋਹਿਰਾ-ਧਨ, ਧਨੰਤਰ, ਪੇਨ, ਹਯ, ਕਮਲਾ ਸੰਖ ਗਜਿੰਦ ॥

ਜ਼ਹਿਰ, ਸੁਰਾ, ਮਨਿ, ਕਲਪਤਰੁ, ਰੰਭਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਚੰਦ ॥

1. ਧਨ-ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮਾਇਆ 2. ਧਨੰਤਰ-ਵੈਦਯ ਇਲਾਜ ਕਰਤਾ 3. ਪੇਨ-ਕਾਮਧੇਨ ਗਊ ਸਰਬ ਇਛਿਆ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੇ 4. ਘੋੜਾ-ਉਚਸਰਵਾ 5. ਕਮਲਾ-ਲਕਸ਼ਮੀ 6. ਸੰਖ-ਜੋ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਵਜਦਾ ਹੈ 7. ਹਾਥੀ-ਐਰਾਵਤ 8. ਵਿਹੁ-ਜੋ ਮੌਤ ਕਰਦੀ ਹੈ 9. ਸ਼ਰਾਬ-ਜੋ ਬੁਧੀ ਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰੇ, ਦੈਤਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ 10. ਚਿੰਤਾ ਮਣੀ ਜੋ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰੇ 11. ਕਲ-ਪਤਰੂ-ਪਾਰਜਾਤ ਬ੍ਰਿਛ ਜੋ ਚਿਤ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੇ 12. ਰੰਭਾ-ਅਪਸਰਾ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ 13. ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਜੋ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। 14. ਚੰਦ੍ਰਮਾ-ਜੋ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਔਸ਼ਧੀਆਂ ਵਿਚ ਰਸ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਨਾਂ ਦੀ ਵੰਡ :-

1. ਧਨ-ਕਬੇਰ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ 2. ਧਨੰਤਰ-ਧਨੰਤਰ ਨੂੰ ਹਕੀਮੀ 3. ਪੇਨ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੀ 4. ਘੋੜਾ-ਸਤਮੁਖੀ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ 5. ਕਮਲਾ-ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੀ 6. ਮਣੀ-ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੀ 7. ਐਰਾਵਤ ਹਾਥੀ-ਚਿੱਟਾ ਹਾਥੀ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ 8. ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ 9. ਰੰਭਾ-ਰੰਭਾ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਦਿਤੀ 10. ਚੰਦ੍ਰਮਾ-ਕੁਲ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦਿਤਾ 11. ਵਿਹੁ-ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਉਨਾਂ ਕੰਠ ਵਿਚ ਰਖ ਲਈ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਇਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਨੀਲ ਕੰਠ ਪੈ ਗਿਆ 12. ਕਲਪਤਰੂ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਹਿਸੇ ਆਇਆ 13. ਸ਼ਰਾਬ-ਦੈਤਾਂ ਪਲੇ ਪਾਈ ਗਈ 14. ਸੰਖ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਨੌਂ ਰਤਨ

1. ਮਾਣਕ ਸੁਰਖ 2. ਹੀਰਾ ਸਫੈਦ 3. ਪੰਨਾਂ ਸਬਜ਼ 4. ਗੂਲ-ਮੇਦਕ ਸ਼ਰਬਤ 5. ਪਿਖਰਾਜ ਜ਼ਰਦ 6. ਨੀਲਕ ਨੀਲੀ 7 ਲਸਨੀਆਂ ਭੂਰਾ 8. ਮੋਤੀ ਗਲ 9. ਲਾਲ

(ਖਾਲਸਾ ਤਵਾਰੀਖ)

ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ :-

1. ਭੂਰ ਲੋਕ 2. ਭੁਵਰ ਲੋਕ 3. ਸਵਰ 4. ਮਹਰ ਲੋਕ 5. ਜਨ ਲੋਕ 6. ਤਪ ਲੋਕ 7. ਸਤ ਲੋਕ ਇਹ ਉਪਰਦੇ ਹਨ ਹੇਠਲੇ ਸਤ ਇਹ ਹਨ। 1. ਅਤਲ 2. ਸੁਤਲ 3. ਪਾਤਲ 4. ਵਿਤਲ 5. ਰਸਾਤਲ 6. ਤਲਾਤਲ 7. ਮਹਾਤਲ

(ਵਿਚਾਰ ਸਾਗਰ)

ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ :-

1. ਬਿਬੇਕ 2. ਵਿਚਾਰ 3. ਸੰਤੋਖ 4. ਸਤਯ 5. ਵੈਰਾਗ 6. ਪ੍ਰੇਮ 7. ਭਗਤੀ 8. ਯੋਗ 9. ਧਰਮ 10. ਦਯਾ 11. ਨਿਸਚਯ 12. ਪ੍ਰਣਾਯਾਮ 13. ਉਦਾਸ 14. ਅਨੰਦ

(ਅਭਿਲਾਖ ਸਾਗਰ)

ਕਈਆਂ ਵਿਦਵਾਨਾ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨੇ ਹਨ। 1. ਸਤਯ ਲੋਕ 2. ਬੈਕੁੰਠ ਲੋਕ 3. ਸ਼ਿਵ ਲੋਕ 4. ਸੂਰਜ ਲੋਕ 5. ਦੇਵ ਲੋਕ 6. ਪਿਤ੍ਰ ਲੋਕ 7. ਸਿਧ ਲੋਕ।

ਦੂਜੇ ਸਤ- 1. ਮਾਯਾ ਲੋਕ 2. ਯਮ ਲੋਕ 3. ਗੰਧੂਬ ਲੋਕ 4. ਯਖ ਲੋਕ 5. ਕਿੰਨਰ ਲੋਕ 6. ਨਾਗ ਲੋਕ 7. ਦੈਂਤ ਲੋਕ।

ਪਾਠ ਮੇਂ ਚਾਰ ਬਾਤਾਂ ਧਿਆਨ ਕਰੋ :-

1. ਪਾਠ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬਚਨ ਨਾ ਕਰੋਂ। 2. ਮੈਥੁਨ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰੋਂ। 3. ਅਹਾਰ ਦਾ ਤਿਆਗ 4. ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰੋਂ।

ਮਿਤ੍ਰ ਦਰੋਹ :- ਦੋਹਰਾ

ਮਿਤ੍ਰ ਦਰੋਹ ਵਿਸਵਾਸ ਹਤ ਹੋਇ ਬਾਲ ਨਰ ਨਾਰਿ ॥
ਲਏ ਨਾ ਸੋਭਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਡਿ ਪਾਪੀ ਬੁਰਿਆਰ ॥

(ਮਿਡਲ ਕੋ: ਹਿਸਾ 3)

ਮਿਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕਰੋਂਦੇ ਠੱਗੀਆਂ ਥੀਦੇ ਜਨਮ ਕਸਾਈ
(ਜੂਆ) ਲਖਮੀਂ ਤਹਾਂ ਰਹੇ ਨਹੀਂ ਜਹਾਂ ਜੂਪ ਕੋ ਬਾਸ।
ਪਾਦਪ ਤਹਿ ਉਪਜੈ ਨਹੀ ਜਹਾਂ ਅਗਨਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼।
ਪਾਪ ਬ੍ਰਿਧਿ ਤੇ ਬ੍ਰਿਧ ਧਨ ਧਨ ਬ੍ਰਿਧ ਤੇ ਬ੍ਰਿਧ ਪਾਪ।
ਖੋਯ ਜੂਪ ਮੈ ਧਰਮ ਬਿਨ ਉਭੈ ਲੋਕ ਸੰਤਾਪ।

(ਸਾਰਕੁਤਾਵਲੀ)

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੇ 17 ਅਰਥ

ਜੋ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਅਗਿਆਨ ਆਦਿਕ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਚਾਨਣਾ ਕਰੇ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਦੇਵੇ ਸੋ ਕਹੀਏ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਪ੍ਰੀਪੂਰਨ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ।

1. ਗੋ ਨਾਮ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਰੂਪ ਨਾਮ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਸੋ ਕਹੀਏ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

2. ਈਸ਼ਵਰ ਦਾ ਅਕ੍ਰਿਤਮ ਤੇ ਕ੍ਰਿਤਮ ਨਾਮ ਦੋਨੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹਨ ॥ ਵ=ਵਾਮਦੇਵ, ਹ=ਹਰੀ, ਗ=ਗੋਬਿੰਦ, ਰ=ਰਾਮ, ਚੌਹਾਂ ਜੁਗਾਂ ਦਾ ਇਕਠਾ ਜਾਪ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ॥ ਵਾਸ ਕਹੀਏ ਜੋ ਸਰਬ ਮੈਂ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਹੋਵੇ ਅਥਵਾ ਬਿਆਪਕ ਈਸ਼ਰਦੇਵ ਕਾ ਅਰਥ ਹੈ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਜਿਸਦੇ ਚਾਨਣ ਨਾਲ ਸਭਨਾ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਹੋਵੇ ॥ ਐਸਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਰਥ ਹੈ ਹਰਿ ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ ਭਗਤੋਂ ਕੇ ਪਾਪ ਨਾਸ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਅਰ ਮੁਕਤੀ ਕੀ ਇਛਾ ਵਾਲਿਓ ਕਾ ਅਗਿਆਨ ਹਰਨੇ ਵਾਲਾ ਅਰਥ ਹੈ ਗੋਬਿੰਦ ਦਾ ਅਰਥ ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਰੂਪ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੇ ਜਿਸ ਦਾ ਬਿੰਦ (ਲਾਭ) ਹੋਵੇ ਸਿਖਾਂ ਕੋ ਸੋ ਕਹੀਏ ਗੋਬਿੰਦ ਹੋਰ ਗੋ ਨਾਮ ਧਰਤੀ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਧਰਤੀ ਆਦਿਕ ਸਭ ਜਗਾ ਵਿਚ ਸਤਰੂਪ ਹੋਵੇ ਸੋ ਕਹੀਏ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਮ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਜਿਸ ਮੇਂ ਯੋਗੀ ਜਨ ਰਮਣ ਕਰੇ ਸੋ ਹੀਏ ਹੈ ਰਾਮ ਸਭ ਮੈਂ ਜੋ ਰਮ (ਵਯਾਪਕ) ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਸੋ ਕਹੀਏ ਰਾਮ

ਰਾਮ ਜਨਾਂ ਰਮੰਤੀ ਸਾ ਰਾਮਾ-

ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਆਕਰਣ ਦੀ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਰਮਣ ਦਾ ਅਰਥ ਫੈਲਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਰੀੜਾ ਮਾਤਰ ਅਰਥ ਹੈ ਸੋ ਅਰਥ ਪੂਰਾ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਯੋਗੀ ਜਨ ਉਸ ਮੇਂ ਧਿਆਨਾਦਿਕ ਕਰੀੜਾ ਰੂਪ ਰਮਣ ਕਰੇ ਹੈ ਚਿਤ ਕੋ ਸਭ ਤਰਫੋਂ ਸੇ ਰੋਕ ਕਰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਮੇਂ ਲਗਾਵਨੇ ਵਾਲਿਆਂ ਕਾ ਨਾਮ ਯੋਗੀ ਹੈ ਕੰਨ ਪਾਟਿਓਂ ਕਾ ਨਾਮ ਯੋਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸੋ ਇਨ ਚਾਰੋਂ ਨਾਮੋਂ ਕੋ ਮਿਲਾਕੇ ਇਹ ਅਰਥ ਨਿਕਲੇ ਹੈਂ ਜੋ ਸਰਬ ਬਿਆਪੀ ਹੈ ਜੋਤੀ ਸਵਰੂਪ ਹੈ ਸਰਬ ਪਾਪੋਂ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨ ਕੇ ਹਰਨੇ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਗੁਰ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੇ ਮਿਲੇ ਹੈ, ਯੋਗੀ ਜਨ ਜਿਸ ਮੇਂ ਚਿਤ ਜੋੜ ਕਰ ਰਮਣ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਐਸਾ ਸਤਿ ਚਿਤ ਅਨੰਦ ਸਵਰੂਪ ਸਰਬ ਕੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਦੂਜਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਥਵਾ ਅਪਣੇ ਅਪਣੇ ਭਗਤੋਂ ਕੋ ਬਾਂਛਿਤ ਫਲ ਦੇਨੇ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਦੇਵਨ ਕਾ ਨਾਮ ਵਾਹ ਹੈ ਤਿਨ ਵਾਹੋਂ ਕਾ ਕਹੀਏ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਦੇਵਨ ਕਾ ਜੋ ਹੋਵੇ ਗੁਰ ਨਾਮ ਹਿਤ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਸੋ ਕਹਾਵੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਦੇਵਨ ਕੋ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਯਹਿ ਵੇਦ ਮੇਂ ਸਪਸ਼ਟ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੋ ਉਤਪੰਨ ਕੀਆ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਬ੍ਰਹਮੇ ਕੋ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਾਏ ਹੈਂ ਅਰ ਭਾਗਵਤ ਕੇ ਪਹਿਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਪਨੇ ਚਿਤ ਸੇ ਜਿਸ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੋ ਉਤਪੰਨ ਕੀਆ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਬ੍ਰਹਮੇ ਕੋ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਾਏ ਹੈਂ ਅਰ ਭਾਗਵਤ ਕੇ ਪਹਿਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਪਨੇ ਚਿਤ ਸੇ ਜਿਸਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੋ ਵੇਦ ਕਾ ਹਿਤ ਹੇਤ ਬਿਸਤਾਰ ਕੀਆ ਹੈ ਯਾਂਤੇ ਸਿਧ ਹੋਇਆ ਵਾਹ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਦੇਵਤਾ ਹੈ ਤਿਨ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ ਇਹ ਭੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਦੂਜਾ ਅਰਥ ਹੈ ॥

3. ਅਥਵਾ :- ਜਿਸ ਕੋ ਵਾਹੀਐ, ਜਿਸ ਪੈ ਸਵਾਰ ਹੋਈਐ ਤਿਸ ਸਵਾਰੀ ਕਾ ਨਾਮ ਵਾਹ ਹੈ, ਵਾਹ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲੀ ਚੀਜ ਕਾ ਹੈ ॥ ਗੋ ਨਾਮ ਬੈਲਕਾ ਸੋ ਕਹਾਵੇ ਵਾਹਗੁ, ਵਾਹਗੁ ਨਾਮ ਮਹਾਂਦੇਵ ਕਾ ਹੈ ਤਿਸ ਵਾਹਗੁ, ਨਾਮ ਮਹਾਂਦੇਵ ਕੋ ਰ ਨਾਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਾਵ ਸਰਬ ਕਾ ਗਿਆਨ ਜਿਸ ਸੇ ਹੋਵੇ, ਸੋ ਕਹਾਵੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਇਹ ਤੀਸਰਾ ਅਰਥ ਹੈ ॥

4. ਅਥਵਾ :- ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਕਾ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਬੁਧਿਬਲ ਦੇਖ ਕਰ ਵਾਹ ਵਾਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਯਾਂਤੇ ਲੋਕ ਮੇਂ ਵਾਹ ਸ਼ਬਦ ਅਦਭੁਤ ਵਾਚਕ ਹੈ ਅਜਹਤਿ ਲਖਛਣਾ ਮੇਂ ਅਧਿਭੁਤ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਵਾਹ ਹੈ ਵਾਹ ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ ਗੁਰਪਦ ਕੇ ਅਰਥ ਮੇਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਰੂਪ ਹੈ ਯਾਂਤੇ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਕਾਰਜੋਂ ਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਅਦਭੁਤ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਗੁਰ ਸੋ ਕਹਾਵੇ ਵਾਹਿਗੁਰ ਅਧਿਭੁਤ ਕਾਰਜ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਕਾਹੈ ਅਤੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਆਪ ਮਾਇਆ ਕਾ ਕਾਰਜ ਅਰ ਮਾਇਆ ਤੇ ਅਤੀਤ ਸੂਰੂਪ ਕੋ ਵਿਖਯਾ ਕਰੇ ਹੈਂ ਯਹੀ ਤਿਸ ਵਿਚ ਅਦਭੁਤਤਾ ਹੈ ਐਸੇ ਕਾਰਜ ਕੋ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਸ਼ਕਤੀ ਗੁਰ ਮੇਂ ਹੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਇਹੋ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਬਲ ਵਿਚ ਅਰ ਐਸੇ ਬਲ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਅਦਭੁਤ ਪਨਾਂ ਹੈ ਯਾਂਤੇ ਯਥਾਰਥ ਕਹਿਆ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਕਾਰਜ ਕੋ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਅਦਭੁਤ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਜੋ ਹੋਵੇ ਗੁਰੂ ਸੋ ਕਹਾਵੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਯਹਿ ਗੁਰੂ ਕੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਾ ਚੌਥਾ ਅਰਥ ਹੈ।

5. ਅਥਵਾ :- ਵਾ ਪਾਦਿ ਕਾ ਅਰਥ ਅਸਚਰਜ ਹੈ (ਹ) ਕਾ ਸਫੁਟ ਹੈ, ਯਾਂਤੇ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਮੇਂ ਪਿਛਲੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਕਹਿਆ, ਅਦਭੁਤ ਕਾਰਜ ਕੋ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ ਕੀ ਅਦਭੁਤ ਸ਼ਕਤੀ ਰੂਪ ਅਸਚਰਜ ਹੈ, ਸੋ ਉਤਮ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਯਾਂਤੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਅਸਚਰਜ ਵਾਲਾ ਜੋ ਹੋਵੇ ਗੁਰ ਸੋ ਕਹਾਵੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਯਹੀ ਗੁਰੂ ਕੀ ਉਸਤਤ ਪੁਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਅਰਥ ਹੈ ॥

6. ਅਥਵਾ :- ਵ ਸ਼ਬਦਿ ਦਾ ਅਰਥ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਉਪਮਾਂ ਅਤੇ ਵਿਕਲਪ ਹੈ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਅਦਿਭੁਤਤਾ ਹੈ ਯਾਂਤੇ ਗੁਰ ਮੇਂ ਕਹੀ ਜੋ ਅਦਭੁਤ ਕਾਰਜ ਕੋ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ ਕੀ ਅਦਿਭੁਤ ਸ਼ਕਤੀ ਸੇ ਵਿਕਲਪ ਕਰਕੇ ਗੁਰ ਮੇਂ ਹੋਵੇ ਹੈ ਕਾਹੇ ਤੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪੁਰਖਾਂ ਵਿਚ ਗਯਾਨ ਰੂਪ ਚਮਤਕਾਰ ਕੋ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਖੀ ਹੈ ਮੰਦ ਮਤਿ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ਈ ਪੁਰਖਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ ਯਾਂਤੇ ਵਿਕਲਪ ਕਰ ਤੈਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਜੋ ਹੋਵੇ ਸੋ ਕਹਾਵੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰੀਯੋਂ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕੋ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਾ ਛੇਵਾਂ ਅਰਥ ਹੈ ॥

7. ਅਥਵਾ :- ਵਯਾਕਰਣ ਦੀ ਰੀਤ ਸੇ ਗੰਧ ਕੋ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਘਰਾਣ ਇੰਦ੍ਰਯ ਕਾ ਨਾਮ ਵ ਹੈ ਯਹਿ ਘ੍ਰਾਣ ਔਰ ਇੰਦ੍ਰਯੋਂ ਕੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਸੇ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਯਾਂਤੇ ਸਭੀ ਗਯਾਨ ਇੰਦ੍ਰਯ ਵ ਸ਼ਬਦ ਸੇ ਜਾਨ ਲੈਨੇ (ਹ) ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਵਯਾਕਰਣ ਕੀ ਰੀਤ ਸੇ ਤਯਾਗ ਹੈ, ਯਾਂਤੇ ਸੰਪੂਰਣ ਗਯਾਨ ਇੰਦ੍ਰੀਯਾਂ ਕੇ ਵਿਖਯ ਭਾਗ ਕੋ ਜੋ ਤਿਆਗੇ ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਤਿਨਕਾ ਵਿਖਯ ਨਾ ਹੋਵੇ ਐਸਾ ਜੋ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਗੁਰ ਸੋ ਕਹਾਵੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਯਹਿ ਇੰਦ੍ਰਯਾਦਿਕੋਂ ਕੇ ਅਗੋਚਰ ਸਰੂਪ ਕਾ ਬੋਧਕ ਵਾਹਿਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਤਵਾਂ ਅਰਥ ਹੈ ॥

8. ਅਥਵਾ ਵਯਾਕਰਣ ਸੇ ਵਹ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਹੈ ਯਾਂਤੇ ਜੋ ਕਰਮੋਂ ਕੇ ਵਸ ਹੋਕਰ ਸਵਰਗ ਨਰਕ ਆਦਿਕ ਲੋਕੋ ਮੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਤਿਨ ਜੀਵੋਂ ਕਾ ਨਾਮ ਵਾਹ ਹੈ ਗੁਰ ਨਾਮ ਨਾਮ ਵੇਦਾਦਿ ਰੂਪ ਹਿਤ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਬੀਸ਼ਵਰ ਕਾ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਮੇਂ ਤਤ੍ਵਮਸੀ

ਆਦਿਕ ਵਾਕਨ ਕੇ ਸਮਾਨ ਵਾਹ ਹੀ ਹੋਵੇ ਸੋ ਗੁਰ ਕਹੀਏ ਵਾਹਿਗੁਰ ਐਸਾ ਅਭੇਦ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਵੇ ਹੈ ਸੋ ਸ੍ਰਬਗਯਤਾ ਅਲਪਗਯਤਾ ਆਦਿਕ ਧਰਮੋਂ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਈਸ਼ਵਰ ਕਾ ਜਲ ਅਗਨੀ ਵਤ ਬਨੇ ਨਹੀਂ ਯਾਤੇ ਮਹਾਵਾਕਨ ਕੇ ਸਮਾਨ, ਏਥੇ ਭੀ ਲਖਣਾ ਕਰਕੇ ਜੋ ਅਖੰਡ ਆਦਿਤੀ ਸਵਰੂਪ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੈ ਸੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਇਹ ਅਠਵਾਂ ਅਭੇਦ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਕ ਅਰਥ ਹੈ।

9. ਅਥਵਾ ਵਾਮਨ :- ਹਰਿ-ਗੁਰ-ਰੁਦ੍ਰ ਇਨ ਨਾਮੋਂ ਕੇ ਆਦਿ ਕਾ ਏਕ ਏਕ ਅਖਰ ਲੇਕਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਨੇਕ ਨਾਮੋਂ ਕੇ ਜਾਪ ਤੁਲ ਮਹਾਤਮ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਹਿਆ ਹੈ ਯਾਂਤੇ ਜਿਨ ਨਾਮੋਂ ਮੇ ਯਹਿ ਬਨਾਇਆ ਹੈ ਉਨ ਨਾਮੋਂ ਕੇ ਅਰਥੋਂ ਵਾਲਾ ਅਰ ਮਹਾਤਮ ਵਾਲਾ ਯਹ ਏਕ ਨਾਮ ਹੈ ਯਹਿ ਅਨੇਕ ਨਾਮੋਂ ਕੇ ਤੁਲਯ ਵਾਹਿਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਨੌਵਾਂ ਅਰਥ ਹੈ ਗੁਰ ਨਾਮ ਖੜਾਨਨ ਹੈ ॥

10. ਅਥਵਾ ਮੰਤਰ, ਸ਼ਾਸਤਰ ਕੇ ਕੋਸ਼ੋ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ (ਵ) ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਾ ਵਾਚਕ ਹੈ, ਵਵੇ ਕਾ ਕੰਨਾਂ ਅਕਾਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਕਾ ਵਾਚਕ ਹੈ (ਹ) ਪਦ ਸ਼ਿਵ ਕਾ ਵਾਚਕ ਹੈ, ਵਵੇ ਕਾ ਕਨਾਂ ਅਕਾਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਕਾ ਵਾਚਕ ਹੈ, ਯਾਂਤੇ ਜੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਰਚਨਾ ਹੇਤ ਰਜੋ ਗੁਮ ਸੰਯੁਕਤ ਹੋਇਆ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਹੈ, ਪੁਨਾ ਜੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤਿਸ ਕੀ ਰਖਿਆ ਹੇਤ ਸਤੋਗੁਣਾਂ ਸੰਯੁਕਤ ਹੋਇਆ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਰੂਪ ਹੈ ਪੁਨਾ ਜੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਜਗਤ ਕੇ ਪ੍ਰਲਯ ਕਰਨੇ ਹੇਤ ਤਮੋਗੁਣ ਸੰਯੁਕਤ ਹੋਯਾ ਰੁਦ੍ਰ ਰੂਪ ਹੈ, ਵਹੀ ਜਗਤ ਕੇ ਜਨਮਾਦਿਕ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਵਾਹ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਾਹੁ ਕਾ ਅਨੇਕ ਸਥਾਨੋਂ ਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਰਨਣ ਹੈ ਵਾਹ ਹੀ ਹੋਵੇ ਜੋ ਗੁਰ ਕਹਾਵੇ ਵਾਹਿਗੁਰ ਸੋ ਉਹ ਬਿਅੰਤ ਐਸੇ ਕੌਤਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਈਸ਼ਵਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੈ ਜੇਹੜੇ ਅਨਜਾਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਪਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਆਪ ਅਗਿਆਤ ਹਨ ਐਸੇ ਅਨਜਾਨੇ ਸੇ ਸੁਣਕੇ ਅਨਜਾਨੋਂ ਕੋ ਮਤ ਭਰਮ ਰਹੇ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਗੁਰੂ ਭੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਸੇ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪਤੀ, ਸਥਿਤੀ, ਸੰਹਾਰ, ਕਰਤਾ ਵਾਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਈਸ਼ਰ ਕੋ ਗੁਰ ਕਾ ਗੁਰ ਬੋਧਕ ਦਸਵਾ ਅਰਥ ਹੈ ॥

11. ਅਥਵਾ ਉਪਾਸ਼ਕੋਂ ਕੀ ਭਾਵਨਾ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਵਡ ਦੁਰਗਾ, ਗਣੇਸ਼, ਸੂਰਜ, ਮਹਾਂਦੇਵ ਇਹ ਭੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ, ਸੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ ਓ ਨਾਮ ਸਰਬਗੁਣ ਕਰਤਾ ਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਹੈ ਤਿਸਕੋ ਸਰਬ ਜਗਤ ਕਾ ਉਪਾਦਾਨ ਰੂਪ ਕਰ ਆਹ ਨਾਮ ਜੋ ਬਿਆਪੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੋ ਕਹਾਵੇ ਵਾਹ ਜਿਸਕੋ ਸਾਖ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਵੇਂਦਾਤੀ ਅਗਿਆਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਵਹੀ ਸਰਬ ਜਗਤ ਕਾ ਆਦਿ ਕਾਰਣ ਮਾਯਾ ਸ਼ਕਤੀ ਸਰਬ ਜਗਤ ਕਾ ਪ੍ਰਣਾਮੀ ਉਪਾਦਾਨ ਹੋ ਕਰ ਬ੍ਰਹਮ ਮੈ ਬਿਵਰਤੀ ਉਪਾਦਾਨਤਾ ਸਿਧ ਕਰਨੇ ਹੇਤ ਵਯਾਪੀ ਹੋਈ ਆਦਿ ਦੁਰਗ ਵਾਹ ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਵਾਹ ਹੀ ਹੋਵੇ ਜੋ ਗੁਰ ਕਹਾਵੇ ਵਾਹਿਗੁਰ ਇਹ ਦੇਵੀ ਪਖ ਮੇਂ ਵਾਹਿਗੁਰ ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ॥

12. ਅਥਵਾ :- ਓ ਨਾਮ ਮਹਾਂਦੇਵ ਕੋ ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ ਆਦਿਕੋਂ ਕੇ ਲਾਭ ਹਿਤ ਆਹ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਜੋ ਗਣੇਸ਼ ਸੋ ਕਹੀ ਵਾਹ ਵੁਹ ਵਾਹ ਜੀ ਜੋ ਹੋਵੇ ਗੁਰ ਸੋ ਕਹਾਵੇ ਵਾਹਿਗੁਰ ਇਹ ਗਣੇਸ਼ ਪਖ ਵਿਚ ਬਾਰਵਾ ਅਰਥ ਹੈ ॥

13. ਅਥਵਾ :- (ਵ) ਨਾਮ ਜਲ ਕਾ ਹੈ ਤਿਸਕੋ ਵਰਖਾ ਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਖੇ (ਆ) ਨਾਮ ਸਰਦ ਓਰ ਸੇ (ਹ) ਨਾਮ ਤਿਆਗੇ ਅਪਣੀ ਕਿਰਨੋਂ ਸੇ ਸੂਰਜ ਕਹਾਵੇ ਵਾਹ ਵੁਹ ਧਰਮ ਕਾ ਸਾਖੀ ਸਰਬ ਜਗਤ ਕਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਾਹ ਹੀ ਹੋਵੇ ਜੋ ਗੁਰ ਕਹਾਵੇ ਵਾਹਿਗੁਰ ਇਹ ਸੂਰਜ ਪਖ ਵਿਖੇ ਤੇਰੁਵਾਂ ਅਰਥ ਹੈ ॥

14. ਅਥਵਾ :- ਉ ਨਾਮ ਮਹਾਂਦੇਵ ਕਾ ਹੈ ਆਹ ਨਾਮ ਸਰਬ ਓਰ ਤੇ ਬਯਾਪਕ ਬਿਸ਼ਨੂੰ ਕਾ ਹੈ ਉੜੇ ਕੋ ਵਾਵਾ ਹੋਕਰ ਆਹ ਮੈਂ ਮਿਲਕੇ ਵਾਹ ਬਨੇ ਹੈ ਸੋ ਵਾਹ ਸ਼ਬਦ ਕਾ ਅਰਥ ਸ਼ਿਵ ਬਿਸ਼ਨ ਦੋਵੇਂ ਹੈਨ ਯਾਂਤੇ ਸ਼ਿਵ ਵਿਸ਼ਨ ਸਰੂਪ ਜੋ ਹੋਵੇ ਗੁਰ ਸੋ ਕਹਾਵੇ ਵਾਹਿਗੁਰ ਇਹ ਸ਼ਿਵ ਔਰ ਬਿਸ਼ਨ ਪਖ ਮੈਂ ਵਾਹਿਗੁਰ ਦਾ ਚੌਦਵਾਂ ਅਰਥ ਹੈ ॥ ਇਨ ਦੇਵਨ ਪੈ ਵਾਹਿਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਲਗਾਵਣੇ ਕਾ ਯਹ ਤਾਤਪਰਜ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕੇ ਮਾਨਨੇ ਵਾਲੇ ਸਭ ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਮਤ ਮੇਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਏਕ ਹੈ ਕੇਵਲ ਨਾਮੋਂ ਕਾ ਭੇਦ ਹੈ ਜੋ ਪੁਰਖ ਦੁਰਗਾ ਕੋ ਸਰਬ ਜਗਤ ਕਾ ਕਾਰਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਦੁਰਗਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਈਸ਼ਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਸੰਪੂਰਨ ਸ਼ਿਵ, ਬਿਸ਼ਨ ਆਦਿ ਦੇਵਨ ਕੋ ਔਰ ਅਵਤਾਰਨ ਕੋ ਦੁਰਗਾ ਕੀ ਬਿਭੂਤੀ ਮਾਨੇ ਹੈ, ਇਸੀ ਵਾਸਤੇ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਉਸਤਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਕੋ ਸਰਬ ਰੂਪ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਇਸੀ ਤਰਾਂ ਹਨੂਮਾਨ ਨਾਟਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਵੈਯੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਯਥਾ :-

ਸ਼ੈਵ ਕਹੇ ਸ਼ਿਵ ਮੂਰਤ ਸਾਹਸ ਬ੍ਰਹਮ ਕਹੈ ਸਭ ਵੇਦ ਪੜਈਆ

ਇਤਿਆਦਿਕ ਪਾਠ ਵਿਚ ਕਹੀ ਗੀਤ ਸੇ ਈਸ਼ਰ ਕੇ ਨਾਨਾ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਦੇਵਤਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਦਾ, ਯਾਂਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੀ ਸਿਖਯ ਨੂੰ ਹੁਣ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋ, ਉਸ ਜਗਾ ਕਹੇ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋ (ਜੈਸੇ ਸਿਖ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ ਫਤੇ ਦਾ ਅਰਥ ਜੈ ਹੀ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਰੂਰ ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਹੋਰ ਸਭਨਾਂ ਪੂਜਾ ਭਜਨ ਸੇਵਾ ਆਦਿ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥

15. ਅਥਵਾ :- ਮੰਤ੍ਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕੀ ਗੀਤ ਸੇ (ਵ) ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਏਥੇ ਮੁਕਤੀ ਲੈਣੀ, ਤਿਸ ਮੁਕਤੀ ਕੋ ਜੋ ਅਹ ਨਾਮ ਆਪਣੇ ਸਵਰੂਪ ਕੇ ਸਾਖਯਾਤ ਕਾਰ ਸੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ ਤਿਸ ਅਖੰ ਸਚਿ ਦਾ ਨੰਦ ਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਨਾਮ ਵਾਹ ਹੈ ਵਹੀ ਜੋ ਹੋਵੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਤਾ ਕੀ ਮੂਰਤ ਮੈਂ ਥਿਤ ਹੋਯਾ ਗੁਰ ਕਹਾਵੇ, ਸੋ ਕਹਾਵੇ ਵਾਹਿਗੁਰ ਯਹਿ ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਪਖਯ ਦੇ ਪੰਦ੍ਰਵਾ ਅਰਥ ਹੈ ॥

16. ਜਿਥੇ ਜਗ੍ਹਾ ਹਾਰੇ ਨੂੰ ਸਿਹਾਰੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਜਗਾ ਇਸ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਹੈ ਵਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਵਿਕਲਪ ਹੈ, ਸੋ ਵਿਕਲਪ ਏਥੇ ਜਾਤਿ ਗੁਣ ਕਿਰਿਆ ਲੈਨੇ ਵ ਸ਼ਬਦ ਸੇ ਆਗੇ ਦੂਰ ਅਰਥ ਵਿਖੇ ਆਹਿ ਪ੍ਰਤਯਯ ਹੋਵੇ ਹੈ ਯਾਂਤੇ (ਵਾ) ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਜੋ ਜਾਤੀ ਆਦਿਕ ਵਿਕਲਪ ਸੋ ਦੂਰ ਹੋਭੇ ਜਿਸ ਸੇ ਭਾਵ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪੁਣੇ ਆਦਿਕ ਜਾਤੀਯੋਂ ਸੇ ਔਰ ਨੀਲ ਪੀਤਾਦਿਕ ਗੁਣੋਂ ਸੇ ਔਰ ਚਲਨ ਬੈਠਣ ਆਦਿਕ ਕਿਰਿਆ ਸੇ ਰਹਿਤ ਜੋ ਹੋਵੇ ਗੁਰ ਸੋ ਕਹਾਵੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਹ ਸਿਆਰੀ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸੋਲਵਾਂ ਅਰਥ ਹੈ ॥

16. ਜਿਥੇ ਕਿਸੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹਾਹੇ ਨੂੰ ਸਿਹਾਰੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਜਜਾ ਇਸ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਹੈ ਵਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਵਿਕਲਪ ਹੈ, ਸੋ ਵਿਕਲਪ ਏਥੇ ਜਾਤਿ ਗੁਣ ਕਿਰਿਆ ਲੈਨੇ ਵ ਸ਼ਬਦ ਸੇ ਆਗੇ ਦੂਰ ਅਰਥ ਵਿਖੇ ਆਹਿ ਪ੍ਰਤਯਯ ਹੋਵੇ ਹੈ ਯਾਂਤੇ (ਵ) ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਜੋ ਆਦਿਕ ਵਿਕਲਪ ਸੋ ਦੂਰ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਸੇ ਭਾਵ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪੁਣੇ ਆਦਿਕ ਜਾਤੀਯੋਂ ਸੇ ਔਰ ਨੀਲ ਪੀਤਾਦਿਕ ਗੁਣੋਂ ਸੇ ਔਰ ਚਲਨ ਬੈਠਣ ਆਦਿਕ ਕਿਰਿਆ ਸੇ ਰਹਿਤ ਜੋ ਹੋਵੇ ਗੁਰ ਸੋ ਕਹਾਵੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਹ ਸਿਆਰੀ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਾ ਸ਼ੋਲਵਾਂ ਅਰਥ ਹੈ ॥

17. ਅਥਵਾ ਵਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਤੁਲਯਤਾ (ਬਰਾਬਰੀ) ਹੈ, ਆਹਿ ਸ਼ਬਦ ਕੀ ਅਹਿ ਪੈਸੈਨ ਕਰਨੇਵ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਮੇਂ ਅਜਹਤੀ ਲਖਸ਼ਣਾ ਹੈ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਹੈ ਯਾਂਤੇ ਸੇਖ ਸਾਂਈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕੀ ਤੁਲਯਤਾ ਏਥੇ ਭਗਤਾਂ ਕੇ ਉਪਦ੍ਰਵ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਤਿਨਕੋ ਨਿਜ ਸਥਾਨ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨਾ ਰੂਪ ਲੈਣੀ ਜੈਸੇ ਵਾਹੁ ਸੇਖ ਸਾਂਈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਅਪਣੇ ਭਗਤੋਂ ਕੇ ਉਪਦ੍ਰਵ ਰੂਪ ਜੋ ਰਾਕਸ਼ ਹੈ ਤਿਨਕੋ ਮਾਰਕੇ ਅਪਣੇ ਭਗਤੋਂ ਇੰਦ੍ਰੇਦਿਕੋਂ ਕੇ ਬਡੇ ਰਾਜਯ ਮੇਂ ਸਥਾਪਨ ਕਰੇ ਹੈਂ ਤੈਸੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਵੀ ਸਰਬ ਉਪਦ੍ਰਵੋਂ ਕਾ ਬੀਜ ਰੂਪ ਜੋ ਅਗਿਆਨ ਹੈ ਤਿਸਕੇ ਹਰਨ ਕਰਕੇ ਸੰਪੂਰਣ ਅਪਣੇ ਸਿਖਨ ਕੋ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਭੂਤ ਵਡੇ ਰਾਜ ਮੇਂ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰੇ ਹੈ ਯਾਂਤੇ ਸੇਖ ਸਾਂਈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਜੀ ਕੀ ਸਮਾਨਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਂ ਸੰਭਵੈ ਹੈ ਇਹ ਸਿਆਰੀ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਦ ਦਾ ਸਤਾਰਵਾਂ ਅਰਥ ਹੈ ॥

ਤਾਂਤੇ ਸਿਧ ਹੋਇਆ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਮੰਤਰ ਜਪਣੇ ਜੋਗ ਹੈ ॥
(ਗੁਰਮਤ ਨਿਰਣੈ ਸਾਗਰ)

18. ਪੁਰਾਣਾ ਦੇ ਸਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ :-

1. ਮਤਸਯ ਪੁਰਾਣ	14000	ਸਲੋਕ
2. ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ	9000	”
3. ਭਵਿਖਯਤ	14000	”
4. ਭਾਗਵਤ	18000	”
5. ਬ੍ਰਹਮ ਪੁਰਾਣ	10000	”
6. ਬ੍ਰਹਮਾਂਡੇ ਪੁਰਾਣ	121000	”
7. ਬ੍ਰਹਮ ਵਰਤ	18000	”
8. ਵਾਮਨ	10000	”
9. ਵਾਯੂ ਪੁਰਾਣ	24800	”
10. ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪੁਰਾਣ	29000	”
11. ਵਰਾਹ ਪੁਰਾਣ	24000	”
12. ਅਗਨਿ ਪੁਰਾਣ	16000	”
13. ਨਾਰਦ ਪੁਰਾਣ	25000	”
14. ਪਦਮ ਪੁਰਾਣ	55000	”

15. ਲਿੰਗ ਪੁਰਾਣ	11000	”
16. ਗਰੁੜ ਪੁਰਾਮ	19000	”
17. ਕੂਰਮ ਪੁਰਾਣ	17000	”
18. ਸਕੰਦ ਪੁਰਾਣ	391200	” (ਅ: ਸਾ:)

ਉਪ ਪੁਰਾਣ :-

1. ਸਨਤ ਕੁਮਾਰ 2. ਨਾਰ ਸਿੰਘ 3. ਨਾਰਦੀਯ 4. ਸ਼ਿਵ 5. ਦੁਰਬਾਸ਼ਾ 6. ਕਪਿਲ 7. ਮਾਨਵ 8. ਉਸ਼ਾਨਸ 9. ਵਰਣ 10. ਸਾਂਬ 11. ਨੰਦ ਕੇਸ਼ਵਰ 12. ਸੌਰ 13. ਪਰਾਸੂਰ 14. ਆਦਿਤਯ 15. ਮਾਂਹੇਸ਼ੂਰ 16. ਭਾਗਵਤ 17. ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ 18. ਕਾਲੀ

(ਗੁ: ਪ੍ਰ:)

14 ਗੁਣ ਬਕਤੇ ਕਥਾਵਾਚਕ ਦੇ :-

1. ਰਸੀਲੀ ਤੇ ਸੁਰੀਲੀ ਆਵਾਜ਼ 2. ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣੇ 3. ਸਮਾਂ ਤੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਪਛਾਣੈ 4. ਕਥਾ ਦਾ ਰੂਪਕ ਅਲੰਕਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਜਾਵੇ 5. ਸਤ ਪ੍ਰਤਗਿਆ ਹੋਵੇ 7. ਜਿਤੈਂਦ੍ਰੇ ਤੇ ਧੀਰਜੀ ਹੋਵੇ 8. ਸਬਦ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਕਥਨ ਕਰਨ ਜਾਣੇ 9. ਨਿਰਲੋਭੀ ਤੇ ਸੰਤੋਖੀ ਤੇ ਉਦਾਰ ਚਿਤ ਹੋਵੇ 10. ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਆਸ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇਵੇ 11. ਛੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਦੇਹ ਛੇਦਕੇ ਸ੍ਰੋਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਸੰਸੈ ਪ੍ਰਸੰਨਯ ਕਰੇ 12. ਸਾਰੇ ਮਤਾਂ ਤੇ ਮਜ਼ਬਾਂ ਦਾ ਗਿਆਤਾ ਹੋਵੇ 13. ਸੂਧਾ ਸਰਲ ਅਚੰਚਲ ਬੈਠੇ 14. ਜੋ ਕਰੇ ਸੋ ਕਮਾਵੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਯੋਕ ਸ੍ਰੋਤਾ ਵਲ ਸਮਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਖੇ ॥

ਸਰੋਤੇ ਦੇ 14 ਗੁਣ :-

1. ਵਕਤਾ ਵਿਖੇ ਸ਼ਰਧਾ 2. ਵਕਤਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ਮਨ ਤਨ ਧਨ ਕਰ ਭਗਤੀ ਸਹਿਤ ਨਿਰਹੰਕਾਰ ਹੋਕੇ ਕਰਨੀ 3. ਮਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕ ਕੇ ਕਥਾ ਸੁਣੇ 4. ਅਪਣੀ ਚਤਰਾਈ ਵਕਤਾ ਅਗੇ ਪ੍ਰਗਟ ਨ ਕਰੇ 5. ਅਰਥ ਸਮਝ ਸਕੇ 6. ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਮ੍ਰਯਾਦਾ ਜਾਣੇ 7. ਬਹੁ ਸੁਰਤ ਹੋਵੇ 8. ਆਲਸ ਨਿੰਦਾ ਬਿਨਾ ਸਾਵਧਾਨ ਬੈਠੇ 9. ਜੋ ਸੁਣੇ ਯਾਦ ਰਖੇ 10. ਉਦਾਰ ਹੋਵੇ 11. ਵਕਤਾ ਦੇ ਕਥਨ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਪਰ ਵਰਤੇ 12. ਮਨ ਤਨ ਬਸਤ੍ਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਰਖੇ 13. ਵਕਤਾ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਅਚੱਲ ਬੈਠੇ 14. ਦੰਭ ਪਾਖੰਡ ਬਾਰਤਾ ਨਾ ਕਰੇ ॥

ਸਰਾਧ :- ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਾਧਾਂ ਦੇ ਮੁਖ ਤਿੰਨ ਭੇਦ ਹਨ।

1. ਖਯਾਰੀ 2. ਪਾਰਬਣ 3. ਮਹਾਲਯ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

1. ਪਿਤਰ ਦੇ ਮਰਣ ਵਾਲੇ ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਉਸੇ ਥਿਤ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਰਾਧ ਕਰਨਾ ਖਿਆਹੀ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। 2. ਅਮਾਵਸ, ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨਾਂ ਪਰ ਜੋ ਕਿ ਸਰੋਸਟ ਦਿਨ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਯਾਨੇ ਪੁਰਬਾਂ ਪਰ ਜੋ ਸਰਾਧ ਆਦਿਕ ਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਹ ਪਾਰਬਣ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। 3. ਅਸੂ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਪਖ ਵਿਚ ਪਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰਨਾ ਮਹਾਲਯ ਸਰਾਧ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਏਹ ਤਿੰਨ ਤਰਾਂ ਦੇ ਸਰਾਧ ਹਨ (ਗੁ: ਪ੍ਰਭਾਕਰ)

ਪਿਤਰਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਮਨੂ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਅਨੁਸਾਰ :-

ਤਿਲ ਜੇ ਮਾਂਹ ਤਰਕਾਰੀਆਂ ਆਦਿਕ ਦੇਣ ਨਾਲ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਪਿਤਰ ਤ੍ਰਿਪਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਮਛੀ ਦੇ ਮਾਸ ਨਾਲ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਹਰਨ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਣ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਮੀਂਢੇ ਦੇ ਮਾਸ ਨਾਲ 4 ਮਹੀਨੇ ਪਰਿੰਦਿਆਂ ਦੇ ਮਾਸ ਨਾਲ ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ ਬਕਰੇ ਦੇ ਮਾਸ ਨਾਲ 6 ਮਹੀਨੇ ਔਰ ਝੋਟੇ ਜਾਂ ਸੂਰ ਦੇ ਮਾਸ ਨਾਲ ਦਸ ਮਹੀਨੇ ਤਕ ਪਿਤਰ ਤ੍ਰਿਪਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਖੀਰ ਦੇਣ ਨਾਲ 1 ਸਾਲ ਤ੍ਰਿਪਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕੱਟੇ ਖਾਣਾਂ ਬ੍ਰਹਮਣਾਂ ਦੀ ਅੱਲ ਸ਼ਾਇਦ ਤਾਹੀ ਪੈ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਸਰਾਧ ਮਨ੍ਹਾ ਹੈ ॥

ਚੁਲੀ :- ਲੜਕੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਸਮੇਂ ਚੁਲੀ ਛਡਕੇ ਸੰਕਲਪ ਕਰਨਾ। 2. ਪਿਤਰਾਂ ਦੇ ਨਮਿਤ ਸਰਾਧਾਂ ਸਮੇਂ ਚੁਲੇ ਛਡਦੇ ਹਨ ਜੱਟ ਤੋਂ ਚੁਲੀ ਛਡਾਉਣ ਜਿਵੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਹਿੰਦਾ ਕਹਾਂਉਂਦਾ ਹੈ ਜਜਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ:- ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਲੈ ਹਥਕਰ ॥ ਜਿਮੀਦਾਰ-ਲੈ ਹਥ ਕਰ ਪੰਡਿਤ ਜੀ-ਲੈ ਫੜ ਅਰਘਾ ॥ ਲੈ ਫੜ ਅਰਘਾ ॥ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਉਇ ਏਦਾਂ ਨਾ ਬੋਲ ਜਿਮੀਦਾਰ-ਉਏ ਏਦਾਂ ਨਾ ਬੋਲ ਪੰਡਿਤ ਜੀ-ਬੇਵਕੂਫ ਜਿਮੀਦਾਰ-ਬੇਵਕੂਫ ਇਨੇ ਨੂੰ ਦੋਵੇਂ ਘਸੁਨੋ ਘਸੁਨੀ ਹੋ ਗਏ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਬੋਲੇ ਬਸ ਭਈ ਬਸ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਹਟ ਜਾ ਬਈ ਹਟ ਜਾ ਜਿਮੀਦਾਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਤਾਂ ਨਿਕਾ ਜਿਹਾ ਸਰਾਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਵਡੇ ਸਰਾਧ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਈ ਖੂਨ ਹੁੰਦੇ ਹੋਣਗੇ ॥

ਧਨ ਕਮਾਉਣ ਦੇ ਛੇ ਤਰੀਕੇ :-

1. ਭਿਖਿਆ 2. ਨੌਕਰੀ 3. ਖੇਤੀ 4. ਵਿਦਿਆ 5. ਵਿਆਜ 6. ਵਪਾਰ ॥

ਮੰਗਣ ਨੀਚ, ਕਠਿਨ ਕ੍ਰਿਸਾਨੀ, ਕਾਰ ਹਾਥ ਕੀ ਉਵ ਨਿਮਾਨੀ ਪਰ ਅਧੀਨ ਹੈ ਸ਼ਾਹ ਬਲੋਟੀ, ਜਾਨਨ ਸਭ ਨੌਕਰੀ ਖੋਟੀ ॥ ਸਭਨੀ ਗਲੀ ਵਣਜ ਚੰਗੇਰਾ, ਓਡਾ ਲਾਹਾ ਜੇਡਾ ਜੇਰਾ ॥

ਵਪਾਰ ਸਤ ਤਰਾਂ ਦਾ ਹੈ :- (ਪੰਚ ਤੰਤਰ)

1. ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਵਪਾਰ (ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਕਠੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ) 2. ਥਾਤ ਰਖਣੀ ਅਥਾਤ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਇਤਨਾਂ ਧੰਨ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਇਸਦੇ ਵਟੇ ਇਹ ਮਹੀਨੇ ਤੁਸਾਂ ਦੇਣਾ 3. ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਲੈਣਾ ਤੇ ਵੇਚਣਾ 4. ਪਰਚਿਤ ਗਾਹਕ ਦਾ ਆਉਣਾ ਅਪਣੇ ਮੇਲ ਵਾਲੇ ਗਾਹਕ ਵਣਜਨਾ 5. ਮਿਥਿਆ ਕਿਰਿਆ ਕਥਨ, ਅਰਥਾਤ ਬੋੜੇ ਮੁਲ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਲੰਮਾਂ ਦਸਣਾ 6. ਕੂਟਮਾਲ ਤਕੜੀ ਵਿਚ ਪਾਂਸਕ ਰਖਕੇ ਵਧ ਲੈਣਾ ਘਟ ਦੇਣਾ 7. ਦੇਸਾਤ੍ਰੇ ਦੇ ਭਾਡਾਨੈਯਨ ਅਰਥਾਤ ਦੂਰ ਦੂਰ ਕਿਆਂ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਸਤਾਂ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਵੇਚਣੀਆਂ ਅਥਵਾ ਅਪਣੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਨੂੰ ਲਿਜਾ ਕੇ ਬੇਚਣਾ ਇਹ ਸਤ ਵਪਾਰ ਹਨ ॥ ਚੌਪਾਈ :- ਗਾਂਧੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਕਹੀਏ, ਕੌਡਾਂ ਲਾਕੇ ਕਰੇ ਰੁਪਈਏ ਧਨੀਵਾਤ ਵਾਲਾ ਮਰ ਜਾਵੇ, ਏ ਸੁਖਨ ਨਿਤ ਸੇਠ ਮਨਾਵੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਵਿਉਪਾਰੀ ਰਾਜੀ, ਵਾਹਵਾ ਸਾਨੂੰ ਧਨ ਮਿਲਿਆ ਜੀ ਗਾਹਕ ਪੁਰਾਣਾ ਆਂਉਦਾ ਦੇਖੇ, ਪੁਤਰ ਹੋਇਆ ਉਸਦੇ ਲੇਖੇ ਝੂਠ ਕੂਟ ਵਿਚ ਬੋਲਣ ਤੋਲਣ, ਸਾਰੇ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰੀ ਨੌਲਣ ਜੇ ਹੋਵੇ ਫਿਰਨੇ ਦਾ ਉਦਮ, ਏ (ਗਾਂਧੀ) ਵਪਾਰ ਹੈ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ:- (ਪੰਚ ਤੰਤ੍ਰ)

ਮ੍ਰਿਤਕ ਤੋਂ ਬਾਦ :- ਮ੍ਰਿਤਕ ਪਾਛੇ ਇਹ ਰੀਤ ਕਰਾਵੋ, ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਕਾ ਪਾਠ ਰਖਾਵੋ ਪਾਵਹੁ ਭੋਗ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਪੜ੍ਹ, ਖਿਨ ਮਹਿ ਪਾਪ ਜਾਏ ਸਭ ਸੜ 20 ਦੀ ਗਿਣਤੀ :- 1. ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਰੀ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ 2. ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਤੇ ਸੂਰਜ, ਦਿਨ ਰਾਤ, ਸੁਖ, ਦੁਖ,

ਹਰਖ ਸੋਗ, ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਪੁੰਨ ਪਾਪ, ਜਨਮ ਮਰਣ, ਜੀਵਣ, ਮੁਕਤ, ਭਲਾ ਬੁਰਾ, ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰ ਰਾਜ ਜੋਗ ਜਿਤ ਹਾਰ, ਸੰਜੋਗ ਵਿਜੋਗ, ਨੀਂਦ ਭੁਖ, ਆਸਾ ਮਨਸਾ, ਉਸਤਤ ਨਿੰਦਾ, ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਜਿਮੀ ਅਸਮਾਨ ॥

3. ਤਿੰਨ ਗੁਣਾ :- ਸਤੋ ਰਜੋ ਤਮੋ, ਅਰਥਾਤ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ, ਤਿੰਨ ਲੋਕ ਅਕਾਸ਼ ਲੋਕ, ਮਾਤ ਲੋਕ, ਪਾਤਾਲ ਲੋਕ, ਤਿੰਨ ਕਾਲ ਭੂਤ ਭਵਿਖ ਵਰਤਮਾਨ, ਤਿੰਨ ਤਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ, ਜੰਮਣਾਂ ਮਰਨਾ ਜੀਵਣਾ, ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੁਖ ਆਧਿ, ਬਿਆਧ, ਉਪਾਧਿ, ਤਿੰਨ ਤਰਾਂ ਦੇ ਪੁਰਖ :- ਉਤਮ ਮਧਮ ਨੀਚ, ਤਿੰਨ ਤਰਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ, ਬਾਲਕ ਜੋਬਨ, ਬ੍ਰਿਧ, ਇੜਾ, ਪਿੰਗਲਾ, ਸੁਖਮਨਾ, ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਚੱਕਰ ਤ੍ਰਿਬੈਣੀ

4. ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ :- ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ, ਉਤਭੁਜ, ਚਾਰ ਕੁੰਟਾਂ, ਚਾਰ ਜੁਗ, ਚਾਰ ਵਰਨ, ਚਾਰ ਵੇਦ, ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ, ਚਾਰ ਅਵਸਥਾ ਸਨਕ, ਸਨੰਦਨ, ਸਨਾਤਨ, ਸਨਤ ਕੁਮਾਰ, ਚਾਰ ਆਸ਼ਰਮ, ਚਾਰ ਬੀਰ, ਚਉਪੜ, ਚਉਸਾਰ, ਪਾਨਕਥ ਸਪਾਰੀ ਚੂਨਾਂ ਚਵਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ।

5. ਪੰਜ ਤੱਤ :- ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅੰਹਕਾਰਦਿਕ, ਸਤ ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ ਧਰਮ ਅਰਥ, ਖੇਚਰੀ, ਭੂਚਰੀ, ਚਾਚਰੀ, ਉਨਮਨੀ, ਅਗੋਚਰੀ, ਸਵਾਦ ਫਿਕਾ, ਖਟਾ, ਚਰਪਰਾ, ਖਾਰਾ, ਮਧੁਰ, ਕਿਰਿਆ (ਤਯਾਗ, ਸਾਖੀ, ਪ੍ਰਲਯ, ਪਾਲਨ, ਉਤਪਤੀ) ਅਹੰਕਾਰ (ਨਰਾਹਮ, ਸਵਾਹਮ, ਮਹੰਮਕੋਹੰਮ, ਅਹੰਮ) ਮੁਕਤੀ (ਨਿਰਗੁਣ, ਸਜੁਜ, ਸਰੂਪ, ਸਮੀਪ, ਸਲੋਕ) ਅਨੰਦ (ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੰਦ, ਪਰਮਾਨੰਦ, ਅਦਵੈਤਾਨੰਦ, ਯੋਗਾਨੰਦ, ਬਿਖਯਾਨੰਦ) ਸਰੀਰ (ਕੇਵਲ, ਮਹਾਂਕਰਣ, ਕਾਰਣ, ਸੂਖਮ, ਸਪੂਲ) ਗੁਣ (ਨਿਰਗੁਣ, ਸਰਗੁਣ, ਰਜੋ, ਸਤੋ, ਤਮੋ) ਅਵਸਥਾ (ਉਨਮਨੀ ਤੁਰੀਆ, ਸਖੋਪਤਿ, ਸਵਪਨ, ਜਾਗ੍ਰਤੀ) ਸਥਾਨ (ਬ੍ਰਹਮ ਰੰਧਰ ਭਵਰ, ਗੁਫਾ ਗੁਲਾਟ ਸ੍ਰੀ ਹਾਟ, ਤ੍ਰਿਕੁਟ) ਸਵਰੂਪ (ਕਰਤਾ ਮਹਤਤਵ, ਸਵਯੰ, ਜੋਤੀ, ਹਸਤਿ, ਚਾਲ ਸ਼ੋਖ, ਮੀਨ, ਕਪ ਬ੍ਰਿਹੰਗਮ, ਪਿਪਲ) ਲੋਕ (ਲੋਕਾਲੋਕ, ਸਤਯਲੋਕ, ਕੈਲਾਸ ਲੋਕ, ਬੈਕੁੰਠਲੋਕ, ਮ੍ਰਿਤੂ ਲੋਕ) ਪ੍ਰਮਾਣ (ਬਿੰਦੂ, ਅਰਧਚੰਦ੍ਰ ਕੁੰਡਲ, ਦੰਡਕ, ਤਾੜਕ) ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ (ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਪੰਚਾਂਗਨੀ (ਚਾਰ ਧੂਣੀਆਂ ਤੇ ਇਕ ਸੂਰਜ) ਪੰਜ ਪਾਂਡੋ (ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ ਅਰਜਨ, ਨਕੁਲ, ਭੀਮ ਸੈਨ, ਸਹਿਦੇਵ) ਛੇ ਰੁਤਾਂ (ਬਸੰਤ, ਗ੍ਰੀਖਮ, ਵਰਖਾ, ਸਰਦ, ਹੇਮੰਤ, ਮਿਸਰ) ਛੇ ਦਰਸ਼ਨ (ਪੂਰਮ, ਮੀਮਾਸਾ ਤੋਂ ਉਤਰ ਮੀਮਾਸਾ ਤਕ) 6 ਰਸ, 6 ਰਾਗ, 6 ਚਿਰੰਜੀਵੀ, 6 ਚੱਕਰ, 6 ਕਰਮ (ਜਪ, ਹੋਮ, ਸੰਧਯਾ ਸ਼ਨਾਨ, ਅਤਿਥ ਪੂਜਾ, ਦੇਵ, ਅਰਚਾ) ਛੇ ਵਰਤਾਰੇ ਯੋਗ ਦੇ ਛੇ ਉਮਰੀਆਂ, 1. ਜਾਯਤੇ 2. ਸਥੀਯਤੇ 3. ਵਰਧਤੇ 4. ਪ੍ਰਣੰਮਯਤੇ 5. ਖੀਯਤੇ 6. ਵਿਨਸਤੇ, ਛੇ ਰੰਗ, ਪੀਤ, ਰਕਤ, ਨੀਲ, ਕਿਰਖਣਾ, ਸਵੇਤ, ਸਯਾਮ) ਛੇ ਦੇਵਤੇ ਗਣੇਸ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਰੁਦ੍ਰ, ਜੀਵ, ਪ੍ਰਮਹੰਸ) ਛੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ (ਸਦਿਬੁਧ, ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ, ਕਮਲਾ, ਉਮਾਂ, ਵਿਦਯਾ, ਪਿੰਗਲਾ, ਇੰਗਲਾ, ਸੁਸ਼ਮਨਾ) 6 ਰਿਸ਼ੀ (ਈਸ਼ਰ, ਸੂਰਜ, ਪਵਨ, ਇੰਦ੍ਰ, ਅਗਨਿ, ਹੰਸ) 6 ਕਲਾ (ਕਰੰਮ, ਉਰਮੇ, ਜੋਤੀ, ਘੁਮਰਾ, ਜਵਾਲਾ, ਸਤਰਾਵੀ) 6 ਮਾਤ੍ਰਾ (ਅਕਾਰ, ਹਰਿਖ, ਦੀਰਘ, ਪੁਲਤਾ, ਅਰਥ, ਅਨਰਾਚ) 6 ਸਰੀਰ (ਵਿਰਾਟ ਤਥਾ ਸਬੂਲ, ਲਿੰਗ ਤਥਾ ਸੂਖਮ, ਕਾਰਨ, ਮਹਾਂ ਕਾਰਨ ਕੇਵਲ, ਗਿਆਨ) 6 ਵਾਕ (ਵੈਖਰੀ ਜਿਹਬਾ ਮੇਂ ਮਧਮਾ ਕੰਠ ਮੇਂ, ਪਸੰਤੀ ਹਿਰਦਯ ਮੇਂ, ਪਰਾ ਨਾਭੀ ਮੇਂ, ਪਰਮਪਰਾ ਲਿੰਗ ਮੇਂ ਅਨੁਰਾਚ) (ਅਭਿਲਾਖ ਸਾਗਰ

ਵਿਚੋਂ 7. ਸਤ ਸਮੁੰਦ੍ਰ, ਸਤ ਦੀਪ, ਸਤ ਸੂਤ, ਸਤ ਸਤੀ (ਹਰੀਚੰਦ, ਦਸਰਥ, ਧਰਮਪੁਤਰ ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ, ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ, ਪਰਸਰਾਮ, ਬਲਰਾਮ, ਸ਼ੈਵੀ) ਸਤ ਸੁਰਾਂ, ਸਪਤ ਰਿਸ਼ੀ (ਗੋਤਮ, ਨਾਰਦ, ਭਰਿਗੂ, ਵਸ਼ਿਸ਼ਠ, ਅਤਰੇ, ਅੰਗਰਾ, ਪੁਲਸਤ) ਕਈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵੀ ਸਤ ਰਸ਼ੀ ਗਿਣਦੇ ਹਨ (ਪ੍ਰਲਾਦ, ਪੁਲਸਤ, ਭਰਦਵਾਜ) ਵਸ਼ਿਸ਼ਠ, ਅੰਗਰਾ, ਭਰਿਗੂ ਮਰੀਚ) ਸਤ ਆਕਾਸ਼ ਸਤ ਪਾਤਾਲ, ਸਤ ਭੂਮਿਕਾ, ਸਤ ਸੁਹਾਗਣਾ, (ਸਤ ਰਿਖੀਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਤ ਵਾਰ)

8. ਅੱਠ ਸਿਧੀਆਂ-ਅੱਠ ਕੁਲਾਂ ਨਾਗਾਂ ਦੀਆਂ, ਅਠ ਪਸ਼ੇਰੀਆਂ (ਇਕ ਮਣ), ਅਠ ਖੰਭੀਆਂ ਚਰਖੇ ਦੀਆਂ, ਅਠ ਪਹਰ, ਅਠ ਅੰਗ ਜੋਗ ਦੇ, ਅਠ ਰਤੀ ਦਾ ਇਕ ਮਾਸ਼ਾ, ਅਠ ਧਾਤਾ, ਅਠ ਚਾਵਲ ਦੀ ਇਕ ਰਤੀ, ਅਠ ਧਾਤਾਂ ਦਾ ਮਨ (ਪੰਜ ਭੂਤਾਂ ਦੀ ਸਤੋਂ ਅੰਸ ਤਿੰਨ ਰਜੋ, ਸਤੋ, ਤਮੋ ਮਿਲਾਕੇ ਅਠਾਂ ਧਾਤਾਂ ਦਾ ਮਨ ਹੈ, ਅਠ ਵਿਆਕਰਣ।

9. ਨਉ ਨਾਥ-ਨਉ ਨਿਧਾਂ, ਨੌ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਭਗਤੀ, ਨੌ ਗ੍ਰਹਿ, ਨੌ ਦਰਵਾਜ਼ੇ, ਅਥਵਾ ਗੋਲਕਾ, ਨੌ ਖੰਡ, ਨੌ ਅੰਗ।

10. ਦਸ ਨਾਂਵ ਦੇ ਸਨਿਆਸੀ-ਦਸ ਅਵਤਾਰ, ਦਸ ਪੁਰਬ, ਦਸ ਦਾਹੇ, ਦਸ ਯਗ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ, (ਅਸਵਮੇਧ, ਗਜਮੇਧ, ਗੋਮੇਧ, ਅਜਨਰ, ਰਾਜਸੂ, ਬ੍ਰਹਮਯਗ, ਅੰਨਯਗ, ਹੇਤ੍ਰ, ਚਾਤ੍ਰ ਦਸ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ (ਟੀਕਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ) 11. ਇਕਾਦਸ਼ੀ, ਯਾਰਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਯਾਰਾਂ ਗੁਣ, ਯਾਰਾਂ ਦਾਉ-(ਸਤ, ਸੰਤੋਖ, ਦਯਾ, ਧਰਮ, ਧੀਰਜ, ਸਮ, ਦਮ, ਉਪਰਤਿ, ਤਿਤਿਖਾ, ਸ਼ਰਧਾ, ਸਮਾਧਾਨਤਾ।

12. ਬਾਰਾਂ ਪੰਥ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ, ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨੇ, ਬਾਰਾਂ ਰਾਸਾਂ, ਬਾਰਾਂ ਬੰਨੀਆਂ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ, ਬਾਰਾਂ ਮਾਸੇ।

13. ਤੇਰਾ ਤਾਲ, ਤੇਰਾ ਰਤਨ (ਲਛਮੀ, ਰੰਭਾ, ਵੇਦ ਵਿਖ ਸੁਰਾਸੁਧਾ ਦ੍ਰੁਮਬਾਜ) ॥ ਸੰਖ ਧਨਖ (ਚੌਦਾਂ ਰਤਨ ਗੋ ਗਜ ਮਣਿ ਦਿਵਰਾਜ ॥ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ (14) ਰਤਨ ਮੰਨੇ ਹਨ।

15. ਪੰਦਰਾਂ ਥਿਤਾਂ।

16. ਸੋਲਾਂ ਕਲਾਂ, ਸੋਲਾ ਸੀਗਾਰ, ਸੋਲਾਂ ਨਰਦਾਂ, ਸੋਲਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪੂਜਾ।

17. ਸਤਾਰਾਂ ਤਤ (ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਯ, ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੇ, ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣ ਇੰਦ੍ਰਯ ਮਨ ਤੇ ਬੁਧੀ ॥

18. ਅਠਾਰਾਂ ਬਰਣ, ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣ ॥

19. ਦਸ ਦਿਸ਼ਾ ਤੇ ਨੌ ਖੰਡ ॥

20. ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 19 ਤੀਕ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰਸਿਖ 19 ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਲੰਘ ਕੇ ਜੋ ਵੀਸ਼ ਵਿਸਵੇ ਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ ਉਨਾਂ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

ਪਚੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀਆਂ :- ਪੰਜਾਂ ਭੂਤਾਂ ਦੇ ਜੋ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਗੁਣ ਅਥਵਾ ਹਿਸੇ ਹਨ।

1. ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਪੰਜ ਹਿਸੇ-ਕਾਮ, ਕਰੋਧ, ਲੋਭ ਮੋਹ, ਮਦ

2. ਵਾਯੂ ਦੇ ਪੰਜ ਹਿਸੇ-ਚਲਨਾ, ਦੌੜਨਾ, ਕੂਦਨਾ, ਫੈਲਣਾ, ਸੁਕੜਨਾ।

3. ਅਗ ਦੇ ਪੰਜ ਹਿਸੇ-ਤੇਜ, ਛੁਧਾ, ਤ੍ਰਿਖਾ, ਨੀਂਦ, ਆਲਸ

4. ਜਲ ਦੇ ਪੰਜ ਹਿਸੇ-ਬੀਰਜ, ਰੁਦ੍ਰ, ਚਰਬੀ, ਪਸੀਨਾਂ ਲਾਰਾਂ

5. ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਪੰਜ ਹਿਸੇ-ਰੋਮ, ਚਰਮ, ਨਾੜੀ, ਮਾਸ, ਅਸਥਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀਆਂ ਆਖਦੇ ਹਨ ਸੋ ਪੰਜਾਂ ਤਤਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਪੰਜ ਗੁਣ ਵਾ ਹਿਸੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੁਲ ਪੰਝੀ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੀ ਹੈ ਸੂਖਮ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਸੈ ਅਨੰਤ੍ਰ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਇਛਾ ਤੇ ਸਥੂਲ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਕੇ ਨਮਿਤ ਭੂਤਨ ਕਾ ਪੰਚੀਕਰਨ ਹੋਤਾ ਹੈ।

ਪੰਚੀਕਰਣ ਦੋ ਭਾਂਤ ਕਾ ਹੋਤਾ ਹੈ :- 1. ਇਕ ਇਕ ਤਤ ਦੇ ਦੋ ਦੋ ਹਿਸੇ ਇਕੋ ਜਹੇ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰ ਇਕ ਹਿਸੇ ਦੇ ਚਾਰ ਚਾਰ ਹਿਸੇ ਹੋਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅੱਧ ਹਿਸਾ ਜਿਉਂ ਕਾ ਤਿਉਂ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਧੇ ਅਧੇ ਹਿਸੇ ਦੇ ਜੋ ਚਾਰ ਚਾਰ ਹਿਸੇ ਹਨ ਉਹ ਵਖ ਵਖ ਰਹੇ, ਵਡੇ ਅੱਧਿਆ ਹਿਸਿਆਂ ਮੇਂ ਅਪਣੇ ਅਪਣੇ ਹਿਸੇ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਮਿਲੇ, ਅੱਧਾ ਹਿਸਾ ਸਭਨਾਂ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚ ਅਪਣਾ ਅਰ ਅੱਧਾ ਹਿਸਾ ਦੂਸਰਿਆਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਮਿਲਕੇ ਅਥਵਾ ਮਿਲਕੇ ਪੰਚੀਕਰਣ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ॥ 2. ਦੂਸਰਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਪੰਜਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਕੋਲ ਪੰਜ ਪੰਜ ਰੋਟੀਆਂ ਹੋਵਨ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਰੋਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਕੋਲ ਇਕ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਇਕ ਦੂਜਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੂਰੀਆਂ ਪੰਜ ਪੰਜ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸੀ ਤਰਾਂ ਇਕ ਤਤ ਦਾ ਇਕ ਗੁਣ ਕੋਲ ਰਖਣਾਂ ਤੇ ਇਕ ਇਕ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣਾ ਇਸ ਤਰਾਂ ਪੰਜਾਂ ਤਤਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਕ ਇਕ ਅੰਸ਼ ਅਪਣੀ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਸਭਨਾਂ ਕੋਲ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਪੰਚੀਕਰਣ ਹੈ ਯਾਂ ਪੰਝੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀਆਂ ਕਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ॥ ਇਹ ਉਪਰ ਲਿਖਿਆ ਸਥੂਲ ਸਰੀਰ ਦਾ ਹੈ ਦੂਸਰਾ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਤਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਪ੍ਰੰਤੂ ਤਤਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ

ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਪੰਜੇ ਹਿਸੇ - ਮਨ, ਬੁਧ, ਚਿਤ, ਅਹੰਕਾਰ, ਅੰਤ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਯ

ਵਾਯੂ ਦੇ ਪੰਜ ਹਿਸੇ - ਵਯਾਨ, ਸਮਾਨ, ਪ੍ਰਾਣ, ਉਦਾਨ, ਅਪਾਨ-ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣ।

3. ਅਗ ਦੇ ਪੰਜ ਹਿਸੇ-ਅਖਾਂ, ਨਕ, ਕੰਨ, ਜੀਭ, ਤਵਚਾ, ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਯ।

4. ਜਲ ਦੇ ਪੰਜ ਹਿਸੇ - ਹਥ, ਪੈਰ, ਮੂੰਹ, ਗੁਦਾ, ਲਿੰਗ, ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਦੇ ਪੰਜ ਹਿਸੇ-ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ, ਰੂਪ ਰਸ, ਗੰਧ, ਪੰਜ ਵਿਖਯ, ਇਸਨੂੰ ਹੀ ਸੂਛਮ ਸਰੀਰ ਤਥਾ ਲਿੰਗ ਸਰੀਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਹਰ ਇਕ ਬਿਵਹਾਰ ਲਿੰਗ ਸਰੀਰ ਮੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਰੀਰ ਅੰਗੁਸਟ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕਾਰਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ॥ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਕਾਰਣ ਸਰੀਰ ਹੈ ਜੋ ਲਿੰਗ ਸਰੀਰ ਕਾ ਬੀਜ ਹੈ, ਔਰ ਸਥੂਲ ਸਰੀਰ ਪੰਜ ਤਤ ਕਾ ਬੀਜ ਹੈ, ਇਕ ਕੇਵਲ ਸਰੀਰ ਹੈ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸੋ ਸਰੀਰ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ ਸਮਾਸ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ

(ਦੇਖੋ ਅਭਿਲਾਸ਼ ਸਾਗਰ ਪੰਨਾਂ 188 ਤੋਂ 191)

ਬੈਰਾਗ ਲੱਛਣ -

ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਲੋ ਭੋਗ ਜੋ ਚਹੈ ਸਰਬ ਕੋ ਤਿਆਗ॥

ਵੇਦ ਅਰਥ ਗਯਾਤਾ ਮੁਨੀ ਕਹਿਤ ਤਾਂਹਿ ਬੈਰਾਗ॥

(ਵਿਚਾਰ ਸਾਗਰ ਤਰੰਗ)

ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗਦੀ ਨਸ਼ੀਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ

ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ

ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਸੁਚੇਤ ਸਿੰਘ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ

ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਅਮੀਰ ਸਿੰਘ

ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਪਹਾੜ ਸਿੰਘ

ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ

ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ

ਤੇਜਿੰਦ੍ਰਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਗੁਰਦਾਸ ਨੰਗਲ ਮੇਂ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਚਨ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਸਣੀ :-

ਬਚਨ ਪਾਲਨੇ ਸਮ ਨਾ ਧਰਮ ਕੋ, ਪਾਪਾ ਨਾ ਤਜਨ ਸਮਾਨੈ ॥

ਕਸ਼ਟ ਪਾਇ ਤਨ ਤਯਾਗੇ ਪੂਰਬ, ਲੋਗਨ ਧਰਮ ਨ ਹਾਨੈ ॥

ਸਤੀ ਸਪੁਰਸ਼ ਬਚਨ ਰਦ ਦੰਤੀ, ਨਿਕਸੇ ਫੇਰ ਨ ਫਿਰ ਹੈਂ ॥

ਦਸਰਥ ਸ਼ਿਵੀ ਦਧੀਚ ਹਰੀ ਸਸਿ, ਬਲੀ ਪੰਡ ਸੁਤ ਥਿਰ ਹੈਂ ॥

ਪਾਲੇ ਬਚਨ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿ ਭਾਰੇ, ਅਬ ਲੋ ਜਗ ਜਸ ਗਾਵੈ ॥

ਚਾਕਰ ਮ੍ਰਿਗ ਮਰੈਂ ਬਚਨ ਪਰ, ਬੇਟੀ ਪਰ ਘਰ ਜਾਵੈ ॥

ਪੁਨ ਨਿਜ ਗੁਰੂਅਨ ਨਿਜ ਬਚਨਨ ਪਰ, ਦੀਨੋ ਨਿਜ ਸਿਰ ਭੂ ਪਰ

ਤਯੋਂ ਮੈਂ ਭੀ ਸਿਰ ਦੈਹੂੰ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿ, ਨਿਜ ਬਚਨੋਂ ਕੇ ਉਪਰ ॥

ਭੁਖ ਭੈੜੀ ਹੈ :-

ਬੁਰੀ ਮੌਤ ਤੈ ਭੁਖ ਕਹਾਨੀ ॥

ਦੀਨ ਇਮਾਨ ਕਰਤ ਯਹਿ ਫਾਨੀ ॥

ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਬਰਕਤ ਪਾ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੀ, ਬਣਿਆਂ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਲਕਾਰੀ ॥

ਡੌਲੇ ਉਸਦੇ ਲੋਹੇ ਦੇ, ਛਾਤੀ ਅਹਰਣ ਵਾਂਗੂ ਭਾਰੀ ॥

ਅਖਾਂ ਬਲਣ ਮਤਾਬੀਆਂ, ਫੂਕ ਸੁਟਣੀ ਜੁਲਮਤ ਸਾਰੀ ॥

ਕੱਦ ਕਾਠ ਵਰਿਆਮ ਦਾ, ਤੁਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਜਿਵੇਂ ਅਟਾਰੀ ॥

ਹਾਥੀ ਢਾਹੇ ਉਸਨੇ, ਸ਼ੇਰਾਂ ਤੇ ਪਾਈ ਅਸਵਾਰੀ ॥

ਮਾਰ ਵਜੀਦੇ ਖਾਂ ਨੂੰ ਧਰਤੋਂ ਭਾਰੀ ਪੰਡ ਉਤਾਰੀ ॥

ਰੱਤ ਵਿਚ ਡੋਬੇ ਉਸਨੇ, ਦੇਸ਼ ਧਰੋਹੀ ਤੇ ਹੰਕਾਰੀ ॥
 ਸੁਣ ਸੁਣ ਉਹਦੀਆਂ ਚੜਤਲਾਂ, ਕੰਬੇ ਦਿਲੀ ਕਰਮਾਂ ਮਾਰੀ ॥
 ਆਖਰ ਫਸਿਆ ਪਿੰਜਰੇ, ਸਫਲ ਹੋਏ ਚਾਲੇ ਸਰਕਾਰੀ ॥
 ਮਰਨੋਂ ਮੂਲ ਨ ਡੋਲਿਆ, ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਸਚ ਦਾ ਹਿਤਕਾਰੀ ॥
 ਬੋਟੀ ਬੋਟੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਸਿਖੀ ਨਹੀਂ ਸੂਰਮੇ ਹਾਰੀ ॥
 ਵਿਰਲੇ ਜੰਮਣ ਜਗ ਤੇ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਚਾਤੁਰ ਉਪਕਾਰੀ ॥
 ਜਿਨਾਂ ਦੇਸ ਤੋਂ ਜਿੰਦੜੀ ਵਾਰੀ ॥
 ਹਠ ਯੋਗ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਛੇ ਸਾਧਨ :-

1. ਨੇਤੀ-ਪੇਟ ਦੀ ਸਫਾਈ ਲਈ 11 ਇੰਚ ਸੂਤ ਨਿਗਲਣਾ
 2. ਧੋਤੀ-ਪੰਦਰਾਂ ਹਥ ਲੰਮਾਂ ਤੇ ਤਿੰਨ ਇੰਚ ਚੌੜਾ ਕਪੜਾ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਿਉਂਕਿ
 ਨਿਗਲਣਾ ॥

3. ਬਸਤੀ-ਗੁਦਾ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਚੜ੍ਹਾਨਾ ॥
 4. ਗਜ ਕਰਮ-ਪੇਟ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰਕੇ ਸਾਫ ਕਰਨਾ ॥
 5. ਨਿਉਲੀ-ਸਾਰੇ ਨਲਾਂ ਨੂੰ ਹਿਲਾਉਣਾ ॥
 6. ਤਾਂਤ੍ਰਕ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਨੱਕ ਦੇ ਸਿਰੇ ਤੇ ਟਿਕਾਉਣਾ ॥

ਯੋਗ ਦਾ ਨਿਚੋੜ :-

1. ਯਮ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਸੁਧ ਕਰਨਾ ॥
 2. ਵੈਰਾਗ ਨਾਲ ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ॥
 3. ਸਿਧੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀਆਂ ॥
 4. ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣਾ ॥
 5. ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ॥

(ਪੰਚ ਮੁਦਰਾ) 1. ਖੇਚਰੀ-ਜੀਭ ਨਾਲ ਸੰਘ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਛੇਕ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਸਵਾਸ ਰੋਕਣੇ ॥

2. ਭੂਚਰੀ-ਪੱਦਮ ਆਸਨ ਬੈਠ ਕੇ ਨਜ਼ਰ ਨੂੰ ਨਕ ਦੇ ਸਿਰੇ ਤੇ ਟਿਕਾਉਣਾ ॥

3. ਚਾਚਰੀ-3 ਇੰਚ ਉਤੇ ਸੁਖਮਨਾ ਤੇ ਪਾਸ ਨਜ਼ਰ ਟਿਕਾਉਣੀ

4. ਗੋਚਰੀ-ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਰੂੰ ਜਾਂ ਮੌਮ ਭਰਕੇ ਖੱਬੇ ਕੰਨ ਦੇ ਮੰਤਰ ਨੂੰ ਸਜੇ ਰਾਹੀਂ ਸੁਣਨਾ ॥

5. ਉਨਮਨੀ-ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦਵਾਰੇ ਰੋਕ ਲੰਮੇ ਸਵਾਸ ਲੈਣੇ ।

ਬਾਕੀ ਮੂਲਬੰਧ, ਜਲੰਧਰ ਬੰਧ, ਉਦਿਆਨ ਬੰਧ, ਮਹਾਂਬੰਧ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨ
 ਆਦਿਕ ਸਾਧਨ ।

ਸਮਾਪਤ

ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ :

ਲੇਵਣ ਕੋ ਬਦਲੇ ਤੁਰਕਨ ਤੇ, ਮੋਹਿ ਪਠਿਓ ਗੁਰ ਸਵੈ ਕਰ ਬੰਦਾ ॥

ਮਾਰ ਕੇ ਖਵਾਰ ਕਰਉ ਵਜੀਦਹਿ, ਦੇਹੁ ਉਜਾੜ ਲੁਟਾਇ ਸਰਹੰਦਾ ॥
ਲੈ ਕਰ ਵੈਰ ਗੁਰੂ ਪੁਤ੍ਰਨ ਫਿਰ, ਮਾਰ ਗਿਰੀਸ਼ ਕਰੋ ਪਰਾ ਗੰਦਾ ॥
ਏਤਕ ਕਾਜ ਕਰੋ ਜਬ ਮੈ ਤੁਮ, ਜਾਨਿਓ ਮੁਝੇ ਤਬਹੀ ਗੁਰ ਬੰਦਾ ॥

(ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)

(ਸ਼ਹੀਦ ਦਾ ਖੂਨ) :

ਸਾਡੇ ਖੂਨ ਦੀ ਧਾਕ ਏ ਜਗ ਉਤੇ,
ਖੂਨ ਜਾਲਮਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਤੋੜ ਦਿੰਦਾ ॥
ਖੂਨ ਜੁਲਮ ਦੀ ਛੁਰੀ ਨੂੰ ਜੰਗ ਲਾਕੇ, ਮੂੰਹ ਤੇਜ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਮੋੜ ਦਿੰਦਾ ॥
ਖੂਨ ਸਾਫ ਕਰਦਾ ਦੂਰ ਪਾਪ ਕਰਦਾ, ਜੱਥੇਬੰਦ ਕਰਕੇ ਖੂਨ ਜੋੜ ਦਿੰਦਾ ॥
ਚਲੇ ਤੇਜ ਜਾਂ ਖੂਨ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦਾ, ਬੇੜੀ ਪਾਪ ਦੀ ਨੂੰ ਤੁਰਤ ਰੋੜ ਦਿੰਦਾ ॥
ਲੋਹਗੜ ਕਿਲੇ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੋਹਰ :

ਸਿਕਾ ਜਦ ਬਰ ਹਰ ਦੋ ਆਲਮ, ਤੇਗੋ ਨਾਨਕ ਵਾਹਬ ਅਸਤ ॥
ਫਤੇਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹੇ ਸ਼ਾਹਾਂ, ਫਜ਼ਲ ਸੱਚਾ ਸਾਹਿਬ ਅਸਤ ॥
ਜਦ=ਸਿਕਾ ਮਾਰਿਆ, ਵਾਹਬ=ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ, ਫਜ਼ਲ=ਕਿਰਪਾ

ਭਾਵ ਅਰਥ :- ਦੋਹਾਂ ਜਹਾਨਾਂ ਵਿਚ ਸਿਕਾ ਮਾਰਿਆ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਫਤੇਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ, ਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।

ਦੇਗ ਓ ਤੇਗੋ ਫਤੇਹ ਓ ਨਸਰਤ ਬੇ ਦਰੰਗ ॥

ਯਾਫਤ ਅਜ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ॥

ਨੁਸਰਤ : ਇਮਦਾਦ, ਬੇ ਦਰੰਗ:ਬਿਨਾਂ ਦੇਰੀ, ਯਾਫਤ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਭਾਵ :- ਦੇਗ (ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਛਕਾਉਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ) ਤੇ ਤੇਗ (ਧਰਮ ਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਲਈ) ਫਤੇਹ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਵਡਿਆਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਫੁਹਾਰੇ ਤੋਂ ਸਿਖਿਆ-ਮੂੰਹ ਅੱਡੀ ਅਰਸ਼ਾਂ ਵਲ ਤੱਕੀਏ, ਇਕ ਬੂੰਦ ਨਾਂ ਕੋਈ ਪਾਵੇ ॥

ਜਦੋਂ ਅਸਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਕੋਈ, ਆ ਉਹ ਛਹਿਬਰ ਲਾਵੇ ॥

ਸ਼ਹੀਦ ਕੀ ਜੋ ਮੌਤ ਹੈ, ਵੋਹ ਕੌਮ ਕੀ ਹਯਾਤ ਹੈ,

ਹਯਾਤ ਭੀ ਹਯਾਤ ਹੈ, ਮੌਤ ਭੀ ਹਯਾਤ ਹੈ ॥

ਜਿੰਦਾ ਰਹਿਨੇ ਕੇ ਲੀਏ ਦਰਕਾਰ ਹੈ ਸ਼ੋਕੇ ਅਮਲ,

ਮੌਤ ਹੈ ਤੇਰਾ ਸਕੂੰ ਤੇਰੀ ਰਵਾਨੀ ਜਿੰਦਗੀ ॥

ਅਰਥ :- ਕਿਸੇ ਜਾਬਰ ਕੌਮ ਜਾਂ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਕੌਮਾਂ ਨਹੀ ਮਰਦੀਆਂ, ਅੰਦਰਲੀ ਜੀਵਨ ਰੋਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਨਾਲ ਨਸ਼ਟ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ॥

ਸ਼ਾਮਤੇ ਐਮਾਲੇ ਮਾ ਬਸੂਰਤੇ ਨਾਦਰ ਗ੍ਰਿਫਤ।

ਅਰਥ :- ਸਾਡੇ ਮਾੜੇ ਕਰਮਾਂ ਨੇ ਨਾਦਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਬੋਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਅਖਾਣ ਚਿੱਠੀ :-

ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹੋਸਲਾਂ ਪੰਥ ਵਧਾਵਨ ਖਾਤਰ ਤਾਈਂ,
ਇਮ ਅਪਨੀ ਗੁਰ ਕੁਲ ਹੈ ਗਵਾਈ ॥
ਉਸੀ ਕੇ ਪੰਥ ਹਮੇ ਸਦਾਏ, ਹਮ ਮਰਨੇ ਤੇ ਕਬ ਨਠ ਜਾਏ ॥

(ਪ੍ਰ : ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)

ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਲਾਇਕੀ : ਯਹੀ ਲਾਇਕੀ ਖਾਲਸੇ ਮਾਹਿ ॥

ਲੜਨ ਮਰਨ ਮਹਿ ਹੋਇ ਅਗਾਹਿ ॥

ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਾਦਰ ਸਮੇ ਹਾਲਤ :

ਫਿਡਾ ਜੈਸਾ ਟਟੂਆ ਜੁਲੜੂ ਕਾ ਕਾਠ ਪਾਇ,
ਰਸੜੂ ਲਗਾਮ ਤੇ ਰਸੜੂ ਰਕਾਬ ਜੂ ॥
ਪਾਟਿਆ ਸਾ ਕਛੜੂ ਤੇ ਨੀਲੜੂ ਸਾ ਚਾਦਰੂ,
ਡੂਚੇ ਜੈਸਾ ਪਗੜੂ ਬਣਾਇਆ ਸਿਰ ਤਾਜ ਜੂ ॥
ਟੁਟਿਆ ਜੈਸਾ ਤੇਗੜੂ ਤੇ ਲੀਰੜੂ ਮਿਆਨ ਜਾਕੋ,
ਗੱਠ ਸਠ ਗਾਤਰਾ ਬਣਾਇਆ ਸਭ ਸਾਜ ਜੂ ॥
ਨਾਮ ਤੋ ਅਕਾਲੜੂ ਸੋ ਫਿਰੈ ਬਰੋ ਹਾਲੜੂ ਮੈ,
ਲੂਟ ਕੂਟ ਖਾਵਣੇ ਕੋ ਡਾਢੇ ਉਸਤਾਦ ਜੂ ॥

(ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ 581)

ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਤੇ :

ਅਬ ਹਮ ਕੋ ਤੁਮ ਲੇਹੁ ਮਿਲਾਇ, ਆਨ ਪਰੈ ਹਮ ਖਾਲਸੇ ਸਰਨਾਇ ॥

ਰਾਮ ਰਉਣੀ ਦਾ ਕਿਲਾ : ਰਉਣੀ ਨਾਮ ਹੈ ਖੇਤੀ ਦਾ ਸਿੰਜਣਾ ਤੇ ਵਾਹ ਕੇ ਫਸਲ ਬੀਜਣੀ,
ਇਥੇ ਸਿੰਘ ਰਉਣੀ ਕਰਕੇ ਖੇਤੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਿਲੇ ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਮ ਰਉਣੀ
ਹੀ ਰੱਖ ਲਿਆ ਸੀ।

ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ :- ਮੰਜਲੇ ਇਸ਼ਕ ਦਰਾਜ਼ ਅਸਤ, ਬਿਪਾਂ ਨਤਵਾ ਰਫਤ।

ਭਾਵ :- ਮੰਜਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੁਰਾਡੀ ਡਾਢੀ ਪੈਰੀ ਜਾਵਣ ਔਖਾ।

ਸਿਰ ਕੇ ਚਰਨ ਬਨਾਵੇ ਜੇਕਰ ਮਿਲੇ ਪਿਆਰਾ ਸੌਖਾ ॥

(ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ)

ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਜ਼ਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸਿੱਕਾ :

ਸਿਕਾ ਦਰ ਜਹਾਂ ਬ-ਫਜ਼ਲੇ ਅਕਾਲ ॥

ਮੁਲਕ ਅਹਿਮਦ ਗ੍ਰਿਫਤ ਜਸਾ ਕਲਾਲ ॥

ਭਾਵ :- ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਸਿਕਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮੁਲਕ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਕਲਾਲ ਤੇ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

(ਵਹੀਰ) :- ਵਹੀਰ ਉਸ ਜੱਥੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀਆਂ ਤੇ ਬੱਚੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਘਰੋਗੀ ਸਮਾਨ ਵੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ॥

ਅਬਦਾਲੀ ਨੂੰ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਉੱਤਰ :- ਕੋਊ ਕਿਸੀ ਕੋ ਰਾਜਨ ਦੈ ਹੈ, ਜੋ ਲੈਹੈ ਨਿਜ ਬਲ ਸੈ ਲੈਹੈ।

ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ :-

ਪੈਜ ਬਿਰਦ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰ ਰਾਖੈ।

ਲਾਜ ਨ ਲਾਗੈ ਯੋ ਸਿੰਘ ਆਖੈ ॥

ਹੋਇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਮੇਰੀ ਪੂਰੀ, ਬਾਬ ਬਾਰ ਸਿੰਘ ਮੰਗੈ ਜ਼ਰੂਰੀ ॥

(ਪ੍ਰ: ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)

ਵਿਡਾਣੀ ਚਾਕਰੀ :-

ਚਾਕਰੀ ਵਿਡਾਣੀ ਖਰੀ ਦੁਖਾਲੀ, ਆਪੁ ਵੇਚਿ ਧਰਮ ਗਵਾਏ ॥

(ਗਉੜੀ ਮ: ੩ ਛੰਤ)

ਸ਼ਾਹ ਆਲਮ ਨੇ ਮਾਧੋ ਰਾਉ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਅਣਖ ਭਰਿਆ ਉੱਤਰ :-

ਚਸਮੇ ਮਾ ਕੋਰ ਸੁਦ ਅਜ ਦਸਤੇ ਫਲਕ ਬਿਹਤਰ ਸੁਦ,

ਤਾਂ ਨ ਬੀਨਮ ਕਿ ਕੁਨਮ ਗੈਰ ਜਹਾਂਦਰੀਏ ਮਾ ॥

ਭਾਵ :- ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਭਾਵੀ ਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅੰਨਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਤਖਤ ਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਾ ਦੇਖ ਸਕਾਂ ॥

ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਬੇਇਤਫਾਕੀ ਪਰ :- ਕੌਨ ਨਿਕਾਸ ਸਕੈ ਇਨਕੋ ਫਿਰ ਪੇਸ਼ ਨ ਕਾਹੇ ਕੀ ਲੇਸ ਚਲੈ ਹੈ।

ਜਬ ਮਰਹਟਨ ਕੀ ਕਛੁ ਨਾਂਹਿ ਬਟਤ ਤਬ ਕਿਆ ਤੁਰਕੇਜ਼ ਮਜ਼ੇਜ਼ ਰਖੈ ਹੈ ॥

ਯੋ ਸੁਨਕੇ ਸਭ ਦਾਨੇ ਕਹੈ ਤੁਮ ਸਚ ਕਹੀ ਯਿਹ ਬਾਤ ਸਭੈ ਹੈ ॥

ਔਰ ਸਭੀ ਬਿਧ ਹੈ ਸਿੰਘ ਪੂਰਨ ਪਰ ਇਨ ਮੈ ਇਤਫਾਕ ਨ ਐ ਹੈ ॥

(ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ : ਕੀਨੇ ਤੈ ਪਯਾਨ ਸੁਰ ਲੋਕ ਹੂੰ ਕੋ ਮਹਾਰਾਜ, ਪੁੰਜ ਪੁੰਨ ਪੁਹਮੀ ਕੇ ਪਲ ਮੈ ਮਲਾਨੇ ਹੈ ॥

ਕਾਕੀ ਕੀਜੈ ਓਟ ਕੌਨ ਸ਼ੜ ਕੀ ਬਚਾਵੈ ਚੋਟ ? ਗੋ ਗਰੀਬ ਗੁਣੀ ਗੁਣ ਅਤਿ ਬਿਲਖਾਨੇ ਹੈ ॥

ਕਹੈ ਜਯ ਸਿੰਘ ਸੰਪਤਾ ਬਿਲਾਨੀ ਬੀਰ, ਅਸਾਰੀ ਨੇ ਆਨ ਦੀਹ ਦੁੰਦਭਿ ਧਰਾਨੇ ਹੈ ॥

ਹਾਯੇ ਮਰਦਾਨੇ ਜਗ ਜਾਨ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਤੇਰੇ ਬਿਨ ਕਾਨੇ ਜੰਗ ਬੀਚ ਤੀਨ ਕਾਨੇ ਹੈ ॥

ਮਹਾਬਲੀ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੋਇਆ ਪੈਦਾ, ਨਾਲ ਜੋਰ ਤੇ ਮੁਲਕ ਨਿਵਾ ਗਿਆ ॥

ਮੁਲਤਾਨ ਪਸ਼ੋਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਚੰਬਾ, ਜੰਮੂ ਕਾਂਗੜਾ ਕੋਟ ਦਬਾ ਗਿਆ ॥

ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਲੱਦਾਖ ਤੇ ਚੀਨ ਤੋੜੀ, ਸਿੱਕਾ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਚਲਾ ਗਿਆ ॥

ਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦਾ ਜਾਨ ਪਚਾਸ ਬਰਸਾਂ, ਅਛਾ ਰਜ ਕੇ ਰਾਜ ਕਮਾ ਗਿਆ ॥

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਹਾਵਤ : ਖਾਧੇ ਪੀਤਾ ਲਾਹੇ ਦਾ, ਬਾਕੀ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹੇ ਦਾ ॥

ਸ਼ਾਹ ਸੁਜਾਹ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਕੋਹਨੂਰ ਹੀਰਾ :

ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੀਰਾ ਦੱਖਣ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, ਨਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਇਸ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਵਿਚ ਕਾਬਲ ਲੈ ਗਿਆ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਅਖੀਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਆ ਗਿਆ। 10 ਮਾਰਚ 1846 ਨੂੰ ਕੋਹਨੂਰ ਹੀਰਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਕਾਬੂ ਕਰਕੇ ਲੰਡਨ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਮਲਕਾ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਦੇ ਤਾਜ ਵਿਚ ਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਵਜ਼ਨ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਤੋਲੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਵਧੀਕ ਹੈ, ਕੁਕੜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਅੰਡੇ ਜਿੰਨਾ ਹੈ, ਸ਼ਕਲ ਅੰਡੇ ਵਰਗੀ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੇ ਸ਼ੋਕ :

ਮਹਾਰਾਜ ਕੋ ਸ਼ਰੀਰ ਦਾਹ ਹੋਤ ਦੇਖ ਧੀਰ, ਰੋਵਤੇ ਅਮੀਰ ਤੇ ਫਕੀਰ ਛੋਡ ਤਾਬ ਕੋ ॥

ਭਾਖੇ ਆਜ ਖਾਕ ਭਾਈ ਬੀਰਤਾਈ ਬੀਰਨ ਕੀ, ਮੀਰਨ ਕੀ ਮੀਰਤਾ ਅਮੀਰਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕੋ ॥

ਹਿੰਦੁਨ ਕੀ ਹਿੰਦ ਜਰੀ ਸਿੰਘਨ ਕੀ ਜਿੰਦ ਜਰੀ, ਗਯਾਨ ਹਰੀ ਕਵੀਅਨ ਕੋ ਜਰ ਗਇਓ ਅਫਤਾਬ ਕੋ।

ਭੂਪਨ ਅਬਾਦੀ ਜਰੀ, ਲਵਪੁਰ ਕੀ ਗਾਦੀ ਜਰੀ, ਜ਼ਰ ਗਯੋ ਸੁਹਾਗ ਭਾਗ ਸਗਰੀ ਪੰਜਾਬ ਕੋ ॥

ਹਸਰਤ ਹੈ ਉਨ ਗੁੰਚੋ ਪੈ ਜੋ ਬਿਨ ਖਿਲੇ ਮੁਰਝਾ ਗਏ।

ਸ਼ੇਖ ਸਾਅਦੀ : ਮੁਸ਼ਤੇ ਕਿ ਬਾਅਦ ਅਜ ਜੰਗ ਯਾਦ ਆਇਦ, ਬਰ ਕੁਲਾਏ ਖੁਦ ਬਾਇਦ ਜ਼ਦ।

ਭਾਵ : ਜਿਹੜਾ ਮੁਕ ਜੰਗ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਬਾਦ ਆਵੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਾਰੋ।

ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾ ਦੀ ਹਾਲਤ :

ਨਾਂ ਤੜਪਨੇ ਕੀ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਹੈ, ਨਾ ਫਰਯਾਦ ਕੀ,

ਘੁਟ ਕੇ ਮਰ ਜਾਊ, ਯਿਹੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਮਿਰੇ ਸਯਾਦ ਕੀ ॥

ਜਿੰਮੇਵਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ :

ਜੰਗ ਹਿੰਦ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹੋਣ ਲੱਗੀ, ਦੋਵੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜਾਂ ਭਾਰੀਆਂ ਨੇ ॥

ਸਣੇ ਘੋੜਿਆਂ ਪਏ ਅਸਵਾਰ ਡਿਗਣ, ਹਾਥੀ ਡਿਗਦੇ ਸਣੇ ਅੰਬਾਰੀਆਂ ਨੇ ॥

ਹੋਵੇ ਅੱਜ ਸਰਕਾਰ ਤਾ ਮੁੱਲ ਪਾਵੇ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਤੇਗਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਨੇ ॥

ਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦਾ ਇਕ ਸਰਕਾਰ ਬਾਝੋਂ, ਫੌਜਾਂ ਜਿੱਤ ਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਹਾਰੀਆਂ ਨੇ ॥

ਮਾਰਾ ਦਿਯਾਰਿ ਗਰ ਮੇ ਮੁਝ ਕੋ ਵਤਨ ਸੇ ਦੂਰ,

ਰਖਲੀ ਮਿਰੇ ਖੁਦਾ ਨੇ ਮੇਰੀ ਬੇਕਸੀ ਕੀ ਲਾਜ ॥
 ਯਹੀ ਕੁਝ ਯਾਦਗਾਰੇ ਰਹਿ ਗਈ ਅਪਨੀ ਜਮਾਨੇ ਮੇਂ ॥
 ਕਫਸ ਮੇ ਹੱਡੀਆਂ ਔਰ ਚਾਰ ਤਿਨਕੇ ਆਸ਼ੀਆਨੇ ਮੇਂ ।
 ਮੁਹੱਬਤ ਦਰਦਿ ਹਿਜਰਾਂ, ਸਾਮਿ ਗਰਬਤ, ਮਰਗਿ ਨਾਕਾਮੀ,
 ਯਹੀ ਕੁਝ ਸੁਰਖੀਆਂ ਦਿਲਚਸਪ ਹੈ ਮੇਰੇ ਫਸਾਨੇ ਮੇਂ ॥
ਸ਼ਹੀਦੀ ਜੱਥੇ ਮੌਰਚੇ ਵੇਲੇ ਇਉਂ ਗਾਂਉਂਦੇ ਹਨ :
 ਸੁਣੋ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਸਾਡੇ ਕੂਚ ਡੇਰੇ, ਅਸੀਂ ਆਖਰੀ ਫਤੇ ਬੁਲਾ ਚੱਲੇ ॥
 ਪਾਉ ਬੀ ਤੇ ਸਾਂਭ ਕੇ ਫਸਲ ਵਢੋ, ਅਸੀਂ ਡੌਲ ਕੇ ਰੱਤ ਪਿਲਾ ਚੱਲੇ ॥
 ਚੌਂਕੀਦਾਰ ਦੇ ਵਾਂਗ ਅਵਾਜ ਦੇਕੇ, ਧੌਂਸੇ ਕੂਚ ਦੇ ਅਸੀਂ ਵਜਾ ਚੱਲੇ ॥
 ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਤੌੜ ਨਿਭਾ ਚੱਲੇ ॥
 ਬੇੜਾ ਜੁਲਮ ਦਾ ਅੰਤ ਨੂੰ ਗਰਕ ਹੋਸੀ, ਹੰਝੂ ਖੂਨ ਕੇ ਅਸੀਂ ਵਹਾ ਚੱਲੇ ॥
 ਪੰਥ ਗੁਰੂ ਕਾ ਆਪ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਰਾਖਾ, ਕੰਡੇ ਹੁੰਝ ਕੇ ਕਰ ਸਫਾ ਚੱਲੇ ॥
 ਅੱਗੇ ਸਾਕ ਕਬੀਲੜਾ ਬਾਲ ਬੱਚਾ, ਬਾਂਹ ਤੁਸਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾ ਚੱਲੇ ॥
 ਕਦੀ ਨਾਮ ਸੰਜੋਗ ਦੇ ਹੋਣ ਮੇਲੇ, ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਗਜਾ ਚੱਲੇ ॥

ਚਿੱਠੀਆਂ ਦਰਦ ਦੀਆਂ :

ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ :-

ਐਲਵੈਰਡਨ ਹਾਲ,

ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਸਰਦਾਰ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ,

ਤੁਹਾਡਾ ਖਤ ਮਿਲਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋਈ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਿਆ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ 6 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਛੱਡ ਦਿਆਂਗਾ, ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਟਿਕਾਣਾ ਕਰਾਂਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਬੜਾ ਗਰੀਬ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਮਾਲੂਮ ਕਰਕੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਸਬੰਧੀ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਵਡਿਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਫਤੇਹ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ॥

ਤੁਹਾਡਾ ਪਿਆਰਾ ਸਬੰਧੀ ।

ਅਕਤੂਬਰ 6, 1885 ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ

2. ਕਾਰਟਨ ਕਲੱਬ

ਪਾਲ ਮਾਲ ਐਸ ਡਬਲਯੂ ।

ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ,

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਫਤਹਿ।

ਤੁਹਾਡਾ ਖਤ ਮਿਲਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋਈ ਪਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿਆਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਆਗਿਆ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਨਾ ਆਉਣਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਰਾਜ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਐਂਵੇ ਬਿਪਤਾ ਨਾ ਸਹੇੜ ਲਵੋ।

ਮੈਂ ਪ੍ਰਵਾਰ ਸਮੇਤ ਇਸੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ 31 ਤਰੀਖ ਤੱਕ ਇੰਗਲੈਂਡ ਛੱਡਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਕਰ ਹੋਰ ਦੇਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਸਮੇਂ-ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮੇਰੇ ਚਚੇਰਾ ਭਰਾ ਸ: ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧਾਵਾਲੀਆ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੁਹਾਡੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਭਾਰਤ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਭਾਵੇਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਪੱਛਮੀ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਠਹਿਰਣ ਤੋਂ ਡਰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਉਟਾਕਮੰਡ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ।

ਤੁਹਾਡਾ ਮਿੱਤਰ ਅਤੇ ਸੁਭਚਿੰਤਕ,
ਮਾਰਚ 9, 1986 ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ

3. ਲੰਡਨ 25 ਮਾਰਚ 1886

ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਓ,

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਰਹਿਣ ਤੇ ਵਸਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਮੇਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਭ ਦੇ ਵਿਧਾਤਾ ਹਨ, ਉਹ ਸਰਬਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੁੱਲੜ ਅਤੇ ਤੁੱਛ ਜੀਵ ਹਾਂ ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਨਾ ਹੋਣ ਪਰ ਵੀ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤਿਆਗ ਕੇ ਭਾਰਤ ਆਵਾਂਗਾ ਤੇ ਸਧਾਰਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਹਾਂਗਾ, ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸਾਹਮਣੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ਉਹੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਿਆਰੇ ਖਾਲਸਾ। ਮੈਂ ਵੱਡਿਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਤਿਆਗ ਅਨਮਤ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਲਈ ਖਿਮਾ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਜਦੋਂ ਇਸਾਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਸੀ ਬੰਬਈ ਪੁੱਜਕੇ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੇਰੀ ਬਹੁਤ ਇੱਛਾ ਪਰ ਵੀ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਆ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਾਂਗਾ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹਾਂ। ਮਹਾਰਾਣੀ ਵਿਕਟੋਰੀਆਂ ਵਿਚ ਜੋ ਮੇਰੀ ਧਰਮ ਭਗਤੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਉਚਿਤ ਫਲ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰਨ ਹੋਵੇ।

ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥

ਪਿਆਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਓ,

ਮੈਂ ਹਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਲਹੂ ਤੇ ਮਾਸ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ।

ਗਰਦਿਸ਼ ਕੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਕੀ ਹਿਲ ਜਾਇ ਜਿਸਕਾ ਦਿਲ ॥

ਇਨਸਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਮ ਹੈ ਦਰਖਤੋਂ ਸੇ ਸ਼ਾਨ ਮੇ ॥

ਪੱਥਰ ਵੀ ਆਪਨਾ ਆਪ ਭੂਲ ਗਏ :

ਕੁਨਮ ਸਦ ਸਰ ਫਿਦਾਏ ਪਾਯੇ, ਸੀਤਾ

ਚਿ ਯਕਤਾ ਸਰ ਚਿ ਦਹ ਤਾ ਸਰ ਚਿ ਸੀਤਾ ॥

ਅਰਥਾਤ : ਸੀਤਾ ਕੇ ਚਰਣੋ ਮੇ ਸੌ ਸਰ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰ ਦੁੰਗਾ, ਏਕ ਸਰ ਦੋ ਸਰ ਤੀਨ ਸਰ ਕਿਆ ਚੀਜ਼ ਹੈ ॥

ਸਾਰੇ ਜਹਾਂ ਸੇ ਅੱਛਾ ਹਿੰਦੋਸਤਾਂ ਹਮਾਰਾ,

ਹਮ ਬੁਲਬੁਲੇ ਹੈ ਉਸਕੀ, ਬਹ ਬੋਸਤਾ ਹਮਾਰਾ ॥

ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਮ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ 1886 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਅਦਨ ਪਹੁੰਚਿਆ ਮਲਕਾ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਨੇ ਗਵਰਨਰ ਨੂੰ ਤਾਰਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਫਰਾਂਸ ਤੋਂ ਜਰਮਨੀ ਰੂਸ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਰਲਨ, ਉਥੋਂ ਰਾਹਦਾਰੀ ਬਣਾਕੇ ਰੂਸ ਪਹੁੰਚਾ ਮਾਸਕੋ ਗਜ਼ਟ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਨੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ, ਜਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਪਰ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾ ਮਿਲੀ, 15 ਦਸੰਬਰ 1887 ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਧਰਮਪਤਨੀ ਬੰਬਾ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। 1887 ਦੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਛਪੀ ਪਬਲਿਕ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਵਾਸੀਆਂ ਤੋਂ 11 ਆਨੇ, ਇਕ-ਇਕ ਪੈਸਾ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਤੋਂ 1-1 ਆਨੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਪਰ ਕਿਸੇ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਂ ਕੀਤੀ, ਮਹਾਰਾਣੀ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਨੇ ਖਿਮਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਮੁੜ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆ ਗਿਆ। ਫਰਾਂਸ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਲੜਕੀ ਏ.ਡੀ. ਵੈਦਰਲ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕੀਤੀ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਨੂੰ ਤਪਦਿਕ ਦਾ ਰੋਗ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਨਾਲ ਅਖੀਰ 23 ਅਕਤੂਬਰ 1893 ਈ: ਨੂੰ ਮਹਿੰਟਰਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਰਿਸ ਦੇ ਗਾਂਡ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ।

ਏਕਤਾ : ਖੂੰ ਰਗੇ ਮਜ਼ਨੂੰ ਸੇ ਨਿਕਲਾ, ਫਸਦ ਲੈਲੀ ਕੀ ਜੋਲੀ,

ਅਰਥ : ਲੈਲੀ ਕੇ ਸਰੀਰ ਕੀ ਨਸ ਕੋਲਤੇ ਹੀ ਮਜ਼ਨੂੰ ਕੇ ਸਰੀਰ ਸੇ ਰੁਧਿਰ ਬਹਨੇ ਲਗਾ।

ਬਿਵਹਾਰਕ ਏਕਤਾ : ਪਤੀ ਕੋ ਫੂਲ ਕੀ ਲਗ ਸਦਮਾ ਨਸੀਮ ਕਾ ਸ਼ਬਨਮ ਕੇ ਕਤਰੇ ਆਖ ਸੇ ਉਨਕੀ ਟਪਕ ਪੜੇ।

1. ਠੋਸ 2. ਸਵੇਰ ਕੀ ਠੰਡੀ ਹਵਾ 3. ਔਸ।

ਕਰਦਨੀ ਖਬੇਸ਼ ਆਮਦਨੀ ਪੇਸ਼ ॥ ਚਾਹਕੰਦਾ ਰਾ ਚਾਹ ਦਰ ਪੇਸ਼ ॥

ਅਰਥਾਤ : ਜੈਸੀ ਕਰਨੀ ਵੈਸੀ ਭਰਨੀ, ਕੂਪ ਖਨੇ ਜੋ ਔਰ ਕੋ ਤਾਕੋਂ ਕੂਆ ਤਿਆਰ ॥

ਨਾਯਮਾਤਮਾ ਬਲਹੀਨੇਨ ਲਭਯ :

ਅਰਥ : ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀ ਦਾਲ ਈਸ਼ਵਰ ਕੇ ਘਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗਲਤੀ।

ਕੰਚਨ ਹੋਵੇ ਕੀਚ ਮੇ, ਬਿਸ਼ ਮੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੋਏ ॥

ਬਿਦਿਆ ਨਾਰੀ ਲੀਚ ਮੇ, ਤੀਨੋਂ ਲੀਜੇ ਸੋਇ ॥

ਦੋਸ਼ ਅਜ ਮਸਜ਼ਿਦ ਸੂਏ ਮਯਖਾਨਾ ਆਮਦ ਪੀਰੇਮਾ

ਚੀਸਤ ਯਾਰਾਨੇ ਤਰੀਕਤ ਬਾਦ ਅਜ਼ੀ ਤਦਬੀਰੇ ਮਾ ॥

ਅਰਥ : ਕਲ ਰਾਤਰੀ ਹਮਾਰਾ ਗੁਰੂ ਮੰਦਿਰ ਸੇ ਮਦਿਰਾ ਗ੍ਰਹ ਮੇ ਆਯਾ, ਏ ਮਰਯਾਦਾ ਵਾਲੇ ਲੋਕੋ ਅਬ ਹਮਾਰਾ ਕਿਆ ਕਰਤਵ ਹੈ ।

ਮ੍ਰਿਤੂ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੂਏ : ਸਬ ਹੋ ਹਵਾ ਹੋ ਧੂਪ ਹੋ ਤੁਫਾਂ ਹੋ ਛੇੜ ਛਾੜ ॥

ਜੰਗਲ ਮੇ ਪੇੜ ਕਬ ਇਨਹੇ ਲਾਤੇ ਹੈਂ ਧਿਆਨ ਮੇ ॥

ਬਰਾਏ ਨਿਹਾਦਨ ਚੇ ਸੰਗੋ ਚੇ ਜ਼ਰ

ਅਰਥ : ਰਖ ਛੋਡਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਜੈਸੇ ਪੱਥਰ ਤੈਸੇ ਸੋਨਾ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਬਿਨਾ ਮਾਯਾ ਕਿਸ ਕੰਮ ਹੈ ।

ਬੰਦਾ ਹੂੰ ਬੇਖੁਦਾ, ਬੰਦੇ ਮੇਰੇ ਖੁਦਾ ਹੈ ।

ਅਰਥਾਤ : ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਹੀ ਈਸ਼ਵਰ ਸੇਵਾ ਹੈ ।

ਗੁਜਸਤਾ ਖਬਾਬੋ ਆਯੰਦਾ ਖਯਾਲਤ ॥ ਗਨੀਮਤ ਦਾ ਹਮੀ ਦਮ ਰਾ ਕਿ ਹਾਲਸਤ ॥

ਅਰਥ : ਭੂਤ ਕਾਲ ਸਪਨ ਹੈ, ਭਵਿਸ਼ ਕਾਲ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਔਰ ਵਹ ਸਮਯ ਵਰਤਮਾਨ ਹੀ ਗਨੀਮਤ ਹੈ ਸਮਝ ਲੈ ॥

ਦਫਨ ਕਰਨਾ ਮੁੜ ਕੋ ਕੁਏਂ-ਯਾਰ ਮੇ

ਕੁਬਰੇ ਬੁਲਬੁਲ ਕੀ ਬਨੇ ਗੁਲਜਾਰ ਮੇ ।

ਅਰਥ : ਮੇਰੇ ਕੀ ਗਲੀ ਮੇ ਮੁੜੇ ਗਾਡਨਾ ਕਿਉਂਕਿ ਬੁਲਬੁਲ ਪੰਛੀ ਕੀ ਸਮਾਧੀ ਬਾਗ ਮੇ ਹੀ ਬਨਤੀ ਹੈ ।

ਘਰ ਬਨਾਉ ਖਾਕ ਇਸ ਦਹਸ਼ਤ ਮੇ ਨਾਸਿਹਾ ॥

ਆਏ ਜਬ ਮਜ਼ਦੂਰ ਮੁੜਕੋ ਗੋਰ ਕਰਨ ਯਾਦ ਆ ।

ਅਰਥ : ਏ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ! ਇਸ ਭਿਅੰਕਰ ਸੰਸਾਰ ਮੇਂ ਕਿਆ ਘਰ ਬਨਾਉ ਜਬ ਮਜ਼ਦੂਰ ਆਏ ਤੋ ਮੁੜੇ ਕਬਰ ਖੋਦਨੇ ਵਾਲੇ ਯਾਦ ਆ ਗਏ ॥

ਪਯੇ ਇਲਮ ਚੂੰ ਸੱਮਘ ਬਾਯਦ ਗੁਦਾਖਤ ॥

ਅਰਥ : ਵਿਦਿਆ ਕੇ ਲੀਏ ਮੋਮਬਤੀ ਕੀ ਭਾਤੀ ਮਿਅਲਨਾ ਚਾਹੀਦੇ ॥

ਆਬੇ ਦਰਿਆ ਬਹੇ ਤੇ ਬੇਹਤਰ, ਇੰਨਸਨਾ ਰਵਾਂ ਰਹੇ ਤੋ ਬੇਹਤਰ ॥

ਅਰਥ : ਨਦੀ ਕਾ ਜਲ ਬਹਤਾ ਰਹੇ ਤੋ ਅੱਛਾ, ਮਨੁੱਖ ਚਲਤਾ ਰਹੇ ਤੋ ਉੱਤਮ ॥

ਪੀਰ ਸੋ ਬਿਯਾ ਮੋਜ਼ : ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਯੰਤ ਪੜ੍ਹਦੇ ਜਾਉ ।

ਹੁਬ ਬੁਲਵਤਨ ਅਜ ਮੁਲਕੇ-ਸੁਲੇਮਾਂ ਖੁਸ਼ਤਰ, ਖਾਰੇ ਵਤਨ ਅਜ ਸੁਮਬੁਲੋਂ ਰੈਹਾਂ ਖੁਸ਼ਤਰ ॥

ਅਰਥ : ਸਵੈਦੇਸ਼ ਤਾਂ ਸੁਲੇਮਾਨ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਸੇ ਭੀ ਪਿਆਰਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ।

ਸਵੈਦੇਸ਼ ਕਾ ਕਾਂਟਾ ਤੋਂ ਸੁੰਬਲ ਔਰ ਰੈਹਾਂ (ਸੁਗੰਧਤ ਪੌਦਾ ਔਰ ਘਾਸ) ਸੇ ਭੀ ਉਤਮ ਹੋਤਾ ਹੈ ।

ਅਗਰ ਫਿਰਦੋਸ਼ ਬਰ ਰੂਯੇ ਜ਼ਮੀਨ ਸਤ ॥

ਹਮੀਨਸਤੋ ਹਮੀਨਸਤੋ ਰਮੀਨਸਤ ॥

ਅਰਥ : ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਰ ਸਵਰਗ ਹੈ ਤੋ ਯਹੀ ਹੈ, ਯਹੀ ਹੈ, ਯਹੀ ਹੈ ॥

ਪਾਨੀ ਨਾ ਵਹੇ ਤੋ ਉਸਮੇ ਬੂ ਆਏ ॥

ਖੰਜਰ ਨ ਚਲੇ ਤੋ ਮੋਰਚਾ ਖਾਏ ॥

ਗੁਰਦਸ਼ ਸੇ ਬੜਾ ਮਿਹਰੋ ਮਾਹ ਕਾ ਪਾਯ ॥

ਗਰਦਸ਼ ਸੇ ਫਲਕ ਨੇ ਔਜ ਕੋ ਪਾਯਾ ॥

1. ਦੁਰਗੰਧ 2. ਜੰਗ 3. ਭਰਮਣ 4. ਸੂਰਜ 5. ਚੰਦ੍ਰ 6. ਪਦਵੀ 7. ਆਕਾਸ਼ 8. ਉੱਚਾ ਪਦ
ਮਰਨਾ ਭਲਾ ਹੈ ਉਸਕਾ ਜੋ ਅਪਨੇ ਲਿਯੇ ਜਿਯੇ। ਜੀਤਾ ਹੈ ਵਹ ਜੋ ਮਰ ਚੁਕਾ ਇੰਨਸਾਨ ਕੀ
ਲਿਯੇ ॥

ਈਂ ਜਾ ਜੁਜ ਈਂ ਕਿ ਜਾਂ ਬਸਿਪਾਰੰਦ ਨੇਸਤ ॥

ਅਰਥ : ਸਿਵਾ ਜਾਨ ਦੇਨੇ ਕੇ ਔਰ ਕੋਈ ਉਪਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸ਼ੇਰ ਸੀਧਾ ਤੈਰਤਾ ਹੈ ਬਕਤੇ ਰਫਤਨ ਆਬ ਮੇਂ ॥

ਅਰਥ : ਪਾਨੀ ਕੀ ਧਾਰਾ ਅੰਦਰ ਸ਼ੇਰ ਸੀਧਾ ਤੈਰਤਾ ਹੈ ॥

ਬੇਗਾਨਾ ਗਰ ਨਜ਼ਰ ਪੜੇ, ਤੂੰ ਆਸ਼ਾਨਾ ਕੋ ਦੇਖ

ਦੁਸ਼ਮਨ ਗਰ ਆਏ ਸਾਮਨੇ, ਤੋ ਭੀ ਖੁਦਾ ਕੋ ਦੇਖ ॥

ਦੋਹਾ : ਜੋ ਕੁਝ ਦੀਖੇ ਜਗਤ ਮੇਂ ਸਭ ਈਸ਼ਵਰ ਸੇ ਢਾਂਪ,

ਕਰੋ ਚੈਨ ਇਸ ਤਿਆਗ ਸੇ, ਧਨ ਲਾਲਚ ਸੇ ਕਾਂਪ ॥

ਤੁਮਾਰਾ ਸਾਮਰਾਜ ਤੋ ਸੱਚਾ ਹੈ : ਬਾਹ! ਕਿਆ ਹੀ ਪਿਆਰਾ ਨਕਸ਼ਾ ਹੈ ਆਖੋਂ ਕਾ ਫਲ ਮਿਲਾ,
ਉਸ ਸੋਹਣੇ ਨੌਜਵਾਨ ਕਾ ਜੀਨਾ ਸਫਲ ਹੂਆ ॥

ਮਹਲ ਉਸਕਾ ਜਿਸਕੀ ਛਾਤੀ ਪੈ ਹੈ ਹੀਰ ਜੜੇ ਹੂਏ। ਕੋਸੋ ਕੁਜਹ ਬ ਅਬਰ ਕੇ ਪਰਦੇ ਤਨੇ
ਹੂਏ ॥

ਮਸਨਦ ਬੁਲੰਦ ਤਖਤ ਹੈ ਪਰਬਤ ਹਰਾ ਭਰਾ ॥

ਔਰ ਛਜੋ ਦੇਵਦਾਰ ਕਾ ਹੈ ਚੰਵਰ ਝੂਲਤਾ ॥

ਨਗੋ ਮੇ ਸੁਰੀਲੇ ਓ ਕੇ ਹੈ ਉਸਮੇ ਆ ਰਹੇ। ਨਦੀਓ ਪਰਿੰਦੇ ਯਾਦ ਮੇ ਹੈਂ ਸੁਰ ਮਿਲਾ ਰਹੇ ॥

ਬੇਹੋਸ਼ੋ ਹਿਸ ਹੈ ਗਰਚੇ ਪੜਾ ਖਾਲ ਕੀ ਤਰਹ ॥ ਦੁਨਿਆ ਹੈ ਉਸਕੇ ਪੈਰ ਕੇ ਫੁਟਬਾਲ ਕੀ
ਤਰਹ ॥

ਕੈਸੀ ਯਹ ਸਲਤਨਤ ਹੈ ਅੱਦੂ ਕਾ ਨਿਸ਼ਾ ਨਹੀ ॥ ਜਿਸ ਜਾਂ ਨਾ ਰਾਜ ਮੇਰਾ ਹੋ ਐਸਾ ਮਕਾਂ
ਨਹੀਂ ॥

ਕਿਉਂ ਦਾਏ ਸੇ ਉਰ ਬਾਏ ਸੇ ਮੁੜ ਜਾਏ ਨਾ ਆਖੇ।

ਜਬ ਰੰਗ ਹੋ ਦਿਲਖਬਾਰ ਤੋ ਜੁੜ ਜਾਂਦੇ ਨਾ ਆਖੇ।

1. ਇੰਦ੍ਰ ਧਨੁਖ, ਮੇਘ ਮੰਡਲ 1. ਸਥਾਨ ਟਿਕਾ ਕਾ 2. ਉਚ 3. ਆਸਨ 4. ਬ੍ਰਿਛ 5. ਧਵਨੀ
6. ਪਕਸ਼ੀ 7. ਨਿਹਚੇਸ਼ਟ ਅਵਸਥਾ 8. ਸ਼ਤਰੂ 9. ਸਥਾਨ ॥

ਡਟ ਕਰ ਖੜਾ ਹੂੰ, ਖੋਫ ਸੇ ਖਾਲੀ ਜਹਾਨ ਮੇਂ, ਤਸਕੀਨੇ ਦਿਲ ਭਰੀ ਹੈ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਮੇ ਜਾਨ
ਮੇ ॥

ਸੁੰਘੇ ਜ਼ਮਮਕਾਂ ਹੈ ਮੇਰੇ ਪੈਰ ਮਿਸਲੇ ਸਰਾ ॥ ਮੈ ਕੈਸੇ ਆ ਸਕੂੰ ਹੂੰ ਕੈਦੇ-ਬਯਾਨ ਮੇ ॥

ਖੁਸ਼ ਖੜਾ ਦੁਨੀਆ ਕੀ ਛਤ ਪਰ ਹੂੰ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖਤਾ ॥

ਗਹਬਗਹ ਦੇਤਾ ਲਗਾ ਹੂੰ ਬਹਸ਼ਿਯੋ ਕੀ ਸੀ ਸਦਾ ॥

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੁਨਿਆ ਕੇ ਮੁਹਰੇ ਮੇਰੀ ਸ਼ਤਰੰਜ ਕੇ, ਦਿਲੋਗੀ ਕੀ ਚਾਲ ਹੈ ਸਭ ਰੰਗ ਸੁਲਹੋ ਜੰਗ
ਕੇ ॥

ਰਕਸ਼ ਸ਼ਾਦੀ ਸੇ ਮੇਰੇ ਜਬ ਕਾਂਪ ਉਠਤੀ ਹੈ ਜਮੀਂ

ਦੇਖ ਕਰ ਮੈ ਖਿਲਖਿਲਾਤਾ ਕਹਕਹਾਤਾ ਤੂੰ ਬਹੀ ॥

ਸਭੀ ਭੂਮੀ ਗੋਪਾਲ ਕੀ, ਯਾ ਮੇ ਅਟਕ ਕਹਾ ?

ਜਾਕੇ ਮਨ ਮੇ ਅਟਕ ਹੈ ਸੋ ਹੀ ਅਟਕ ਰਹਾ ॥

ਵਹ-ਕੌਨ ਸਾ ਉਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬਾ ਹੋ ਨਹੀ ਸਕਦਾ ॥

ਅਰਥ : ਵਹ ਕੌਨ ਸੀ ਗੰਥੀ ਹੈ ਜੋ ਖੁਲ ਨਹੀ ਸਕਦੀ ॥

ਖੁਦ ਤੋ ਮੁਸਫ ਵਾਛ ਏ ਜਾਂ ਈ ਨਿਕੋ ਯਾ ਆਂ ਨਿਕੋ ॥

ਅਰਥ : ਏ ਪਿਆਰੇ ਤੂੰ ਸਵਯੰ ਨਿਆਈ ਬਨ ਕਿ ਯਹ ਅੱਛਾ ਹੈ ਯਾ ਵਹ ਅੱਛਾ ਕਿਆ
ਆਵਸ਼ਕਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੁਮਕੋ ਡੰਡੇ ਮਾਰਮਾਰ ਸਿਖੋ ਖੁਸ਼ੀ ਸੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਸੀਖੇ ।

ਖਾ ਕੁਨ ਚਸ਼ਮਹਏ ਕੌਸਰੀ ਰਾ, ਕੌਸਰ (ਨਦੀ) ਕੇ ਸੋਤੋ ਵਹਨੇ ਦੋ ॥

ਅਗਰ ਸੂਰਜ ਹੋ ਮੇਰੀ ਦਾਈਂ ਤਰਫ, ਔਰ ਚਾਂਦ ਹੋ ਬਾਂਈ ਜਾਨਬ ਖੜਾ ॥

ਕਹੇ ਮੁਝਸੇ ਗਰ ਦੋਨੋ ਬਸ ਅਬਰੁਕੋ

ਨ ਮਾਨੂੰ ਕਭੀ ਕਹਨਾ ਉਨਕਾ ਜਰਾ ॥

ਓਰਾ ਬਾ ਚਸ਼ਮੇ ਪਾਕ ਤਬਾਂ ਦੀਦ ਚੂੰ ਹਿਲਾਲ ॥

ਹਰ ਦੀਦਾ ਜਲਵਗਾਹੇ ਆ ਮਾਹ ਪਾਰਾ ਨੇਸਤ ॥

ਅਰਥ : ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਖ ਸੇ ਤੂੰ ਉਸ ਪ੍ਰਿਅਤਮ ਕੋ ਦਿਵਤੀਆ ਕੇ ਚੰਦ੍ਰੋ ਦਯ ਕੇ ਸਮਾਨ ਦੇਖ
ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਹਰ ਏਕ ਆਂਖ ਉਸ ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ॥

My strength is as the strength of ten, Because my eart is pure, I
never felt the kiss of love, Nor maiden's hand in mine.

(Tennyson)

ਅਰਥ : ਦਸ ਨਵਯੁਵਕੋ ਕੀ ਮੁਝ ਮੇਂ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ ਹਿਰਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ,
ਕਾਮਾਸ਼ਕਤ ਹੋ ਕਰਨ ਤੋ ਮੈਨੇ ਕਭੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਚੁੰਬਨ ਕਾ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀ ਕੀਆ ਹੈ ਔਰ ਨਾ ਹੀ
ਤਰੁਣੀ ਕੇ ਕੋਮਲ ਕਰ ਸਪਰਸ਼ ਕਾ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਚਰਜ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਤਨਾ ਬਲ ਹੈ ।

ਜੱਨਤ ਪਰੱਸਤ ਜਾਹਿਦ ਕਬ ਹਕ ਪਰੱਸਤ ਹੈ ?

ਦੂਰੋ ਪੈ ਮਰ ਰਹਾ ਹੈ ਯਹ ਸ਼ਹਬਤ-ਪਰੱਸਤ ਹੈ ॥

ਅਰਥਾਤ : ਜੋ ਬੈਕੁੰਠ ਕੀ ਕਾਮਨਾ ਚਾਹਤਾ ਹੈ ਬਹ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਉਪਾਸਕ ਕੈਸੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ?
ਵਹ ਤੋ ਅਪਸਰਾਉ ਕੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਤਾ ਹੈ ਔਰ ਕਾਮਾਸ਼ਕਤ ਹੈ ।

ਸੁਲਮਾਨਾ ਬਿਯਾਰ ਅੰਗੁਸ਼ਤਰੀ ਰਾ ॥

ਏ ਸੁਲੇਮਾਨ ਅੰਗੂਠੀ ਕੋ ਲਾ ਜਬ ਅੰਗੂਠੀ ਮਿਲ ਗਈ ਫਿਰ ਭਟਕਣਾ ਕਿਸ ਲੀਏ ।

ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ : ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਵੀ ਕੰਮ ਹੈ, ਬੁਢਿਆਂ ਦਾ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਿਨਮਾ ਦਾ ਵੇਖ
ਕੋਈ ਸੋ ਆਉਣਾ, ਕਦੇ ਕਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੀ ਹੋ ਆਉਣਾ, ਭਾਵੇਂ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਹੋ
ਆਉਣਾ ।

ਦੁਨੀਆ ਅਜਬ ਸਰਾਏ ਫਾਨੀ ਦੇਖੀ, ਹਰ ਚੀਜ਼ ਯਹਾਂ ਕੀ ਆਨੀ ਜਾਨੀ ਦੇਖੀ ।

ਜੋ ਆਕੇ ਨਾ ਜਾਏ ਵੋਹ ਬੁਢਾਪਾ ਦੇਖਾ ॥

ਜੋ ਜਾਕੇ ਨਾ ਆਏ ਵੋਹ ਜਵਾਨੀ ਦੇਖੀ ॥

ਦੋਸਤੋਂ ਕੇ ਸਦਮੇ ਸਹੇ ਹੈ, ਇਸ ਕਦਰ ਜਾਨ ਪੈ ॥ ਦਿਲਸੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕੀ ਅਦਾਵਤ ਕਾ ਗਿਲਾ
ਜਾਤਾ ਰਹਾ ॥

ਮੁਠੀ ਮੀਟੀ ਸੀ ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜੀ, ਪੱਗਾਂ ਦਾੜੀਆਂ ਦੀ ਰੱਖੋ ਲਾਜ ਯਾਰੋ ।

ਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦਾ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰੋ ਏਥੇ, ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਨਾ ਹੋਏ ਮੁਥਾਜ ਯਾਰੋ ॥

ਜੇ ਦੋਧੀ ਦੇ ਘਰ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ, ਦੁੱਧ ਮੱਖਣਾਂ ਨਾਲ ਨੁਹਾ ਦਿੰਦਾ ॥

ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਜੇ ਕਿਸੇ ਸੁਨਿਆਰ ਦੇ ਘਰ ਤੈਨੂੰ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ ਸਜਾ ਦਿੰਦਾ ॥

ਪਾਲਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਜੇਕਰ ਨਾਲ ਦਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਫੈਸ਼ਨਾ ਪੂਰੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ॥

ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ ਸ਼ਾਇਰ ਕੀ ਕਰਨ ਜੋਗਾ ? ਚੁੱਕੇ ਸ਼ੇਅਰ ਤੇ ਚਾਰ ਸੁਣਾ ਦਿੰਦਾ ॥

ਆਰਾ ਪਿਆਰਾ ਲਗਤ ਹੈ ਕਾਰਾ ਕਰੋ ਬਨਾਇ ।

ਸਿਰ ਜਾਂਦਾ ਤਉ ਜਾਇ ਮੇਰਾ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਨ ਜਾਏ ॥ (ਮਤੀ ਦਾਸ)

ਤੁਝੇ ਦੇਖੇ ਤੋ ਫਿਰ ਔਰੋਂ ਕੋ ਕਿਨ ਆਖੋਂ ਸੇ ਹਮ ਦੇਖੋਂ ॥

ਯੇ ਆਖੇ ਫੂਟ ਜਾਏ ਗਰਚਿ ਇਨ ਆਖੋਂ ਸੇ ਹਮ ਦੇਖੇ ॥

ਹਰਜਾ ਕਿ ਸੁਲਤਾਂ ਖੀਮਾਂ ਜਦ ਗੋਗਾ ਨ ਮਾਨਦ ਆਮ ਰਾ ॥

ਅਰਥ : ਜਿਸ ਸਥਾਨ ਪਰ ਰਾਜਅਧਿਰਾਜ ਨੇ ਡੇਰਾ ਡਾਲਾ ਬਹਾਂ ਸਾਧਾਰਣ ਲੋਗੋਂ ਕਾ ਗੁਲ-
ਗਪਾੜਾ ਨਾ ਰਹਾ ॥

ਦੋਹਾ : ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਕੋ ਤਜੈ, ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਤਜ ਜਾਤ ॥

ਭੂਖ ਵਸ ਜਨ ਬਿਪਤ ਮੈ, ਕਯਾ ਕਯਾ ਕਰਤ ਨ ਬਾਤ ॥

ਖਵਰੇ ਕੀ ਖਤਾ, ਮੇਰੀ ਲਾਲ ਉਮਰ ਚੋਂ ਉਗੀ ਨੀਲੀ ਭਾਵੁਕਤਾ ॥

ਮੁਫਤ ਵਿਚ ਬਦਨਾਮ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਇਓ

ਦਸ ਤੂੰ ਖੱਟਿਆ ਕੀ ਓ ਮੇਰੇ ਤਰਲਿਆ ॥

I shall lose no time in reading this book.

Books serve for study for and delight.

ਖੁਦਾ ਕੇ ਬੰਦੇ ਤੋ ਹੈ ਹਜ਼ਾਰੋ ॥ ਬਨੋ ਮੇ ਫਿਰਤੇ ਹੈ ਮਾਰੇ ਮਾਰੇ

ਮੈ ਤੋਂ ਬੰਦਾ ਬਨੂੰਗਾ ਉਸਕਾ, ਜਿਸਕੋ ਖੁਦਾ ਕੇ ਬੰਦੇ ਸੇ ਪਿਆਰ ਹੋਗਾ ॥

ਜਨ ਦੀ ਹੂਈ ਉਸੀ ਕੀ ਥੀ, ਹਕ ਤੋ ਯੂੰ ਕੇ ਹਕ ਅਦਾ ਨਾ ਹੂਆ ॥

ਦਰ ਹਕੀਕਤ ਮਾਲਕੇ ਹਰਸ਼ੈ ਖੁਦਾ ਅਸਤ ॥

ਈਂ ਅਮਾਨਤ ਚੰਦ ਰੋਜ਼ਾ ਬਰ ਮਾ ਅਸਤ ॥

ਜਲ ਬਿੰਦੂ ਨਿਪਾਤੇਨ ਪੂਰੀਅਤੇ ਘਟਾ ਸਾ ਹੇਤੂ ਸਰਵ ਵਿਦਿਆਨੰ ਪਰਮਾਸਯ ਧਨਾ ਚ ਪਾਣੀ
ਦੀ ਬੂੰਦ ਬੂੰਦ ਨਾ ਘੜਾ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੋੜੀ ਬੋੜੀ ਵਿਦਿਆ ਨਾਲ ਵਿਦਵਾਨ ਬਣ ਜਾਤਾ ਹੈ,
ਬੋੜਾ ਕ ਧਨ ਜੁੜਨ ਨਾਲ ਧਨਵਾਨ ਅਤੇ ਬੋੜਾ ਧਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਧਰਮਵਾਨ ਬਣ ਜਾਤਾ
ਹੈ ॥

Keep family at a distance

ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵਾਕਫ ਨ ਬਣਨ ਦੇਣਾ ॥

ਕੂਹਾਵਤ ਭੇਤੀ ਚੂੜਾ ਸ਼ਰੀਕ ਦੀ ਨਿਆਈਂ।

ਸੇਵਤਬਿਓ ਮਹਾਂ ਬਿਖਸ਼ਾ, ਫਲ ਛਾਇਆ, ਸੁਪਨਵਤਾ

ਯਦੀ ਦੇਵਾਤ ਫਲੰ ਨਾਸਤੀ ਸਾਇਆ ਕੇਨ ਨਿਵਾਰੀਅਤੇ ॥

ਅਨਗਿਨਤ ਲੋਗੋ ਨੇ ਦੁਨੀਆ ਮੇ, ਮੁਹੱਬਤ ਕੀ ਹੈ ॥

ਕੌਨ ਕੌਨ ਹਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਦਿਕ ਨਥੇ ਜਜਬੇ ਉਨਕੇ ਲੇਕਿਨ ਉਨ ਕੇ ਲੀਏ

ਤਸ਼ਹੀਰ ਕਾ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਵੋਹ ਲੋਗ ਭੀ ਅਪਨੀ ਹੀ ਤਰਾਂ ਮੁਫਲਸ ਸੇ ॥

ਸ਼ਾਇਰੀ ਕੀ ਟਾਂਗ, ਕਿਉ ਤੋੜਤਾ ਹੈ ਬੇਹੁਨਰ, ਸਿਅਰ ਕਹਿਨੇ ਕਾ ਸਲਕਾ, ਸੀਖ ਮੇਲਾ
ਗਮਸੇ ॥

ਸੁੱਤਾਂ ਹਾਂ ਇਸ ਕਬਰ ਵਿਚ, ਮੁਰਦਾ ਕਲਾ ਚ ਮੁੜਕੇ ਪਾਈ, ਸੀ ਜਾਨ ਜਿਸਨੇ ॥ ਮੇਰੇ ਚ ਘਾਟ
ਜੋ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਚ ਵੀ ਨਹੀ ਉਹ ਮੈਥੋ ਵਧੀਕ ਸੋਹਣਾ ॥ ਨ ਚਿਤਰਿਆ ਕਿਸੇ ਨੇ ਖੁਦ ਬੋਲਤੇ
ਚਿਤਰ ਜਦ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਫਿਰ ਕੀ ?

ਗਿਉਟੋ ਮੇ ਨਾਮ ਮੇਰਾ ਲੰਬੀ ਨ ਜਮ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਵਾ ॥

ਐ ਵਤਨ ਤੇਰੀਆਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹਵਾਵਾਂ

ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਸਾਹਵਾਂ ਰਾਹੀ ਚੱਲਿਆ ਹਾਂ ॥

ਓ ਖਚਰੇ ਸਾਕੀ ਏਥੇ ਠਹਿ ਠਹਿ ਠੁਕਰਾਂਉਦੇ ਪਿਆਲੇ ਦੇ ਜਾਮ ਸੁਰਾਹੀ, ਕੋਈ ਪਾ ਪੀਵੇ
ਛਟਾਕੀ ॥ ਤੇਰੀ ਹੁਣ ਨਹੀ ਚਲਣੀ ਚਲਾਕੀ, ਓ ਖਚਰੇ ਸਾਕੀ ॥

ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਾਕ : ਚਾਕਰ, ਰਾਜ, ਗੁਮਾਸ਼ਤ (ਵਪਾਰੀ ਦਾ ਮੁਨਸ਼ੀ, ਭੂਤ, ਸਿੱਧਿ, ਧਨ,
ਛਾਉ) ॥

ਇਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨ ਕੀਜੀਏ ਜੈਸੇ ਮੁਨੇਰੇ ਕਾਉ ॥
 ਹਟੈ ਹੁੰਡੂ ਜੈਸ ਪਾਛੇ, ਸਿੰਘ ਸੁਕਚੀ ਖਾਇ, ਭੇਡੂ
 ਧਨੁਖ ਹੇੜੀ, ਅਹਿ, ਬਿਲਾਈ, ਨਿਵੈ ਜਯੋ ਦੁਖਦਾਇ ॥
 ਤਯੋ ਸਤ੍ਰੂ ਜਯੋ ਹਟੈ ਪਾਛੈ, ਨਿਵੈ ਆਦਰ ਦੇਹਿ ॥
 ਵਹਿ, ਦੁਖਦ ਅਤਿਸੈ ਜਾਨ ਬੁਧ ਜਨ, ਨਹਿ ਵਿਸਾਹੁ ਕਰੇਹੁ ॥
 ਫੂਲ ਖਿਲਨੇ ਭੀ ਨ ਪਾਇਆ ਥਾ ਕਿ ਖੁਦ ਮੁਰਝਾ ਗਿਆ ॥
 ਗੈਰ ਤੇ ਗੈਰ ਹੈ, ਗੈਰੋਂ ਸੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੈਸੀ,
 ਆਜ ਅਪਨੋ ਸੇ ਭੀ ਦਿਲ ਤੋੜ ਦੀਆ ਹੈ ਯਾਰੋ ॥
 ਹਮ ਭਰੇ ਬੈਠੇ ਥੇ ਕਿਉਂ ਆਪਨੇ ਛੇੜਾ ਹਮਕੋ, ਹਾਏ ਕਮਬਖਤ ਕੋ ਕਿਸ ਵਕਤ ਖੁਦਾ ਯਾਦ
 ਆਇਆ ॥

ਮਰਜ਼ੇ ਇਸ਼ਕ ਬਢਤਾ ਗਿਆ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਦਵਾ ਕੀ ॥
 ਨਸ਼ਾ ਪਿਲਾ ਗਿਰਾਨਾ ਤੋ ਸਭ ਕੋ ਆਤਾ ਹੈ ॥ ਮਜ਼ਾ ਤੋ ਤਬ ਹੈ, ਜੋ ਗਿਰਤੇ ਕੋ ਥਾਮ ਲੇ
 ਸਾਕੀ ॥

ਸ਼ਹੀਦ ਕੀ ਜੋ ਮੌਤ ਹੈ ਵੋਹ ਕੌਮ ਕੀ ਰਯਾਤ ਹੈ ॥ ਹਿਯਾਤ ਤੋ ਰਿਯਾਤੂ ਹੈ ਵੋਰ ਮੌਤ ਭੀ
 ਹਿਯਾਤ ਹੈ ॥

The blood of the martyre is the seed church
 ਸ਼ਹੀਦ ਦਾ ਖੂਨ ਧਰਮ ਦਾ ਬੀਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 Panth was organised to led humanity
 ਪੰਥ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਜੱਥੇਵੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ॥ (ਕਨਿੰਘਮ)
 ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਲੈ ਲੈ ਜਾਨੀਆ, ਇਹੋ ਕੁਝ ਹੈ ਹਾਲੇ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ॥
 ਫਿਰਤੇ ਹੈ ਮੀਰ ਖਾਰ ਕੋਈ ਪੂਛਤਾ ਨਹੀ ॥
 ਬ ਜ਼ਿਆਰਤ ਈ ਮੁਕਾਮੇ ਮੁਕਦਸ ਚਸ਼ਮੇ ਮਨ ਰੋਸ਼ਨ ਬਾ,
 ਦਿਲ ਮਨ ਸ਼ਾਦ ਸੁਦ-ਮੁਕਤਸਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ॥
 ਹਮਾਰੀ ਆਪਕੀ ਹਰ ਏਕ ਕੀ ਹਾਲਤ ਯਹੀ ਹੋਗੀ,
 ਵਿਗੜ ਜਾਏਗੀ ਜਬ ਸੂਰਤ ਤੋ ਫਿਰ ਸੂਰਤ ਯਹੀ ਹੋਗੀ ॥
 ਸੇਅਰ : ਰਕੀਬੋ ਨੇ ਰਪਟ ਲਿਖਵਾਦੀ ਹੈ, ਜਾ ਜਾ ਕੇ ਥਾਨੇ ਮੇ ॥
 ਕਿ ਅਕਬਰ ਨਾਮ ਲੇਤਾ ਹੈ, ਖੁਦਾ ਕਾ ਇਸ ਜਮਾਨੇ ਮੇ ॥
 (ਅਕਬਰ ਇਲਾਹਾਬਾਦੀ)

ਕੌਣ ਨਹੀ ਜਾਣਦਾ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ, ਬੜੀਆਂ ਘਾਲਨਾਵਾਂ ਇਹਨਾਂ ਘਾਲੀਆਂ ਨੇ ॥
 ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਰਾਂਝਿਆਂ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਵਾਲ ਦੀਵੇ, ਕਰੀਆਂ ਦੁਰਬਲਾਂ ਦੇ ਘਰੀ ਦੀਵਾਲੀਆ ਨੇ ॥
 ਇਹ ਉਹ ਮਰਦ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਤਲਗਾਹ ਵਿਚ, ਮੌਤ ਵੇਖ ਚੜਦੀਆਂ ਲਾਲੀਆਂ ਨੇ ॥

ਬਿੜਕਣ ਟੌਰ ਵਿਚ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੱਤੀ, ਜਾਨਾਂ ਹੀਲ ਕੇ ਜਾਰੀਆਂ ਪਾਲੀਆਂ ਨੇ ॥

ਸਿਦਕ ਪਰਖਿਆ ਸੈਂਕੜੇ ਮੰਨੂਆਂ ਨੇ, ਵਰਖੀ ਤੇਜ ਹਜਾਰਾਂ ਅਬਦਾਲੀਆਂ ਨੇ ॥

ਪਰ ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਖਾਲਸਾ ਜੀ, ਜਿੱਤੇ ਮੋਰਚੇ ਸਦਾ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ॥

16 ਫਰਵਰੀ 1983 ਬੁਧਵਾਰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਜੀਤ

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਹਰੀ ਪਰੀਬ੍ਰਾਜਕਾ ਆਚਾਰਜ,

ਸੰਤ ਸੁਹੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ, ਖਟ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰੀ ਚਤੁਰਵੇਦੀ,

ਕੋਕਰੀ ਫੁਲਾ ਸਿੰਘ,

ਮੋਗਾ, ਫਰੀਦਕੋਟ।

ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਮ ਸ਼ਿਸ਼ ਸੰਤ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਰਖੋਵਾਲ (ਨਿਰਮਲੇ ਸੰਤ)

ਵੇਦਾਂਤ ਆਚਰਜ, ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੌਧੀ ਕਪੂਰਥਲਾ ॥